

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

✓ 59.6.56.

1878.

ΙΤΑΛΟΕΛΛΗΝΙΚΑ,

Η ΤΟΙ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΡΧΕΙΟΙΣ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ,

ὑ π ὅ

Σ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. Δ. ΒΙΛΛΑΡΑ.

1864.

57.6.54

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΕΠΤΟΝ ΦΙΛΟΝ

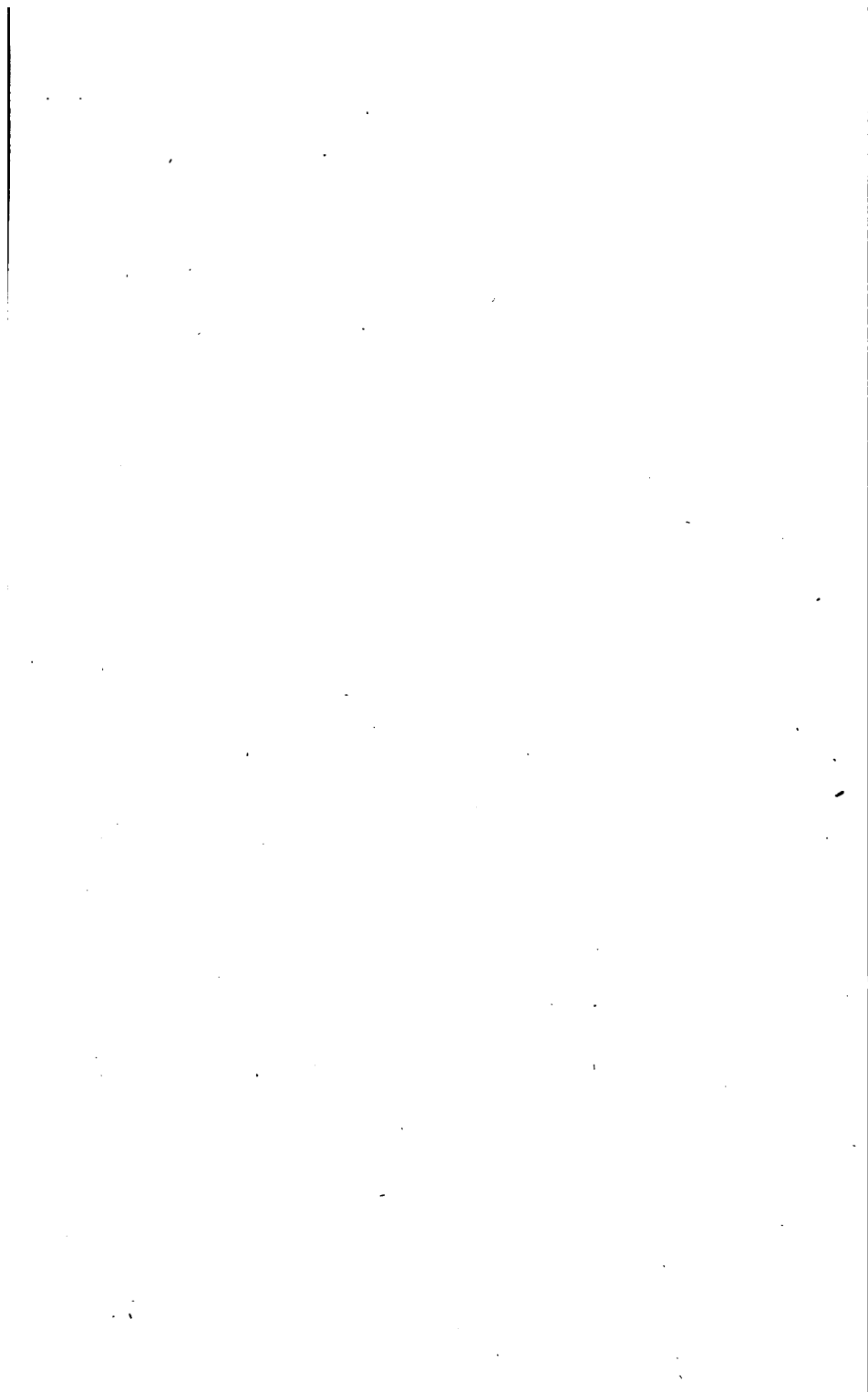
Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΝ

ΤΗΝ ΔΕ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ

ΕΥΛΑΒΟΙ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΑΝΑΤΟΛΗΣ.

ΙΤΑΛΟΕΛΛΗΝΙΚΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἐπάρχει εἰς τὴν βιολογίαν τοῦ μεσαιῶνος σημειόντι, εἰς ἐτι μὴ ἀκριβῶς προσδιωρισμένον, ἐν ᾧ ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ συνερχόμεναι τοσοῦτον ἀλλήλαις συναφομοιοῦνται, ὥστε παρ' ὀλίγον ταυτίζονται.

Εἰς τοῦτο πάντες συμφωνοῦσιν· εἶναι γεγονὸς ὁμολογούμενον.

Ἰ Πόθεν ὅμως ἀνέκυψεν ἐξ ἀπροόπτου τὸ παράδοξον αὐτὸ τῆς ὁμογλωττίας φαινόμενον ; Ἰ Εἶναι ἀπόρροια ἀρχαίας ἢ νεωτέρας τινὸς συναφῆς ;

Ἰ Τίνα δ' ἀφ' ἐτέρου τὰ ὅρια τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, ἐν τὸς τῶν ὁποίων γεννᾶται, ἀκμάζει καὶ διαλύεται τὸ φαινόμενον αὐτό ; Ἰ Τίνα δὲ διακριδὸν τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτοῦ γνωρίσματα ;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα οὐδεμίαν ἢ ἐπιστήμην δίδει καταπειστικὴν ἀπάντησιν. Αἱ γινώμαι τῶν ἱστορικῶν, τῶν κριτικῶν, τῶν παλαιογράφων διατελοῦσιν εἰσέτι ταλαντευόμεναι εἰς τὴν μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους διάμεσον κατάστασιν.

Ἰ Ὁ ὀρίζων ὅμως θέλει διαιθριασθῇ, αἱ δὲ πληροφορίαι καὶ

ΙΤΑΛΟΕΛΛΗΝΙΚΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἐπάρχει εἰς τὴν βιολογίαν τοῦ μεσαιῶνος σημείοντι, εἰς ἓτι μὴ ἀκριβῶς προσδιωρισμένον, ἐν ᾧ ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ συνερχόμεναι τοσοῦτον ἀλλήλαις συναφομοιοῦνται, ὥστε παρ' ὀλίγον ταυτίζονται.

Εἰς τοῦτο πάντες συμφωνοῦσιν· εἶναι γεγονὸς ὁμολογούμενον.

Ἰ Πόθεν ὁμῶς ἀνέκυψεν ἐξ ἀπροόπτου τὸ παράδοξον αὐτὸ τῆς ὁμογλωττίας φαινόμενον ; Ἰ Εἶναι ἀπόρροια ἀρχαίας ἢ νεωτέρας τινὸς συναφῆς ;

Ἰ Τίνα δ' ἀφ' ἐτέρου τὰ ὅρια τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, ἐν τὸς τῶν ὁποίων γεννᾶται, ἀκμάζει καὶ διαλύεται τὸ φαινόμενον αὐτό ; Ἰ Τίνα δὲ διακριδὸν τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτοῦ γνωρίσματα ;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα οὐδεμίαν ἢ ἐπιστήμην δίδει καταπειστικὴν ἀπάντησιν. Αἱ γινώμαι τῶν ἱστορικῶν, τῶν κριτικῶν, τῶν παλαιογράφων διατελοῦσιν εἰσέτι ταλαντευόμεναι εἰς τὴν μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους διάμεσον κατάστασιν.

Ὁ ὀρίζων ὁμῶς θέλει διαιθριασθῇ, αἱ δὲ πληροφορίες καὶ

αἱ κρίσεις ἀποθήσονται ἐπὶ τοῦ περισπουδάστου θέματος εὐκρινέστεραι, ὅταν ἐκπεραιωθῇ καθ' ὀλοκληρίαν ἡ πρόσφατος τῆς Ἱταλικῆς κυβερνήσεως πρόνοια, τοῦ νὰ δημοσιευθῶσι σύσσωμοι αἱ Ἑλληνικαὶ μεμβράναι, ὅσαι μέχρι τοῦ νῦν ἀπεταμιεύθησαν εἰς τὸ γενικὸν τῆς Νεαπόλεως Ἀρχεῖον, προελθούσαι ἐκ διαφόρων πηγῶν κατὰ καιροῦς.

Αἱ περγαμηναὶ αὐταί, κληροδότημα ἀβεβαίων ἐποχῶν τοῦ μεσαιῶνος, διήλθον τοσαύτας καὶ τοιαύτας περιπετείας, ὥστε ἀπορίας ἄξιον πῶς ἀβλαβεῖς ἐφθασαν ἕως ἡμῶν. Ἀφότου ἡ Ἱταλικὴ διάλεκτος ὑπεσχέλισεν εἰς τὴν μισημένην χερσόνησον καὶ ὀλοτελῶς κατέβαλε τὴν Ἑλληνικὴν (ἔργον τοῦτο κατορθωθὲν κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα), ἔκτοτε ὁ σκώληξ ἀνενόχλητος διήνυσε πλέον τὸν ἀφανισμὸν.

Βυζαντινὰ χρυσόβουλλα αὐτοκρατόρων, διπλώματα Δουκῶν, Καπετάνων, Ὑπάτων, Στρατηγῶν, θεσπίσματα Ῥηγῶν καὶ Κομήτων, ἀποφάσεις Τοποτηρητῶν ἢ δικαστῶν, πλήν μυρίων ἄλλων ιδιωτικῶν μνημείων, ἀφηγουμένων τὰ παθήματα, καὶ διασωζόντων τοὺς ἐξόχους χαρακτῆρας μᾶς τῶν πλέον κατεσπαργμένων περιόδων τῆς ἀνθρωπότητος, ταῦτα ἀπεριποίητα, ἀκαταλόγητα, εἰς τῶν ἀραχνῶν τὴν διάκρισιν καὶ εἰς τὴν παλιγυροῦσαν τῶν καλογήρων ἀπέμεινον παραδεδομένα ἕως τῆς πρώτης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τότε καὶ μόνον τότε ἀνεμνήσθη ὁ κόσμος τῆς ὑπάρξεώς των, καὶ τις πρόνοια ἐλήφθη διὰ τὴν σωτηρίαν των.

Ἦ Πρὸς τίνας δὲ ὀφείλομεν τὴν ἐναρξιν τῆς συγχομιδῆς ; Τάχα πρὸς τοὺς Ἱταλοὺς ; — Ἀπαγε !

Τὸ κήρυγμα τῆς Δημοκρατίας εἶχεν ἤδη καθυλεκτρίσει σύνολον τὴν Εὐρώπην, εἶχε μετασαλεύσει καὶ πεποιθήσεις, καὶ πάθη, καὶ καθεστῶτα, εἶχεν ἤδη ἀντηχήσει καὶ πέραν τῆς χριστιανωσύνης, ὅτε ὁ δαίμων τῆς Ἱταλίας, πάλαι μὲν ποτε ἡγεμονικὸς, τότε δὲ χαμαίζηλος, ταπεινόφρων, σχολαστικὸς, εἰσέτι τὴν χρυσοκρόταλον τῆς Αὐλῆς στολὴν, ἢ τὴν δάφνην

τῶν μυθικῶν ἀναμνήσεων περιβεβλημένος, εἶπε δουλοπρεπῶς θυροκρουστῶν, θηλυπρεπῇ χελιδονίσματα περικωμάζων. Περὶ καταρτισμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας οὐδεμία φροντίς, τὸ δὲ μέλλον πάντως ἀνυπονόητον. Αὕτῃ ἡ λέξις « παρελθόν » δὲν ἐνέφαινε τὴν περιωρισμένην καὶ σχετικὴν τινα σημασίαν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λογίων, ὣν ἄλλως οἱ πλεῖστοι κληριοί. Ἰ. Ποῦ τῆς ἱστορίας ἡ καταβολή; Ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Γενέσεως, ἐκεῖ ὅπου ἐπεβούλευσε τὴν ἀγνόητα τῶν πρωτοπλάστων ὁ ὄφις τῆς Ἑβραϊκῆς ἀλληγορίας. Ἰ. Ποῦ δὲ τὸ μὴ περαιτέρω τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀναδιφῆς; Εἰς τὰ προπύλαια τῆς Πομπηίας ὅπου τάφοι καὶ ἐρείπια, ὅπου ἄνους εἰς τὴν γῆν ἀπῆλθεν ὁ πολυθεὶς πολιτισμὸς, ὅπου ἄγονος καὶ στείρα λατρεία τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀρχαιότητος. Διό, πολλὰ μὲν τὰ περὶ Ῥώμης, καὶ Ἀθηνῶν, καὶ Σπάρτης ὑπὸ τῶν τότε ἀκαδημαϊκῶν συλλόγων τῆς Ἰταλίας γλισχρολογηθέντα, σπανιώτατοι ὅμως οἱ τὸ μαντεῖον τῆς χριστιανικῆς Ἀποκαλύψεως ἐπερωτήσαντες, οἱ ἐν τῇ αἰτιολογίᾳ τῆς ἀνθρωπίνου πολιτείας ἐπικαλεσθέντες τοὺς χρησμοὺς τῆς θεότητος. Οὕτως, ἡ τέφρα τῆς Πομπηίας καὶ τοῦ Ἑρκουλάνου ἀνενδότως ἀνεσκαλέετο πρὸς ἀνασκαφὴν μνημείων, ἔστω καὶ εὐτελεστάτων, τῆς πολυθεϊκῆς περιόδου, ἐνῷ τοῦ χριστιανικοῦ αἰῶνος τὰ λείψανα, ὥσπερ μνημόσυνα δῆθεν ἀποφράδος ἐποχῆς, κατελιμπάνοντο εἰς τὰς ὕβρεις τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐντόμων, ἀπερρίπτοντο καθάπερ σκύβαλα καὶ περιττώματα εἰς πᾶσαν ἐνδεχομένην κακοποίησιν.

Ἀληθές ὅτι εἰς τοιαύτην διανοητικὴν καθυστέρησιν τὰ μάλιστα συνέβαλεν ἡ φωτισθεσία τῶν ξένων καὶ τῶν ἰθαγενῶν ἱερέων. Εἰς μάτην ζωντανὸς ἐκάη πρὸ τριακοσίων ἐτῶν ὁ ἀείμνηστος Σαθοναρόλας, ὡς ἀποτολμήσας νὰ βδελυχθῇ τὴν πιθηκώδη σχολαστικότητα τῶν συγχρόνων του, ἣν ἐλεγεν ὀλεθρίαν εἰς τὴν πραγματικὴν τῆς πατρίδος ἀναγέννησιν. Δίθως βαρὺς ἐπεκάλυψε τὴν ἱερὰν ἐκείνην κόριν. Τοσεῦ-

τον ἐπιτηδείως εἶχον περιθάλπει αἱ τῶν ἡγεμονίσκων κυβερνήσεις τὴν θρησκείαν τῆς χλασικῆς ἀρχαιότητος, οὕτω πως εἶχον διαδῶσει τὸν καλογηρικὸν εὐνουχισμόν, ὥστε ἡ χερσόνησος ὅλη παρ' ὀλίγον ἀπέβαινε πελωρία μοναστικὴ κοινότης, διηρημένη εἰς διάφορα μετόχια. Ἡ λειτουργία τῶν γραμμάτων συνεκεντρώθη εἰς μόνον τὸ ἀπώτατον παρελθόν· τὸ δὲ παρὸν, τὸ δὲ μέλλον, λέξεις ἀνέροι.

Ἐν τῶν λυσιτελεστέρων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐργετημάτων ὑπῆρξε βεβαίως ἡ ἀποκέρυξις τῆς ἀγενοῦς ἀρχαιολατρείας ἐκείνης, ἥτις ἀπεβρόφα πᾶσαν ἱκμάδα τῆς νεωτέρας κοινωνίας, ἐξενεύριζε τὴν ἰδιογενῆ πρωτοτυπίαν, ἀπελίθου καὶ πνεῦμα, καὶ καρδίαν τῶν λαῶν. Ἀμα ὡς ὁ Φρύγιος τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας πῖλος ἐνεστηλώθη εἰς Νεάπολιν, ἔσπευσαν ἀμέσως οἱ Γάλλοι νὰ καταργήσωσι μέρος τῶν πλεοναζόντων μοναστηρίων, ὡς διακόσια τὸν ἀριθμόν καὶ τὰ μὲν κτήματα τῶν καταγωγίων αὐτῶν ἐδήμευσαν εἰς ὄφελος τῆς ἀνακαινισθείσης πολιτείας, τὰ δ' ἐν αὐτοῖς σωζόμενα χειρόγραφα ἀθρόα συνεχόμισαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὡς ὕλικόν πολύτιμον τῆς εἰς γονιμοποίησιν προοριζομένης Ἰταλικῆς ἱστορίας. — Πρὸς τὴν εὐτολμον λοιπὸν ἀσέβειαν τῆς τότε Γαλλικῆς κατοχῆς ὀφείλει ἡ παλαιογραφία τὸν στοιχειώδη πυρῆνα τῆς συλλογῆς, ἣν προτιθέμεθα ἐν τῇ δετῇ πραγματείᾳ νὰ συμμελετήσωμεν, αὐτῆς δὲ τῆς συλλογῆς τῶν Ἰταλοελληνικῶν μνημείων, ἣν ἡ φιλοπρόσδος τοῦ Βίκτωρος κυβέρνησις οὐ μόνον ἀπήλλαξε τῆς προηγουμένης κατασφραγίσεως, ἀλλ' εἰς ἐπίμετρον φιλοτιμεῖται νὰ ἐπιπλοῦ-τίσῃ καὶ παραδῶσῃ εἰς τῆς δημοσιότητος τὸ φῶς.

Χάριν τῆς καταργήσεως ἐκείνης, 40,500 περίπου λατινικῶν μεμβρανῶν, συρραφειῶν μετέπειτα εἰς τόμους 450, περιῆλθον ἀπὸ τῆς διακρατήσεως τῶν μοναχῶν εἰς τὰ Ἀρχεῖα Νεαπόλεως. Εἶναι δὲ τὸ πλεῖστον διπλώματα Δουκῶν Νεαπόλεως, Γαήτης, Ἀμάλφης, Συρρέντου, Ἡγεμόνων Κα-

πύης, Σαλέρνου, Βενεβενδοῦ, Κομήτων Καλαβρίας καὶ Ἀπουλίας, βασιλέων Νορμανδῶν, Σουηδῶν, Γάλλων, Ἀραγωναίων, Ἰσπανῶν καθόλου καὶ Γερμανῶν, ἡγεμονευσάντων κατὰ καιροὺς εἴτε εἰς Σικελίαν, εἴτε εἰς Νεάπολιν, εἴτε εἰς ἀμφοτέρᾳ ταυτοχρόνως τὰ μέρη. Ἀλλὰ καὶ Βοῦλλαι Ποντιφῆκων συναναλέγονται, καὶ δικαστικῶν ἀρχῶν πράξεις ποικίλαι, καὶ πλείστα ὅσα ἐμφυτευτικὰ συμβόλαια, καὶ ἀγοράσεις, καὶ πωλήσεις, καὶ ἐνοικιάσματα, καὶ συνελόντι εἰπεῖν παντοῖαι ἄλλαι γραφαί. Μνημεῖα τούτων ἀρχαιότερα οὐδὲν ἄλλο Ἰταλικόν Ἀρχεῖον ἐνταμιεύει, ἐξαιρουμένου ἴσως τοῦ ἐν Ἑνετίᾳ Μαρχιανοῦ. Τὸ δὲ πρεσβύτερον τῶν ἐγγράφων αὐτῶν εἶναι τὸ περιβλεπτον ἐκεῖνο συμβόλαιον ἐπὶ Γισούφλου, (ἄδελον ἂν τοῦ πρώτου ἢ τοῦ δευτέρου ὁμωνύμου Δουκὸς Βενεβενδοῦ), ὅπερ ἐκ τῆς ἀτελοῦς Ἰνδικτιῶνος δύναται ἐξίσου ν' ἀναχθῇ εἰς τὸ 703 καὶ εἰς τὸ 748 μ.Χ (α).

Ἄλλ' ἐὰν θησαυρόν, κατὰ μέγα μέρος ἀνεξερεύνητον, ἐμπεριέχῃ τῆς Διπλωματικῆς χαλουμένης Αἰθούσης (Sala Diplomatica) ἡ Λατινικὴ ἀποθήκη, οἷον σπουδαιότερον, καὶ δὴ πλέον ἀνεξερεύνητον θησαυρόν ἐμπεριλαμβάνει τὸ διαμέρισμα τῶν Ἑλληνικῶν περγαμηνῶν !

Καὶ ὅμως, ἀσυγχρίτως μετριώτερα τὸν ἀριθμὸν εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ συλλογὴ. Ἔως πρό τινων μηνῶν τὸ διαμέρισμα τοῦτο δὲν ἐμπεριεῖχεν ἢ μόνως 146 περγαμηνάς, ἐξ ὧν αἱ μὲν δεκαεπτὰ, διπλώματα πρωτότυπα εἰς διφθέρας, ἐκδοθέντα παρὰ Δουκῶν, ἢ Καπετάνων Ἰταλοβυζαντινῶν, παρ' αὐτοκρατόρων Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ πρωτοσπαθαρίων, ῥηγῶν, κομήτων, ἢ καὶ ὑποδεεστέρων ἀξιωματικῶν τῆς βυζαντινῆς Αὐλῆς· αἱ δὲ λοιπαὶ 129, ἦσαν πράξεις τὸ παράπαν συμβολαιογραφικαί, ῥυθμίζουσαι ἰδιωτικὰς σὺναλλαγὰς, οἷον δωρεαί, ἀφιερώσεις, διαθήκαι, προικοσύμφωνα, κτημά-

---

(α) Regii Neapol. Archiv. Monumenta, edita ac illustrata. Neap. 1845. vol. I. P. I. Nota I.

των ἀπαλλοτριώσεις, σκευῶν ἀπογραφαί, οἰκιακὰ κατὰστικα, καὶ ἄλλαι παραπλήσιαι γραφαί. Εἰς δὲ τὸ εἶδος καὶ τὸν σκοπὸν ἐποιοῦν ἐξαίρεσιν ὀλιγοσται, αἵτινες διὰ τε τὸ ἐν αὐταῖς ὕφος καὶ τοὺς ἐν χρήσει τύπους ἐφαίνοντο φέρουσαι τὸν χαρακτῆρα ὅπως οὖν αὐθεντικώτερον τοιαῦται λ. χ. αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις ἐπὶ ἀστυκῶν ἀπλῶν διαφορῶν.— Ὡστε, κατὰ λόγον ἀριθμοῦ, αἱ πρὸς διευθέτησιν τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων πράξεις ἀπερβρόφων παρ' ὀλίγον τὰ ὀκτὼ ἔννατα τῆς συλλογῆς.

Ὅπόσον εὐτελὲς, ἀπέναντι τῆς Λατινικῆς πλησμονῆς, θὰ ἐξελαμβάνετο ὁ εὐἀριθμος οὗτος ἔρανος, ἂν προτιμωτέρα τῆς ποιότητος ἐλογίζετο ἢ ποσότης παρὰ τῇ ἐπιστήμῃ!

Ἄλλ', ἀγαθὴ τύχη, ἡ τιμὴ τῶν ἱστορικῶν λειψάνων εἰς μέτρα καὶ σταθμοὺς ἀγοραίους δὲν ὑπάγεται. Ἐν καὶ μόνον χαλκίον : δὲν τιμᾶται πολλάκις ἀντὶ πεντήκοντα χρυσῶν; Ἄλλως τε, καὶ ἀξιολογώτερα τῶν Λατινικῶν ἂν δὲν ἦσαν τὰ Ἑλληνικὰ αὐτὰ μνημεῖα, καὶ περ ἐλάττονα τὸν ἀριθμὸν, τιμαλφέστερα, λέγω, διὰ τὰ σοβαρὰ ζητήματα, ἅπερ ἡ παρουσία των ὑπεγείρει, : τάχα ἐφθασε τὸ ἔσχατον πέρας ἡ τῶν ἡμετέρων περγαμηνῶν ἀποθησαύρισις; Τάχα πρέπει τετελεσμένην ἤδη καὶ κατηρτισμένην, ὥς ἔχει πρὸς τὸ παρὸν, νὰ ἐκδεχθῶμεν τὴν Ἑλληνικὴν συλλογὴν;

Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῆς ἀπαιτοῦνται κρείττονες ἔτι ἀγῶνες, καὶ ἀφειδεῖς δαπάναι, καὶ ζήλος ἀνένδοτος.

Ἐκατὸν ἕτεροι μεμβράναι τοῦλάχιστον, διασώζουσαι εἴτε διπλώματα, εἴτε ἄλλας ἀνεπισήμους γραφάς, ὑπάρχουσι διασπαρμέναι εἰς τὰς διφθεροθήκας Ταυρίνου, Μεδιολάνων, Φλωρεντίας, Βιέννης, Μαδρίτης, Λονδίνου, Παρισίων, Μονάχου, καὶ εἰς ἄλλας μεγαλόπολεις τῆς Εὐρώπης. Ἄλλος δὲ δυσκαταλόγιστος ἔρανος ἀπομένει εἰσέτι ἀναποκάλυπτος εἰς τὰς ἱερατικὰς διφθεροθήκας (Tabularj) Πανόρμου, Μεσσήνης,

Κατανίας, Συρακουσῶν, Μιλήτου, Ἰερακίου, Ῥηγίου, Τάραντος, Κονσεντίας καὶ Ὑδροῦντος, ἐξαιρέτως εἰς τὰ ἀφαντα ἐκείνα κιβώτια τῆς Νεαπολιτικῆς μητροπόλεως, ἔνθα, κατὰ πάνδημον φήμην, ἀφρονος Ἑλληνικῶν τε καὶ Λατινικῶν διφθερῶν περιουσία, καταλιμπάνεται θήραμα εἰς τοὺς μῦς ἀπὸ αἰώνων, ἔνεκα τῆς μισοκάλου ζηλοτυπίας τῶν Κανονικῶν τοῦ ἀγίου Ἰαννουαρίου. Οὐδὲ μεμβράναι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ὀλιγώτεραι, εἰμὴ καὶ ἀξίας ἀνωτέρας, θὰ διαμένωσιν ἐνσεσωρευμέναι, ὡς οἱ εἰδήμονες εἰκάζουσιν, εἰς τὰ ἀρχιεπισκοπεῖα τῆς Σικελίας, τῶν Καλαβριῶν, τῆς Ἀπουλίας, τοῦ Ἀπρουτίου· εἰς τινὰς μὴ εἰσέτι καταργηθείσας μονὰς τῶν πορρωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Νεαπόλεως, πρὸ πάντων εἰς τὴν Βενεδικτιανὴν ἐκείνην τοῦ Μοντεκασίνου, ὅθεν, ἄλλως, ἀγνοῶ ἂν αἱ μέχρι τοῦ νῦν ἀνακαλυφθεῖσαι παρεπέμφθησαν εἰς τὸ Γενικόν Ἀρχεῖον. Ἰ. Ἀλλ' ἄρα καὶ ὀλίγοι τῶν φιλαρχαίων τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ποιοῦσιν εἰς τὰ μουσεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας τῶν ἀστοχόν, ἄγονον τοιούτων ἀρχαιολογημάτων ἐπίδειξιν; Οἱ βαθύπλουτοι πρίγκηπες τῆς Ῥώμης, ὁ Ἀλβάνης, ὁ Δώριος, ὁ Βουργήσιος, ἰτάχα δὲν ἐπισωρεύουσιν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ἀνέχδοτα χειρόγραφα, μεθ' ὧν καὶ τινὰ Ἑλληνικὰ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς; Τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν Ῥώμῃ Βασιλειανῆς βιβλιοθήκης, ἧς μνημονεύει συχνάκις ὁ Montfaucon (α), καὶ ἦτις αὐτοφυῆς καὶ ἀσυγχώνευτος ἐτι ἐθαυμάζετο εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ῥοδοῦ (β), ἰτάχα δὲν ἀποκρύπτουσιν ἀπρόσιτα τοῖς σχισματικοῖς ἡμῖν τὰ μνημεῖα τῶν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Πάπα καθιδρυθέντων Βασιλειανῶν μοναστηρίων; Εἷς καὶ μόνος ιδιώτης, ἐν Νεαπόλει διαμένων, ὁ Κ. Μιχαὴλ Βάφης, ὁ καὶ διευθυντὴς τῆς Διπλωματικῆς Αἰθούσης, γόνος δὲ τοῦ αἰοιδίμου Πασχάλου Βάφου, οὗτος μόνος κέκτηται συλλογὴν μεμβρανῶν Ἑλληνικῶν τε καὶ Λατι-

(α) Montfaucon, Palæograph. græc. p. 390.

(β) Rodota, St. del Rito Gr. in Italia. T. 2. C. II.

νικῶν, ὡς τριακοσίων τὸν ἀριθμόν. "Ετερος δέ τις Ταραντηνός, δικηγόρος ἐὰν δὲν λανθάνωμαι, εἰς σκωληκόδρωτον δέσμεν παλαιᾶς μονῆς ἀνευρών περγαμηνὰς καὶ βομβακύνας ἄλλας Ἑλληνικὰς γραφὰς, σκόπιμον ἔκρινε νὰ σφετερισθῇ αὐτάς, τὸ δὴ χεῖρον καὶ νὰ πωλήσῃ βραδύτερον τὸ εὑρημα πρὸς ἑτερογενῆ κερδοσκόπον . . . : Τί δὲ περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ Βασιλειανῶν μονῶν, τῶν ἐσχάτων ἐκείνων καταφυγίων τῆς Σικελοβυζαντινῆς ἀρχαιότητος ; Φεῦ ! δὲν δύναμαι νὰ παρασιωπήσω τὴν ὁποίαν ἡσθάνθη ἐγὼ αὐτὸς ἀγανάκτησιν, ὅτε, ἐν τῷ ἐπισκεφθῆναι τὴν κορυφαίαν τῶν μονῶν αὐτῶν, λέγω τὴν ἐν Μεσσήνῃ Ἰταλοελληνικὴν τοῦ Παντοκράτορος, εὔρον εἰς τι ἀπόκεντρον δωμάτιον, ἀπρεπῶς καλούμενον διφθεροθήκην, ἐπισεσωρευμένα διπλώματα Βυζαντινὰ καὶ Σικελικὰ τῆς Νορμανδικῆς περιόδου φύρδην μίγδην μετὰ γραφῶν νεωτέρας ἐποχῆς, καὶ πλείστων ἄλλων φακέλλων ἀδιερευνητῶν ἔτι. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον διαπεπιστευμένα πρὸς ἀνελλήνιστον ἀρχαιοφύλακα, ἀπόντα πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν, ἀλλὰ, τὸ ἀσυνθέστερον πρὸς καλογήρους, καὶ ἐγκαταλειμμένα εἰς τὴν ἀκрасίαν τῶν ἀνέμων καὶ τὴν φθοροποιὸν ἐνέργειαν τῆς κόνεως.

Λόγος ἀνεπινοήτως συνέπεσε περὶ τοῦ Πασχάλου Βάφου, καθὼ πατρὸς τοῦ νῦν Διευθυντοῦ τῆς Διπλωματικῆς Αἰθούσης.

Εἰς πραγματείαν περὶ μοναστηριακῶν ἀρχείων καὶ Ἰταλοελληνικῶν ἀναδιφάσεων, παράτοπος δὲν εἶναι σύντομός τις παρέχσας εἰς μνημόσυνον τοῦ δεινοῦ τούτου γραφογνώμονος καὶ ἐλληνιστοῦ. Ὅφείλει τὸ γένος μας φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἀρχηγέτην καὶ πρῶτιστον ἐρμηνευτὴν τῆς ἀνεπισήμου ἐν Ἰταλίᾳ Βυζαντινῆς παλαιογραφίας.

Ἡμέτερός τις ὁμοεθνῆς, πρὸ ἐξήχοντα ἐτῶν ἀποκατεστημένος εἰς Νεάπολιν, διεβεβαίου καταφατικῶτατα, ὅτι ὁ πρόπαππος τοῦ Βάφου ὠρμᾶτο ἐξ Ἡπείρου· προσήγε δὲ τὴν ἐκ πύσεως μαρτυρίαν, ὅτι τὸ ἐξιταλισθὲν ἐπώνυμον Baffi ἦτο

Μ π ά φ α ς τὸ πρίν. Ἰταλὸς ἢ Ἑλλήν, ἀδιάφορον. Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πατρὶς πᾶσα γῆ. Ὁ Βάφης ἤκμασε περὶ τὴν λήξιν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας καὶ ἐξ ἐμφύτου προαιρέσεως εἰς τὴν ἀρχαιομάθειαν ἀνατεθεὶς, ἤρριστευσε τοσοῦτον περὶ τὴν διάλεκτον, τὴν ἱστορίαν, τὴν γραμματολογίαν Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων, ὥστε, νεώτατος ἔτι ἀνηγορεύθη μεταξὺ πολιῶν διδασκάλων ὁ ἀξιώτερος τῆς καθηγητικῆς τιμῆς. Εἰς πνεῦμα ὅμως σφριγῶν καὶ γόνιμον ὡς τὸ ἐκείνου, ἀπήρεσαν αἱ μονότονοι ἀσχολίαι τοῦ διδασκαλείου μετὰ μικρόν. Ἐξῆς οὖν χαίρειν τὴν παράδοσιν, καὶ ἀπελθὼν εἰς τόπον ἀναχωρηκότα, ἐνέκυψε τότε εἰς ἱστορικὰς μελέτας ἐκτενεστέρας, εἰς διατριβὰς φιλοσοφικὰς, εἰς τὴν ἐκμάθησιν νεωτέρων διαλέκτων, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς τὴν τῆς ἡμετέρας ἰδιώτιδος· ἐνέκυψε πρὸ πάντων εἰς τὴν Παλαιογραφίαν καὶ τὴν Κριτικὴν Διπλωματικὴν (*Critica Diplomatica*), ἐν αἷς διαφερόντως ἐνησμενίσθη, καὶ πρὸς τὰς ὁποίας κεκλημένος ἦν νὰ προσφέρῃ κατόπιν θεραπείαν ἀξιοθαύμαστον. Οὕτω δὲ διατεθειμένος, μῆνας ὅλους ἡνάλωσε διερευνῶν τὰς ἀρτιχομίστους τῶν μονῶν διφθέρας, ἀσκούμενος εἰς τὴν διαφώτισιν γραφῶν δυσαναγνώστων, ἢ ἀθεδαίων Ἰνδικτιώνων, φυλλοστροφῶν τὰς δέλτους τοῦ μεσαιῶνος, ἵνα συνοίκειωθῇ πρὸς τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῶν παρηκμακότων ἰδιωμάτων τῆς ἀρχαιότητος, μὴδὲ παραλείπων τῆς σχετικῆς ἱστορίας τὴν ὁδηγίαν, ἥς ἀνευ ἀβασάνιστος μὲν ἀποβαίνει συνήθως ἢ διερμῆνευσις, ἀνυπόστατος δ' ἐξελίσσεται ἡ κριτικὴ.

Λόγος πολὺς ἐγένετο κατ' αὐτὰς περὶ τινος συγγραφῆς τοῦ Φιλοδήμου, ἀρτίως ἐξαχθείσης ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἑρκουλάνου. Ἡ φήμη τῆς προκοπῆς του κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν ἐφθαρμένων χωρίων τοῦ παπύρου αὐτοῦ, διαδραμοῦσα τὴν ἐπικράτειαν, παρεκίνησε τοὺς ἐν τῇ Μονῇ τῆς Κάβας Βενεδικτιανοὺς νὰ προσκαλέσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα, πρὸς μεθερμῆνευσιν τῶν 96 Ἑλληνικῶν περγαμηνῶν,

αἵτινες ἐν τοῖς ἀρχαίοις των διεφυλάττοντο (α). Ἐπιτυχία οὐκ ἐλάττων τῆς προτέρας ἀντήμειψε καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἀγῶνας του. Ἐλαβον ἀνὰ χεῖρας καὶ εἰς τὸ ἀναγνώστηριον τῆς Κάδας καὶ εἰς τὸ τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Νεαπόλεως τὰ σχέδια τῆς ἐργασίας του. Ἐπὶ τοιαύτῃ ἐμπειρίᾳ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἠπόρησα. Οἷα τις διαπεραστικὴ ὁξύνοια, οἷον θαυμάσιον διορατικὸν περὶ τὴν ἐξιχνίασιν δυσκαταλήπτων κειμένων! Ἀλλὰ καὶ οἷα τις ἐν ἐπιμέτρῳ ὑπομονή, ἱκανὴ νὰ ἐκπτοήσῃ τὸν καρτερικώτερον τοῦ μεσαιῶνος καλόγηρον! Ὁ ἐλληνιστὴς ἐμθατεύει μετὰ σπανίας εὐστοχίας εἰς τὴν σημασίαν χυδαίων διαλεκτισμῶν, δράττεται δὲ διὰ μιᾶς, καὶ δὸς εἰπεῖν ἐξ ἐφθόρου τῆς ἐννοίας φράσεων, ἢ χρῆσις τῶν ὁποίων καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔτι τοὺς Ἑλληνας ἰθαγενεῖς δυσπρόσιτος πολλὰκις ὑφίσταται. Τοιαῦτα γοῦν κατορθώματα, ὑπὸ ἐξέχου πολυμαθείας καὶ ἐξοχωτέρας κρίσεως ἐπιλελαμπυμένα, εἶχον ἤδη καὶ πέραν Ἰταλίας διασχιπίζει τὴν φήμην τοῦ σοφοῦ, ὅτε, τῇ ὑποκινήσει τῶν Βορβώνων, συμμαχησάντων μετ' Ἀγγλων ἱερέων καὶ ληστῶν, δεινὴ ἐξερράγη εἰς Νεάπολιν ἡ κατὰ τῆς ἐγγωρίου Δημοκρατίας ἀντεπανάστασις. Μέλη τῆς δημῶδους κυβερνήσεως συνῆδρευσον τότε ὁ Βάφης καὶ ὁ Λογοθέτης, Ἑλληνα μὲν ὁ δεύτερος τὴν καταγωγὴν ἀναμφιλέκτως, οὐχ ἥτον δὲ τοῦ συναδέλφου του θαυμαζόμενος ἐπὶ δραστηριότητι καὶ φιλοπατρίᾳ. Τούτοις συνειργάζοντο καὶ ἕτεροι ὁμογενεῖς ἐκ καταγωγῆς, οἱ δύο αὐτάδελφοι Ἀλβανῖται (Albanesi), οἱ ἐκ Καλαβρίας, ὁ Ἀγαμέμνων Σπανός, ὁ καὶ διαπρέψας ὡς στρατηγὸς τῆς δημοκρατίας, ὁ νομομαθὴς καὶ δικαστὴς Κυνηγός, ὁ Μακρὴς, τέλος δὲ ὁ δημοχαρὴς ἐκεῖνος Τυρταῖος τῆς Καλαβρίας, ὁ λευκόθριξ Ἀντώνιος Ἱεροκάδης, οὗ τὰ ἀ-

---

(α) Ἦτο Βασιλειανὴ τὸ πρὶν ἡ περιβόητος καὶ περιφανεστάτη αὐτὴ Μονή. Ἐκτίσθη κατὰ τὴν Η'. ἐκατονταετηρίδα ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καταφυγόντων Εἰκονοφίλων, ἐξιταλλίσθη δὲ ἐν ἔτει 1260 παρὰ τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου Ε'.—Ὁρα Rodota, St. Rit. Gr. It. T. 2 p. 61.

σματα διέδωκαν τὴν κατὰ τῶν Βορβώνων ἀποστροφήν, ὅσον ἐνήργησαν τὴν αὐτὴν ἐποχὴν παρὰ τοῖς Γάλλοις οἱ ἐνθεοὶ στίχοι τοῦ Rouget de l' Isle. Μισοτύραννος τὸ φρόνημα, ἀλλὰ θερμουργὸς ὑπὲρ τὸ δέον, ἔσπευσεν ὁ Βάφης διὰ προτροπῶν σφόδρα δραστικῶν νὰ ἀναφλέξῃ τὸν ζῆλον τῶν ἐθελοντῶν, καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τῆς νεολαίας τὴν ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ Καρδινάλεως Ῥούφου, ὅστις ἤδη ἐξεστράτευσεν κατὰ Νεαπόλεως. Σταυροειδὲς ἐκδικήσεως στίγμα ἐσημείωσεν ἔκτοτε τ' ὄνομά του εἰς τὴν μέλαιναν βίβλον τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἡρωδιάδος του. Ὀλίγον ἔπειτα, τῆς τυραννίδος αὐθις ἀνορθωθείσης τῇ συνδρομῇ τοῦ Ῥούφου καὶ τοῦ Νέλσωνος, σύσσωμος, ὁμοῦ μὲ τοὺς Παγάνους, τοὺς Ῥάυσσους καὶ ἑτέρους περιχλεῖς συγγραφεῖς, σύσσωμος παρεδόθη πρὸς τὸν δῆμιον καὶ ὁ λόχος τῶν ἐκ καταγωγῆς ὁμογενῶν μας. Ἐναρκτήριος ἐκατόμβη εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἰταλικῆς ἐθνότητος! — Ὁ Βάφης ἠκροάσθη τῆς καταδίκης του μὲ ἀταραξίαν ψυχῆς, ὄντως ἀρχαϊκῇ. Πρὸς τινα φίλον, προτείναντα αὐτῷ τὸ ὅπιον εἰς ὑπεκφυγὴν τῆς ἀγενοῦς ἀγχόνης, ἀπήντησεν, ὅτι μόνος ὁ τὴν ὀργὴν τοῦ τυράννου φοβούμενος φοβεῖται καὶ τοῦ θανάτου τὴν ὄψιν, ὁ δὲ καθαρὸς τὴν συνείδησιν μετὰ παρρησίας προτείνει τὸν τράχηλον εἰς τὸν βρόχον. Ἐστέναξεν ὁμοῦ ἀναμνησθεὶς τῶν διακοπέντων ἀγώνων του· ἰδίως δὲ μετεμελήθη ὅτι, παρουσιασθείσης ποτὲ αὐτῷ τῆς εὐκαιρίας τοῦ διαφωτίσαι καὶ τοῦ Μοντεκασίνου τὰς μεμβράνας, ὡς εἶχε διερμηνεύσει καὶ τὰς τῆς Κάβας, ἀνεκτέλεστον ἀφῆκε τὴν ἐπιχείρησιν . . . « Οὕτω δὴ φιλοσοφῶν καὶ ὀρθῶς ἐρῶν (e rettamente amando), » ὁ σκυθρωπὸς Βόττας διατελεῖ ἐξίστορῶν, « οὕτω παρέδωκεν ὁ ἀοίδιμος τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν Δημιουργόν. Ἐφρόνει συνωδᾷ τῷ Σωκράτει, ὅτι ἐρχεται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὥσει σκοπὸς, ὠρισμένος νὰ φρουρήσῃ ἕως πνοῆς ἐσχάτης τὴν θέσιν του. » Καὶ ἀνέβη μὲν τὸ βῆμα τῆς ἀγχόνης τὴν 9 Νοεμβρίου, εἰς τὰς

αὐτὰς ἀλύσεις συνδεδεμένος τοῦ Βικεντίου Ῥούσσου συγκαταδίκου του. Ὁ δὲ φίλος του Λογοθέτης μετὰ τῶν δύο Ἀλβανιτῶν παραδέξαντο τὸν αὐτὸν ἔντιμον θάνατον ἐπιφωσκούσης τῆς 29 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Τότε περίπου καὶ ὁ ἡμέτερος Ῥήγας ἐπνίγετο εἰς τὰ βεῖθρα τοῦ Δουνάβεως, πρὸς τὸν Τῶρκον παραδοθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐστρίας, τοῦ καὶ ἀδελφοῦ τῆς εἰρημένης Ἡρωδιάδος.

Πένθιμος ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ Μοντεκασίνου ἀντήχησεν ὁ τελευταῖος στεναγμός τοῦ Βάφου. Διὰ τὴν ἔλλειψιν πάραλλήλου γραφογνώμονος, ἀδιερμήνευτα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἀπέμεινον τὰ ἐν τῇ Μονῇ ἐκείνῃ τηρούμενα διπλώματα καὶ ἄλλα Ἑλληνικὰ μνημεῖα. Ἡ διερμήνευσις ἤρξατο μόλις ὁ 1861, σπουδῇ μὲν τοῦ ἐκεῖ κοινοβιαρχοῦντος (Priore) καὶ ἀρχιεποφύλακος Π. Σεβαστιανοῦ Καλαφάτου, προτροπῇ δὲ τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως.

Πάρεργον, εἰ μὴ καὶ περιττὸν πρὸς κοινὸν πεφωτισμένον θὰ ἦτο πρὸς ὥραν, τὸ νὰ ἐνδιατρίψω εἰς τοῦ Μοντεκασίνου τὰ ἱστορικά. Ἰς ἀγνοεῖ ὅτι τοῦ Κασινεῖου ὅρους ἡ πολιτεία ἐπεφοίτησεν ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων, τῆς πνευματικῆς τῶν Παπῶν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ; ὅτι ἡ πορεία τοῦ Τάγματος τούτου συνεβάδισεν ἕως πρό τινος μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων ; ὅτι ὁ κανὼν τοῦ Ὁσίου Βενεδίκτου, κανὼν ἐπιβαλὼν ὡς ὅρον σωτηρίας τὴν τῆς γῆς ἁμα δὲ καὶ τὴν τῆς διανοίας καλλιέργειαν, τοσοῦτον ἐξυπαρχῆς ἀνεβίβασε τοὺς ὁπαδοὺς του ὑπεράνω τῶν ἄλλων ταγμάτων τῆς νεολατινικῆς κοινωνίας, ὅσον ἡ ἀπάθεια, ἡ ἀπραξία, καὶ ὁ ἐγωϊσμός ἀπέχουσι τῆς ἀνενδότου συνεργασίας εἰς τὴν ἐξευγένισιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πλησίον ; Ἐκ τοιαύτης ἐπόψεως θεωρούμενον τὸ Βενεδικτιανὸν καθίδρυμα, ἐπέχει τὸν μέσον ὅρον μεταξὺ λαϊκῆς συνανθρωπεύσεως καὶ μοναχικῆς ἀπομονώσεως· σημειοῖ, ὡς ἂν

τις εἶποι, τὴν στιγμήν, ὅτε ἡ ἄσαρκος καὶ ἀφῆρημένη Θεο-
πτεία τοῦ νεάζοντος ἔτι μοναχισμοῦ, παρὰ τοῖς δυτικοῖς με-
ταναστεύουσα, ἐνανθρωπίζεται εἰς τὸν πολίτην τοῦ νεωτέρου
κόσμου, καὶ γονιμοποιεῖται εἰς τῆς κοινωφελοῦς φιλοπονίας
τὴν συμμετοχὴν.

Οὐδὲν ἦττον ἀνοίκειον θὰ ἦτο τὸ νὰ περιγράψω ἐνταῦθα
τὸν πλοῦτον, τὰς καλλονάς, τὰ ἀπαράμιλλα προτερήματα
τῆς ἐστίας αὐτῆς τῶν Βενεδικτιανῶν μονῶν, οἷον τὴν πο-
λύτομον καὶ διαβόητον αὐτῆς βιβλιοθήκην, τὸ ἀρχεῖον, τὸ
ἀναγνωστήριον, τὸ ἀλληλοδιδασκικόν, τὸ γυμνάσιον, τὸ ἱερο-
σπουδαστήριον, τὴν πινακοθήκην, τὸν ἐμπεριέχοντα τὸν τά-
φον τοῦ Βενεδίκτου περικαλλέστατον ναόν, τέλος τοὺς ἐξό-
χους συγγραφεῖς, οὔτινες ὑπὸ τὴν ταπεινὴν κουκοῦλαν τοῦ
καλογήρου φιλοφρόνως ἐκεῖ τὸν περιηγητὴν ὑποδέχονται.
Ταῦτα δὴ, πρὸς τὴν παρούσαν ἡμῶν μελέτην ἀλλότρια, εἰς
ἄλλην ἀναβάλλομεν εὐκαιρίαν. Διὸ, παρασιωπῶντες καὶ τινὰς
ἀνεκδότους πληροφορίας περὶ σχέσεων Μοντεκασίνου καὶ Βυ-
ζαντινῆς αὐλῆς, πληροφορίας ἀντληθείσας εἰς τὰ χρονικά
τῆς μονῆς, ἐπανερχόμεθα διὰ τάχους εἰς τὰ χειρόγραφα.

Ἄν ἐπαλλήλους ἐχθρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ κακώσεις δὲν εἶχε
πάθει τὸ Μοντεκασίνον ἐπὶ Λογγοβάρδων καὶ Νορμανδῶν,
οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὴν σήμερον θὰ διέσωζε πλείονα καὶ
πλείστου λόγου ἄξια Λατινικὰ καὶ Ἑλληνικὰ μνημεῖα, ἥδη
ἀθεραπεύτως ἀπολωλότα· ἀλλ' οὕτως ὥρισε μοῖρα κακὴ! Τὸ
ἀπεικόνισμα τοῦ παρελθόντος ὥχρον καὶ συγκεχυμένον ἀεί-
ποτε μετεδόθη πρὸς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Ἐκ τῶν ἐπιζησάντων τριάκοντα περίπου Ἑλληνικῶν, τὰ
μὲν τρία πρῶτα, καὶ κάλλιον τῶν ἄλλων διατετηρημένα,
εἶναι πολύτιμα διπλώματα Ἱταλοβυζαντινῶν Κατεπάνων τῆς
Ι'. καὶ ΙΑ'. ἑκατονταετηρίδος.

Ἐξεδόθη τὸ ἀρχαιότερον ἐν Ἀπουλίᾳ τῷ 999 ὑπὸ Γρη-
γορίου τοῦ Τραχανιώτου, βασιλικοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ

Κατεπάνου, ἐπὶ Βασιλείου Β'. τοῦ Ὁρτυρογεννήτου καὶ τοῦ συμβασιλεύοντος αὐταδέλφου του Κωνσταντίνου τοῦ Θ'. Διὰ τοῦ διπλώματος αὐτοῦ παρείχοντο ἐγκώμια καὶ ἀμοιβαὶ πρὸς δύο Σπαθαροκανδιδάτους κατὰ Σαρακηνῶν ἀνδραγαθήσαντας.

Τὸ ὄνομα τοῦ Τραχανιώτου συνδέεται μὲ τὰς ἀναμνήσεις μιᾶς τῶν κρισιμωτέρων ἐποχῶν τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Βυζαντινῆς κυριαρχίας· τοῦτο του δὲ τὸ δίπλωμα ἔχει στενὴν τινα χρονολογικὴν συνάφειαν μὲ ἑτέραν τινα περγαμηνήν, τὴν ὁποίαν ἐπιφυλάττομαι νὰ καταστήσω ἐφεξῆς ἀφετηρίαν καὶ ὁρμητήριον εἰς τὰς κρίσεις μου. Ἐξ ἄλλου μέρους ἐννοεῖται, ὅτι καὶ τὰ τρία ταῦτα διπλώματα ἀπομένουσιν ἀνέκδοτα εἰσέτι καὶ ἀδιαφώτιστα.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς Νορμανδικῆς εἰσβολῆς, δύο δὲ ἀκριβῶς μετὰ τὴν ἐν Καλαβρίᾳ ἦνται τοῦ Ὁθωνος Β'. καὶ τὴν πλήρη τῆς Γραικοσαραβικῆς συμμαχίας νίκην ἐκείνην, ἣτις ἐν ἔτει 982 ἀπῆλλαξε τὰ Ἑλληνικὰ θέματα ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν Γερμανῶν, δύο ἔτη, λέγω, μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ἐξεβράγη σφοδρὰ συνωμοσία ἐν Βάρει κατὰ τῶν ἡμετέρων. Δύο ὁμογενεῖς Ἀπουλιῶται, ὁ Σέργιος καὶ ὁ Θεοφύλακτος, ἀμφότεροι ταραξίαι καὶ εἰς δωροδοκίαν ἐπιβρέπεῖς, παρέδωκαν τὴν πόλιν πρὸς τὸν εὐπάτριδα Δελφῖνον Καλοκύρην, ὅστις προέβαινεν ἐπὶ κεφαλῆς ἐνόπλων χωρικῶν.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐλὴ, καταπεισθεῖσα τέλος περὶ τῆς παρομώδους τῶν ἀρμοστῶν τῆς ἀνικανότητος, ἀπέστειλεν ἐν αὐτῇ τῇ περιπτώσει ἄλλον κυβερνήτην, τὸν πατρίκιον Ῥωμανόν, ὅστις ἔστησεν ἐκ προαμιῶν εἰς Βάριν τὴν ἑδραν τῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ὁ Μαζανιέλλος τῆς τότε Ἀπουλίας, ὁ πολυθρύλλητος Μῆλος, δὲν ἔπαυσε διὰ τοῦτο ἐπινοῶν προσφορώτατα μέσα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Τὰ πράγματα ἐν τούτοις προϋχώρουν μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον πρὸς τοὺς Ἕλληνας σοδρά. Ἐντεῦθεν μὲν οἱ Σαρακηνοὶ ἐκυρίευσαν τὴν Λοκρίδα (Gerace), ἐνθα ἔκτιζον πύργον ὀχυρὸν καὶ δυσπρόσβητον, ἐκεῖ-

θεν δὲ δευτέρα τις σύγκομοσία εἰς Βάρην ἐξερρήγνυετο, καθ' ἣν ὁ Σέργιος, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ ἀξίωμα Πρωτοπα-
θαρίου ἀρτίως προβεβασθεὶς, καὶ δὴ προδότης ἐκ δευτέρου
τῆς αὐτοῦ πατρίδος ἀπεβὰς, ἐδόλοφονεῖτο παρὰ τῶν συμ-
πολιτῶν του (ἔτος 987). Ἐντεῦθεν ἐμψυχωθέντες οἱ Ἄρα-
βες, κατέλαβον τὴν Κασεντίαν, κατέκτησαν ἑτέρας πόλεις
καὶ πολίχνια, ἐσυλαγώγησαν τὴν χώραν Βάρεως, καὶ ἡ-
γαγον μυριάδας αἰχμαλώτων εἰς Σικελίαν, κατὰ τὴν ἐπικρα-
τοῦσαν τότε συνήθειαν τοῦ νικητοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἀφ' ἑτέρου
ἀπέστελλον κυβερνήτας ἐμπετροπολέμους πρὸς ἀναστολὴν
τῶν ἐπιδρομῶν· ἀλλ' οὗτοι, ἀνεπιτήδευτοι περὶ τὰ πολιτικά, τρα-
χεῖς δὲ τὸ ἦθος καὶ ὑπὲρ τὸ δεῖον αὐστηροί, ἐπηύξανον μάλ-
λον διὰ τῆς καταπίεσεως παρὰ νὰ κατευνάωσι τῶν ἰθαγενῶν
τὴν δυσἀρεσκειαν. Ὁ Σμάραγδος μάλιστα, καὶ τοι Ἕλληνας τὸ
γένος, λειποτακτήσας τῷ 999 πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, ἀπε-
πειράθη νὰ εἰσαγάγῃ λάθρα τοὺς δυσσεβεῖς εἰς Βάρην. Ἀπέ-
τυχεν ὁμῶς καὶ αὐτός, διὸ παρ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ
τῶν Ἀράβων ἀπεσφάττετο.

Ἀπεστάλη ὁ Γρηγόριος Τραχανιώτης εἰς Ἀπουλίαν ὅτε ἡ
Ἑλληνικὴ κύριαρχία διέκείτο ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, ὁσημέραι κα-
τατριβομένη ὑπὸ Μωάμεθανῶν καὶ ὑπὸ ἐμφυλίων σκευωριῶν.

Ὁ Γρηγόριος, συναγωνιστὴς ἀντάξιός τοῦ Νικηφόρου
Φωκά, τοῦ Τσιμισχῆ καὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου Βασιλείου,
τριῶν ἐξόχων στραταρχῶν τῆς Ἱ. ἐκατονταετηρίδος, ἀνὴρ
ἄλλως τε δεδοκιμασμένος εἰς προηγουμένας ἀκανθώδεις καὶ
δυσχερεῖς ἐντολάς, πρῶτος δὲ τῶν Ἀρμοστῶν Ἀπουλίας
περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα τοῦ Κατεπάνου, ὁ Γρηγόριος
ἐξεπλήρωσεν ἐπιτυχέστατα τὴν ἀποστολὴν του. Ἐπανεκτήσε
τὴν Γραβίναν, ἀπέκρουσε πανταχόθεν τοὺς Σαρακηνούς, ἐξέ-
τεινεν ἐπιπλέον τὰ ὅρια τῆς Βυζαντινῆς ἐξουσίας, καὶ συλ-
λαβὼν τὸν ἀποστάτην Σμάραγδον μὲ τοὺς συνενόχους του,
παρέσχε μάθημα σωφρασύνης πρὸς τοὺς ἐνδεχομένους ἄλ-

λους ὁπαδοὺς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Εἰς ἀντιμισθίαν τῶν κατορθωμάτων τούτων ἀνηγορεύθη Πρωτοσπαθάριος, ἀξίωμα ἐπιζήλον τότε, ἀνάλογον δὲ κατὰ προσέγγισιν πρὸς τὸ σημερινόν τοῦ *Maréchal*. Τὰ χρονικὰ τῶν Ἑσπερίων ὑπερ-εκθειάζουσι τὸν Γρηγόριον. Ὡνότησε διαφερόντως τοὺς μοναχοὺς τοῦ Μοντεκασίνου, διατελέσαντας σταθερῶς φίλους τοῖς Ἑλλήσι, διὸ καὶ πρόθυμος ἐπεκύρωσε τῷ Μεγάλῳ τῆς μονῆς Ἀββᾶ τὰ ἐν Ἀσχόλει, Ἀτράνῃ, Κανόζῃ, Μινερβίνῳ καὶ Λησίνῃ κτήματα (ἐτ. 1000).

Μετὰ παρέλευσιν δύο ἐνιαυτῶν οἱ Ἀραβες αὖθις κατὰ τῆς Βάρεως ἐπετέθησαν, παρασκευασθέντες καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν· ἀλλ' ὁ Τραχανιώτης, ἐπικαλεσθεὶς τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Ἑνετικοῦ στόλου, ὑπὸ τοῦ Δουκὸς Ὀρσεόλου αὐτοπροσώπως ναυαρχουμένου, ἀντεξέπεμψεν αὐτοὺς εἰς ἄτιμον ὑποχώρησιν. Τὸ αὐτὸ κατώρθωσεν ἐφεξῆς εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ *Montescaglioso* καὶ εἰς ἑτέρας συμπλοκάς, ὧν χάριν ἡ ἐν Ἰταλίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἀρχὴ ἀνέλαμψε, καὶ εἰς τὸν κολοφῶνα πάλιν τῆς δόξης ἀνεβιβάσθη. Εἶχον τότε οἱ Βυζαντινοὶ στερεωθῆ εἰς Ἀπουλίαν καὶ Καλαβρίαν, ἐπενισχυθῆ εἰς τὴν ψιλὴν ἡγεμονίαν τῶν Δουκάτων Νεαπόλεως, Ἀμάλφης, Γαθήης, Συρρέντου, καὶ ἐπιβάλλει τὸ θέλημα τοῦ Κατεπάνου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνεξαρτήτους Λογγοβάρδους τῆς Βενεβενδοῦ.

Τὸν Τραχανιώτην διεδέξατο ἐν ἔτει 1006 ὁ Ξιφέας, τοῦτον δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Κουρκούας, ἐπὶ τῆς ἀρμοστίας τοῦ ὁποίου τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως πάλιν ἐνέπρησε τὴν Ἀπουλίαν, ὑπὸ τῶν Ἀράβων πλαγίως προσαναφθέν. — Δύο ἔτη μετέπειτα ἀφικνεῖτο Κατεπάνος εἰς Βάριν ὁ Βασίλειος Μεσαρδονίτης, αὐτὸς παρὰ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη τὸ δεῦτερον τοῦ Μοντεκασίνου δίπλωμα.

Τὴν ἐντόνον τοῦ Μεσαρδονίτου δραστηριότητα πρὸς ἐπισκεύασιν τῶν Ἑλληνικῶν ὁμολογοῦσιν ἐκ συμφώνου σύμπαντες οἱ σύγχρονοί του. Ὁ μισέλλην Μήλος μετὰ τοῦ Δάκτου,

ιδίου του γυναικαδέλφου, ἀμφότεροι Λογγοβάρδοι τὸ γένος, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ὅτι οἱ τότε τὸ πρῶτον ἀναφανέντες Νορμανδοὶ ἤθελον προσκομίσει αὐτοῖς ἐπικουρίαν κατὰ τῶν Γραικῶν, αὐθις ἀνέβριψαν τὸν κῦβον τῆς ἀνταρσίας. Ἄλλ' ὁ Κατεπάνος οὗτος, ἀντεπισπάσας τὴν βοήθειαν τῶν Σαρακηνῶν, τὸν μὲν Δάκτον ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, τοὺς δὲ συνεταίρους του συλλαβὼν ἐτιμώρησε. Καὶ ὁ μὲν Μῆλος ἐξέφυγε τὴν αἰχμαλωσίαν ὥς ἐκ θαύματος, ἀλλ' ἡ σύζυγος καὶ τὸ τέκνον αὐτοῦ, Ἀργυρὸς τοῦνομα, ἐμπεσόντες εἰς ἐνέδραν, ἀπεστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν (α).

Οἱ μοναχοὶ τοῦ Μοντεκασίνου προσήνεγκον αὐτῷ μεγάλας θεραπείας, εἰς ἃς ὁ Βασίλειος εὐγνώμωνων ἐξέδοτο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δίπλωμα, δι' οὗ ἐστερεοποιεῖ τὰ ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ ἀπέραντα κτήματα τῆς Μονῆς. Καὶ ὁ μὲν ἡγούμενος, εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς φιλοφροσύνης, ἀπέκρουσε τὸν ἐκεῖ καταφυγόντα Δάκτον, ὅστις πάλιν πῶ ἀκαταβλήτῳ Μῆλῳ συντυχὼν, ἀνῆρεν ἐκ τρίτου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδὲν κατώρθωσαν. Ὁ Μεσαρδονίτης σπεύδει εἰς βοήθειαν τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ Βασιλείου Ἀργυροῦ καὶ Κοντολέου, ἐπιπίπτει ἀστραπηδὸν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν, τοὺς ὁποίους κατακόπτει, καὶ εἴτα πολιορκῶν ἐκ τε γῆς καὶ θαλάσσης τὴν Βάριν, ἀναγκάζει τοὺς πολίτας ἐν ἔτει 1014 νὰ παραδοθῶσι διὰ συνθηκολογήσεως.

Μεταγενέστερον εἶναι τὸ τρίτον δίπλωμα τοῦ Μοντεκασί-

(α) Τὸ δόγμα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἦθη τῶν Ἑλλήνων ἀσπασάμενος ὁ νέος οὗτος, εἰσέδυσεν εἰς τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ προῦβιβάσθη εἰς τιμὰς ἀνωτάτας. Δις ἐχρημάτισε Κατεπάνος Ἀπουλίας μὲ τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον τοῦ νὰ προσαγορεύῃ ἑαυτὸν *Σεβαστὸν Δοῦκα Ἰταλίας, Σικελίας καὶ Παφλαγονίας* (1042, 1051 ἔτ.)· ἀλλ' αἱ ἀρμοστίαι του δὲν ἠδουκίμηνσαν, ἔνεκα τῆς αὐξήσεως τότε δυνάμεως τῶν Νορμανδῶν. Τέλος περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις ἀνακαλέσας αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1068, παντὸς ἀξιώματος διέταξε νὰ τὸν ἀπεκδύσῃ.

γού. Ἀπολεσθέντος ἄλλως τε τοῦ πρώτου τύπου, δὲν ἐπε-
σώθη ἡ ἢ Λατινικὴ μετάφρασις. Διὰ τῆς περγαμηνῆς αὐτῆς
Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος πειράται νὰ ἐπισύρῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ
ὑπὲρ Ἑλλήνων τὴν τότε κραταίαν τοῦ Βενεδικτιανοῦ Τάγμα-
τος εὐμένειαν.

Τὰ ἐπίλοιπα Ἑλληνικὰ μνημεῖα τῆς μονῆς εἶναι ἀνεξαι-
ρέτως πράξεις συμβολαιογραφικαί, ὡς ἔγγιστα τῆς αὐτῆς
φύσεως τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων, πράξεις, δηλαδή, ἰ-
διωτικὰ συμφέροντα διευθετοῦσαι, καὶ ἤδη στερούμενα πῶν
ιστορικῶν τοῦ διπλώματος προτερημάτων. Τὰ ἀνέκδοτα αὐτὰ
τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἀπομνημονεύματα θέλαμεν ἀνετώτερον
καὶ ἐξ ἐπιστάσεως διεξετάσει εἰς τὰ παρεπόμενα κεφάλαια,
ἀφοῦ προηγουμένως χαρακτηρίσωμεν αὐτὰ μὲ εἰδικήν τινα
καὶ διακεκρυμμένην ὀνομασίαν.

Εὐκαιρον θὰ ἔκρινεν ἴσως ὁ ἀναγνώστης πρὸς συμπλήρω-
σιν τοῦ προοιμιάσματος, νὰ μάθῃ τὸ πῶς, καὶ πόθεν, καὶ πό-
τε εἰς τὰς χαρταπαθήκας τῶν Βενεδικτιανῶν περιήλθον το-
σαῦται διφθόραι, ἑλληνιστὶ γραφεῖσαι. Εὐλόγως ἢ αὐτῆς
ἀλλ' ἔρευνα ταύτης, δεομένη προκαταρκτικῶν τινῶν ἄλλων
πληροφοριῶν ἤθελε τυχὸν μᾶς παρεκτρέψει εἰς ἱστορικὰς ἀ-
ναπτύξεις, τὰς ὁποίας εἰς τόπον εὐθετώτερον παραπέμπωμεν.

Μὴ ἐπιλαθῶμεν ἐν τοσούτῳ τῆς στενῆς, στενωτάτης συγ-
γενείας, ἣτις ἐκ καταβολῆς συνέδεσε τὸ καλὶδῶρυμα τοῦ Βενε-
δίκτου πρὸς τὸ ἐν Ἰταλίᾳ μετεμφυτευθὲν σάγμα τῶν ἡμετέ-
ρων Βασιλείανων. Εἰς τὸν αὐτὸν περίπου τύπον ἐνετυπώθησαν
ἀμφοτέρω· ὁ αὐτὸς τῆς φιλοπονίας κανὼν συνεπεστάτησεν εἰς
τὸν ὀργανισμόν ἑκατέρων· ἡ αὐτὴ σεμνότης τοῦ ἥθους, ἡ αὐ-
τὴ ἀνυπόκριτος εὐλάβεια, ὁ αὐτὸς ἔρως τῆς μαθήσεως εἰς
τὴν ἰσράν καὶ εἰς τὴν θύραθεν παιδείαν. Ἐφ' ὅσον τὰ ἡμέτερα
καταστήματα διετέλεσαν ἀχμαῖα κατὰ τὴν χερσόνησον καὶ
τὴν Σικελίαν, ὑπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἰσχύος προασπισθέντα, ἀ-
διάκοπος συγκοινωνία καὶ σχέσεις δὸς εἰπεῖν ἀδελφικαὶ ἐπε-

κράτησάν ἀναμέσον αὐτῶν καὶ τῶν ὁμοιορρυθμῶν Βενεδικτιανῶν. Ὅτε δὲ ἐκρούσθη ἡ ὥρα τῆς καταστροφῆς, οὗτοί μόνοι με συγγενικὴν προθυμίαν ἐσπευσαν νὰ περισυνάξωσι τῶν ἡμετέρων τὴν σκυδάλιζομένην κληρονομίαν. Εἰς τὰ διάφορα τῆς Καλαβρίας διαμερίσματα, εἰς τὴν Ἀπουλίαν, εἰς τὰς ἐπαρχίας Ὑδροῦντος καὶ Καλλιεργείας (Terra di Lavoro), εἰς τὸ Ἀσπρούτιον, εἰς τὰ πρῶην πριγκηπάτον Βενεβενδοῦ καὶ ἀλλαχοῦ εἰσέτι δῶζονται τὰ ἐρείπια τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ μεσαιῶνος καταφυγίων, συμπεριπετυγμένα με τοὺς κισσοὺς τοῦ δάσους, καὶ διακόπτοντα τῶν βράχων τὴν γυμνότητα, ὡς οἱ κατὰπτωτοι πύργοι τῆς τιμαριωτικῆς περιόδου. Ὅποιας, ὁπόσας ἀρετῆς, παιδείας, ἐγκατερήσεως μελαγχολικὰς ἀναμνήσεις, ὁπόσων ἀγώνων καὶ ἀνεγκωμιάστων μαρτυρολογίων παράπανα ἀποπνέουσι τὰ ἔσχατα αὐτὰ λείψανα ἐνὸς τῶν γονιμωτέρων ἐπινοημάτων τῆς εὐαγγελισθείσης Ἑλλάδος! Ἐὰν τύχῃς ἀπέναντι τῶν ἱερῶν ἐρείπιων περὶ δυσμὰς ἡλίου, ἐσπερινὰ ψαλμωδαί, καὶ κοινοβίων ψιθυρισμοὶ, καὶ πῶδωνος θραγγῶδη κρούσματα πλήττουσι τὴν φαντασίαν σου. Τείνεις τὸ οὖς εἰς τὴν σύντονον μελωδίαν ἐκείνην, καὶ ἀκούεις τὴν ἡχὴ τῆς ἐρήμου ἐπαναλαμβάνουσαν εἰς φθόγγους τῆς μητρῶας σου γλώσσης τὸν ὕμνον τοῦ μεγάλου Βασιλείου. «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος σου!» — Καὶ τῷ ὄντι, οὐδεὶς ἄλλος ἀνθρώπινος φθόγγος διεδόθη εἰς τὴν οἰκουμένην, ὅσον ὁ τοῦ οὐρανοφάντορος τῶν μοναχικῶν σχημάτων ἀναμορφωτοῦ.

Κατὰ μαρτυρίας ἀξιοπίστους, ὑπὲρ τὰ διαχόσια μοναστήρια εἶχεν ἡ μεσημβρινὴ χερσόνησος, ὑπαγόμενα ἕως ἐσχάτων εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως (α). Ἔτι δὲ

(α) Del Fiore, Calabria Illustrata. T. 2. p. 2. — Εἰς τὰ τέλη τῆς 12'. ἐσώζοντο μόλις ὀκτωκίδεκα. — Βλέπε καὶ Marafioti, Pan-topografia Calabrese. Napoli, καὶ Rodotà, St. del Rit. Greco — T. 2. p. 82.

πλείονα τούτων ἡρίθμει ἢ ἀπέναντι μεγαλόνησος, ἐξ ὧν τριάκοντα μόνον, καὶ ἥκιστα ἀξιοθέατα, ἐσώθησαν ἕως τοῦ νῦν. Ἰτί, ἕως ἀπὸ τοῦ δε, δὲν μᾶς δίδει ὁ ἀριθμὸς οὗτος νὰ ὑπονοήσωμεν; Ἀναλογίσθητι δὲ, πλὴν τῆς ποσότητος, τὸ σπουδαῖον τῆς μοναχικῆς καθιδρύσεως εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἐνθέρμου πίστεως! Ὅτι ἀπὸ Ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἐφεξῆς, μᾶλλον ἢ Θηβαίδος ἀσκητήριον ἀπέβη τὸ κοινόβιον κέντρον καὶ ἐστία τῶν περιχειμένων πολιχνίων, ἄσυλον πολλάκις ζωῆς, τιμῆς, περιουσίας κατὰ δυσσεβῶν! Ἀναλογίσθητι ὅτι εἰς μόνας ἐκείνας τὰς ἀποκρυφὰς διέμεινεν ἄσβεστος ἡ λαμπὰς τῆς παιδείας, ὥς ὁ ἀκοίμητος ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Σωτῆρος λύχνος! Καὶ θέλεις συμπεράνει τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἐπενέργειαν, ἃς ἐκτέλεσεν ὁ ἐλληνισμὸς ἐν Ἰταλίᾳ πρὶν ἢ τὸ Σχίσμα διακόψῃ τὴν ἐκατέρωθεν ὁμόνοιαν.

Ἰὼς ἄφαντος θαυμάσιον ἐγένετο ἡ πολυμελὲς αὕτη ἀποκρία; Ἰὼς μετὰ πολυχρόνον διάρκειαν, μετὰ τὴν ἀσκήσιν τοσαύτης ἠθικῆς ὑπεροχῆς, διελύθη; Καὶ πότε; καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν ὤφειλεν ὁ νεώτερος παλιτισμὸς νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ; (α)

Παρήκμασεν ἡ καθιδρύσις αὕτη, καθὼς ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ παρήκμασε προλαβόντως καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Ὁ Παπισμὸς ἐπεθάρρει καὶ ἐπεκρατύνετο, καθόσον προβάδην ἀπεπαλαιούτο ἡ μοναρχία τοῦ Κωνσταντίνου.

(α) Διηγείται ὁ ἑλληνιστὴς συγγραφεὺς τὸν βίον τοῦ Ὁσίου Φαντίνου, ὅτι ὁ Βασιλειανὸς καὶ Καλαβρὸς οὗτος πατήρ, ὁ καὶ σύγχρονος τοῦ ὁσίου Νείλου, περιήρχετο τὰς χώρας, οἰκτεῖρων τὴν μέλλουσαν τύχην τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν Ἑλληνικῶν μονῶν, τῶν βιβλίων καὶ τῶν χρονογραφημάτων των, διότι ἤγγιζεν ἡ ὥρα, ὅτε ἐπὶ τῶν θεμελίων τῶν Βασιλειανῶν καταγωγίων ἤθελον βόσκεισθαι ὄνοι καὶ ἵπποι, τὰ δὲ χειρόγραφα θὰ ἀπέβαινον γραϊδίων προσάναμμα. Marafioti — Cron. di Calabria. σ. 74.

Τυχόντες οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν διπλὴν πίεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς καταδρομῆς· ἀπομωνωθέντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον, εἶπετο ἀσθενεστέραν ὁσημέραι ν' ἀντιτάξωσι τὴν καρτερίαν εἰς τὰς πατρίους παραδόσεις. Ἐκάστη διάλυσις Βασιλειανῆς μονῆς καταμηνύει μίαν πρόβασιν νέαν πρὸς τὴν ἐκλατίνισιν. — Καὶ ἂν μὲν ἡ καταδίκη τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶχεν ἀποτελέσει παρὰ ταύτην μόνην τὴν ζημίαν, ὑπομονή! ἀλλ' ἅμα τῇ διαλύσει τῶν μονῶν ἐκείνων, οἴμοι! συνέπαθον καὶ τὰ γράμματα, διότι καὶ ἀρχαιοτάται βιβλιοθήκαι, ἐξ Ἑλλάδος τὸ πλεῖστον προελθοῦσαι, ἐξωλοθρεύθησαν, καὶ ἀρχεῖα κατηφανίσθησαν περιλαμβάνοντα πιθανῶς μνημεῖα ἀνεξαγόραστα τῆς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἐποχῆς. — Ἀπόδωμεν λοιπὸν τὸν προσήκοντα ἔπαινον πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ ὁσίου Βενεδίκτου, ὅτι ζηλωταὶ τῶν καλῶν ἀναδειχθέντες, ἡυδόχησαν εἰς χρόνους ἀμαθείας καὶ βανδαλισμοῦ. νὰ περισώσωσιν εἰμὴ τὸ ὅλον, μέρος τοῦλάχιστον τῆς ναυαγησάσης κληρονομίας μας!

Μόνον καὶ ἔσχατον ἐν τῇ χερσονήσῳ λείψανον τῆς Βασιλειανῆς ἡμετέρας ἀποικίας ἐπέζησε τὸ τῆς Γροτταφερράτας ἡ Κ ρ υ π τ ο φ ε ρ ᾱ ς, ὡς συνήθως ἐπονομάζουσι τὸ Κοινόβιον αὐτὸ τ' ἀρχαιότερα τῆς Μονῆς χειρόγραφα. Ἐκτίσθη τὸ 1005 ὑπὸ δύο περιφήμων ὁμογενῶν μας, τῶν ἀγίων Νείλου καὶ Βαρθολομαίου, ἀμφοτέρων Καλαβρῶν, ὅτε ἤκμαζε μὲν καὶ ἐπεσκευάζετο ἡ διάλεκτός μας εἰς τὴν πατρίδα τῶν, ἔπνεεν ὅμως τὰ λοίσθια τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὑπὸ Ἀράβων, Σαρακηνῶν, Λογγοβάρδων ἀνενδότως τραυματιζόμενον. Δὲν τρέφει τὴν σήμερον ἢ μόνους εἰκοσιπέντε μοναχοὺς, ἂν καὶ τὸ πάλαι ἐσίτιζε δεκαπλασίονας, ὡς δὲ γνωστὸν, ἀπέχει τῆς αἰωνίας πόλεως ὡς τεσσάρων ἢ πέντε ὥρων. Οἱ Γάλλοι τῆς Δημοκρατίας, κατασχόντες τοῦ Μακαριωτάτου τὴν ἐπικράτειαν, συμπαρέλαβον ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας μονὰς

καὶ αὐτὴν εἰς τὸν πίνακα τῆς προγραφῆς· ἀλλὰ τὰ θαυμαστὰ τῆς τοιχογραφήματα τοσοῦτον ἐπιτυχῶς συνηγόρησαν, ὥστε ἐνῷ αἱ ἄλλαι, μεθ' ὧν καὶ τινες Βασιλειαναι, συνυπέκυψαν εἰς τῆς καταστροφῆς τὸν νόμον, αὐτὴ μόνη ἐξῆλθεν ἀνέπαφος.

Ἦ Ποῖον δὲ τὸ δόγμα τῶν Κρυπτοφεραίων ;

Ὀλίγαι λέξεις καὶ περὶ τούτου δὲν θὰ κριθῶσι παράτοποι·

Ἐν γένει τὸ φρόνημα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, πλὴν τῆς ἐν Λιβόρνῳ ἀνατολικῆς, εἶναι τὸ Οὐνιτικόν (Rito greco-unite), τοῦτέστι τὸ τραγελαφικόν ἐκεῖνο γέννημα τῆς φιλοδόξου φαντασίας τοῦ Πάπα Βενεδίκτου, εἰς δὲ συνηλθον καὶ συνεχωνεύθησαν τὰ ὕστερα ἔχνη τῆς κατ' Ἰταλίαν ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας μας. Ὡς δὲ πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς διαλέκτου καὶ πρὸς τὰ τυπικά, παρατηροῦνται μεταξὺ τῆς μὲν καὶ τῆς δὲ τῶν Οὐνιτικῶν κοινοτήτων ἐπαισθητόταται διαφοραί· διότι ποῦ μὲν ἡ Ἀκολουθία τελεῖται ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, ποῦ δ' ἐπὶ τὸ λατινικώτερον ἔθος. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἐπικρατεῖ ἡ Ἑλληνίς, ἐκεῖ δὲ ἡ Λατινίς, ἀλλαχοῦ δὲ ἡ διάλεκτος τῆς Λεχίας, ἄλλοι δὲ πάλιν αἱ τρεῖς αὗται συνεξαλλάσσονται, ὡς ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου λ. χ., ὅπου αἱς μόνον τοῦ ἔτους τελεῖται ἑλληνιστὶ ἡ λειτουργία. Ὡς ἐκ τῆς ἀνομοιότητος τῶν τύπων, τῶν σχημάτων, τῆς διαλέκτου, ἐστ' ὅτε δὲ καὶ τῶν δογμάτων αὐτῶν (ἡ Οὐνιτικὴ τῆς Νεαπόλεως ἀποκρούει τὴν διττὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), προκύπτει εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτὰς τῶσαυτὴ ἑτερότης καὶ διαφωνία, ὅσαι ἴσως δὲν ὑπάρχουσι μεταξὺ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Προτεσταντικῆς αἱρέσεως.

Καὶ ὅμως, οἱ πατέρες τῆς Γροτταφεβράτας βουκολοῦσιν ἀδιαλλάκτους πεποιθήσεις ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὀρθοδοξίας. Οὐδαὶς τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων συνετήρησεν, ὅσαν αὐτοὶ, ἀχέραιον, ὡς ἔχει εἰς τὰς πρεσβυγενεῖς τῆς Ἀνατολῆς παραδόσεις, τὸ δόγμα τῆς Ἑλληνικῆς πώστεως. Τὰ τυπικά των εἶναι αὐτόχρημα τύπος καὶ ὑπαγραμμὸς, καθάσον ἀναγόμενα εἰς τὴν

ΙΒ'. ἑκατοντάετηρίδα, ὑπεξέφυγον ὅλας τὰς ἀλλοιώσεις καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς, ὅσοι ἀπὸ πρώτης ἀλώσεως ἕως δευτέρας, ἀπὸ δὲ ταύτης μέχρι τοῦ νῦν εἰσέφρησαν ἐξ ἀπροόπτου εἰς τὰς συνηθείας τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' οὐδὲ καὶ εἰς τὰ περὶ γλώσσης κεφάλαιον ἀναστέλλουσι τὰς ἀξιώσεις, ἧς τὴν προφορὰν, καθὰ προχωροῦσι περιαυτολογοῦντες, καθαρωτέραν ἡμῶν διαφυλάττουσιν, ὥς ἀκρατον, καὶ μὴ βεβαρβαρωμένην ὑπὸ σλαβικῶν, τουρκικῶν καὶ ἰταλικῶν φωνῶν.

: Καὶ τί νὰ ἀντιτάξης εἰς πεποιθήσεις οὕτω πελωρίας; Ὁ μὲν ναῦς σου καταθαρμεῖ, τὸ δὲ στόμα χάνει τὰς λέξεις.

Καὶ ὅμως, ὅπόσον τεταραγμένος τὸ πνεῦμα, ὅπόσον ἐν σκανδαλισμένος τὴν συνείδησιν θὰ ἐξήρχετο τῆς ἀγίας Κρυπτοφεραῆς καὶ τις τῶν ἡμετέρων τοῦ Ἀθω μοναχῶν, εἰ παρῶν κατὰ συγκυρίαν ἐτύγχανεν εἰς τὴν ἐπίσημον λειτούργειαν τῆς!

Λατινικὰ τὸ σχῆμα, ὁ ναὸς καὶ τὰ ἑκατέρωθεν θυσιαστήρια· λατινικὴ ἡ στολὴ τῶν ἱερέων, οἵτινες θὰ ὀρμῶνται ἐξ Ἰταλίας ἀπαραιτήτως, λατινικὴ δὲ καὶ ἡ πολυχρῶς καὶ πολυποίκιλος τῶν τοίχων περικαλλώπισις. Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τῶν ἀλταρίων Εὐαγγέλια εἰς τὴν Λατινίδα τετυπωμένα, οἱ δὲ διάκονοι καὶ δάκμοι ὀρχούμενοι ἐν συνεχεῖ γονυκλισίᾳ, καὶ τὸ Χριστὸν ἐλέησον ψάλλοντες κατὰ τὸν ἀμβροσιανόν ρυθμόν· τὰ πάντα, ἐκ λόγῳ, Ἰταλολατινικὰ, πλην τῆς ἐν χρήσει γλώσσης, ἣτις εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ, ἀλλὰ καὶ αὕτη—σῶσον, ἐλέησαν! —ὅποσαν ἀνηλεῶς κατεστρεβλωμένη, ὅποσαν ἀπλαστος καὶ ἀζύμωτος πῶ ὄντι εἰς τὰς κατὰ τὴν ἀζύμωτον ἐκείνην Κοινωνίαν εὐχολογίας! — Ἐκλίνα πρὸς τὸ χειρόγραφον, ὅπερ εἰς τῶν καλοσφῆρων εἶχεν ἀνὰ χεῖρας, καὶ τί εἶδον; Μίαν εὐχὴν Ἑλληνικὴν, γεγραμμένην εἰς χαρακτηριστικῶς τοῦ Λατινικοῦ ἀλφαβήτου! — Ἐξαιτούμαι συγγνώμην παρὰ τῶν ἀγαθῶν πατέρων διὰ τὴν καινοποίησιν ταύτης τῆς ἀναμνήσεως. Ἀλλὰς τε, τὴν πρέπουσαν τιμὴν ἀπονέμων ὁμολογῶ,

ὅτι μεταξὺ αὐτῶν διέκρινα καὶ τινας ἀληθῶς πεπαιδευμένους, εἰ καὶ τῆς ἡμετέρας εὖ τε καὶ χειρόν ἐγκρατεῖς.

Φῆμαι πολλαὶ καὶ ἀντιφατικαὶ διαθρυλλοῦνται περὶ τῶν Κρυπτοφεραϊκῶν ἀρχείων. Οἱ ἐνδαισιώμενοι διηγοῦνται (ὁ-σάκις ἢ χρεῖα τὸ καλέσῃ), ὅτι συνεπεία περιστάτικου τινος ἀξιοθρηνήτου, καὶ χειρόγραφα καὶ βιβλιοθήκη ἐγένοντο ἐν ἔτει 1600 παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἡ ἐπαρχία, κατὰ τὴν ἐπο-χὴν αὐτὴν, ἐμαστίζετο ὑπὸ λυσσώδους πανώλης· τοῦ δὲ βι-βλιοφύλακος χρουσθέντος, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς αἰ-θούσης τῶν χειρογράφων ἀποβιώσαντος, οἱ μοναχοὶ ἐφο-βήθησαν μὴ ἐκεῖθεν πάλιν μεταδοθῇ τὸ μόλυσμα εἰς τὴν μο-νὴν· διό, θέντες πῦρ εἰς τὰς μεμβράνας, ἀπετέφρωσαν ἐν-ταυτῷ καὶ χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἐντυπα πολλὰ . . . Καὶ τοῦτο μὲν τὸ συναξάριον.

Ἄλλὰ : πῶς τὰ παρὰ τῶν καλογήρων διαδιδόμενα, πῶς συμβιδάζονται μὲ τὴν μαρτυρίαν εὐὐπολήπτων περιηγητῶν ἰδόντων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μονῆς πλείστα ὅσα καὶ ἀξιόλο-γα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα; Ὁ ἀξιοπιστότατος Montfaucon οὐ μόνον ἐπισυνάπτει ἐν τῇ Παλαιογραφίᾳ του τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς Γροτταφερράτας, ἀλλὰ καὶ περιχαρὴς ἐπικροτεῖ εἰς τὴν *festivam copiam* τῶν Ἑλληνικῶν κωδίκων, οὓς ἰδίους ὄμμασιν εἶδε καὶ ἰδιοχείρως ἐφυλλοστρόφησεν. Εἰς ταῦτα προστίθῃμι καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ γνωστοῦ K. Müller. Ἐδείχθησαν πρὸς τὸν ἐντιμον καθηγητὴν ποιήματα νεοελλη-νικὰ τῆς τελευταίας Βυζαντινῆς περιόδου, τὰ ὅποια ἔμειναν ἐμοὶ ἄγνωστα, εἰ καὶ ἀνάχρισιν ἐποίησα περὶ τοιούτων φιλο-λογικῶν μνημείων.—Τί κρίμα νὰ ἀμβλυωπῶσιν οἱ σχισματι-κοί! — Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν δὲν εἶδον ἢ μόνους δύο τόμους. Ὁ μὲν ἐγγράφη διὰ χειρὸς τοῦ Νικαίας Βησσαρίωνος « Κ α ρ-δ ι ν ἄ λ ε ω ς μ ἔ ν τ ὸ ἄ ξ ί ω μ α, Ἑ λ λ η ν ο ς δ ἔ τ ὸ γ ἔ ν ο ς, » ὁ δὲ ὑπῆρξέ ποτε κτῆμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰω-άννου τοῦ Παλαιολόγου, ὡς μαρτυρεῖ τὸ πολυτελὲς στοιχεί-

ωμα, ἐφ' οὗ χρυσοῦφαντα ἐνεκολλήθησαν τοῦ βασιλικοῦ γένους τὰ μονογράμματα, καὶ ὁ δικέφαλος ἀστὸς.

Ἐτεροὶ τινες τόμοι (ἐκ τοῦ πυρὸς διασωθέντες) ἔτυχον εἰς τὰς ἡμέρας μας ἄλλης τινὸς συμφορᾶς. Ὑποπτεύσας ὁ Καρδινάλις Ἀγγελος Μάης τὰ ἔχνη γραφῆς προγενεστέρας ὑπὸ τὴν φαινομένην γραφὴν, ὑπέβαλε τὰς ἀθλίας μεμβράνας ὑπὸ τὴν ἀνελεήμονα ἐκείνην χημικὴν δοκιμασίαν, ἥτις ἐπεκράτει, πρὸς ἐπισκεύασιν τῶν παλιγξέστων, πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν. Τὰ πειράματα δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς προσδοκίας του. Ἐξηλείφθησαν μὲν τὰ γνωστὰ κείμενα, οὐδὲν δὲ σημαντικὸν ἐπεφάνη ἐν τῇ ἀνακαλυφθείσῃ ἀρχαιοτέρᾳ γραφῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Αἱ εἰσαγωγικαὶ πληροφορίες περὶ μνημείων Ἱταλοελληνικῶν καὶ περὶ μοναστηριακῶν ἀρχείων κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἱταλίαν, ὅσας ἐν τοῖς πρόσθεν προέταξα, ἦσαν κατὰ γνώμην ἐμὴν, ἀπαραίτητοι πρὸς κατάληψιν προχειροτέραν τῶν ἐπομένων.

Εἶδεν ἐκ προοιμίων ὁ ἀναγνώστης, ὅτι τῆς Διπλωματικῆς Αἰθούσης τὸ ὕλικὸν εἰς δύο κυριωδεστάτας τάξεις διακρίνεται· εἰς Διπλώματα ἐπίσημα, αὐθεντικά, ἱστορικὴν οὐσίαν μᾶλλον ἢ ἥττον ἐμπεριέχοντα, καὶ εἰς διφθέρας ἀνεπισήμους, ἰδιωτικὸν ἀπλῶς ἐχούσας τὸν σκοπὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα.

Πρὶν ἢ ἐνστήσω τὸν λόγον εἰς μερικωτέραν τῶν χειρογράφων ἐξέτασιν, σκόπιμον κρίνω νὰ καταστήσω πλεον ἔτι σαφὴ καὶ ἐπαισθητὴν τὴν μεταξὺ ἐπισήμου καὶ μη ἐπισήμου περιγαμνητῆς διαστολῆς. Τοῦτο δὲ μόνον, ὅπως ἐπιτύχω ἐφεξῆς νὰ ἐκθέσω τὰς ἰδέας μετ' ἀκριβείας εἰς γλῶσσαν μὴ εἰσέτι ἀρκούντως συνωκειωμένην μὲ τὸ ὀνοματολόγιον τῆς Κριτικῆς Διπλωματικῆς.

Δὲν εἶναι δὲ περιττὴ ἡ ἐπανάληψις. Ἀναμέσῳ τοῦ Διπλώματος καὶ τῆς κυρίως λεγομένης διφθέρας, ἡ μεμβράνης, ἡ περιγραμμένης σημειοῦται ἡ ἐξῆς διαφορὰ· ὅτι τὸ μὲν διπλωμα ἐξεδόθη ὑπὸ ἀνωτέρου τινὸς ἀρχοντος, ὅθεν καὶ ὡς ἐγγραφον αὐθεντικὸν φέρεי προσηρτημένην τὴν σφραγίδα τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἀρχῆς· ἡ δὲ μεμβράνα, ἐγγραφον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συμβολαιογραφικόν, οὐδὲ σφραγίδος εἶναι ἐγκρατὴς, οὐδ' ἄλλου τινὸς ἐπιστήμου χαρακτηρισμάτος, πλὴν τῶν συνήθων καὶ ἀπαραιτήτων ὑπογραφῶν.

Τὴν διάκρισιν ταύτην σημειοῦσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα κατ' ἐδίαν καταγιγνώμενοι, καλοῦντες τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἐγγράφων Δίπλωμα κυριολεκτικῶς, ὅθεν προσέλαβε τὴν ὀνομασίαν ἡ Διπλωματικὴ ἐπιστήμη, τοῦτέστιν ἡ σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἀνίχνευσιν, ἀνάγνωσιν, μεθερμηνεύσιν καὶ παντοίαν ἄλλην διαφώτισιν τῶν μνημείων αὐτῶν· τὸ δὲ δευτέρον ἀποκαλοῦντες χάρτην, ὄργανον, ἡ καθόλου γραφὴν (Carta, strumento, scrittura privata), ἐξ οὗ καὶ Cartarj τὰ χαρτοφυλάκια τῶν μητροπόλεων, ἡ καὶ Tabularj ἐπὶ τὸ λατινικώτερον ἐπωνομάσθησαν.

Τὴν ὀνομαστικὴν ταύτην τῶν ἑτερογλώττων διάκρισιν δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν νὰ παραδεχθῶμεν; τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπλὴν γραφήν.

Αἱ λέξεις χάρτης, ὄργανον, γραφή, τί εἰδικόν, τί ὠρισμένον διατυποῦσιν εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν; Ὡς δὲ θέλουσιν ἀποφύγει τὴν σύγχυσιν εἰς πραγματείαν, ἐνθα συχνάκις δεῆσεται ἡ διαστολὴ μεταξύ γραφῆς ἰδιαιτέρας, καὶ γραφῆς ἐν γένει;

Ἀνάγκη λοιπὸν ἄλλην τινὰ καταλληλοτέραν καὶ πλέον εὐστοχον νὰ προσλάβωμεν ὀνομασίαν· ἡ δὲ λέξις Ἰδιογραφον, ἀντὶ τῆς γραφῆς, μοι φαίνεται πρόσφορος εἰς διαστολὴν τοῦ ἀνεπισήμου ἐγγράφου ἀπὸ τοῦ Διπλώματος.

Πραπαρασημάναντες τὴν προσήκουσαν διάκρισιν, πρᾶσθηκουσαν τάσφ μαλλον, ὅσφ εἰς ιδιόγραφα θέλομεν διαφεραντως ἐνασχοληθῇ, ἀπτόμεναι τῶν ἐπισήμων ἐκροθιγῶς πῶς μόναν καὶ ἐκ παρόδου, κατὰς ἤδη νὰ ποιήσωμεν ἀναρξιν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ θέματος.

Ἡ μελέτη καὶ ἡ δημοσίευσις τῶν Ἑλληνικῶν διπλωμάτων προηγήθησαν χρόνον οὐ μικρὸν τῆς ἐπιστάσεως, ἣν κατὰ λόγους διαφόρους, ἀλλὰ καὶ ἀνωτέρους ἴσως, ἐπικαλοῦνται τὰ Ἑλληνικὰ ιδιόγραφα. Ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Montfaucon, τοῦ Ducange, τοῦ Le Quien· σειρά διπλωματολόγων Ἰταλῶν τε καὶ Γερμανῶν, ἥτις, ὁλόκληρον διατρέχουσα τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα, κατέρχεται εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἐκ τῶν παλαιογράφων καὶ κριτικῶν αὐτῶν ἐξέχουσιν ὡς Ἰταλοὶ μὲν, ὁ Καπάχιος, πολλῶν διπλωμάτων ἐκδότης εἰς τὰ παραρτήματα τῆς Νεαπολιτικῆς ἱστορίας του (α), ὁ Οὐγγέλιος, εἰς τὴν ἱερὰν Ἰταλίαν (β), ὁ Διμέος, κριτικὸς καὶ σχολιαστὴς ὑπέροχος μεσαιωνικῶν μνημείων (γ), ὁ Ἀσεμάνης (δ), ὁ Βάργας, ἕτερος ἐξοχος κριτικὸς (ε) ὁ Σκώτης (ς), ὁ Γενοβέζης (ζ), ὁ Κύριλλος (η), ὁ Μιχαὴλ Βάφης (θ), ὁ Σε-

(α) Julii Cæs. Capacii—hist. Neap. L. II. Neap. 1771. Vol. XVII.

(β) Ughelii—Italia Sacra—Venet. 1721. Vol. IX. p. 424.

(γ) Di Meo—Ann. Critico—Diplomat. del Regno di Napoli—Nap. 1800.

(δ) Assemani—Ital. Script. hist. ex Biblioth. Vatic. man. Cod. Romæ 1751.

(ε) Esame delle vantate Carte e Diplomi della Certosa di S. Stefano del Bosco in Calabria—Nap. 1765.

(ς) Mem. sopra un Greco Dipl. del grande Archiv. di Napoli—Nap. 1822.

(ζ) Illustrazione di un greco dipl. del grande Archiv. — Nap. 1813.

(η) Osservazione sull' illustr. di un dipl. gr. ecc.

(θ) Introduzione al Repertorio degli antichi atti governativi—Nap.

Βαστιανός (α), ὁ Μινερβίνης (β), ἐν οἷς καὶ ὁ Μόρσος, καὶ ὁ Γαρόφαλος, καὶ ὁ Βίτος Καπιάλδης, καὶ ὁ Μορτιλλάρος, καὶ ἕτεροι ὑποδεέστεροι. Ἐκ δὲ τῶν Γερμανῶν ὁ Zaccharie, ὁ Hopf, ὁ Teuffel, ὁ Miclosich, ὁ Müller, ἀκαταπόνητοι ἀνεκδότων ἰχνηλάται (α). Καὶ μᾶλλον μὲν κριτικὰ ἢ περιεκτικὰ ἀνεκδότων διπλωμάτων εἶναι τινὰ τῶν ἐνθάδε μνημονευομένων, ἀξιαντάγιστα ὅμως ὑπάρχουσιν ὅσον καὶ τὸ τοῦ Φιμιάνου, καὶ τὸ τοῦ Παρασχανδόλου Περι ἀρχῆς καὶ προαγωγῆς τῆς ἐν Νεαπόλεως χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἐνθα μυρία ὅσα διπλωματικά, εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἡρῶν βιολογίαν ἀμέσως ἀναφερόμενα.

Ἡ περιέργεια τῶν λογίων ἐκρούσθη ὑπὸ τῶν ἰδιογράφων βραδύτερα.

Καὶ ὅμως ἡ ἐκ τῆς πολυχρονίου λήθης πρόσφατος τῶν μνημείων αὐτῶν φανέρωσις, ἐπέπρωτο νέον στάδιον νὰ ἐγκαινίσῃ εἰς τὰς ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς ἐρεῦνας.

(α) Codice Diplom. del Sacro ord. Gerosol.—Lucca.

(β) Ἐπιλείπει με ὁ χρόνος προσδιερχόμενον, ἔστω καὶ ἐν περιλήψει, ἀπάντων τούτων, καὶ τῶν παρασιωπωμένων ἔτι, σύνολα τὰ πονήματα . . . Ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ἡ Παρθώρα (Τόμ. II' Φυλλ. 304 σελ. 393.) τρία διπλώματα τῶν τελευταίων Παλαιολόγων, ἰταλιστὶ μὲν σχολιασθέντα παρὰ τοῦ Κ. Πασχάλου Πλακίδου, ἀναφερόμενα δὲ εἰς τὴν γνωστὴν τῶν Γεμιστῶν οἰκογένειαν.

(γ) Εἰς τὴν μελέτην ἢ τὴν ἐκδοσιν Ἑλληνικῶν Διπλωμάτων ὀλιγοὶ αἱ μέχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν ἐνασχοληθέντες. Ἡρξάτο μὲν πρῶτος πάντων ὁ Μουστοξύδης διὰ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι δημοσιεύσεως καὶ σχολιάσεως τῶν Χρυσοβούλων αὐτῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, ὃν τὸ πρωτότυπον ἐδωρητάμην ἐγὼ πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου· ἔπεται δὲ ἡ διπλωματικὴ ἐκείνη ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν Ἰπποτῶν τῆς Ῥόδου καὶ τῆς Ἰψηλῆς Πύλης, ἣν ἐπὶ τὸ ὀρθότερον ἐγὼ αὐτὸς ἐδημοσίευσα διὰ τῆς Παρθώρας (Τόμ. V' Φυλλ. 142. σελ. 563—571). Ἀλλὰ πλείονας καὶ σπουδαιότερας ἔτι τὰς δημοσιεύσεις Ἑλληνικῶν διπλωμάτων ἐπαγγέλλεται σήμερον ὁ πολυμαθὴς μου φίλος Κ. Ι. Σκκελίων ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης του.

Ἡ διαφωτιστικὴ τῶν διπλωμάτων δὲν εἶχεν ἕως τότε περιποίησι ἢ τινα μετρίαν θεραπείαν εἰς τὰς ἐλλείψεις τῆς ιστορίας καὶ τῆς χρονολογίας· ἀλλ' ὁ ἐμφανισμὸς τῶν ἰδιογράφων προὐκάλεσεν ἀμέσως οὐσιωδέστατα προβλήματα.

Καὶ ἐν πρώτοις ἀνέκυψε φιλονεικούμενον τὸ ἐξῆς ζήτημα· Ὁ εἰς τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα χειρόγραφα τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου καὶ τῆς Σικελίας ἐπικρατῶν ἑλληνισμὸς εἶναι τάχα παραμειορφωμένον λείψανον, εἶναι τις ἀπόρροια τοῦ κατὰ τὰς αὐτὰς χώρας ἀκμάσαντος τοῦ πάλαι δωρισμοῦ, ἢ μᾶλλον εἶναι προϊόν ἐποχῆς μεταγενεστέρας, ἴσως ἑτέρα τις μορφή, ἀνυπόπτευτος ἕως τοῦ νῦν διατελέσασα, τῆς αἰνιγματώδους ἐκείνης Ἑλλάδος τοῦ μεσαιῶνος;

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν·

Ἡ πατρίς τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἡ τοῦ Ἐρπεδοκλέους ἐδιτήρησαν ἄρα γε καὶ αὐταὶ ἀνεπηρέαστον τὴν γλωττικὴν παράδοσιν ἐκ τοῦ μιάσματος κατακτήσεων ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐκ τῆς ἀποσυνθετικῆς ἐπενεργείας τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς ἐγγιστα καθὼς συνέβη παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν, ἐνθα ἡ πάτριος φωνὴ ὑπέστη μὲν, προϊόντος τοῦ χυδαϊσμοῦ, μετασχημάτισιν τινα περὶ τὴν ὕφην τοῦ λόγου καὶ περὶ τὸ λεκτικόν, δὲν ἀπέβαλεν ὅμως τὸ μητρικὸν ὁμοίωμα, διὸ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην νεωτέραν ἀρχαιοτύπος ἡμῖν μετεδόθη; Ἡ, κατὰ γνώμην ἐναντίαν, ἀφοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἡ δωρὶς κατεθλίβη ἐντὸς τῶν πνιγρῶν τῆς ὁμόρου Ῥώμης περιπτυγμάτων, ἐξέπνευσε τέλος καὶ ἐνεταφιάσθη ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὥστε, κατ' ἀφευκτον συμπέρασμα, τὸ ἀνακύπτειν ἐκ τῶν ἰταλοελληνικῶν ἐκείνων μνημείων γεγονὸς εἰς ἄλλην τινα φιλολογίαν δὲν ἀνάγεται, οὔτε ὑπάγεται, εἰ μὴ εἰς τὴν τῆς νεωτέρας ἡμῶν Ἑλλάδος;

Βλέπει πᾶς ἕκαστος ὅτι σοβαρὸν τὸ πρόβλημα· σοβαρὸν καθόσον εἰς τὴν λύσιν αὐτοῦ δεόν νὰ συνδράμωσι τὰ ἐπικουρήματα διαφόρων κλάδων τῆς καθόλου γραμματολογίας. Ὁ

ιστορικός, ὁ χρονολόγος, ὁ παλαιογράφος ὁ γλωττολόγος ἐξίσου τὴν προσοχὴν ἐναποτενίζουσιν εἰς αὐτῷ.

Καὶ διαφέρονται μὲν αὐτῷ ὁ ἱστορικός καὶ ὁ χρονολόγος, διότι πάντως ἀπροσδιόριστος ἀπομένει εἰσέτι παρὰ τοῖς κριτικοῖς ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὁ δαίμων τῆς πρεσβυτέρης Ἑλλάδος ἐκλείπει ἐξ Ἰταλίας, ὅφ' ἑτερογενῶν στοιχείων καταβληθεῖς.

Διαφέρεται δὲ καὶ ὁ γλωττολόγος, καθότι ὀφείλει νὰ μὴ ἀφίση ἀδιαγνώριστον περαιτέρω καὶ ἀγενεαλόγητον ἐν φαινόμενον γλωττικόν, ὅπερ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς του χρεωστεῖ πιθανῶς εἰς ἱστορικὰ γεγονότα λίαν περισπούδαστα.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἤττον ὁ νομομαθὴς ἐνδιαφέρεται. Ἐκ τῆς δικαστικῆς ὕλης, ἣν ἐμπεριέχουσιν τινὰ τῶν μνημείων αὐτῶν, νέαι καὶ βασιμώτεραι πληροφορίαι δύνανται νὰ ἐκπηγάσῃ περὶ τοῦ πότε καὶ κατὰ πόσον ἡ θεσμοθεσία τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος ἐτροποποίησεν τὰ ἔθιμα, τοὺς νόμους, τὰς παραδόσεις τῶν βαρβάρων τῆς Ἰταλίας κατακτητῶν.

Ἐρρέθη ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι πρῶτος ὁ διὰ Λατινικῆς ἐρμηνεύσεως γνωστὰ ποιήσας τοῖς λογίοις τὰ Ἑλληνικὰ ἰδιόγραφα ὑπῆρξεν ὁ Πασχάλης Βάφης. Πρὸ τοῦ σοφοῦ τούτου μόνον τὰ διπλώματα, ὡς ἱστορικώτερα τὴν οὐσίαν, περιέσπων τοὺς γραφογνώμονας καὶ κριτικούς· περὶ δὲ ἰδιογράφων οὐδὲ κἄν λόγος. Ἀλλ' ἂν ὁ Βάφης κατηύθυνε πρῶτος εἰς τὴν ἀνεξιχνίαστον αὐτὴν χώραν τῆς παλαιογραφίας τὴν ἀπόπειραν τῆς μεταγλωττίσεως, οὐδεὶς ὅμως πρὸ τοῦ Γάλλου Andres ἐπειράθη εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἰδιογράφων νὰ ἐνείσῃ τὴν λαμπάδα τῆς κριτικῆς.

Ὁ διάσημος οὗτος συγγραφεὺς τοῦ φιλοπονήματος *Περὶ ἀρχῆς, προόδου, καὶ ἐνεστώσης καταστάσεως πάσης γραμματελογίας*, ὁ καὶ βιβλιοφύλαξ Νεαπόλεως χρηματίσας πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν, ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Βάφου λαβὼν γινῶσιν τῶν διφθερῶν τῆς Κᾶρας, καὶ θαυμάσας τὸν ἀνυπονόητον θησαυρόν, ἐτάχυνε νὰ κηρύξῃ τὴν

ἀποκάλυψιν δι' ἐπίτηδες πραγματείας, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἀλλοῖς ἀνέτρεξεν εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους διαζητῶν τοῦ ἐλληνισμοῦ ἐκείνου τὴν πρωτόφρυτον βρύσιν (α). Καὶ ἐγίνωσκε μὲν, ὡς φαίνεται, τὴν ὑπαρξὶν ἐτέρων τινῶν ἰδιογράφων, πλὴν τῶν τῆς Κάβας, ἵσως αὐτῶν ἐκείνων ἀπὲρ ἀναλελεγμένα σημειοῦνται εἰς τὸν κατάλογον τῆς Ταυρινιανῆς ὑπὸ Παζίνου (β), καὶ εἰς τὸν τῆς Βιενναίας ὑπὸ Λαμβεκίου (γ) ἀμφίβολον ὅμως ἀν' ὅμασιν ἰδίῃς ἠρεύνησεν αὐτὰ, ἢ ἀν' αὐτόπτης γενόμενος, ἐνόησε καλῶς τὴν γλῶσσαν τῶν πρωτοτύπων, τὴν ὁποίαν, ὡς νομίζω, δὲν εἶχε μωθηθῇ.

Αἱ περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ γραμματολογίαν τοῦ Βυζαντίου κρίσεις ἦσαν τὸν χρόνον ἐκείνον λίαν ἐνδεεῖς ἦσαν πολὺ μᾶλλον ἢ τὴν σήμερον ἀσυγκρότητοι καὶ ἡμαρτημένα. Τὰ πνεύματά, εἰσέτι ὑπὸ τὴν γοητείαν διατελοῦντα τῆς πολυθεϊκῆς καλλονῆς, ἐπέμενον ἀποκηρύττοντα οἰονδήποτε προῖον ἐποχῆς μεταγενεστέρας. Κλοσφῶν ἐντελείας, Ἄλφα καὶ Ὡμέγα τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ δικαίου ἦν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς. Ταύτης τὰ εἰδῶλα ἐλάτρευον ἐνδομύχως οἱ λόγιοι, εἰ καὶ διὰ βαπτίσματος χριστιανοὶ αὐτῆς δὲ δημόσια νοερῶς συνανηγράφοντο, καὶ τοι πολίται Νορεμβέργης, Ἀμστελδάμιοσ, Κοπενάγης. Τινὲς ἐποίουν καὶ τοῦ προγονικοῦ τῶν

(α) Μνεία τῆς πραγματείας αὐτῆς γίνεται ἐν τῷ Ἐγκωμίῳ εἰς τὸν Andres, τῷ προταχθέντι εἰς τὴν Ναπολιτικὴν ἐκδοσιν τῆς τούτου Γραμματολογίας. ὑπὸ δύο μάλιστα διαφόρους ἐπιγραφὰς ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἐγκωμίου τὴν πραγματείαν *Ricerche intorno all' uso della lingua Greca nel regno di Napoli*, καὶ *Durata del grecismo nelle provincie olim elleniche di Napoli*. Τὸ πᾶνημα σώζεται ἀνέχδοτον εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ μονὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, καὶ εἰς τὴν ἐν Νεάπολει βιβλιοθήκην dell' *Accademia Ercolanese*.

(β) T. I. *Græcorum*. pag. 308. Cod. 216, καὶ pag. 319. Cod. 237.—T. II. *Latīnorum*. pag. 257.

(γ) T. VIII. *Historic*. Cod. LXV, LXVI, LXVIII, ἐνθα περὶ χρητοθηκῶν καὶ Διπλωματοθηκῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίης, ὧν ὁ κατάλογος εἰς τὸ Παράρτημα.

ἐπωνύμου πάνδημον παραίτησιν, σεμνυνόμενοι εἰς φερωνυμίας καὶ καταλήξεις ἑλληνικὰς . . . Τί πλέον ; Ὑπερεκράτησε τοσοῦτον ἡ ἑλληνολατρεία, ὥστε, τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἱστορίαν ἀποστραφέντες οἱ τότε φιλόσοφοι, οὐδέν τι ἄλλο καττηυχήθησαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, παρὰ τὴν ὅσον τάχος ἐπαγόρθωσιν τῆς πολυθεικῆς τελειότητος. Παρατράγωδος παλινῳδία, τὴν ὁποίαν ἡ σεμνότης καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ αἰῶνός μας ἀναγράφουσιν εἰς τὰ χρονικά τῶν πνευματικῶν παρεκτροπῶν !

Ἐνθους τοιοῦτου φρονήματος ἱεροφάντης εἰσῆρχετο τότε ἐπὶ σκηνῆς τῆς ἀνατολικῆς ἱστοριογραφίας ὁ Γίββων, τρέφιος ἤδη τῆς φιλοσκώμματος καὶ ἐπὶ ἀσεβείᾳ ἐπαιρομένης Γαλλικῆς ἐκείνης σχολῆς τῶν Σ κ ε π τ ι κ ῶ ν, τὸ δὲ ἐπίμετρον Ἀγγλος τὸν σπλῆνα, καὶ Λουθηροκαλδινιστὴς τὸ ἦθος. Εἰς συνειδήσιν μὲ τοιοῦτο φύραμα συνεζυμωμένην, φαντάσθητι ὁποῖαν ἐπέιχε θέσιν ἡ θρησκεία τῶν ἱστορικῶν πεποιθήσεων ! Ὁ Γίββων ἐξεθείαζε τοὺς Νεκρικοὺς Διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ, τοὺς ὁποῖους εἶχεν οὕτως εἰπεῖν συσσερκωθῇ διὰ συνεχῶν ἐπαναγνώσεων, κατὰ δὲ δεύτερον λόγον ἐτέρπετο εἰς τὰ Ἑρείπια τῶν αὐτοκρατοριῶν τοῦ Volney, ἀμφοτέρα βιβλία πρὸς τὰς διαθέσεις τοῦ πνεύματός του καταλληλότατα . . . Ἑρείπια ! Αὐτοκρατορία ! Ματαιότης ματαιότητων ! Τὰ πάντα χλεύης καὶ εἰρωνείας ἀξία . . . ! Ἐμπνεύσεις δαιμόνιοι πρὸς ἱστορίας συγγραφὴν ! Τίς δὲ εἰκὼν ἱστορικὴ τοσοῦτον μελαμβοφῆς καὶ πένθιμος, τοσοῦτον ἐμπλεως ἐρειπίων, τοσοῦτον γνωμοτυπίας, ἐλέγχους, σαρκασμῶν ἐπιδεκτικῇ, ὅσον ἡ τῆς Νεκροπόλεως ἐκείνης τοῦ Κωνσταντίνου, ἔνθα τὸ φάσμα τῆς κοσμοκράτορος Ῥώμης ἦλθεν, ὑπὸ τῆς Εἰμαρμένης χειραγωγηθὲν, νὰ ζητήσῃ ἀδοξὸν ταφὴν ; Ὡς εὐσυνειδήτος πυρρῶνιστῆς, ὁ Γίββων ἤρξατο τῆς διαδραματίσεως, μαρτυρόμενος τὸ ἐν οἷδα ὅτι οὐδὲ ν οἷδα τοῦ Μονταινίου, — λαμπρὰ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὁμοολο-

γία πίστεως ιστοριογράφου ! — Ἐξάγεται ὁμως ἐκ τοῦ ἔργου του, ὅτι εἰς μόνον τοῦτο ἐπίστευεν, ὅτι εἰς οὐδέν ἐπίστευεν, ἰσῶς οὐδ' εἰς αὐτὸ τὸ ἱστορήμα· του. Ἐκ τριούτων ἀκανονίστων κανόνων ὀρμηθεὶς, κατέβαλε τριακονταετῆς ἀγρυπνίας, ἀπλετον πολυμαθειαν καὶ εὐφυίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, κατέβαλε πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ· του τὰ σπανιώτερα τῶν διανοητικῶν δωρημάτων καὶ ἐπέτυχεν· ἐπέτυχε, δηλαδὴ, ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἱστορία, ὅν ὕλικόν καὶ αὐτὴ, ὡς πᾶν ἄλλο τῆς πλάσεως, εἶναι ζύμη, τὴν ὁποίαν ὁ νοῦς δύναται νὰ πλάσῃ, νὰ σχηματίσῃ, νὰ παραστήσῃ κατ' ἀρέσκειαν. Ἄν ἀνεβίβασεν ἡ ἱστορία τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεως τῆς Κατωτέρας αὐτοκρατορίας εἰς ἀξιώματος περιωπὴν τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς ἀπεβίωσεν ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου ; ὅτι, λοιπόν, ἡ παρεπομένη Βυζαντινὴ πολιτεία, ἀπὸ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν Κωνσταντίνων, ἄλλο τι δὲν εἶναι, πλὴν ὁμοούσιος συνέχεια τῆς ἀρχαιοτέρας Λατινικῆς ;

Ἡ σάλπιγξ τοῦ 1821 δὲν εἶχεν ἀκόμη θραύσει τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐνδεδελεχείας. Οἱ μετέπειτα φίλοι μας δὲν ἦσαν εἰσέτι παρὰ φίλοι τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Πιερίδων· ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ, εἰσέτι καθεύδοντες τὸν νήδυμον τῆς ἀνυπαρξίας ὕπνον, ἐστερούμεθα καὶ αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς προσηγορίας, λαὸς Τουρκίας παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις ἐπικαλούμενοι. Τίς ὁ διεκδικήσων τὴν προγονικὴν κληρονομίαν μας κατὰ ῥητόρων καὶ σοφιστῶν ; Τίς ὁ συνηγορήσων ὑπὲρ τῶν ἱστορικῶν μας δικαιομάτων ; Ὅπου χριστιανικῆς ἀναγεννήσεως φῶς, ἐκεῖ ἐθεῶντο οἱ σοφοὶ τὴν σῆψιν, τὴν ψυχόρραγιάν, τὸν ἀσχοπώτερον τῶν ἱστορικῶν θανάτων ἐπὶ τῆς εὐρυτέρας τῶν ἱστορικῶν σκηνῶν. — Οὐδὲν λοιπόν παράδοξον, ἂν εἰς τὴν πάγκοινον πεποίθῃσιν τοῦ αἰῶνός του καὶ ὁ Andres συνταχθεὶς, συνεπρέσβευσε καὶ αὐτὸς τὴν γνώμην, ὅτι τετέλεσται ὁ ἑλληνισμὸς πρὸ τῆς Θείας Ἐνσαρκώσεως·

ἀν, μεθόλως ὑποπτεύσας Ἑλληνικοῦ τινος μεσαιῶνος τὴν ὑπαρξίν, ἐξήνεγκεν ἐν τῇ προεπιγεμένη πραγματείᾳ τὴν κρίσιν, ὅτι τὰ ἰδιόγραφα τῆς Κάδας, ὡς ὄφθεν ἀναχτέα εἰς τὴν βιολογίαν τοῦ πρεσβυτέρου ἑλληνισμοῦ, προσεπεθεβαίου τὴν ἀτελεύτητον πορείαν, ἣν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας ἡ θωρίς διήνυσεν, πρὶν ἢ πνεύσῃ τὰ λοιπὰ παρὰ τὴν κοιτίδα τοῦ νεο-λατινικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἐβδομηκοντοῦτις κριτικὴ τοῦ Andrea δὲν ἔτε εἰδεχθῆς εἰς τὸν καιρὸν τῆς νεότητός της.

Μᾶλλον ἀξίον ἀπορίας εἶναι, ὅτι μετὰ τὴν εὐφημηθεῖσαν εἰς τὰς ἡμέρας μας παλινόρθωσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνότητος, μετὰ τὴν ἐκτοτε συγκροτηθεῖσαν δημοσίευσιν πολλοῦ λόγου ἀξίων περὶ χριστιανικῆς Ἑλλάδος συγγραμμάτων, αἶον τῶν τοῦ Faugier, τοῦ Schoell, τοῦ de Broglie, τοῦ Villemain, τοῦ Berger de Xivrey, τοῦ Zingheisen, τοῦ Brunet de Prusse, τοῦ Zacharie, τοῦ Jambert καὶ ἑτέρων τῆς ἀνακαινισθείσης κριτικῆς ὁπαδῶν, ὅτι, λέγω, μετὰ τρσαύτην παράδοκον τῆς ιστορικῆς ἐπιστήμης, ἀκόμη σώζονται ἐν Ἑλλάδι γραφογνώμονες καὶ διπλωματικοὶ τῆς ἀπηρχαιωμένης ζήτησας, εἰς τὰς αὐτὰς προλήψεις τοῦ λήξαντος αἰῶνος ἐγκαρτεροῦντες, λόγιοι αὐτὰ καὶ ἑλληνιστᾶς, ἐν πλήρει ἀφελείᾳ δισχυριζόμενοι, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἰδιογράφων, περὶ ὧν ὁ λόγος, λείψανον οὔσα ἐναργές, ἐναργέστατον τοῦ προαχμάσαντος εἰς Νεάπολιν δωρισμοῦ, οὐδὲν ἔχει κοινὸν μὲ τὴν διάλεκτον, μὲ τὰ ἥθη, μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀδόξων τῆς Κατωτέρας αὐτοκρατορίας Γραικῶν.

Καὶ εἰ μὲν οἱ τὰ τοιαῦτα γνωματεύοντες ἦσαν ἀσημαίτινες πεπαυμένοι τῆς Ἑλλάδας, ἠθέλομεν τὸ πολὺ συνεκφωνῆσαι μετὰ τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν

« Non ragioniam di lor, ma guarda e passa ! »
ἀλλὰ καθηκταὶ περιώνυμοι, ἀλλ' ἄνδρες εἰς τὰ παλαια-
γραφικὰ γεγηρακότες, ἀλλὰ διάσημοι συγγραφεῖς ἐπημέ-

νοῦσαι τοιαύτας ἐκχωριασμένας προλήψεις διαδίδοντες καὶ προφορικῶς, καὶ ἐγγράφως, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐδρας. Ἰ Πῶς γὰρ αὖ, ἀφοῦ ὑπέρμαχαι τοιαύτης κριτικῆς ἀναδείκνυνται αὐτοὶ αἱ διδάσκαλοι τῆς διπλωματικῆς στήθους τῶν Ἀρχαίων; (α)

Τὸ γένος ἡμῶν, ἀγαθὴ τύχη, δὲν εἶναι πλέον ἄφωνον, ἀκατονόμαστον, ἀνεπερώτητον, οἷον ἦτο πρὸ ἐβδομήκοντα ἐτῶν. Ἐχει σήμερον ἀτόματα, πρῶθιμα εἰς τὴν διεκδίκησιν τῆς ἰδίας ἱστορίας καὶ γραμματολογίας. Ἀπέναντι δὲ τοιούτων ἀναχρονισμῶν παραλόγων, εἰς στάσιν προβληματικὴν ὑπὸ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιστήμης τηρούντων τὰ προβεβιωμένα, ἢ Ἑλλάς, ἀποκαρτεροῦσα, γεγωνεῖ καὶ διαμαρτύρεται.

Ἄν εἰ ὑπέρμαχοι τοῦ δωρεσμοῦ ἦσαν τοσοῦτον προσφυλακτικοὶ καὶ περὶ σκοπεύμενοι εἰς τὰς κρίσεις των, ὅσον φαίνονται εἰλικρινεῖς, ἰ διὰ τίνος, πρὸς Θεοῦ, μεθόδου, ἐπὶ τίνος ἐδάφους στερεοῦ ὤφειλον νὰ ἐμπεδώσωσι τὰς ἀποδείξεις τοῦ φρονήματός των;

Ἰ Δὲν ἀπέκλειτο αὐτοῖς πρῶτον καὶ κατ' ἀρχὰς νὰ προερωτήσωσι τὴν χρονολογίαν τῶν περγαμηνῶν; Ἢ ἔρευνα αὕτη ἐμελλε νὰ ταχθῇ πρὸ πάσης ἄλλης ἐργασίας. Ὁφείλον πρὸ πάντων νὰ ἐξακριβώσωσι τὴν ἐποχὴν, ὅτε τὰ διπλώματα καὶ τὰ ἐπιγράμματα ἐμφανίζονται ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁφείλον μετὰ ταῦτα νὰ διαγρῶψωσι τοὺς ὅρους τῆς συνεχείας καὶ διαρκείας των. Ἐπὶ τέλους ἐχρεώσταν νὰ προσδιορίσωσι τὸν χρόνον, ὅτε τὰ μνημεῖα αὐτὰ ἐκλείπουσιν ὀλοτελῶς ἐκ τῆς συνηθείας.— Ἰδοὺ τὰ ἀφετήριον τῆς πειραματικῆς καὶ εὐμεθόδου κριτικῆς! Τὴν δὲ καταρκτητὴν ταύτην ἐρευναν περαιώσαντες, χρεός

(α) Νεώτερος τῆς γνώμης ταύτης πρόμαχος ἀνεδείχθη ὁ ἱερεὺς Λεοπόλδος Παγάνος, συγγραφεὺς διαφόρων ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν πονημάτων περὶ Καλαβρίας. Εἰς μίαν τῶν πραγματειῶν του ἀνάγει οὗτος ὅλας τὰς νεοελληνικὰς λέξεις τῆς Καλαβρίας εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Φωκίων.

εἶχον νὰ μεταβῶσιν ἀμέσως εἰς τινὰ δευτέραν. Ἰ Τίνες αἱ χῶ-
ραι τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, ὅπου μᾶλλον ἢ ἤττον γενικῇ
ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ταῦ συντάττειν τὰ ἰδιόγραφα ἐλλη-
νιστί; Ἰ Υπερίσχυσεν ἀπανταχοῦ ἡ γλῶσσά μας, ἢ ποῦ μὲν
ὕπερτέρησεν αὐτῇ, ποῦ δ' ἐλαλήθη καὶ ἐγράφη ἄλλη τις, ἔ-
σως ἡ Ἰταλὶς, ἢ ἡ μιζοβάρβαρος Λατινίς;

Τρίτη καὶ ἡ ἀπουδαιότερα τῶν ἐρευνῶν. Ἰ Τίνα ἀκριβῶς
τὰ γνωρίσματα τῆς διαλέκτου, εἰς ἣν αἱ πράξεις αὐταὶ τῆς
καθημερινῆς συνηθείας κατεστρώθησαν; — Ἰ Ἐκ τῆς ἐν χρή-
σει γλώσσης, ἐκ τῆς συντακτικῆς ὕφης, ἐκ τῆς φράσεως, καὶ
τοῦ λεκτικοῦ, καὶ τῶν ἰδιωτισμῶν, καὶ ἐτέρων σημείων πα-
ραπλησίων οἷας καὶ ὅσας ὁ φιλόλογος θὰ ἤρνετο πειστικὰς
πληροφορίας εἰς πιθανολόγησιν τῆς τε ἐθνότητος καὶ τῆς
χρονικῆς περιόδου, εἰς ἃς ἐλλόγως δέον τὸ ἐγγραφον
ν' ἀποδοθῇ!

Ἰ Ἀλλ' ἐκ τῆς φιλολογικῆς αὐτῆς τῶν κειμένων ἀναδεψῆς
ἴσως καὶ ἕτερα ἀξιοθησαύριστα ἤθελον ἀπορρέουσι.

Τὸ συμβόλαιον, ὡς εἴρηται, δὲν εἶναι ἐγγραφον κυβερνη-
τικόν, ἀπαραιτήτως καθ' ὠρισμένους τινὰς τύπους συντατ-
τόμενον· εἶναι πράξις αὐτόβουλος, ἥτις ἀφελῶς, ἀπλοῖκῶς,
ἀνεπιτηδεύτως ἐπιλαμβάνεται ἀπάντων σχεδὸν τῶν βιωτι-
κῶν συμφερόντων, πράξις ἥτις εἰς τὰς καθημερινὰς συνη-
θείας, εἰς τὰς μερικωτέρας τῆς κοινωνίας ἕξεις εἰσδύσασα,
αὐτὰς ἐνίοτε τὰς προσωπικὰς ἰδιοτροπίας μετὰ πλείστης ὁ-
σῆς ἀπεριττότητος ἀντιτυποῖ. Ἰ Ἐκ τοῦ πλεονεκτήματος τού-
του, ὅπερ ἴσως ἀντισηκόνει τὴν συνήθως εὐτελεῖ ἱστορικὴν
ἀξίαν τοῦ διπλώματος, Ἰ δὲν ὠφελεῖται ὁ ἐρευνητὴς πρὸς τὴν
ἀνεύρεσιν τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ λαοῦ ἐκείνου; Τῆς
δὲ ἡθογραφίας ἅπαξ ὀρισθείσης Ἰ δὲν προβαίνει μᾶλλον ἐτι
μετὰ παρρησίας εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς κοινωνίας, ὅθεν
τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα ἐκείνα εἰς Ἰταλίαν μετεφυτεύθησαν;

Ἰ Ἀὖτη, κατὰ γνώμην ἐμὴν, θὰ ἦτο ἡ σκοπιμωτέρα μέθοδος

εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν τῶν προκειμένων Ἑλληνικῶν μνημείων.

Αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν μέθοδον θέλομεν ἡμεῖς προσαρμόσει εἰς τὰς ἐπομένους διαζήτησεις μας, καθὸ πάροχον ἀσφαλῶν καὶ καταπιστικῶν πορισμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τῆς ἐρεύνης τῆς χρονολογικῆς.

Ἐἰς τίνα ἐποχὴν ἀνατρέχει ἡ ἀρχαιότερα τῶν ἐν τῷ Γενικῷ Ἀρχεῖῳ Ἑλληνικῶν περγαμηνῶν ;

Τὰ ἰδιόγραφα προηγούνται τῶν διπλωμάτων, ἀλλ' ἡ ἀπόστασις μικρὰ καὶ ἀσήμαντος. Μόνα δεκαεὺς ἔτη διατρέχουσι μεταξὺ τοῦ πρωτίστου τῶν ἰδιογράφων, καὶ τοῦ πρώτου τῶν σωθέντων διπλωμάτων. Ἐκ δὲ τῶν γνωστῶν ἀνεπιστήμων τὸ πρεσβύτερον ἀνάγεται, ὡς πλατύτερον ὁψόμεθα παρακατιόντες, εἰς τὸν Γ' αἰῶνα, καὶ ἀκριθέστερον εἰς τὸ ἔτος 983 μ.Χ.

Πλὴν τῶν ἐν τοῖς πρόσθεν μνημονευθέντων δύο Κατεπανικῶν τῆς Ἀπουλίας διπλωμάτων, ἐξ ὧν τὸ ἀρχαιότερον (τὸ καὶ πάντων ἀρχαιότατον) ἐγράφη τῷ 999, ἀνάγκη νὰ προσαναφέρωμεν δύο ἕτερα, χάριν τοῦ συγκριτικοῦ χρονισμοῦ, ὅς ἐστι τὸ διπλωμα τοῦ Δουκὸς Νεαπόλεως Ἀργυροῦ, ἐν τῇ δετῇ πόλει, τὸ 1054 ἐκδοθὲν, καὶ τὸ ἐπακόλουθον τοῦ Δουκὸς καὶ Ὑπάτου τῆς αὐτῆς πόλεως Στεφάνου, ὅπερ ἐγράφη τὸ 1060. Ἐν ἀμφοτέροις, ὡς καὶ ἐν τοῖς προειρημένοις Κατεπανικοῖς, ἡ χρονολόγησις ἀκολουθεῖ τὸ ἔθος τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἀριθμεῖ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐντεῦθεν ἐξάγομεν, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον τὴν χρονικὴν τάξιν ἐκ τῶν Δουκικῶν τούτων κατεστρώνετο τὴν ὥραν αὐτὴν, ὅτε ἡ Θεοδώρα, ἑσχατος γόνος τοῦ Βασιλείου Μακεδόνης, ἐκ τῆς μονῆς ἀποδράσα, καὶ τὰ βασίλεια πάλιν καταλαβοῦσα, ἀνεκ-

ρύντετα δευτέρα τοῦ αὐτοῦ ἀνόματος ἀποκράται· τὸ δὲ ἐξεδίδετο ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα.

Αἱ δύο αὗται περγαμῆναι παριστάνουσι τὰς μόνας σωθείσας ἀναμνήσεις τῆς ὑπάτης ἐν Νεαπόλει Βυζαντινῆς ἀρχῆς, διότι τὰ ἐπίλοιπα διπλώματα, ἐκτός ὅτι ἐπισημοποιούνται μετ' ὀνόματα ἀξιωματικῶν ὑποδεστέρων (ὁ Δουξ Νεαπόλεως ἦτο πράγματι ἡγεμὼν), ἀνήκουσι καὶ εἰς χρόνον μεταγενέστερον. Τοιοῦτα λ. χ. τὸ τοῦ Κατεπάνου Στεφάνου τοῦ Πατηρανοῦ, Στρατηγοῦ καὶ τελευταίου τῶν Κατεπάνων ἐν Ἀπουλίᾳ, τοῦ καὶ αἰχμαλωτισθέντος παρὰ τοῦ Θύϊακάρδου ἐν ἔτει 1069 (α). Ταυτὰ δὲ καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα Παλαεολογικά διπλώματα, περὶ ὧν συνέπεσε λόγος ἐν τῷ Α΄ κεφαλαίῳ.

Ἡ ἀρχαιότερα λοιπὸν τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν περγαμηνῶν εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦ 983 ἔτους ἰδιόγραφον (ἔτος Βυζαντινῶν, ἤγουν ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6491). Εἰς σχῆμα ὅπως ἀνετίστημεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ συμβολαιογραφικαὶ τύποι ἀνεπιστάτως ἐνδιαγράφονται, διαλαμβάνει συμβίβασιν τινα γενομένην ἐν Ταράντῳ, μεταξὺ τοῦ ἡγουμένου τῆς ἐκκλησίας ἁγίου Πέτρου καὶ τινος Μουνσούρου περὶ προγονικῆς κτηστικῆς ἀφιερώματος (β).

Ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας ταύτης ἄχρι τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Θ' (1028), ἡ ἀλικαστὰ ἰδιόγραφα Ἑλληνικὰ συνετάγησαν, τῆς τοιαύτης συνθητικῆς μὴ οὔσης ἴσως ἀποχρώσεως· εἰσέτι διαδεδομένης, ἡ

(α) Πρὸ πολλῶν μὲν ἐτῶν ἐδημοσιεύθη παρὰ τοῦ Γενοβέζου, ἐσχάτως δὲ παρ' ἐμοῦ ἐπεσκευάσθη εἰς τὴν ὀρθοτέραν γραφὴν.

(β) Ἀντιχρυσέως παρ' ἐμοῦ γενομένης εἰς τὸ ἀνέκδοτον *Repertorio dell' Archivio del Capitolo di Taranto*, ἐκβασιώθη, ὅτι τὰ ἐν τούτῳ μνημονεύμενα Ἑλληνικὰ δὲν ἀνατρέχουσι πέραν τῆς ΙΑ' ἐκατονταετηρίδος. Καὶ τὸ μὲν τελευταῖον τῶν ἡμετέρων σημειοῦται ἐν ἔτει 1085, τὸ δὲ παρεπόμενον πρῶτον Λατινικόν, ὅπερ περιέχει προνομίαν ἐπιχώρῳσιν, ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ρογήριου παραχωρηθεῖσαν, φέρει τὸ ἔτος 1134.

ὀλιγοστά· ἐκτέθησθαι ἕως ἡμῶν. — Ἐκτοτε ὅμως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐκ μικροῦ αὐξάνει σημαντικῶς. Ἀπὸ μέσης ἐκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς πολλά τε καὶ παντοῦ· εἰδόμενα ἄρχονται. ἤδη ἐπιλαμβανόμενα τῶν χρησιμωτέρων βιωτικῶν ἀλλαγῶν, διατείνονται δὲ ἕως τοῦ 1097 ἔτους, ἤγουν ἕως παρονομιῶν τῆς πρώτης Σταυροφορίας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπισημειώδους ἢ πληθὺς ἀναφαίνεται κατὰ τὴν ἐπακόλουθον ΙΒ', ὅτε ἡ χρῆσις τῆς Ἑλληνίδος, καὶ εἰς τὰ ἰδιογράφα καὶ εἰς τὰ διπλώματα αὐτὰ, ἀμιλλᾶται κατὰ τὴν προτέρησιν πρὸς τὴν Λατινίδα, ἡ τοῦλάχιστον ἀνεπτυγμένη διαδεύεται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀκμὴν. Ὡς ἐκ τούτου τὰ πλείονα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ σημαντικώτερα τῶν ἰδιογράφων, διέρχονται τὴν χρονικὴν περίοδον, ἣτις ἀρχεται τὸ 1012, καὶ λήγει τὸ 1196 ἔτος, τουτέστι τὴν περίοδον αὐτὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας συμπληροῦται ἡ πνευματικὴ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία διὰ τοῦ Σχίσματος, ἡ δὲ πλημύρα τῆς Σταυροφορικῆς τυχοδιωξίας, μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον προχωρεῖ καταποντίζουσα τὴν χώραν τῶν Ἀράβων καὶ τὴν τῶν Βυζαντινῶν.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀρχαιοτέρα μεμβράνα τῆς Λατινικῆς Σολογῆς, ἥτις, ὡς προεῖρηται, μνημονεύει τοῦ Δουκὸς τῶν Λογγεβάρδων Γισούλφου (gloriosissimi domini Husulfi), ἐὰν ἀληθῶς ἀνατρέχῃ εἰς τὸ ἔτος 703, ὡς εἰκάζουσιν οἱ γραφογνώμονες, ἔπεται ὅτι τὰ πρεσβύτατον Λατινικὸν μνημεῖον τοῦ Νεαπολιτικοῦ Ἀρχείου προηγεῖται τοῦ πρωτοφανοῦς Ἑλληνικοῦ διακόσια ὅλα καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη. Ἀπόστασις αὕτη ἀξιοσημείωτος, καθόσον χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ διατρανώσῃ τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον βασιλείαν τῆς Λατινίδος, μέχρις οὗ, διὰ λόγους ἀδιαγνώστους μὲν ἕως τοῦ νῦν, ἀλλ' ὅμως ἀνιχνευτέους, ἀνέτειλεν ἡ Ἑλληνίς εἰς τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας τὴν σκηνήν.

Μὴ παραλείψωμεν δ' ἐπιτροχάδην καὶ τινὰ χρήσιμον παρατήρησιν. — Ἡ χρῆσις τῶν Ἑλληνικῶν ὑπογραφῶν, ἡ κάλλιον

εἰπεῖν τῶν Ἑλληνικῶν στοιχείων ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς, ἀναφαίνεται εἰς Λατινικά συμβόλαια χρόνον οὐ βραχὺν πρὶν ἢ καθιερωθῇ ἡ Ἑλληνὶς εἰς τὴν συμβολαιογραφικὴν. Ἐχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Λατινικὸν ἐκεῖνο, τὸ καὶ πρῶτον τοιούτου εἶδους κατὰ τάξιν χρονολογικὴν, ὅπερ ἐγράφη ἐν ἔτει 912, ἐπὶ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν αὐτοκρατάρων, συμβασιλεύοντος δὲ τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου. Ὁ τόπος ἐνθα κατεστρώθη φαίνεται ἡ Νεάπολις, μία δὲ τῶν ὑπογραφῶν ἔχει ὥς ἑξῆς·

† ΕΓΩ ΙΟΑΝΝΕΣ ΦΙΛΙΟΥΣ ΔΝ ΜΑΡΙΝΙ ΤΡΒ ΡΟΓΑΤΟΥΣ Α
CCTO ΘΙΟ ΕΘ ΝΕΠΟΤΕ ΤΕCΤΙ CΟΥΒ ΕΘ CCTO CΟΛΙΔΟΣ ΤΡΑΔ
ΒΙΔΙ.

Ἔπονται τοῦ αὐτοῦ εἶδους τὰ ἐν ἔτει 916, 921, 928, 931, 932, 934, καὶ καθεξῆς (α).

Ἡ βαθμιαία τῆς Ἑλληνίδος παρακμὴ ἀρχεται ἀπὸ II' ἑκατονταετηρίδος. Δὲν λέγω ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῆς παύεται διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἐν τούτοις σημεῖα τινα νοθεύσεως, λατινομιξίας ἀνακύπτουσι ποῦ καὶ ποῦ, μάλιστα περὶ τὰς νοταριακὰς διατυπώσεις, σημεῖα καταμηνύοντα τὴν προϊούσαν τῆς γλώσσης μας ἐκνεύρισιν, ἕνεκα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς Ἰταλίδος. Οὕτω λ. χ. τινὰ τῶν ιδιογράφων, εἰ καὶ ἑλληνιστὶ κατὰ τὸ κείμενον συνταχθέντα, φέρουσιν ὅμως Λατινικὰς τὰς παρὰ πόδας ὑπογραφάς. Τοιοῦτό τι τὸ ἐν ἔτει 1265 γραφὲν συμβόλαιον αὐτό, ἐνθα τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ἐπιχυροῦσι ξώδεκα μοναχῶν Λατινικαὶ μαρτυρίαι. Ἀλλὰ πάλιν καταργοῦσι μὲν καθ' ὁλόκληρίαν τὸ σύμμικτον τῶν ὑπογραφῶν, παρενεύρουν ὅμως τῇδε χάκεισε τοῦ κειμένου τὸν βαρβαρίζοντα τῆς ἐποχῆς των λατινισμόν. Ἡ Ἑλληνὶς, ἐνὶ λόγῳ, ὑφίσταται κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον τὰς καιρίας ἐκείνας προσβολὰς, αἵτινες προμηνύουσι συνήθως τὴν προσεχῇ ἐκπτώσιν καὶ τὸ τέλος.

(z) Reg. Neapol. Arch. Monum. Lat.

Δὲν ἐκμετρεῖ ὁμοῦ τὸν βίον τοσοῦτω προθύμως, ὅσῳ ἔσπευσεν ἡ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ συνεπικρατήσασα Ἀραβικὴ, ἡ ὅσῳ ταχέως ἐξεμέτρησε τὸν βίον ἡ τῶν κατακτητῶν Νορμανδική. Ναὶ μὲν ἡ παλὴ τῶν ἀντιζήλων στοιχείων ἀναπτύσσεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σφοδρὰ κατὰ τῆς γλώσσης μας, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἡ γλῶσσά μας σώζεται εἰσέτι καὶ ἀντιπαλαίει μετ' ἐπιμονῆς. Μάρτυς ὁ μέγας Φριδερίχος, ὅστις τὸ Σύνταγμά του ἠναγκάσθη νὰ δημοσιεύσῃ δι' ἡλυσσον, χάριν, ὡς λέγει, τῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ Νεαπόλει λαλούντων τὴν ἡμετέραν ὑπὲρ κόων του. Ἄλλως, καὶ ἕτερα ἀξιόπιστα μνημεῖα, κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίοδον συντεταγμένα, τεκμηριοῦσι τὸν ἰσχυρισμόν, τὴν σύντονον ἐπιμονὴν, τὰς περιπετείας τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἑλληνισμοῦ, ἀπέναντι τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ὅπλων τῆς ἀνακαινιζομένης Δύσεως· μνημεῖα ταπεινὰ μὲν, μνημεῖα ἀκόρητα, χυδαῖκά, ὅταν παραβληθῶσι πρὸς τὰς ὀζύσας λύχνου σελίδας τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, ἐν ἐλλείψει ὁμοῦ γνησιωτέρας ἄλλης μαρτυρίας, πιστῶς ὑπομνηματίζοντα τὰ ἐπεισόδια τοῦ μακροῦ δράματος, ὅπερ εἰς τὴν βιολογίαν τοῦ ἔθνους μας δὲν ἄφισεν ἡ ὠχρὰς τινος καὶ συγκεχυμένης ἀναμνήσεως. Ὡς τοιοῦτο ἀναφέρω τὸ τοῦ ἔτους 1133 συμβόλαιον (vi kal. Octobr. indict. XI,) εἰς τὴν Λατινικὴν συνταχθὲν, δι' οὗ ὁ ἐπίσκοπος Σκύλλακος Δονάτος ἐπικυροῖ ὑπὲρ Σικρίου, ἀδελφῆ τῆς Θεοτόκου τῆς Τούρρης, τὰς ἐγγυήσεις (libertates), ὅσας εἶχε προλαβόντως παραχωρήσει τῇ μονῇ αὐτῇ ὁ Ρογέριος Κόμης, καὶ ὁμολογήσει ὁ Πάπας Οὐρβανός, τὴν δὲ ἐπικύρωσιν προσεπισφύει ἑλληνιστὶ ὁ Ἰωάννης ἀρχιμανδρίτης Σκύλλακος. Τοιοῦτο δὲ καὶ τὸ τοῦ ἔτους 1217 (mense augusto, indict. V.) ἕτερον ἰδιόγραφον, ἐν Στύλῳ τῆς Καλαβρίας, ὡς εἶοικε, συνταχθὲν, δι' οὗ ὁ Ρογέριος de Altavilla καὶ ἡ αὐτοῦ σύζυγος δωροῦνται κτήματά τινα τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Στεφάνου del Bosco. Ἐνταῦθα, πλὴν τῶν Λατινικῶν ὑπογραφῶν, συνέρχονται παρεντεθειμένα καὶ τρεῖς ἕτεραι Ἑλλη-

καὶ τὸ δὲ περίεργότερον, ὅτι τὸ ἐγγράφον τοῦτο μετε-
γλωττίσθη ἐκ τῆς ἡμετέρας εἰς τὴν Λατινίδα ὑπὸ τοῦ μόνου
γινώσκοντος τότε καὶ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ Καλαβρίας, τῆς
δυτικῆς Ἑκκλησίας τὴν διάλεκτον . . . . « Et quia latinum
non potuimus habere scriptorem, Fr. Guillelmus monachus S.
Stephani, precepto D. Petri venerabilis Abbatis predicti ce-
nobii, et rogato nostro puginum, istam dictavit et scripsit »
(α).—Μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἐτῶν (an. 1221, mens Jul.
indict. IX), ὁ Καμεράριος ἤτοι βασιλικὸς δικαστὴς τῆς Κα-
λαβρίας ἐξέδιδεν εἰς σχῆμα ἰδιογράφου, ἀπόφασιν κατὰ τοῦ
Βασιούλου (τοποτηρητοῦ) τῆς πόλεως Στύλου, κακοποιήσαν-
τος τὴν εἰρημένην S. Stephani de Nemore Μονὴν. Ἡ γλῶσσα
τῆς ἀποφάσεως εἶναι ἡ παρηκμακυῖα Λατινικὴ, καὶ ὁμῶς τὰς
παρὰ πόδας μαρτυρίας προσάγουσιν Ἕλληνες, ἢ τοῦλάχιστον
ἐλληνίζοντες. Ἀπόδειξις, ὅτι ἡ διάλεκτός μας ἐξῆ ἀκόμη
ἐν τῷ στόματι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ὁμογενῶν ὅτε, ἀλωθείσης τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Δ'. Σταυροφο-
ρίας, δὲν ἀντήχουν εἰς τὰ μέγαρά τῶν Κομνηνῶν ἄλλοι
φθόγγοι, πλὴν τῶν Λατινικῶν, τῶν Γαλλικῶν καὶ Ἰταλικῶν.
Εἰς τοιαύτην κατάστασιν, κατὰ τὰς διπλωματικὰς μαρτυ-
ρίας, διανύει τὴν πορείαν ὁ Ἕλληνισμὸς ἕως προοιμίων τῆς
12'. ἑκατονταετηρίδος. — Ἐσχάτον ἐν τῷ γενικῷ Ἀρχεῖφ
γνωστὸν ἰδιοῦν εἶναι τὸ ὑπὸ χρονίαν 1304. Τοῦτο συν-
ετάγη εἰς ὕφος μὴ πάντως βεβαρβαρωμένον, ἐρρύθμισε δὲ
ἐκπείησιν τινα ἰδιωτικοῦ χωραφίου. Ἄν δὲν ἐγίνωσκας ὅτι τὸ
ἐγγράφον αὐτὸ κατεστρώθη εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὰς ἡμέ-
ρας τοῦ σοφοῦ Βαρλαάμ, θὰ ἐξελάμβανες αὐτὸ βεβαίως ὡς
συμβόλαιον τοῦ νῦν αἰῶνός μας.

Ἐκτοτε λήγει ἡ βασιλεία τῆς Ἑλληνίδος. Οὐδὲν ἵχνος πε-

(α) Ὁρα καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν CCXXVI τῶν Monum. Lat. Archiv.
Near. ἔνθα μετὰ τῶν ἐτέρων λατινικῶν συνέρχεται ἡ ἐξῆς ἑλληνικὴ
« Ἐγὼ γρηγορίους μόναχος σου » (τουβ).

ραιτέρω, οὐδὲν ἄλλο μνημεῖον ἐπίσημον ἢ ἀνεπίσημον ἀφαι-
σεν ἡ γλῶσσά μας. Αἵγει, λέγω, ἡ βασιλεία της εἰς τὴν
συμβολαιογραφικὴν, εἰς τὸ δικαστήριον, παρὰ τοῖς Κλη-
ρικοῖς Γραείοις καὶ Λατίνοις, ὥς ἐκαλοῦντο
παρὰ τῆς τότε συνηθείας οἱ γραμματεῖς καὶ καγκελλάριοι
τῶν ἡγεμόνων, ἐξαιρέτως οἱ τῶν Νορμανδῶν· διότι, ἄλλως,
ἐπέζησεν εἰς τὰς εἰκαστὰς ἀνάγκας τῶν ὀρεινοτέρων τῆς Κα-
λαβρίας χωρῶν ἐπὶ δύο ἑτέρας ἑκατονταετηρίδας ἴσως. Ἡ
θηρησκία τῆς λέξεως εἶναι ἀκρόπολις ἀπόρθητος, τὴν ὁποίαν
οὔτε κατακτηταὶ παραβιάζουσιν, οὔτε αἱ φοβερώτεραι κοινω-
νικαὶ ἀνατροπαὶ ἀπολωδῶσιν. Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Ἑλλη-
νικῶν χειρογράφων τῆς Βιενναίας βιβλιοθήκης ἀριθμεῖ σὺν
τοῖς ἄλλοις ὁ Λαμβέχιος (α) καὶ τι κομψότατον καλλιγρα-
φικὸν φιλοπόνημα, περιέχον τὴν Φυσικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους,
ἐπεξεργασθὲν δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ τότε Νεαπολιτικοῦ βα-
σιλείου ὑπὸ τοῦ Παπᾶ Ρομπέρτου Μαϊοράνου in A-
prilio, ζήσαντος περὶ τὰ τέλη της ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδος,
καὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἀναθέντος τῷ Γαληνοτάτῳ Δουκὶ Ἐνε-
πίας (β). Ὁ φιλόκαλος οὗτος παπᾶς, ὅστις ἐπὶ γήραος οὐδ' ἔ-
φθασεν ἴσως τὴν βασιλείαν τοῦ Καρόλου Ε'. : τάχα δὲν ἦτο
εἷς τῶν ἀπογόνων καὶ τελευταίων ἀντιπροσώπων τῆς ἡμε-
τέρας Ἰταλοελληνικῆς κοινωνίας, αὐτῆς, τὴν ἀνάμνησιν τῆς
ὁποίας σήμερον ἐτι ζῶσαν ἀνευρίσκομεν εἰς πλείστας ὅσας
λέξεις, καὶ φράσεις, καὶ ὀνομασίας τόπων, καὶ ἐπωνυμίας
τῆς Ἰταλίας ;

: Τί, λοιπόν, ἐν περιλήψει συνάγομεν ἐκ τῆς χρονολογι-
κῆς ἀναδιφῆς ;

Συνάγομεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ διάλεκτος οὔτε ἐμβολιάζεται

(α) Τ. Δ'. στηλ. 159.

(β) Ἡ Κωνσταντινούπολις, αἱ Κυκλάδες, ἡ Καλαβρία καὶ ὁ Ἄθως
ὑπῆρξαν διηλεκτῶς κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐστὶν καλλιγραφικῆς καὶ βι-
βλικῆς ἐμπορίας.

εἰς τὸν κυβερνητικὸν καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ὄργανισμόν, πρὶν ἢ προβῇ πρὸς τὴν λήξιν ἢ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίῃ, οὔτε, κατασχοῦσα ἤδη τὴν ἡγεμονίαν, γηράσκει καὶ εἰς ἀχρηστίαν περιέρχεται πρὶν ἢ ἀνατεῖλῃ ἡ δεκάτῃ τετάρτῃ.

Ἄρα ἡ περίοδος, τὴν ὁποίαν τὰ μνημεῖα τοῦ γενικοῦ Ἀρχείου, τὰ τε διπλώματα καὶ τὰ ιδιόγραφα ἐνταυτῇ, συμμαρτυροῦσι μετὰ μικρᾶς χρονικῆς διαφορᾶς ὡς ἀληθῶς Ἰταλο-ελληνικὴν, ἡ περίοδος αὕτῃ ἀρχεται τὸ 983, ἔτος ἀξιοσημείωτον διὰ λόγους ἱστορικοὺς, τοὺς ὁποίους ἀνάγκη πᾶσα νὰ διατρανώσωμεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, καὶ ἀπολήγῃ τὸ 1304.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ προκείμενος ἑλληνισμὸς ἐμφανίζεται, ἀκμάζει καὶ παρακμάζει ἐντὸς δεδομένων χρονικῶν καὶ τοπικῶν ὁρίων, ἔπεται ὅτι δὲν εἶναι οὐσία ἰθαγενῆς, ἰδιοσύγκριτος, αὐθυπόστατος τῆς Ἰταλικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ δέον κατ' ἀνάγκην νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπλοῦν φαινόμενον παροδικόν, ῥοφεῖλον τὴν ἐμφάνισιν, τὴν ἐνέργειαν, τὴν ἐκλείψιν τοῦ εἰς ἐκτάκτους τινὰς περιπετείας τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἰταλικῆς ἱστορίας, εἰς μεταβολὰς, συμβάσας ἐντὸς τῶν ἐνταῦθα διακριθουσέων ὁρίων, καὶ μηδὲν πέραν τῶν ὁρίων αὐτῶν.

Οἱ χριτικοὶ τῆς Νεαπόλεως ἐξέλαβον αὐτόν ὡς πλανήτην τοῦ πατρίου των στερεώματος, καὶ ἀνέπεμψαν ὕμνους κατανυκτικοὺς πρὸς τὰς δυσμὰς του.— Δυσάρεστος ἡ ἀπογοήτευσις ! Δὲν ἦτο παρὰ σῶμά τι διαβατικόν, παρὰ κομήτης, ὅστις ἐξ ἄλλης ζώνης ἀπωτάτης προστυχῶν, ἐπὶ τινὰς μόνον ἡμέρας διεφώτισε τὴν μεσαιωνικὴν νύκτα τῆς πατρίδος των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἰ Κατὰ τίνας ιδίως τῶν Ἰταλικῶν χωρῶν εἰσέχθη ἡ χρῆσις τῆς Ἑλληνίδος ἐν τῇ συντάξει τῶν ιδιογράφων;

Εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο πρόχειρος ἡ ἀπάντησις δέν εἶναι, ὅσον εἰς τὸ προηγούμενον· τὸ μὲν, διότι μᾶλλον ἐπαισθητὴ ἢ τὸ πρὶν ἀποβαίνει ἐνταῦθα ἡ ἀτέλεια τῆς τοῦ Γενικοῦ Ἀρχεῖου Συλλογῆς, πλείστων ἄλλων ιδιογράφων ὄντων εἰσέτι διεσπαρμένων τῇδε καχεῖσε, καὶ δὴ ἀγνώστων ἕως τοῦ νῦν· τὸ δέ, διότι τὰ ιδιόγραφα, πλὴν τινῶν εὐαρίθμων, φέρουσι μὲν συνήθως ἐπὶ κεφαλῆς ἢ παρὰ πόδας ἐνσεσημασμένον τὸ ἔτος καὶ τὴν ἰνδικτιῶνα, δέν συναναφέρουσιν ὁμῶς ἐκάστοτε μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας καὶ τὴν μνειάν τοῦ τόπου, ἐνθα τὸ συμβόλαιον συνετάγη, ἢ καὶ σπανίως τὴν χωρολογίαν συμπαράθετου μετὰ τῆς προσηκούσης χάρακτῆρίσεως.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀναπαρτίστου τῆς Νεαπολιτικῆς Συλλογῆς, εἶθε ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις δι' ἀόκνων μεριμνῶν κατορθώσοι πότενὰ συνεπισύρῃ εἰς τὸ Γενικὸν Ἀρχεῖον πᾶν ὅσα ἄλλα ταυτοειδῆ μνημεῖα, ἄγνωστα καὶ ἀδιαφώτιστα κεῖνται εἰς τὰς ἐνδοτέρας ἐπαρχίας καὶ εἰς Σικελίαν! Ἀλλὰ, καὶ τούτου δοθέντος, ἰτάχα ὁ κατάλογος Νεαπόλεως θέλει ἐξαρχέσει πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιστήμης; Εἰς τὴν ἀχανεστάτην ἐκείνην ἄβυσσον, ὅπου ὀφθαλμὸς αἰρετικοῦ ἢ σχισματικοῦ οὐδέποτε ἐπέτυχε νὰ διοπτρεύσῃ, ἰτάχα δέν ἐγκρύπτονται, μετὰ μυρίων ὅσων ἀνεχδότων Ἑλληνικῶν, καὶ τὰ ιδιόγραφα, ὅσα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος διεφυλάττοντο εἰς τὰς Βασιλειανὰς μονὰς, τὰς ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Ποντίφηκος διαλυθείσας; Εἰς δὲ τὴν Ταυρινιανὴν (α), εἰς τὴν Βιενναίαν, εἰς τὴν Παρισιανὴν, καὶ

(α) Ὅρα τὸν Κατάλογον τῶν Ἑλλ. χειρογρ. ὑπὸ Παζίνου ἐν τῷ καὶ πρότερον μνημονευθέντι Τ. Α'. σελ. 308, χειρ. 246, ἐνθα πολλά τε καὶ ἀξιοθησαύριστα περὶ τῆς ἐν Ἰδρουντι Μονῆς τοῦ Ἀγ. Νικολάου

εἰς ἐτέρας τῆς Εὐρώπης διφθεροθήκας : δὲν διεσώθησαν ἴσως τ' ἀρχεῖα ἄλλων τινῶν Βασιλειανῶν μονῶν, αἵτινες συνέπαθον τὰ ἔσχατα, ὅτε οἱ Γάλλοι κατέσχον τὴν Νεάπολιν ; Τὸ μέγα τοῦτο κενὸν δὲν θέλει βεβαίως πληρωθῇ, εἰμὴ ὁπότεν Διπλωματικὸς τις Κώδῃξ Ἰταλοελληνικὸς, ὑπὸ τινος δευτέρου Μουρατώρου συνταχθῇσόμενος, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα συμπεριλάβῃ πᾶν ὅ,τι ἐκδεδομένον ἢ ἀνέκδοτον ἔτι ἀφορᾷ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τὴν ἱστορίαν (α). Τοιοῦτόν τινα Κώδῃκα Διπλωματικὸν συνέταξεν ὁ κλεινὸς Τρόυας διὰ τὴν Λογγοβαρδικὴν περίοδον, τοιοῦτοι δὲ συνετάχθησαν ἤδη πολυάριθμοι, καὶ ὁσήμεραι συντάσσονται κατὰ τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην ὑπὲρ τοιάσδε καὶ τοιάσδε μεσαιωνικῆς ἐποχῆς. Ἀλλὰ πρὸς κατόρθωσιν ἔργου τοσοῦτον ἐπιπόνου καὶ ἐκτενεστάτης δεομένου ἐπιμονῆς, οὐδεμία πρὸς ὥραν ἀγαθὴ ἐλπίς. Ἴσως εἰς τοιαύτην ἐντολὴν ἤθελεν εὐδοximήσει ὁ Μουστοξύδης, ἂν τῆς μακροβιότητος τὸ χάρισμα εἶχεν εἰς αὐτὸν συνδυασθῇ μὲ μέτρον ἀνάλογον ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς.

τῶν Κασούλων· καὶ ἐν σελ. 349, χειρ. 237 « *Chartarium monasterii S. Joann. Petroe Novæ, et alterius valde utile ad hist. illius temporis.* » Ὅρα δ' ἔτι καὶ τὸν Β'. Τ. τῶν Λατ. σελ. 257. « *Epistolæ et alia de hist. itala et byzantina sæculi xiii.* » Πρόσθετε καὶ τὸν Τ. Α'. Μέρ. Β'. σ. 246 τῆς Συλλογῆς « *Scriptorum veterum nova collectio a Vaticanis codicibus edita* » παρὰ τοῦ Καρδινάλεως Mai—Romæ, typis Vatis. 1825 et 34.

(α) Τὸ περιπόθητον καὶ ὄντως πελώριον ἔργον τοῦτο ἐπεχείρησε πρό τινων ἐτῶν ὁ προμνησθεὶς κοινοδιάρχης τοῦ Μοντεκασίνου Π. Σεβαστιανὸς Καλαφάτης, ὅστις καὶ τὴν Ἰταλίαν ὅλην πρὸς τοῦτο περιηγήσατο, μὴδὲ ἀρχεῖον, μὴδὲ βιβλιοθήκην ἀφείλε ἀνεξερεῦνῃτον, καὶ πρόγραμμα περιπλέον τοῦ ἐπιχειρηθέντος Ἰταλοβυζαντινοῦ Κώδικος μετὰ θαυμαστῆς ὁσῆς πολυμαθείας καὶ περινοίας προεξέδωκεν εἰς τὰ τῆς χερσονήσου περιοδικά.— Κατὰ μοῖραν ὅμως βάσανον, θάνατος ἄωρος ἀφῆρπασε τὸν ἑξοχὸν Βενεδικτιανὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγώνων του. Ἀπέβίωσε πρὸ ἐνὸς μηνὸς τῇ 10 τοῦ λήξαντος Σεπτεμβρίου, τὴν Ἰταλοελληνικὴν παλαιογραφίαν εἰς πένθος βαθυτάτον ἐγκαταλείψας.

Περὶ δὲ τῶν ἐσωτερικῶν (intrinseci) ἐλλειμμάτων τοῦ ιδιογράφου, ἰδίως περὶ τῆς ὀλιγορίας εἰς τὴν τοῦ τόπου διακρίβωσιν, μὴ λησμονήσωμεν τὸ καὶ προηγουμένως ῥηθὲν, ὅτι πάντα ἐν γένει τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα δὲν συνετάχθησαν ἐξίσου παρὰ συμβολαιογράφων, ἀλλὰ πολλὰ (ἴσως τὰ πλεῖστα) ἐγράφησαν εἴτε ὑπὸ γραμματικῶν ἀπλῶν, μηδόλως περιβεβλημένων τὴν νοταριακὴν ἀξίαν, εἴτε καὶ ἀπλούστερον ὑπὸ τινος τῶν συμβαλλομένων ἰδιωτῶν· λόγος οὗτος διὰ τὸν ὅποιον καὶ μὲ λέξιν γενικωτέραν ὠνόμασα ἰδιόγραφα τὰς τοιαύτας πράξεις, παραλείψας τὴν εἰδικὴν καὶ ἀόριστον «συμβόλαιον». Ἡ διάκρισις αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχόλιον εἰς τὸ περὶ ἀκριβείας θέμα· διότι τὰ μὲν συμβολαιογραφικὰ σπανίως παραβιάζουσι τοὺς κεκανονισμένους τύπους, ὧν ὁ κυριωδέστερος, μετὰ τὴν σημείωσιν τῆς Ἰνδίκτιῶνος, ἦν ἡ μνεΐα τοῦ τόπου, ἐνθα τὸ ἔγγραφον κατεστρώνετο, τὰ δὲ πάντως ἰδιωτικὰ δὲν διστάζουσι ν' ἀθετήσωσιν ἓνα ἢ καὶ πλείονας τῶν τύπων αὐτῶν, ὡς δῆθεν περιττοὺς ἐν συμβολῇ γενομένη ὑπὸ τιμίων καὶ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων. Ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη, ἥτις ἴσχυε τότε ἀσυγκρίτως μᾶλλον ἢ τὴν σήμερον, ἵτινα χρεΐαν εἶχε τοσοῦτων ψιλῶν προφυλαγμάτων; Πεκπιθότες εἰς τὴν τιμιότητα τῶν ἰδίων αὐτῶν συμπολιτῶν, αὐτοὶ τῶν κωμῶν καὶ τῶν πολιχνίων οἱ συμβολαιογράφοι, παρέλειπον ἐνίοτὲ τινας τῶν ἐθιματικῶν κανόνων, οἵτινες εἰς τόπους πολυανθρωποτέρους ἐκρίνοντο πάντως ἀπαραίτητοι. Οὐδ' ἐκήδοντο τῆς καλλιγραφίας, ἣν ἄλλως τε δὲν ἐδιδάχθησαν· οὐδὲ κἂν ἐνεθυμοῦντο τί ἐστὶ ὀρθογραφία, τί σύνταξις, τί γραμματικὴ, μαθήματα ταῦτα προσιτὰ μόνον εἰς τινας προνομιούχους τῆς κοινωνίας, ἀληθινούς τιμαριούχους τῆς διανοητικῆς ἀγωγῆς. Πρόσθετος εἰς τὰς σκέψεις ταύτας τὸ περιστατικόν, ὅτι πλεῖστα ὅσα τῶν ἰδιογράφων συνετάχθησαν εἰς μονὰς ἀπωτάτας, εἰς ἀπόκεντρα μετόχια, ὧν οὐ μόνον τὰ ἴχνη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα

ὁ χρόνος ἐξήλειψε, καὶ θέλεις συμπεράνει ὁπόσον δυσχερὴς ὑφίσταται σήμερον ἡ διακρίβωσις τῶν χωρῶν, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ γραφὴ ὑπερεκράτησε.

Φῶς τι ὁμως ἀμυδρόν ἐν μέσῳ τοσαύτης ὁμίχλης δὲν ἐλλείπει.

Ἐκ τῆς γενικῆς ἐπόψεως τῶν τόπων, ἔνθα κατὰ καιροὺς συνετέθησαν τὰ ἰδιόγραφα, ἐξάγει ὁ ἐρευνητὴς τὰς ἐπομένας παρατηρήσεις.

Α'. Καί τοι δαφιλεστάτη εἰς διπλώματα, διὰ σειρᾶς ἀρχομένης ἀπὸ Βυζαντινῶν, διερχομένης τὴν Ἀραβικὴν κατὰ κτησιν, καὶ κατανυτούσης εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, οὐδὲν ἦττον ὀλιγοστά παρέχει ἡ Σικελία τὰ Ἑλληνικὰ ἰδιόγραφα (α). Ἀφθονος δὲ τοιούτων μνημείων συγκομιδὴ θέλει, καθὰ φρονοῦμεν, διαδεχθὴ τὴν οἰκτρὰν ἔλλειψιν, ὅταν τὰ ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ Βασιλειανὰ καταστήματα διαταγῶσι νὰ συμπαράπεμψωσιν εἰς Νεάπολιν τὰ πρωτότυπα τῶν ἀρχείων τῶν.

Β'. Ἐξαιρεῖται δὲ ἀπολύτως ἡ Νεάπολις, ἥτις, εἴτε ὡς ἡμιαυτόνομος πόλις, εἴτε ὡς πρωτεύουσα Καμπανίας, οὐδέποτε ἐφῆρμωσε τὴν Ἑλληνίδα εἰς τὴν συμβολαιογραφικὴν, καὶ περ ὀφιαίτερον ἀσπασθεῖσα τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνίδος αὐτῆς εἰς τινὰς διπλωματικὰς συγχυρίας (β).

Γ'. Κατὰ δὲ τὴν ἐπίλοιπον χώραν τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου οἱ ἐφεξῆς τόποι, κατ' ἐπαρχίαν διευθετούμενοι, συχνότερον ἐν τῇ χρονίᾳ τῶν διπλωμάτων καὶ τῶν ἰδιογράφων ἀναγινώσκονται (γ).

(α) Ἐδημοσίευσαν τὸν μικρὸν τοῦτον ἔρανον ὁ Μορτιλλάρος καὶ ὁ Μόρσος.—Ὁρα Palermo Antico, σελ. 360 καὶ 390, ἐπὶ δὲ τὸ ἰδιόγραφον τοῦ Γενικοῦ Ἀρχεῖου ὑπὸ χρονίαν 1273.

(β) Ἑλληνιστὶ ὑπογράφουσι τὰ Λατινικὰ διπλώματά των τινὲς τῶν Δουκῶν Νεαπόλεως. Οὕτω λ. χ. εἰς ἐν δίπλωμα, ἀνευρεθὲν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἐν Νεαπόλει ἀγίου Σεβερίνου, ὁ Δαυὶδ Ἰωάννης Γ'. Ὑποσημειοῦται « IOANNEC KONCOYA ET ΔΟΥΞ COYB » (subscripti).

(γ) Διατηρῶ, χάριν ἀκριβοείας, τὴν Ἰταλικὴν γραφὴν.

1. Terra di Lavoro. (Capua, Καπύη, Κάπουα).
2. Principato Citeriore. Salerno—Cava, Κάβα, Κάυα—Vie-
tri—Calabritto, Καλάβριτον).
3. Capitanata. (San Severo, Σανσευήρος—Chévuti, Κεύθη).
4. Beneventano. (Benevento, Βενεβεντός).
5. Terra di Bari. (Bari, Βάρις, πόλις Βάρεως, κάστρον Βάρεως.)
6. Terra d' Otranto. (Brindisi, Βροντούσιον, Βριντούσι —
Gallipoli, Καλλιπόλις—Taranto, Κάστρον Τερεντού).
7. Calabria Citeriore. (Castrovillari, Καστροβίλαρι. — S.
Sosti, Άγιος Σώστης.)
8. Calabria Ulteriore Prima. (Reggio, Ρήγιον—Melito—
Amantea—Rossano — Villa S. Giovanni, Άγιος Ιωάννης
—Gerace, Λουκρίδα).
9. Calabria Ulteriore Seconda. (Squillace, Σκύλλαξ—Mon-
teleone— Mileto, πόλις Μιλητού ἢ Μιλήτου — Stilo, Στύλος —
Lucrida, Λουκρίδα—Briatico, Εὐρυάτικον, Βρυάτικον, Ἰρυάτικον—
Piscopiò, Ἐπισκοπεῖον—Tropea, Τροπαία, πόλις Τροπαιῶν—Ciro
Ψυχρῷ (έν)—Τὸ Καστέλλον τῶν Νόων, Noa, Noja—S^{ia} Severina,
Άγία Σευερίνη—Cosenza, Κονσεντία, Κουσεντία, Κωνσταντία).

Ἡ Περιεστᾶλη ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων ἡ χρῆσις τῆς γλώσσης μας, ἡ ἐξέστη καὶ πέραν αὐτῶν; Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐνθάδε μνημονευομένων τόπων, ἅρά γε ὅλοι ἐξίσου, ὅλοι κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ χρόνου διάρκειαν παρεδέξαντο τὴν Ἑλ-
ληνικὴν εἰς τὰς ἰδιωτικὰς τοῦ συμβολαιογραφείου πράξεις;

Ἄδηλα ταῦτα πρὸς ὥραν. Αἱ μέχρι τοῦδε συναθροισθεῖ-
σαι πληροφορίαι δὲν ἐξαρκοῦσιν εἰς ἱκανοποίησιν τῆς περιερ-
γείας μας.

Ὅπως δὲ ποτε, ἐπιτετραμμένον εἶναι νὰ εἰκοτολογήσωμεν ἀκινδύνως, ὅτι ἡ χρῆσις τῆς ἡμετέρας θὰ ἦτον εἰς τὰς ἐπαρ-
χίας ἐκεῖνας. πολὺ πλεον διαδεδομένη, ἡ ὅσον τὰ ἐγγράφα μνημεῖα δύνανται νὰ ὑποδείξωσι. Τὴν εἰκασίαν μας ταύτην ὑπαγαρεύουσιν ἄλλου τινὸς εἶδους μνημεῖα, εὐτυχῶς διασω-
θέντα· ἐννοῶ δὲ τῶν ἀγρῶν, τῶν ὁρέων, τῶν ποταμῶν, τῶν

κωμών, τῶν πόλεων καὶ καθόλου τῶν τόπων τὰς ὀνομασίας. Ὑπάρχουσιν οὐ μόνον ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἐλληνικὴ ἀναμφιλέκτως ὑπερίσχυσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ἀδιαμνημονεύτους ἐπαρχίας, ὑπάρχουσιν ὀνόματα τόπων, ὧν ἡ σημασία, οἱ φθόγγοι, ἡ κατάληξις, ὁ σχηματισμός, τὸ παράπαν νεοελληνικώτατοι, ἀπαράλλακτοι σήμερον ἐτι ἐπικρατοῦσιν εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς πατρίδος. Ἰ Τίς ὁ ἐν τῇ χωρογραφίᾳ τῆς Καλαβρίας, τῆς Ἀπουλίας, τῆς Σικελίας μὴ σημειώσας ἀπειρον πλῆθος λέξεων, συνθέσεων, ὑποκορισμῶν, ἀλλοτριῶν μὲν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ἑλληνίδι, συνηθεστάτων δὲ πρὸς τὴν χυδαιότεραν καὶ τανῶν καθομιλουμένην; Τίς ὁ μὴ ἀναγνωρίζων λ. χ. εἰς τὴν ὀνομασίαν τῆς κωμοπόλεως Riace τὸ νεοελληνικὸν Ῥυάκι, καθὼς εἰς τὸ Gerace (Ἄ γ ί α) Κυριακή, καὶ εἰς τὸ Monastarace τὸ Μαναστηράκι; Ἰ Δὲν παράγονται τάχα τὸ Cataforio ἐκ τοῦ Κατηφόρου, ἡ Platanià ἐκ τῆς Πλατανιάς, ἡ Dafinà ἐκ τῆς Δαφνιάς, ἡ Caridà ἐκ τῆς Καρυδιᾶς, ἡ Aciri ἐκ τῆς Ἀκρής; Ἰ Δὲν εἶναι τὴν καταγωγὴν νεοελληνικαί, ἡ ὡς ἄν τις εἴποι, Βυζαντιναὶ καὶ αἱ τοποθεσίαι Καλίππαρο, Βελανίδι, Κεφαλοῦδι, Κεφαλοῦ, Νεόκαστρον, Πολύκαστρον, Ριζάκι, Μεσόρραχον, Πολύστενα, Ψυχρὸ, Στρογγυλὴ, Καλαμίτζη, στοῦ Κοντορχίδη, στοῦ Πιταρᾶ, στοῦ Καλαβροῦ, στοῦ Μελικουκκά, Παράβολη, Δύναμις, Ἀμυγδαλιᾶ, Καλυβίτης, Κυριακή, Σταλακτὴ, Γεροκάρνη, Ἀκόννη, Καμῖνι, Ζαχαρόπολις, Ἀκρόπολις, Μονόπολις, Παναγιά, Κουροπαλάτης (Ctropolati), Παπασίδερος, τὸ Χονδρὸ, Πεντεδάκτυλο, Ποταμιᾶ, Ήετρίτσα, Κοντοϊάννη καὶ τὰ παραπλήσια; Τίς ἀφ' ἑτέρου ὁ συνεικειωθεὶς ὅπως οὖν μὲ τὰς ἐπωνυμίας τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων δὲν ἀποβίδει εἰς Ἑλληνας τοῦ μεσαιῶνος τὴν ἰδρυσιν ἄλλων πολι-

χνίων καὶ Κάστρον, φέρ' εἰπεῖν τοῦ Κυμινᾶ (Ciminà) τοῦ Κοντογούρη (Contoguri), τοῦ Καλοπινάκη, τοῦ Ψυχροῦ (Cirò), τοῦ Λαχανᾶ (Lacanati) καὶ οὕτως ἐφεξῆς; Πολλὰ, πλείστα ὅσα ἀμφίβολα χωρία τῆς Βυζαντιδος ὑπόσχεται ποτε νὰ σαφηνίσῃ τὸ χωρογραφικὸν τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου καὶ τῆς Σικελίας ὀνοματαλόγον· ἀλλ' ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἐτυμολογίας ἀκόμη δυστυχῶς δὲν συνετάχθη εἰς τὴν σειρὰν τῶν Διπλωματικῶν ἀσκήσεων.

Ὡς δὲ πρὸς τὰς Μονὰς, ὧν τὸ ὄνομα συχνότερον ἐπιφοιτᾷ εἰς τὰ ἐμφυτευτικὰ συμβόλαια, εἰς τὰς ἀφιερώσεις καὶ τὰς ἐκποιήσεις χωραφίων, αὐταὶ πολλαὶ ὡσαύτως τὸν ἀριθμὸν, οὐδὲ ὀλιγώτεραι τῶν ἄλλων, ὅσαι εἰς τὰ διπλώματα μνημονεύονται. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω περιτροχάδην τὰς κυριώτερας, οἷον τὴν παρὰ τὸ Τάραντον μονὴν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, τὰς ἐν Καλαβρία διασήμεους τῆς Θεοτόκου τῆς Ταύβρης, τῆς Παναγίας τῆς Περτούζας, τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τοῦ Μιχαὴλ τῶν Φαυάλων, καὶ τοῦ Κυρ Ζωσίμου, τοῦ παρὰ τὸν Στύλον ἐτέρου Στεφάνου τοῦ Δάσους (de Nemore), τοῦ Ἀνανίου, τοῦ Ἰωάννου Νέας Πέτρας (Petrae Novae), τοῦ ἐν Ὑδραυντι Νικολάου τῶν Κασούλων, τὰς παρὰ τὴν Βάριν μονὰς τοῦ Νικολάου τῶν Γραικῶν (de Graecis), τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐρήμου, καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τῆς Συκῆς (de Siciis), τὴν ἐν Βενεβενδῶ περιβλεπτον τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Βαρθολομαίου, τέλος τὰς Βενεδικτιανὰς τῆς Κάδας, τοῦ Μοντεκασίνου, τοῦ Montevergine καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ αὐτοῦ τάγματος, τὰς ἐν Καλαβρία καὶ Ἀπουλία, καὶ ἀλλαχοῦ κειμένας, ἐνθα, κατὰ παράδοσιν, ἡ λειτουργία ἐξηκολούθησε μέχρις Θ'. ἑκατονταετηρίδος νὰ τελῇται δίγλωττος, ὃ ἐστὶ Ἑλληνικὴ τε καὶ Λατινικὴ.

Δ'. Διεδόθη καὶ ὑπερεκράτησεν ἡ διάλεκτός μας αὐτὸν μόνον εἰς χώρας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ

ὑπαχθείσας, χώρας Ἰταλικὰς μὲν τὸ πρὶν, κατὰ λόγον φυλῆς καὶ φωνῆς, εἰς καιροὺς ὅμως ἀδήλους ὑπὸ Ἑλληνικῶν τινῶν ἀπαικιῶν ἀνακαινισθείσας, ἀλλ' ὑπερεκράτησεν ἔτι καὶ εἰς τόπους, ὅθεν ἡ Βυζαντινὴ ὑπεροχὴ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀποπεμφθῆ, εἰς τόπους, ὧν οἱ κάτοικοι, Ἰταλοὶ τὴν καταγωγὴν, διετέλεσαν ἀδιαλείπτως λαλοῦντες τὴν Ἰταλίδα, καὶ πρεσβεύοντες τῆς Ῥώμης τὸ φρόνημα.

Ἐξάγεται δὲ τοῦτο·

1) Ἐκ συμβολαιογραφικῶν μαρτυριῶν, ὧν ἡ τε χρονολογία καὶ ἡ χωρολογία ἀνάγονται εἰς ἡγεμονίας Λογγοβαρδικάς. Τοιαῦται πόλεις ἦσαν ἡ Καπύη, ἡ Βεγεβενδός, ἡ Γαήτη, αἵτινες καίπερ εἰς Δούκας Λογγοβάρδους ὑπακούσασαι, ὅμως δὲν ἀπεποιήθησαν εἰς τινὰς περιστάσεις τὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς γραφῆς.

2) Ἐκ τινῶν ἰδιογράφων, ἐλληνιστὶ μὲν ὑπὸ τοῦ Νοταρίου καταστρωθέντων εἰς χρόνον μεταγενέστερον, φέρ' εἶπεν κατὰ τὴν Π'. ἑκατονταετηρίδα, ἰσχυροποιηθέντων ὅμως παρὰ πόδας ὑπὸ ὑπογραφῶν Λατινικῶν ἀνωτέρας περιωπῆς, οἷον ὑπὸ κομήτων, βαρῶνων, λατίνεπισκόπων, κανονικῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ δικαστῶν, οἵτινες ἄλλως τε καὶ Ἰταλικὸν διασημαίνουσι τὸ ἐπώνυμον, καὶ τὴν Λατινίδα τοῦ συμβολαίου δὲν κατέχουσιν εὐλογοφανῶς.

1281	{	Προικοσυμβόλαιον γενάμενον παρ' ἐμοῦ Βενεδίκτου
		τῆς Βαλελόγγος.
	{	Ego Michael Puggi iudex testor.
		Ego Rogerius de Vallelonga testor.
1239	{	Ego Petrus Panormitanus Canonicus.
		Ego Bartholomeus Corsagus Canonicus.

Ἐνταῦθα δὲ, χάριν διακρίσεως, καλεῖ ἡ χρεῖα νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἐστὶαι μονιμώτεροι τῆς Βυζαντινῆς ἐνεργείας κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑπῆρξαν αἱ ἐξῆς πόλεις Reggio, Taranto, Otranto, Gallipoli, Agropoli, Cosenza, Cotrone, Amantea,

Stilo, Rossano (ἡ πατρίς τοῦ ἁγίου Νεΐλου), Acerenza (Ἀ-
χαιρωντία), Squillace (ἡ πατρίς τοῦ Κασσιοδώρα), Policastro,
Catanzaro, S. Nicandro, Bisignano, Troja, Noja, Bari, Brindisi,
καὶ τινες παραλειπόμεναι, ὡς ὑποδεέστεραι (α). Κατὰ δὲ τὴν
Σικελίαν, ἡ Πάνορμος, ἡ Μεσσήνη, ἡ Κατάνη, αἱ Συράκου-
σαι, Sutera, Chiusa, Ταυρομένη, Ἁγίος Στέφανος, Calatabi-
lotta, Bibona, Trapani καὶ αἱ λοιπαὶ (β).

Ε'. Ἐκ τῆς χωρογραφικῆς ἐρεύνης ἑτέρα τις ὑπέρχεται
εἰκασία· ὅτι κατὰ χρόνους ἀδύλους, καὶ χάριν δεινῶν τιμῶν
τοῦ μεσαιῶνος περισπασμῶν, πυρρῆνες Ἑλληνικῶν ἀποικισμῶν
τῇ δὲ κἀκεῖσε τῆς ἡπειρωτικῆς καὶ τῆς νησιωτικῆς Ἰταλίας
ἐγκαθιδρύθησαν. Καὶ τὸ πότε μὲν, καὶ ποσάκις αἱ μετανα-
σταῦσεις αὐταὶ συνέβησαν, καὶ πόθεν ἀκριβῶς τῆς Ἑλλάδος
ὠρμήθησαν, καὶ ποῦ τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας οἱ ἐπενεργή-
σαντες λόγοι, καὶ τίς ποτε τῶν μετοικισμῶν αὐτῶν ὁ χαρα-
κτήρ, ἐὰν ἐκούσιοι, δηλαδὴ, ἢ βεβιασμένοι, ἐὰν πολιτικόν, ἢ
στρατιωτικόν, ἢ ἐκκλησιαστικόν ἔσχον τὸν ὀρισμὸν, ταῦτα δὴ
ἀνετώτερον θέλωμεν ἀλλαχοῦ διαζητήσῃ, ὅταν αἱ πιθανολο-
γίαι μας ἐνισχυθῶσιν ὑπὸ στηριγμάτων ἐδραιωτέρων τε καὶ
πλειόνων τὸν ἀριθμὸν· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν διστάζο-
μεν πεποιθότως ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι ὁ ὑπονοούμενος ἀποι-
κισμὸς ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱστορικῶν γεγο-
νότων, ἢ εἰς τὴν τῶν ὑποθετικῶν (γ). Ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ

(α) Lupi Protospathæ, Chronicon—Joanne de Ceccano,
Chronicon Fossæ Novæ—Gulielmi Apuliensis, Rerum in Apu-
lia, Campania, Calabria et Sicilia—Gaufredi Malaterra, Chro-
nicon—Rogerii, Siciliæ regis rerum gestarum, auct. Alexan-
dro Celesino—Falconis Benev. Chronicon.

(β) Aretii, de Situ Siciliæ—Chron. Siculum Arabico-Lati-
num—Brevis hist. rerum in Sicilia gestarum ab Amiris Sa-
racenis—Theodosii Monaci epistola de exidio Syracusarum.

(γ) Τοιαύτη λ. χ. ὑπῆρξεν ἡ ἀποικία, ἣν Βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν
ἐξήγαγεν ἐκ Πελοποννήσου ἀπὸ τῶν ἀνδραπόδων τῆς βαθυπλούτου

τῇ σιγῇ τῆς χώρας, ἣν προτιθέμεθα νὰ διαπεράσωμεν, οἷας τιμαλφεῖς ὁδηγίας θέλει μᾶς παράσχει ἡ χρονογραφία τῆς περιόδου, ὅτε τὰ ἐν Ἰταλίᾳ θέματα τῶν Βυζαντινῶν περιέρχονται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὸ κράτος τῶν Νορμανδῶν! ὅτε ἡ Ἰταλοελληνικὴ κοινωνία, ἀποσυνθετομένη ὑπὸ τῇ στιβαρᾷ χεῖρᾳ τοῦ νεήλυδος, πάσχουσα τὸν διωγμὸν, τὸν κερματισμὸν φυλῆς καὶ οἰκογενείας, μεταπίπτει ἐκ τῆς ἐλευθέρας εἰς τὴν δουλικὴν κατάστασιν, ἀντὶ δὲ κυριάρχου, ἀποβάλλει γεωργὸς καὶ δουλοπάροικος Ἰταλῶν ἡγουμένων! Κρήσιμα πρὸ πάντων θέλουσι τότε μᾶς ἀναδειχθῇ τὰ διπλώματα τῶν δύο Ῥογερίων, κόμητος καὶ βασιλέως. Οἱ ἀγνοοῦντες αὐτὰ δυσκόλως δύνανται νὰ ἐπινοήσωσι τοὺς σποράδην μετατοπισμοὺς κοινοτήτων, τὰς τιμωρίας ἀποστατῶν, τὰς ἐποδουλώσεις τῶν αἰχμαλώτων, ὧν οἱ ὀνομαστικοὶ κατάλογοι συναποτελοῦσιν ἐν τῶν περιεργότερων ἅμα δὲ καὶ θλιβερωτέρων ἀπομνημονευμάτων τοῦ ἡμετέρου μεσαιωνικοῦ καθαρτηρίου.

Εἰς τὰ Ἑλληνικὰ αὐτὰ διπλώματα συχνάκις γίνεται μνεία τῶν *Κουλτουρῶν* καὶ τῶν *Βελλάνων* (*Coltara, Vilano*): Τί σημαίνουναι αἱ λέξεις αὗται; Τίνα δὲ σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὴν πατρίδα τῶν δουλοπαρόικων; Κουλτοῦρα οὐδὲν ἄλλο σημαίνει πλὴν τιμᾶριον ἀρχοντικόν ἢ μοναστηριακόν, ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος πεπροικισμένον μὲ ὀλόκληρον ἀποικίαν βελλάνων ἢ γεωργῶν, ἐμπεσόντων εἰς δουλικὴν κατάστασιν. Σημαίνει χωρίον Ἑλληνικὸν τῆς Καλαβρίας ἢ τῆς Σικελίας, συγχεόμενον ἐξ 20, 25, 30 ἢ καὶ πλειόνων οἰκο-

---

Δανηλίδος, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Καλαβρίαν. « Ἐπεὶ δὲ τὰ οἰκετικὰ ταύτης ἀνδράποδα εἰς πλῆθος ἄπειρον ἦν, κελεύσει βασιλικῇ ἐκ τούτων ὥς περ εἰς ἀποικίαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐστάλησαν εἰς τὸ θέμα Λαγυβαρδίας τρισχίλια σώματα. » Συνεχ. Θεοφ. Χρον. § 77. Ἀλλὰ καὶ ἡ Καλλιπόλις (*Gallipoli*) Ἑλληνικὴ ὡσαύτως ἀποικία εἶναι, κτισθεῖσα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου παρὰ τῶν τοῦ Εὐξείνου Ἡρακλείων. — Ὁρα Κεδρηνὸν, 225, 8, καὶ *Muralt*. p. 456.

γενειῶν, ὅπερ, αὐθαίρετῳ τῇ γνώμῃ τοῦ κατακτητοῦ, ἀποσπᾶται ἀπὸ τῆς πατρίου γῆς, καὶ σύσσωμον εἰς ἄλλην γῆν μεταπέμπεται. Τοιούτου εἶδους ἀποικίαι φαίνονται εἰς τὰ προσιμα τῆς Νορμανδικῆς δυναστείας ἀποκατασταθεῖσαι εἰς Ῥήγιαν, εἰς Σκύλλακα, εἰς Στύλον, εἰς Ἄλαρον, εἰς Φραξέτον, εἰς ἀγίαν Σευερίνην, εἰς Τροπαίαν, εἰς Ῥάκαν Νικηφόρου, εἰς Κάστρον Βίλλαρι, καὶ πᾶσι ἄλλοις τῆς δορυαλώτου χώρας. Μᾶς διασώζουσι δὲ τὰ διπλώματα οὐ μόνον τὴν μνήμην τῶν τιμαρίων καὶ τῶν τιμαριούχων ὀνομαστί, ἀλλὰ τὸ σημειωδέστερον, ὑποσυνάπτουσι καὶ τὴν ἀπογραφὴν ὀνομαστί ἀπάντων τῶν ὑποχειρίων, μηδὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνηλίκων παραλείποντα... Ὑλῃ, εἰς τὸν κάλαμον τοῦ ἱστοριογράφου ἄχρηστος, ἀλλ' ὅμως χρησιμωτάτη εἰς τὴν ἰχνοσκοπίαν τῆς Κριτικῆς Διπλωματικῆς. Παρατηροῦντες ὅτι τινὰ τῶν ἐπωνύμων αὐτῶν καταγγέλλουσι τὴν πατρίδα τοῦ δουλοπαροίκου, ἡμεῖς ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι, ἀνευρίσκομεν ἐκ συμπεράσματος τοὺς τόπους ὅθεν ἐξήχθησαν αἱ γεωργοὶ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους, ἐνθα ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶχον καθιδρυθῆ. Ἡ δὲ ὁδηγία τόσῳ ἀσφαλεστέρα περιέρχεται, ὅσῳ κοινστέρα πρὸς πολλὰς οἰκογενείας ἀνεμφανίζεται ἡ αὐτὴ ἐπωνυμία. Τοιαύτη λ. χ. ἡ πολύκοινος ἐκείνη τῶν Κ ο ζ ε ν τ η ν ῶ ν, ἥτις ὑποσημαίνει Ἑλληνικὴν τινα ἀποικίαν εἰς Κονσεντίαν, καὶ ἡ τῶν Σ ε υ ε ρ η τ ᾱ ν ῶ ν, ὀρμηθέντων προδήλως ἐξ ἀγίου Σευήρου, καὶ ἡ τῶν Τ α υ ρ ο μ ε ν η τ ῶ ν, καὶ ἡ τῶν Σ κ υ λ ι ω τ ῶ ν ἐκ Σκύλης, καὶ ἡ τῶν Σ ι κ ε λ ῶ ν, καὶ ἡ τῶν Ἀ μ α λ φ ᾱ ν ῶ ν ἐξ Ἀμάλφης, καὶ ἡ τῶν Τ α ρ α ν τ η ν ῶ ν καὶ οὕτω περὶ τῶν ἐπιλοίπων. Ἀλλὰ δὲ πάλιν δουλοπαροίκων ἐπώνυμα ὑποτεκμηριοῦσιν ἀρχαιοτέραν ἔτι τὴν καταγωγὴν, καὶ δὴ παντάπασι Ἑλληνικὴν, ὡς ἡ τῶν Η ο λ ι τ ῶ ν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ τῶν Ἀ ρ γ ο λ ι κ ῶ ν ἐξ Ἀργολίδος, ἡ τῶν Ἀ ρ τ η ν ῶ ν ἐξ Ἀρτης, ἡ τῶν Μ α ν τ ι ν α ῖ ω ν, τῶν Μ ε

θωνιωτῶν, τῶν Καρυσάνων, τῶν Ρωμαίων, κ.λ. (α). Ἀλλὰ περὶ τῆς φιλολογικῆς τῶν ἐπωνύμων τούτων ἀξίας οἰκοθεν ὁ ἀναγνώστης θέλει κρίνει εἰς τὰ κατωτέρω ἐπισυναφθησόμενα τεκμήρια, καθόσον σκοπεύομεν νὰ ἀντλήσωμεν ἐκ τῆς ὕλης αὐτῆς τὴν ἐφικτὴν ὠφέλειαν.

Ἐν τοσοῦτῳ, ὑπὸ τῶν ὀρίων μας ἡναγχασμένοι ἀκροβιγῶς μόνον τῶν καθ' ὁδὸν ἀναφυομένων νὰ ἐφαπτώμεθα, παραλείπομεν τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων καὶ ἐπανακάμπτομεν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἀπὸ τοῦ προοιμίου, ἐνθα συνήθως διατελεῖ παραδεδομένη ἡ χρονολογία, καὶ ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῶν χωρῶν ἐὰν προ-

(α) Βρίθουσιν Ἑλληνικῶν ἐπωνύμων ἡ ἱστορία καὶ ἡ σύγχρονος κοινωνία τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως. Κοινὰ σήμερον εἶτι τὰ Μαληνός, Σπάθας, Πρωτοσπάθας, Δεσπότης, Λογοθέτης, Στρατηγός, Ἀμυράς, Ροδοτᾶς, Ροδινός, Σκλάβος, Σπανός, Ζουρλός, Μακρῆς, Μακρηδήμας, Παππούλης, Καβαλλάρης, Greco, del Greco, di Greca, Grieci, di Grecia, κ.τ.λ. ὅρα Gen. Grande. Origine de' cognomi gentilizj nel Regno di Napoli. — Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν ἐνδιατωμένων Ἑλλήνων, ὅρα τὰ ἐξῆς πονήματα·

Α΄. Ὅσα συνέγραψεν ὁ ἐκ Πανόρμου πανιερώτατος Κρίσπης, καὶ ὅσα ἄλλα ὁ Βίτος Καπιάδης.

Β΄. Don Angelo Mai da Santa Sofia — Discorso sull' origine, costumi, e stato attuale della nazione Albanese (ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν ταύτην προσηγορίαν συγχέονται συνήθως οἱ Ἕλληνες). Napoli—1807.

Γ΄. Tommaso Morelli. Opuscolo sulle colonie Greco-calabre —Napoli.

Δ΄. Τοῦ αὐτοῦ—Opuscolo sugli Albanesi—Nap. 1842.

βῶμεν τώρα εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ἰδιογράφου, ἵνα διαζητήσωμεν τίνα τὰ ἦθη, τίς ἡ κυβερνητικὴ διοργάνωσις, τίς ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία τῶν ὑπὸ μελέτην λαῶν, ἐλπίζω ὅτι τὰ προκείμενα μνημεῖα, ὅσον εὐτελῆ κατὰ λόγον ἱστορικὸν ἂν ἐκληφθῶσι, δὲν θέλουσι μᾶς ἀφίσει ἀπληροφορήτους πάντάπασι.

Καὶ ἐν πρώτοις, περὶ τῆς τότε ἐν ἐνεργείᾳ κυβερνητικῆς μηχανῆς πληρέστατα συνάδουσι τὰ ἰδιόγραφα μὲ τὰς συγχρόνους τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ἁλλοδαπῶν μαρτυρίας. Ὅτι, δηλαδή, ἐφ' ὅσον ὑπερέσχεν ἡ Βυζαντινὴ κυριαρχία, εἰς μὲν τοῦ Θέματος τὴν ἑδραν ἐκάθισε, τὴν ὑπερτάτην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν περιβεβλημένος, ὁ Κατεπάνος, ὅστις Πρωτοσπαθάριος ὢν ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ καὶ Δρουγγάριος (ναύαρχος), εἰς ἄλλην δὲν ὑπῆκουεν ἀρχὴν εἰ μὴ εἰς τὴν μητρῶαν τοῦ Βυζαντίου, ὅθεν καὶ παρελάμβανε τὰς ἀνωτάτας ὁδηγίας (α). Εἰς δὲ τὰς δευτερευούσας τοῦ Θέματος ἑδρας ὑπεκυβέρνησαν οἱ Σπαθαροκανδιδάτοι ἢ Τοποτηρηταί, εἶδος ὑπονομαρχῶν, οἵτινες, καθὸ τοῦ Κατεπάνου δημιουργήματα, εἰς τὴν ἐξέλεγχιν τούτου ὑπῆγοντο ἀπεριορίστως. Τέλος ἐκάστη κωμόπολις ἔλαβεν ἄρχοντα ἓνα τινὰ ἀξιώματικόν, ὅστις, ἀναλόγως πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τοὺς διαφόρους τῆς χώρας κυριάρχας, ἐπωνομάσθη ποῦ μὲν Γέρων (Senior, Signore), ποῦ δὲ Στρατιώτης (stradigotto), βραδύτερον δὲ καὶ ἰταλοελληνιστὶ Καποδεχωρίου, δηλαδή κωμάρχης, προεστὼς χωρικῶν.

Ε'. Τοῦ αὐτοῦ—Descrizione topografica della città di Rogliano in Calabria Citra.

Σ'. Rodotà—Storia del rito Greco in Italia.—Roma—vol. 3.

Ζ'. Andruzzo—Storia del corpo Greco-macedone al servizio del re di Napoli.—Nap.

(α) Ἐπέζησεν ἡ λέξις αὕτη εἰς πολλοὺς τόπους τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, ὅπου τῶν ἐμποροπανηγύρεων ὁ ἀρχηγὸς καλεῖται εἰσέτι Κατεπάνος (Catapano).

Ἄλλ' ἐὰν αἱ μαρτυρίαι συμφωνῶσι περὶ τούτου, δὲν συμφωνοῦσιν ὅμως ἐξίσου εἰς τὰ τῆς ἐγχωρίου Ἐκκλησίας. Ἀπειρα βιβλία συνέγραψαν οἱ νεώτεροι Σικελίας καὶ Νεαπόλεως ἱερογράφοι, καὶ διὰ τεκμηρίων παντοδαπῶν ἐπειράθησαν ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι τῶν χωρῶν αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία διετέλεσεν ἀενάως ὑπαγομένη εἰς τὸν Ῥώμης ἱεράρχην. Τὰς τσιαύτας λογομαχίας ἡμεῖς ἀποστρεφόμεθα· χάριν δὲ συντομίας παρατρέχομεν τὴν αὐθεντίαν αὐτοκρατορικῶν Νεαρῶν, τὰς ὁμολογίας συγχρόνων συγγραφέων, οἷον τοῦ Φωτίου, τοῦ Πορφυρογεννήτου, τοῦ Διακόνου, τοῦ Δοξοπατρίου, αὐτοῦ ἐν ἐπιμέτρῳ τοῦ μισέλληνος Λιουτπράνδου, αὐτοῦ προσέτι τοῦ παπολάτρου Οὐγγελλίου, καὶ ἐτέρων μαρτύρων (α). Ἀλλὰ καὶ αἱ διπλωματικαὶ μαρτυρίαι, εἰ καὶ ἀραιότεραι· μὴ δὲν συναποφαίνουσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰταλοελληνικῶν Θεμάτων, τοῦλάχιστον ἀπὸ μεσοῦσης τῆς Ι'. ἕως προβεβηκυίας τῆς ΙΒ'. ἐκατονταετηρίδος, μόνην ὡμολόγησεν ἐξουσίαν τὴν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ Οἰκουμενικόν, μάλιστα, τῆς ὁποίας καρτερικῶς ἀντεπολέμησε κατὰ Νορμανδῶν τε καὶ Σουηθῶν, *contra Francos et Latinos*; Ὅτι ἀνατολικοὶ ἀρχιεπίσκοποι ἔδρευσαν ἐναλλάξ εἰς Ἀγίαν Σευερήνην εἰς Ἀχαιρωντίαν, εἰς Μωχυσσόν, εἰς Ῥοζάνον, εἰς Ῥήγιον, εἰς Καλλιούπολιν, εἰς Καστροβέтере, διατρανοῦται τοῦτο καὶ ἐξ αὐτῆς ἐκείνης τῆς Νεαρᾶς Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ἥτις κατὰ

(α) Ὅρα τὸ τοῦ ἀοιδίου Μάη πολύτιμον συγγραμμάτιον, ἐνθα πρωτοφανῶς ἐκδίδεται εἰς φῶς πόνημά τι τοῦ Φωτίου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « *Photii responsa canonica religiosissimo Leoni Calabriæ archiepiscopo.* » *Script. Vet. Nov. Collect.* τ. Ι. p. 2 — Ὡσαύτως δ' ἀξιώρατον καὶ τὸ τοῦ Δοξοπατρίου, ὅστις περὶ τῶν πέντε πατριαρχικῶν ἐδρῶν καὶ περὶ τῆς ἐν Σικελίᾳ Ἐκκλησίας ἔγραψεν, ὡς Ἀρχιμανδρίτης, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κόμητος Ῥογερίου. — Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Steph. Le Moyne, in *Sylloge Varior. Sacr.* τ. Ι. Lugd. Batav. 1685. — Βλ. καὶ Leopoldo Pagano Della Chiesa *Arcivescovile di Rossano*—Nap. 1849.

λάθος ἄχρι τοῦ νῦν ἀπεδόθη εἰς Λέοντα τὸν Σοφόν. Περὶ δὲ τῶν Ἑλληνοεπισκόπων Βάρεως, Ὑδροῦντος, Ῥηγίου, Ταράντου καὶ ἐτέρων πόλεων τῆς Χερσονήσου, πλὴν τῶν Σικελιωτικῶν, σήμερον, διὰ τῆς δημοσιεύσεως πηγῶν πρωτοτύπων, ἀπέβη ἡ ἱστορία τούτων καὶ τοσούτων εἰδήσεων ἑγκρατῆς, ὥστε περὶ τούτου θὰ ᾔτῃ ἡ ἀμφιβολία συγκεχωρημένη πρὸς μόνον τὸν ἀφώτιστον. Τέλος, εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἱεραρχίας αὐτῆς, συχνάκις τὰ ἰδιόγραφα ποιῶσι μνείαν τοῦ Πρωτοπαπᾶ καὶ τοῦ Δευτέρου· δύο ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, τὰ ὅποια οἱ Νορμανδοὶ ἀντικατέστησαν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τὸν Ἐπίσκοπον, ὅτε, τῶν πρωτείων τῆς Ἑλληνικῆς καταργηθέντων, ἐπανέκτησε τὴν ὑπεροχὴν ἡ Λατινική. Περὶ Πρωτοπαπῶν καὶ Δευτέρων καὶ περὶ τῆς Λατινιστάσεως αὐτῶν πίστεως, συνέταξε, τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα τόμον ἱστορικώτατον ὁ Μοριζάνης (De Protopapis et Deuteris Graecorum, et Catholicis eorum Ecclesiis). Ἀλλὰ κρίμα ὅτι εἰς φαντασιοκοπημάτων ἐμπέδωσιν κατηναλώθη τοσοῦτος πολυμαθείας καὶ εὐφυίας θησαυρός!

Ὡς δὲ πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν τότε Ἰταλοελλήνων, ὀλίγας ἐξάγομεν πληροφορίας, ἐπειδὴ ἐκ συμβολαιογραφικῶν συμφωνιῶν· τίνας ἐπιγραφάς, τίνας λεπτομερείας θὰ ἀπαιτήσωμεν; Οὐχ ἥττον εὐρίσκονταί που ἠθογραφικαί τινες νύξεις, ἀφελέστατα παραδεδομένα, τὰς ὁποίας δεόν ἀθησαυρίστους νὰ μὴ παραλείψωμεν.

Καὶ κατὰ πρῶτον θέλομεν ἐκθέσει ὅσα προκύπτουσι περὶ τοῦ ἐν συνηθείᾳ ἱματισμοῦ. — Ἐχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν περίστασιν, ὅτι τὰ ἰδιόγραφα, πλὴν τινων ὀλιγίστων, συνταχθέντων ἐπὶ Βουλγαροκτόνου, ἀνάγονται τὸ παράπαν εἰς τὴν περίοδον τῆς Νορμανδικῆς καὶ τῆς Σουηδικῆς δυναστείας, εὐκόλως κατανοοῦμεν τὴν ἐπὶ τὸ δυτικώτερον μεταβολὴν τοῦ ἱματισμοῦ, ἧτις φυσικῶς τῷ λόγῳ προῆλθεν ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς

ἀλλοτρίων ἐθίμων, καθάπερ καὶ αὐτὰ τὰ συμβόλαια πολλὰ-
 χου τεκμηριοῦσιν. Ἡ κατάπτωσις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους
 ἠνέωξε τὰς πύλας τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν
 τῶν ἱματισμῶν· καθότι ὡς τυχοδιώκται καὶ κοσμοπολῖται, οἱ
 Νορμανδοὶ δὲν ἐπέβαλον πρὸς τοὺς ὁπαδοὺς καὶ τοὺς ὑπη-
 κούς αὐτῶν ἰδιαίτερον περιορισμόν. Ἀκωλύτως λοιπὸν συν-
 ἔρρευσαν τότε τὰ ἔθιμα τῶν Γάλλων, τῶν Λογγοβάρδων,
 τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Ἰσπανῶν, ὥστε κυκεὼν ἀνομοιομορφίας
 ἐπικρατεῖ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν. Τὴν δὲ μεταβολὴν συναι-
 σθάνεται καὶ ἡ γλῶσσα. Τὰ Ἑλληνικὰ προικοσυμβόλαια δὲν
 ὀνομάζουσι πλέον ἱμάτια Βυζαντινὰ, οὐδὲ ποιοῦνται μνείαν,
 ὡς τὸ πρὶν, ἰθαγενῶν χειροτεχνημάτων· ἡ προῖξ συνίσταται
 συνήθως ἐξ ἱματίων καὶ σκευῶν τοῦ Ἀραβικοῦ, ἡ τοῦ Λογ-
 γοβαρδικοῦ, ἡ τοῦ Γαλλικοῦ συρμοῦ· ἐπιπολάζουσι αἱ γυ-
 ὀ π π α ι, αἱ κ ο τ ε ρ έ λ λ α ι, αἱ κ α π ο υ ά ν α ι, καὶ ἄλλα
 παρόμοια νεωτερίσματα, ἐκ τοῦ εἶδους αὐτῶν, τὰ ὁποῖα συ-
 χνάκις ἀναφέρονται εἰς τὴν Δεκαήμερον τοῦ Βοηκαίου. Ἀλλ'
 ἂν ὁ νεωτερισμὸς μετεμόρφωσε τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς
 κοινωνίας, οὐδὲν ἰσχυσεν ὁμῶς ἐπὶ τῶν κατωτέρων, αἵτινες
 καὶ τότε, καὶ ἐφεξῆς, καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἔτι, διασώζουσι
 σχεδὸν ἀπαραποίητον τὸν ἐθιματικὸν τοῦ γυναικείου κόσμου
 Ἑλληνικὸν ἱματισμόν. Καὶ διατί μὲν τὸ ἀνδρικὸν φύλον τῆς
 Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας πρωταίτερον ὑπήκουσεν εἰς τὴν
 ῥύμην τῶν βαρβαρικῶν μετενδύσεων, τὸ δὲ ἀσταθέστερον
 ἄλλο ἐπιμόνως συνετήρησε τὴν πανάρχαιον συνήθειαν, τοῦτο
 οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Βέβαιον ὁμῶς ὅτι πρὸ τῆς Νορμανδικῆς
 εἰσβολῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ εὐπάτριδες τῆς Καλαβρίας ἐσεμνύ-
 νοντο εἰς τὸν ἱματισμόν τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ὁ Μελῆς, ὁ
 ἀδυσώπητος ἐκεῖνος πολέμιος τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας, ὁ
 πᾶν ὅ,τι Ἑλληνικὸν ἀποστραφεῖς, συνεμορφώθη πρὸς τὸ ἔθος
 τῶν Βαρειωτῶν συμπολιτῶν του, καὶ ἐνεδύσατο τὴν ἐπικρα-
 τοῦσαν Ἑλληνικὴν στολὴν.

« . . . . . Ibi quendam conspicientes
More virum Græco vestitum nomine Melum:
Exulis ignotam vestem, capitique ligato
Insolitos Mythræ mirantur adesse rotatus
Hunc dum conspiciunt » (α).

Ἄλλως τε, τῆς πολυχρονίου ἐλληνικῆς συμβιώσεως αἱ ἀναμνήσεις δὲν περιορίζονται εἰς μόνον τὸν γυναικεῖον καλ-
λωπισμὸν. Πλεῖστα ἄλλα ἔθιμα ἔχουσιν οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι κοι-
νὰ μὲ ἡμᾶς καὶ πρὸς τὰ ἡμέτερα παρόμοια. Λέγω δὲ τοὺς
ἰθαγενεῖς ἰταλικούς λαοὺς, δὲν αἰνίττομαι τοὺς πρὸ τριαχο-
σίων ἢ τετραχοσίων μόνων ἐτῶν ἐκεῖ ἀποικισθέντας ὁμο-
γενεῖς μας.

Οὕτω π. χ. οἱ γάμοι τῆς Καλαβρίας τελοῦνται μὲ τὴν αὐ-
τὴν πομπήν, καὶ διαδραματίζονται ἀπαραλλάκτως μὲ τοὺς
αὐτοὺς πατροπαράδοτους τύπους, ὅπως ἔχει καὶ παρ' ἡμῖν τὸ
ἔθος. Αἱ αὐταὶ πρὸ ἡμερῶν ἐφέστιοι παρασκευαί, τὰ αὐτὰ τοῦ
ἄρραβῶνος ἄσματα, ἡ αὐτὴ τῆς μεμνηστευμένης πάνδημος
προπομπὴ μετὰ συνοδίας παρθένων, πλὴν τῶν παρανύμφων,
ᾧν ἡ συνήθεια ἢ αὐτομάτως παρήκμασεν, ἢ ὑπὸ τῆς λατι-
νικῆς ἐκκλησίας κατηργήθη. Τὴν ἡμέραν τοῦ στεφανώματος
(διότι εἷς τινὰς ἀπωτέρας συνοικίας σώζονται ὡς καὶ τὰ στε-
φάνια τοῦ μυστηρίου) ἔρχεται ὁ μελλόνυμφος εἰς τὸν οἶκον
τοῦ πενθεροῦ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πάντων τῶν συγγενῶν
του, ἀνδρῶν τε ἅμα καὶ γυναικῶν, ὅπου ἡ μνηστὴ τὸν περι-
μένει ἐν μέσῳ γονέων, ἀδελφῶν, ἐξαδέλφων, καὶ ἀπὸ κε-
φαλῆς ἕως ποδῶν περικεκαλυμμένη μὲ ἀραιὸν καὶ πεποικιλ-
μένον ὕφασμα λευκόν. Εἶναι ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὁ μνηστήρ
μέλλει νὰ ἰδῇ κατὰ πρῶτον τὸ σχῆμα τῆς ἄρραβωνιστικῆς.
Ἀλλὰ, πρὶν ἢ πληρώσῃ τὴν περιέργειαν, ὀφείλει τὸ πλήρωμα

(α) Gulielmi Apuliensis. L. I. — Ὁρχ καὶ Poliorama Pitto-
resco, Φυλλ. 41. Napoli.

τῆς ἀντίπροικος. Ἀρχεται λοιπὸν ὑποσχόμενος πρὸς τὴν νύμφην τὰ καὶ τὰ, οἶκον, δηλαδή, ἀμπέλους, χωράφια καὶ εἴ τι ἄλλο προαιρεῖται· ἐν δὲ τῷ προστιθέναι ὅτι ἐπεύχεται καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ πλοῦσιον ἔλεος, ἀναστέλλει τὸν πέπλον καὶ γίνεται τοῦ συζυγικοῦ σχήματος θεωρός. Πρόδηλος ἡ ἐλληνικὴ ἀρχαία ἅμα δὲ καὶ βυζαντινὴ παράδοσις τῶν θεωρήτρων ἢ ἀποκαλυπτηρίων, συνήθεια κατὰ σύμπτωσιν εὐερμήνευτον μαρτυρουμένη ὑπὸ δύο τάξεων μνημείων, λίαν ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων, τῶν ἱστορικῶν, λέγω, τῆς πρεσβυτέρας Ἑλλάδος, καὶ τῶν συμβολαιογράφων τῆς μεσαιωνικῆς Ἀπουλίας.

Καὶ τάδε μὲν περὶ γαμηλίων δώρων· αἱ δὲ νεκρικαὶ τελεταὶ ἐπὶ ὁμοιότεραι. Ὅσαι πράξεις καὶ ἀγιστεῖαι ἐκτελοῦνται παρ' ἡμῖν πρὸ τῆς ἐκφορᾶς, τοσαῦται περίπου συνειθίζονται καὶ ἐν Καλαβρίᾳ. Ἀφοῦ πλύνωσι καὶ ἀλείψωσι τὸν νεκρὸν μὲ μύρα γυναῖκες τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην κατ' ἰδίαν ἐπαγγελλόμεναι, περικοσμοῦσιν αὐτὸν μὲ τὴν ἐκλεκτωτέραν ἐνδυμασίαν, μηδὲν ὅ,τι καλλωπιστικόν, εἴτε φυσικόν, εἴτε πλαστὸν παραλείπουσαι. Οὕτω παρεσκευασμένον τὸ λείψανον, ἐπιτίθεται μετὰ ξύ τεσσάρων λαμπάδων ἐπὶ τραπέζης, χειμένης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ εὐρυτέρου ὀωματίου, ἐνῷ ὁ καπνὸς τοῦ λιβάνου καὶ ἡ εὐωδία τῶν ἀνθέων καταμεσοῦσι μὲ ἀρώματα τὴν ἀτμόσφαιραν. Μετ' ὀλίγον ἄρχονται τὰ θρηνηδῆματα, αὐτὰ, ἅπερ ἡ ἡμετέρα καλεῖ μυρολόγια, εἶδος ἐπικηδείων ἐγκωμίων εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους, δι' ὧν αἱ ἐπίτηδες θρηνητρίαι πανηγυρίζουσι τὰ προτερήματα τοῦ κεκοιμημένου καὶ προκαλοῦσι τὴν ἐκρηξιν τοῦ κοπετοῦ. Τὸ δὲ ὁμοιόμορφον τῆς συνηθείας παραλαμβάνεται εἰς βαθμὸν περαιότερον. Ἡ οἰκία τοῦ νεκροῦ διατελεῖ ἐπὶ μίαν ὅλην ἐβδομάδα κατάκλειστος, καὶ οὔτε φῶς ἀνάπτει ἄλλο, πλὴν τοῦ τῆς κανδήλης, οὔτε μαγειρεῖται τι ἐτοιμάζει διὰ τὴν τράπεζαν. Τὴν δὲ μέριμναν τῶν ἐδωδῶν ἀναδέχονται ἀμοιβαδὸν καὶ ἐκ περιτροπῆς οἱ στενώτεροι συγγενεῖς,

οἵτινες κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ, πᾶσαν ἑῶντες ἐργασίαν, καὶ μετὰ τῶν πενθούτων συνεστιώμενοι, συγκροτοῦσι τὴν ἀνακουφιστικὴν αὐτῇ περίθαλψιν, ἣν εἰς τινὰς τῶν ἐπαρχιῶν μας ἡ κοινολεξία καλεῖ **παρηγορία**.

Τῶν παραδόσεων τούτων τὴν ἀρχικὴν πηγὴν ἀνευρίσκουσιν οἱ ἀρχαιολόγοι εἰς τὰ ἔθιμα τῶν πολυθεικῶν αἰώνων. Οὐδεὶς ὁ ἀναιρῶν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τὰ νήματα τῶν παραδόσεων δὲν τέμνονται ἐκ τοῦ προχείρου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἔθιμα αὐτὰ ὑπέστησαν οὐσιώδεις τινὰς τροποποιήσεις ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ θρησκείματος καθ' ὃν χρόνον οὐδεὶς πλέον δεσμός συνῆπτε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὴν Ἰταλίαν, δέον νὰ σημειώσωμεν τὴν ταυτότητα τῶν τροποποιήσεων, διότι ἐκ τῆς ταυτότητος δικαιοῦμεθα νὰ σαφηίσωμεν τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἐποχὴν δεσμοῦ μεταγενεστέρου.

Περὶ τὸν θά ἦτο νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς περισσότερα, ἐνῶ ἄλλα ἄττα μᾶλλον σπουδαῖα μας περιμένουσιν ἐφεξῆς. Ἄν τὰ προτεθέντα ὅρια δὲν ἀνεχάτιζον τὴν φορὰν τῆς ἐρεύνης, ἠθέλομεν εἰς ἕτερα ἔθιμα, εἰς ἑτέρας παλαιὰς παραδόσεις, πρὸ πάντων εἰς τὴν **χυδαίαν** τῆς **Καλαβρίας** διάλεκτον, ἀποταμιεύσει πλουσιωτέραν τὴν ὕλην τῆς παραβολῆς.

Ἡ διάλεκτος αὕτη, εἰσέτι ἀνεξιχνίαστος, εἰσέτι παρθένος πρὸς τὸν συγκριτικὸν γλωττολόγον, βρίθει λέξεων καὶ φράσεων, νεοελληνικὴν καθόλου ἔχουσῶν τὴν φυσιογνωμίαν. Οὐδὲν χωρίον τῆς Ἀπουλίας, οὐδεμία πόλις ἢ κώμη τῆς **Καλαβρίας**, μάλιστα πρὸς τὸ Τυρρηνὸν πέλαγος βλέπουσα, (τί λέγω;) οὐδεμία ὑπάρχει συνοικία γεωργῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐταῖς, μὴ διατηροῦσα λέξεις, ἐγχωριασμούς, γλωττικὰς παραδόσεις, ἀναμνησκούσας τὴν καθ' ἡμᾶς **χυδαιοτέραν** διάλεκτον, τοὺς ἰδιωτισμούς τῆς κοινωτέρας μας συνηθείας. Οὕτω λ. χ. καλοῦσι **Cucinaja** τὴν **γλαῦκα** (**Κοκκοβά**υ, Ἀριστοφ.)—**Camastra**, τὴν **κρεμάστραν**, ἐργαλεῖον μα-

γειρικόν εἰς σχῆμα ἀλυσίδος, δι' οὗ ἀπλωρημένη κρεμάται ἡ κακκάβη ἐπὶ τοῦ πυρός (πβλ. τὸ γαλλ. Crémallère, ταυ-
 τοσήμαντον) — Anchino (ἀχῖνος, ἀχινηός) τὸν ἐχῖνον —
 Celona, τὴν χελώνην — Pizza, τὴν πίτταν (ἐκ τοῦ πιτύα) —
 Saccorafa, τὴν σακκορράφην — Ceraraida, τὴν κεραμίδα —
 Scalisco, τὸ σκαλίζω — Palasto, τὸν βλαστὸν, καὶ Tallo, τὸν
 θαλλὸν — Prònola, τὸ πρόγαλα — Coccuzza, συναιρέσει καὶ
 διαφθορᾷ, τὴν κολοκύνθην — (l') Ernbero, τὸ ἔμβρυον, ἐπὶ
 ἁώρου προϊόντος — Catojo, τὸ κατώγαιον — Pàpire, τὸ πα-
 πῖον — Chiri, Chiri! (ἐπιφωνηματικῶς) τὸν χοῖρον — Tigani,
 τὸ τηγάνι — Lipuda, (ἀλιποῦδα) τὴν ἀλώπεκα — Pongadi,
 (πηγάδι), τὸ φρέαρ — Laccano, (λάχανον) τὸν ἐλέανδρον —
 Schino, τὸν σχοῖνον — Celidono, τὴν χελιδῶνα — (l') Epàra,
 τὸ (ἔπαρ) ἥπαρ — Cavuro, τὸν κάβουρον, ἢ πάγουρον —
 Lagena, (λαγήνα) τὴν λάγνηνον, καὶ Milagini, τὸ ἡμιλάγη-
 νον — Gruoro, τὴν κόπρον τοῦ προβάτου — Icona, τὴν εἰ-
 κόνα τῆς Θεοτόκου — Gumàra, (χειμάρρα), τὸν χείμαρρον —
 Incegnarsi, (ἵγκαινιάζω) τὸ ἀποκτᾶν νέον τι — Polipatto, τὰ
 λείψανα (ἀπολειπάδι) κ.τ.λ. — Socoli, τὰ σεῦχλα — Spano,
 τὸν σπανὸν — Limba, τὴν λύμβαν (ἀγγεῖον) — Lotropito,
 τὸ ἐλαιοτριβεῖον — Mandila τὴν μανδύλαν — Còccalo, τὸ
 κρανίον — Chiato, τὸν πλατύν — Encéli, ἑγγελευς — Copella
 (κοπέλλαν) τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ — Pilevəri, τὸ βλέ-
 φαρὸν — Timəri, τὸ τιμάριον, κτῆμα ἀγροτικόν, καὶ Arti-
 mari, τὸ ἀρχιτιμάριον, ἥτοι μέγα κτῆμα — Rigano, τὸ ὀρίγα-
 νον. — Folia τὴν φωλεᾶν — Piria, τὴν πυρὰν, ἰδιαιτέρως τὴν
 ἑξαψιν τοῦ προσώπου — Sirto (σύρτης), τὸ ἐργαλεῖον δι' οὗ
 ἐκ τοῦ κλιβάνου σύρεται ἡ τέφρα. — Fano (φανός ἢ εἰς τὴν
 στέγην τῆς καλύβης ὀπή, ὅθεν ἐξέρχεται ὁ καπνός — A-
 nimolo τὸ κοινὸς ἀνεμίδιον — Décalo (δέκατον) ἐργαλεῖον
 ὑφαντικῆς — Deca, dòdeca, τὸ ὕφασμα ἐκ δέκα ἢ δώδεκα
 νημάτων — Decàrī, τὸ δεκάμιτον δέμα — Tripòdi, ὁ πυρο-

στάτης — *Trispedi*, τρίποδα ξύλα, ἐφ' ὧν ἡ κλίνη σττήριζε-
ται — *Vastaso*, ὁ ἀχθοφόρος — *Cacano*, ἡ κακκάβη — *Pé-
dimi*, οἱ δίδυμοι — *Pálio*, τὸ ῥῆμα παλαίω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων προκύπτει τέλος ἐκ τῶν ιδιογράφων, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ διαλεκτὸς εἶχεν εἰσχωρήσει καὶ εἰς αὐτὰ τῆς Καλαβρίας τὰ δικαστήρια, γεγονὸς τοῦτο καθόλου μέχρι τοῦδε διεκφυγόν τὴν προσοχὴν τῶν νομομα-
θῶν καὶ ἀρχαιολόγων.

Ἰςχω πρὸ ὀφθαλμῶν τριῶν Ἑλληνικῶν ἀποφάσεων τὰ πρῶτότυπα.

Ἡ μὲν πρώτη αὐτῶν ἐγράφη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, αὐτοκράτορος, ἐν ἔτει 1060, εἰς πόλιν ἀμαρτύρητον, ἀλλὰ βεβαίως εἰς ὕφος τῆς Καλαβρίας, ἡ δὲ δευτέρα ἐξεδόθη εἰς Ἰβόους, τὸ 1175, ἐπὶ Γουλιέλμου τοῦ Ἀγαθοῦ, βασιλέως τῶν Δύο Σικελιῶν· ἡ δὲ τρίτη εἰς Σκύλλαχα, ἐπὶ Φριδερίχου τοῦ μεγάλου, ἐν ἔτει 1244. — Καὶ αἱ τρεῖς αὗται ἀποφάσεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη καθαρὰ Βυζαντινὴ, αἱ δὲ ἕτεραι Νορμανδο-
βυζαντιναί, ὁμοιάζουσι κατὰ πάντα πρὸς τινὰ τετάρτην ἄλ-
λου εἶδους ἀπόφασιν, ἰδιαιτέρως καλουμένην *Σιγίλλιον*, ἣτις γέγραπται μὲν εἰς Μίλητον Καλαβρίας, βασιλεύοντος τοῦ Ῥογερίου Β'. τὸ 1131, ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον, καὶ μόνῃ τῶν ἄλλων, ὑπὸ τοῦ *Montfaucon*.

Περὶ τῶν τριῶν τούτων ἀνεχδότων ἀποφάσεων, αἵτινες, ὥς ἡ χωρολογία μαρτυρεῖ, ἀνήκουσιν ἐξίσου εἰς τὴν Καλαβρι-
ακὴν ἱστορίαν, παλὺς ἐγένετο λόγος ἐν τῇ Διπλωματικῇ Αἰ-
θούσῃ.

Τινὲς τῶν υπερμάχων τοῦ Ἰταλιωτικοῦ δωριαμοῦ ἀνεσείρτησαν ἐπὶ τοιαύτῃ ἀναχαλύψει. — Ἰδοὺ, εἶπον, ἰδοὺ νέαι καὶ μεγαλείτεραι ἀποδείξεις τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀδιαλείπτου συνεχείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ιδιώματος !

Ἰ Τίνα δὲ κρίσιν, βραδέως σπεύδοντες, δεόν ἡμεῖς νὰ ἐπιφέρωμεν ;

Ἐκ τῶν διατυπώσεων, ἐκ τοῦ ὕψους, ἐκ τοῦ λεκτικοῦ τῶν ἐγγράφων αὐτῶν ἁπορρέουσιν ἴσως τοιαῦτα πορίσματα, ὥστε νὰ συμπεράνωμεν δυσὶν θάτερον ἢ ὅτι ἡ Ἑλληνὶς ἐνδελεχῆς ἐπεκράτησεν εἰς Ἰταλίαν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἢ ὅτι τοῦλάχιστον ἐνεισήχθη ἡ γλῶσσα τοῦ Βυζαντίου πρὸ τῆς Ἰ. ἑκατονταετηρίδος, ἴσως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε οἱ τούτου στρατηγοὶ, κατατροπώσαντες τοὺς Γότθους, ἀπῆλευθέρωσαν τὸν τόπον ἐκεῖνον ;

Τὸ ἀνυπόστατον τοῦ πρώτου ζητήματος θέλουσιν εἰς οἰκειότερον τόπον καταστήσει πασιφανὲς αἱ σκέψεις ἡμῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἐπισυναφθησόμενα τεκμήρια.

Ὀλίγας δὴ λέξεις ἐπὶ τοῦ δευτέρου. Καθὸ συνδεομένη πρὸς τὴν ἱστορίαν τὴν Βυζαντινὴν, ἥς ἐνταῦθα διαζητοῦμεν τὴν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας ἐνέργειαν, ἡ δευτέρα τῶν ὑποθέσεων δεῖται διαφερούσης ἀνασκοπῆς. Ἐὰν δὲν φροντίσωμεν ἀπὸ τοῦδε νὰ καθαρίσωμεν ἀπὸ πάσης ἀνωμαλίας τὸ ἔδαφος τῆς διατριβῆς, ἐὰν δὲν προερευνήσωμεν τί ἐν τῇ ὑποθέσει αὐτῇ ὀρθόν, τί ἀπορρίπτέον, δὲν θέλομεν ἐφεξῆς δικαιωθῆ νὰ ἐμπεδώσωμεν ἡμεῖς ἀντ' αὐτῆς ἄλλην εὐστοχωτέραν εἰκασίαν.

Ἡρὸς τοιαύτην δὲ ἀνασκευήν ἀπαιτεῖται σύντομός τις παλινοψία ἐπὶ τῶν κυριωτέρων συνεπειῶν, ἃς ἐπήνεγκεν εἰς Ἰταλίαν ἡ Βυζαντινὴ κατάκτησις.

Ὅτι ἡ ἀντικατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας εἰς τὴν βαρβαρικὴν ἐπέσπασε δεινὰς εἰς Ἰταλίαν μεταβολὰς, τοῦτο οὐδεὶς ὁ ἀναιρῶν. Οἱ Γότθοι, βάρβαρον μὲν γένος, ἀλλ' ἐξευγενίσεως ἐπιδεκτικόν, ἥπιον δὲ τὸ ἦθος, ὅσον ἥπιοι δὲν ἀνεδεί-

χθησαν ἴσως οἱ ἡμέτεροι, οἱ Γότθοι, λέγω, εἶχον ὅπως οὖν περιποιηθῇ τοὺς θεσμούς καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, ὅσαι διὰ προφορικῆς μεταδόσεως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν συνετηρήθησαν. Ἀλλ' εἴτε ὡς ἐτερόφυλοι τὴν καταγωγὴν καὶ ἀλλότριαι τὴν ἐθνικὴν προσηγορίαν (τὸ *Cives Romanus* ἐγαργάλιζεν εἰσέτι τὰς φιλοτιμίας), εἴτε καθὸ τὸ δόγμα αἰρετικοί, οὐδέποτε ἐπέτυχον νὰ ἐξευμενίσωσι τοὺς ὑποκειμένους, ὅσον ᾔθελον. Εἰς τὸ ἐνδόσιμον τῆς ἐτερότητας ταύτης ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος τοῦ Βελισαρίου τὰ ἀνδραγαθήματα. Ἡ ἐκστράτευσίς του, ἐνέργεια δῆθεν Ῥωμαϊκῆ ὑπὲρ Ῥωμαίων, προεκηρύχθη καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον ὡς θεόρρητος ἐπαγγελία πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐξαγοράσεως, τὰ δὲ παρακολουθήσαντα τρόπαιά του διήγειρον ἀνέκφραστον ἐνθουσιασμόν. Διό, πανηγύρεις καὶ ἀγαλλιάσεις καὶ συμπαθείας ἀντιπροσφωνήσεις ἐφαίδρυνον τὰ εἰσόδια τῶν Βυζαντινῶν. Ἀλλ' ἅμα ὡς διὰ τῆς ἀποσοδήσεως τῶν βαρβάρων ἐτελεσιουργήθη τὸ ὄντως ἀστραπιαῖον ἐκεῖνὸ κατόρθωμα, ἤρξαντο τὰ ἀλληλόφιλα μέρη νὰ ψυχραίνωνται βαθμῆδόν. Οἱ Ἕλληνες, ὑπὸ τὴν ψευδεπίγραφον Ῥωμαϊκὴν ὁμωνυμίαν καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς αὐτῆς πίστεως, ὑποστερνίσαντες τῆς ἐντελοῦς κατακτήσεως τὸν σκοπὸν, ἔσπευσαν ἔκτοτε τὰς μὲν Γοθικὰς ἀναμνήσεις ἐπιδεξίως νὰ διασχεδάσωσιν, ἀντὶ δὲ τῆς βαρβαρικῆς, νὰ μετεμψυτεύσωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν κυβερνητικὴν μηχανήν. Ἡ *Pragmatica Sanctio* πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐπενοήθη. Διὰ τοῦ συντάγματος αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς, εἰς μὲν τὸ φανερόν ἐπεchorήγει προνόμια καὶ ἐγγυήσεις, ἐπέδεικνυτο θωπευτικὸς πρὸς τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον καὶ πρὸς τὸν Ἰταλικὸν λαόν, ὑποχεκρυμμένως ὅμως ἐνέβλεπεν εἰς τὸ νὰ κατορθώσῃ διὰ τινος κυβερνητικῆς ὁμοιομορφίας, κεχαλκευμένης ἐπὶ τὸ βυζαντινώτερον, τὴν εἰς τὰ μέγαρα *Κωνσταντινουπόλεως* συγχέντρῳσιν πάσης ἐθνικῆς τε καὶ ἀστυκῆς ζωτικότητος τῆς Ἰταλίας. Ἐξεῖχον πρὸς τὰς

ἄλλας ἐλευθερίας εἰς αὐτὸ τὸ θέσπισμα ἢ διαστολὴ τῆς στρατιωτικῆς δικαιοδοσίας ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς, καὶ ἡ καθύδρουσις δικαστηρίων ἀστυκῶν ἐν ταῖς διαφοραῖς ἀναμέσον πολίτου καὶ στρατιώτου. Ὡς ἐκ τούτου, εἰς μὲν τὰς κυριωτέρας πόλεις διωρίσθησαν Δοῦκες, Ὑπατοι, Κόμητες· εἴτε δὲ ὡς βοηθός, εἴτε ὡς κατάσκοπος, ἐδόθη αὐτοῖς ὁ Magister militiae, ὃ περιτροπάδην ὑπῆκουσαν οἱ Patrones, ἤγουν οἱ φατριάρχαι; ἐπειδὴ, ὡς γνωστὸν, ὁ στρατός συνεκροτεῖτο ὑπὸ τῶν διαφόρων φατριῶν ἢ σχολῶν. Καὶ πᾶς μὲν ὁ μὴ ὑπαγόμενος εἰς τινα πάτρωνα ἀνῆκε τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἰδιωτευόντων, ὁ δὲ λαὸς κατεκερματίσθη εἰς δήμους ἀσκέτους πρὸς ἀλλήλους.

Ταῦτα ἐν περιλήψει περὶ τῆς πολιτικῆς διοργανώσεως.

Ἄλλὰ : τίνες ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐθνικῆς ἀναμίξεως προήλθον αἱ συνέπειαι τῆς κατακτήσεως ; : Μετέβρευσαν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν πλήθη πολλὰ, ὡς εἰς πᾶσαν κατάκτησιν συμβαίνει ; Ἄν δὲ μετανέστησαν στίφη τυχοδιωκτῶν, (ὡς οὐκ ἀπίθανον), : ἀπεδήμησαν οὗτοι ἀθρόως, πανοικεῖ, εἰς σχῆμα ἀποικίας συγκεκροτημένης, ἢ ἀπῆλθον πρὸς ἀλλήλους ἀσυνάρτητοι ;

Γνώσεις σαφεῖς περὶ τούτου δὲν ἔχομεν. Οὐχ ἤττον ὁμως διαβεβαιοῦται ἡ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ σύσσωμος Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων μετάρροια εἰς Ἰταλίαν.

Ἀρκεῖ, χάριν παραδείγματος, νὰ ἀναμνήσω τὴν σχεδὸν ὁλόκληρον ἀνακαίνισιν τοῦ Νεαπολιτικοῦ πληθυσμοῦ, ὅτε, τῆς πόλεως ἐξαντληθείσης ὑπὸ τῆς μακρᾶς καὶ πολυβασάνου πολιορκίας, εὖλογον ἔκρινεν ὁ Βελισάριος νὰ προσκαλέσῃ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τοὺς τυχόντας πρὸς ἀναστοιχείωσιν τοῦ λαοῦ (α). Ἔτι δὲ κρείττων ἡ μετανάστευσις τῶν Ἀβάρων, ἥτις συνέβη τῷ 566. Οἱ βάρβαροι οὗτοι, παρὰ τὸν Καύκα-

---

(α) Historia Miscell. L. xvi.

σον ὑπὸ τῶν Τούρκων καταδιωκόμενοι, προσέφυγον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πρόθυμοι ἀνεδείχθησαν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς νόμους τῆς χώρας, ὥς τε καὶ πανθενεῖ νὰ συνταχθῶσιν εἰς τὸν βασιλικὸν στρατόν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπιστήσαντες, καὶ ὑπὸ τὸν ἴδιον αὐτῶν ἑθνάρχην Βαγιάνον ἰδίαν ἀναπετάσαντες σημαίαν, εἴτα δὲ καὶ ἐτέρους προσλαβόντες βαρβάρους, οἷον Βουλγάρους, Σαρμάτας, Δάκους, μεθ' ὧν καὶ Ἑλληνας, ἤγαγον καὶ ἔκασαν τὴν χώραν, ἐνιαχοῦ δὲ συνεπλάκησαν καὶ μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατεύματος. — Ἦχμαζε τότε ὁ ἐν Ἰταλίᾳ πόλεμος ἀναμέσον τοῦ ἀθλίου Κουνιμούνδου καὶ τοῦ Ἀλβόινου. Ὁ δεῦτερος τούτων, μαθὼν τὰ ἐν Ἑλλάδι διατρέχοντα, προσκαλεῖ δι' ἀπεσταλμένων τοὺς Ἀθάρους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Ὁ δὲ Ἰουστινιανός, λυσιτελεῖ κρίνας τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως τοιαύτης μάστιγος εὐώνως ἀπαλλαγῇ, οὐ μόνον ἐχάρη καὶ ἀνήλατο, ἀναγνοὺς τὴν καταμήνυσιν τῆς πραξικοπίας, ἀλλὰ καὶ προθυμότατος συνεισήνεγκε τὴν πᾶσαν εὐκολίαν εἰς τὴν ὀλομελῇ τῶν βαρβάρων ἀπέλευσιν. Ἐπὶ τοιαύτῃ βεβιασμένη συγκαταβάσει ὁ Βαγιάνος ἀκίνδυνος ἀπέπλευσε. Καὶ τοὺς μὲν Ἀθάρους πολυάριθμοι ἰθαγενεῖς συνώδευσαν εἰς Ἰταλίαν· οὗτοι δὲ, ἀφοῦ κατέστρεψαν τὸν Κουνιμούνδον, διεσπάρησαν κατὰ φυλὰς εἰς ἐπαρχίας διαφόρους, ἐνθα ἐπὶ τινα χρόνον ἐνετήρησαν σώας τὴν ἐθνικὴν προσηγορίαν, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἥθη καὶ τὴν ἐλευθερίαν των (α).

Ἄλλ' ἂν ἡ παλιρροία τῶν φυλῶν, ἂν ἡ ἀποδήμησις Ἑλ-

(α) Ὅρα τὸ ἀνέκδοτον τῆς Ταυρινιανῆς Ἑλληνικὸν ὑπόμνημα «*Historia de Avaris gentibus, quomodo Græciam occuparunt, et Græcia expulsi, venerunt in Calabriam et Siciliam anno 566.*» T. I. Græcorum. Cod. 237. pag. 418. — Ὅρα δὲ καὶ Paolum Diaconum L. III. c. 26 — καὶ Cantù, St. Univers. L. 8. C. VIII—καὶ Προκόπ. Ἀνέκδ. § 21.

λήκων εἰς Σικελίαν καὶ Καλαβρίαν, ἂν μυρία ὅσα ἄλλα περιστατικὰ μετέβαλον τὴν ὄψιν τῆς τότε Ἰταλίας, : συνέπεται ἴσως ἐντεῦθεν, ὅτι δυναστικῶς καὶ διὰ τῆς βίας ἐπέβαλε τὴν γλῶσσάν της ἢ κατὰκτησις; : Ποῖον ἔγγραφον μνημεῖον, τίς μαρτυρία συγχρόνου ἢ μεταγενεστέρου συγγραφέως, τί ἄλλο σημεῖον ὑποποιεῖ τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ἐκείνη κατοχὴ, ἐν τῇ παραχωρῆσαι τὰ ρηθέντα προνόμια, ἐπενήσεν ἐξ ἄλλου μέρους νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς γλῶσσαν ἐπίσημον εἰς τὴν κυριευθεῖσαν χώραν τὴν τότε κοινῶς λαλουμένην ὑπὸ τῶν αὐτοχθόνων ὑπηκόων της;

Ἄλλως τε δέ, : τίς ποτε ἦτο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἡ ἐπιχωριάζουσα τῆς Σικελίας καὶ Νεαπόλεως; : Ἰσχυεν ἀσυχχώνευτος εἰσεῖτι ἡ κρᾶσις, ἢ μᾶλλον ἡ σύγχρομισις τῶν ἰθαγενῶν τῆς πρεσβυτάτης Ἰταλίας διαλέκτων, φέρ' εἰπεῖν τῆς τῶν Οὐμβρῶν, τῶν Ὀσχων, τῶν Ἐτρουρίων, τῶν Βόλσχων καὶ λοιπῶν (διαλέκτων, ὧν τὰ στοιχεῖα στενὴν ἐτήρουν τὴν συμφυίαν μὲ τὰς πρωτοτύπους γλῶσσας τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ὡς ἀποδείκνυσιν ἡ ἐξ ἐπιστάσεως ἐτυμολόγησις ἀπείρων ριζῶν καὶ λέξεων νεοῖταλικῶν); : Ἐπεκράτει ἴσως ἡ *latina rustice*, ἡ τῆς ἀγροδιαίτου τάξεως Λατινὶς ἐκείνη, ὅθεν κατῆλθεν ἡ σήμερον Δακικὴ, — ἀλλὰ καὶ ἡ χυδαία αὐτὴ ὑπὸ σολοκισμῶν καὶ βαρβαρισμῶν παραμεμορφωμένη, σποράδην δὲ μόνον διασώζουσα ἄμορφά τινα λείψανα τοῦ προακμάσαντος δωρισμοῦ; Εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην δὲν θὰ διατρίψωμεν. Ἐξεστὶν ὅμως συμπεραῖναι, ὅτι οἰαδῆποτε ἂν ᾔην ἡ τότε ἐπιχωριάζουσα τῆς Νεαπόλεως, τὴν διαλεκτὸν ἐκείνην οὐδεὶς τῶν παρενδημησάντων Βυζαντινῶν ἐνόησεν, οὔτε ὁ Βελισάριος αὐτός, καί τοι ψελλίσας τὴν Λατινίδα, οὔτε ὁ Μοῦνδος, οὔτε ὁ Ναρσῆς ἢ ὁ Ἀγαθίας, ἢ ὁ Προκόπιος, οὔτε ἄλλος τις Ἕλλην τὸ γένος. Διὰ τίνος οὖν γλώσσης συνεκοινώνησαν οἱ κατακτηταὶ πρὸς τοὺς δορυκτῆτους; — Διὰ τῆς Λατινίδος — ἔφτω! Ἀλλὰ

· διὰ τίνος τῶν Λατινίδων ; — Βέβαια διὰ τῆς καθαρωτέρας, αὐτῆς ἣν παρ' ἐπίτηδες διδασκαλοῦ παρεδόθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ Λατινικὴ ἐδιδάσκετο ὡς γλῶσσα νεκρά, δὲν ἐθιλάζετο μὲ τῆς μητρὸς τὸ γάλα, καθάπερ ἡ Ἑλληνικὴ. Αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν καθαρεύουσαν τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς, αὐτὴν διέτελουν οἱ αὐτοκράτορες μεταχειριζόμενοι ὡς γλῶσσαν τῆς αὐλῆς καὶ τῆς νομοθεσίας (μῖαν καὶ μόνην Νεαρὰν ἐξέδωκεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἑλληνιστί)· αὐτὴν εἶχον ὡς γλῶσσαν τῆς διπλωματίας, τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς, τῆς ἐπὶ τὸ ρωμαϊκώτερον ἐμφάσεως καὶ ἐπιδείξεως, μόνον δὲ καταμόνας καὶ μετὰ τῶν οἰκειοτέρων, ὡς μαρτυρεῖται, συνδιελέγοντο εἰς τὴν δημῳδῇ (α) Ἑλληνίδα ἐκείνην τοῦ ὑπηκόου, ἣν ἐνόμιζον ἀγενῆ, χυδαίαν, καθημαξυμένην, (« διαφθειροῦσης τὰ νόματα τῆς τῶν ἐπιχωρίων ἀγνοίας τῷ μηκεϊ τοῦ χροῦ »), ἐκείνην δι' ἧς μαινόμενοι οἱ Πράσινοι δὲν συνεστέλλοντο νὰ προσφωνῶσιν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ τὸν ἄγιον βασιλέα γάδαρόν τε καὶ ἐπίορχον (β).

(α) « Πρῶτα μὲν γὰρ οὐδὲν ἐς βασιλικὸν ἀξίωμα ἐπιτηδεύειν ἔχον οὔτε αὐτὸς (ὁ Ἰουστινιανὸς) εἶχεν, οὔτε ξυμφυλάσσειν ἡξίου, ἀλλὰ τε τὴν γλῶτταν καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάνοιαν ἐβαρβαρίζεν. » Προκόπ. Ἀνέκδ. 14. — Ἄλλοτε δὲ μέμφεται ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι προὔβιβασεν εἰς τὸν τοῦ Κοιμισίτορος βαθμὸν Ἰουνιλόντινα, λῖβον τὸ γένος « γράμματα μὲν Λατῖνα ἐξεπιστάμενον, Ἑλληνικῶν δὲ χάριν οὐδὲ πεφοιτηκότα πρὸς γραμματικὸν πῶποτε, οὐδὲ τὴν γλῶτταν αὐτὴν ἑλληνίζειν δυνάμενον » πολλαῖς ἀμέλει φωνῇ Ἑλληνίδα προθυμηθεὶς ἀφείναι πρὸς τῶν ὑπηρετούντων γέλωτα ὥφλε. . . » Αὐτόθι, 20.

(β) Θεοφ. Χρον. — Εἷς τι Ἑλληνολατινικὸν γλωσσάριον, γεγραμμένον ἐπὶ παπύρου ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρακλείου, δηλαδὴ μικρὸν μετὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, σύντομον ἄλλως γλωσσάριον, ὅπερ εἶδον ἐν Παρίσι· παρὰ τῷ K. Brunet de Presle, ἡ ἐρμηνεία ἄρχεται καὶ προχωρεῖ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· panis, ψωμιν — aqua, νερόν — vinum, κρασιν — caro, κρεας — piscis, οὔψαριν — domus, ο-

Ἄν λοιπόν εἰς τὰ μέγαρα τοῦ Βυζαντίου ἐπέιχεν εἰσέτι τὰ πρεσβεῖα καὶ τῆς ἐπισημότητος τὴν τιμὴν ἢ Λατινίς· ἂν ἡ διάλεκτος αὕτη διετέλει εἰσέτι δεσπόζουσα τῆς καρχελλαρίας, τῆς κυβερνητικῆς ἀλληλογραφίας, τῆς καλῆς λεγομένης ἀνατροφῆς, καθὼς ἐπὶ Νορμανδῶν ἐδέσποσεν ἡ Γαλλίς ἐν Ἀγγλίᾳ· διὰ τίνος, πρὸς Θεοῦ, ἀξιώσεως δικαιοῦμεθα νὰ οἰκοδομήσωμεν τὴν εἰκασίαν ὅτι, αὕτη πρὸς ἑαυτὴν ἀντιφάσκουσα καὶ ἀντιπράττουσα ἡ αὐλὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπέβαλεν εἰς τὴν λατινίζουσαν, ἢ καὶ ἑτερόγλωττον, Ἰταλίαν τὴν γλῶσσαν τῶν ἀποχυδαιωθέντων Ἑλλήνων του ; Ἀρχετὰ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔκτοπος φαίνεται ἡ εἰκασία !

Ἀλλὰ καὶ ἕτερός τις λόγος τὸ ἔκτοπον ἐναργέστερον ποιεῖται. Ὁλομελὴς ἡ κατὰκτησις τῆς Ἰταλίας δὲν διήρκεσεν ἡ βραχύτατον εἰς τὸ κράτος τῶν ἡμετέρων. Εἰσβαλόντων τῶν Λογγοβάρδων, ζῶντος ἔτι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν τὰ πλεῖστα τῶν κτημάτων· ἐπέτυχον ὁμῶς νὰ ὀχυρωθῶσιν εἰς τὰ ὀρεινότερα καὶ τινα παραθαλάσσια τῆς χερσονήσου, ὅπου, ὥς κατὰ θάλατταν ὑπέρτεροι, δὲν ἐφοβήθησαν τὰς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Τοιαῦται χῶραι, πλὴν τῆς Ἑξαρχίας (Romagna) καὶ τῆς Πενταπόλεως (Marche d' Ancona), ἦσαν ἡ Γαήτη, τὸ Ῥήγιον, τὸ Τάραντον, καὶ ἡ καθόλου Καλαβρία, ἐνθα, ὥς εἰς φωλεοὺς ἀπροσίτους, περιεπράχθησαν οἱ Δοῦκες καὶ Μάγιστοι Βυζαντινοί. Καὶ ἡ

σπητιν, κ.τ.λ. ὧς φαίνεται, συνετάχθη παρὰ τινος μειρακίου Ἕλληνο, διδασκομένου τὴν Λατινικὴν, ἢ τὸ πιθανώτερον, ὑπὸ τινος Ἰταλοῦ, μανθάνοντος τὴν καθομιλουμένην τοῦ Βυζαντίου. — Ἀλλὰ τὴν ἐπιφοίτησιν εἰς τὴν κοινολεξίαν τοῦ αἰῶνος ἐκείνου λέξεων καὶ φράσεων καθόλου νεοελληνικῶν, καὶ ἄλλα ἅττα μνημεῖα μαρτυροῦσιν. Οὕτω λ. γ. *Κλεισοῦραν* ἐκάλουν τὸν φάραγγα (Προκόπ. Περὶ Οἰκοδομ. Β. Δ. 2), καὶ *Ῥηχὰ* τὰ ἀβαθῆ ὕδατα (Αὐτ. 3), καὶ *Καιροῦργιον*, τὸ νέον (Αὐτ. 11), καὶ τὸ ἔλεγον ἀντὶ τοῦ τοῦθ' ἕπερ, κ.τ.λ. πλὴν τῶν ὑποκοριστικῶν εἰς *Ιτζα*, οἶον *Θεοδωρίτζα*, *Βιγλερίτζα*, *Ἰαρρίτζα*.

μὲν Νεάπολις, ἔκτοτε παλίμβουλος, καὶ εἰς τὴν δημοκρασίαν ἐκδοτος, ἔσπευσε νὰ ὑποτεινάξῃ τὸν ζυγὸν, ἀνακηρύξασα Δουκάς ἰθαγενεῖς, τὴν ὕπατον ἐξουσίαν μεταδόντας κληρονομικῶς ὑπὸ τινα ψιλὴν ἀπλῶς ἡγεμονίαν τῶν αὐτοκρατόρων· ἡ δὲ Ῥώμη, εἰσέτι εἰς τὴν λήθην τοῦ παρελθόντος βεβητισμένη, τὰ δὲ μέλλοντα μηδόλως ἀκόμη προὔποπτεύουσα, μακρὸν ἔτι διήνυσεν ἐντὸς τῆς Λατιρανῆς μητροπόλεως τονίζουσα τὰ πολυχρόνια πρὸς Ἑλληνας κυβερνήτας... Ἐπέπρωτο νὰ προσκυνῇ ἡ ἀγέρωχος αὐτὴ, καὶ νὰ ἐγείρῃ ἐξιλαστηρίους ἀνδριάντας πρὸς τοὺς παλαί ποτε δούλους τῆς ἐκείνους, οἵτινες ἐκαυχήθησαν, ὅσάκις ἀνδραποδωδῶς κατησπᾶσθησαν τὰ κράσπεδα τῆς χλαμύδος τῆς.

Ἄρα λοιπὸν, οὔτε τὴν διάθεσιν, οὔτε τὸν ἀρμόδιον καιρὸν ἔλαβον οἱ Βυζαντινοὶ τῆς 5'. ἑκατονταετηρίδος, ὅπως τὴν ἰδίαν αὐτῶν διαλεκτὸν ἐπιβάλῃσι πρὸς τοὺς ἑτερογλώττους Νεαπολίτας.

Καὶ οὗτος πιθανῶς ἐστὶν ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον οὐδὲν ἰδιόγραφον Ἑλληνικὸν ὑπάρχει εἰς τὸ Γενικὸν Ἀρχεῖον, ἐκ Νεαπόλεως ἢ ἐκ Καμπανίας χρονολογούμενον. — Ὡς δὲ πρὸς τὰ διπλώματα εἰδομεν ἤδη ὅτι τὸ ἀρχαιότερον τῆς ἐν Νεαπόλει Δουκικῆς ἀρχῆς συμπίπτει, ὑπὸ χρονολογικὴν ἐπισφιν, μὲ τὸν ἐμφανισμὸν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἰδιογράφων· σύμπτωσις αὕτη δικαίως ἐμποιοῦσα τὴν ὑποψίαν, μάλιστα ἐλλογώτατον ὑποβάλλουσα τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ αὐτὸ κινοῦν προήγαγε τὴν Ἑλληνικὴν εἰς τὴν Δουκικὴν Καγγελλαρίαν, εἰς τὴν συμβολαιογραφικὴν, εἰς τὸ δικαστήριον, ἐπομένως, ὅτι εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἱστορικὸν λόγον, δεόν νὰ διαζητήσωμεν τὸ ἐνδόσιμον τοῦ τριμύρφου παλαιογραφικοῦ φαινομένου (α).

(α) Τὸ μὲν ἀρχαιότερον τῶν ἰδιογράφων, ὡς εἴρηται καὶ προλαβόντως, φέρει τὸ ἔτος 983, τὸ δὲ ἀρχαιότερον τῶν διπλωμάτων ἐγγράφη κατὰ τὸ 1034, ἐβδομήκοντα περίπου ἐτῶν διάστημα με-

Ἄς σημειώσωμεν καλῶς τὸ πόρισμα. Θέλει βεβαίως καταστῆ χρησίμων, ὅταν τὰ ἱστορικὰ εὐμεθοδώτερον ἐπερωτήσαντες, καὶ τὰς ἐπικρατούσας προλήψεις ἀνασκευάσαντες, ἐπιχειρήσωμεν αὐτόθεν ἡμεῖς τὴν διακρίβωσιν τῆς ἐποχῆς, ὅτε πέραν τοῦ Ἰονίου ἐνεβολιάσθησαν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ γένους μας

Εἰ δὲ αἱ σκέψεις αὗται δὲν ἐλογίζοντο ἀποχρώντως ἰσχυραὶ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οὐδὲν οὐδέποτε μνημεῖον Ἑλληνικὸν ἐγράφη κατὰ τὴν μεσημβρινὴν χερσόνησον πρὸ τῆς Ἰ. ἑκατονταετηρίδος, συμπληρωματικὰς ὑπὲρ τῶν ἐπιχειρημάτων μου προσμαρτυρήσεις θέλουσι παράσχει τὸ λεκτικόν, αἱ κατὰ παράδοσιν ῥήτραι, αἱ ἐθιματικαὶ διατυπώσεις αὐτῶν τούτων τῶν τεσσάρων μας ἀποφάσεων.

Καὶ ἐν πρώτοις· ἐκ τοῦ κακοςυντάκτου ὕφους, εἰς ὃ συντεθειμέναι εἰσὶν αἱ ἀποφάσεις αὗται, πᾶς ἕκαστος ἀπὸ πρώτης ἐκλαμβάνει τὸ ἀνελλήνιστον τοῦ συντάκτου· ὅτι, δηλαδή, ἀμύητος ὁ δικαστὴς τῆς πρεσβυτέρας Ἑλληνίδος, ἐφαρμόττει μηχανικῶς πῶς εἰς τὴν γραφὴν τοὺς ὁποίους προαπεστήθισε δικανικοὺς τύπους. Τοιαύτη δὲ γλῶσσης καὶ συντάξεως ἀπειροκαλία δὲν θὰ ἐπεφοίτα βεβαίως, ἂν ὁ δικαστὴς ἔγραφεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ καθομιλουμένην γλῶσσαν, ἢ ἂν ἔζη εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὸς εἰπεῖν καὶ ἑκατὸν ἔτη μετέπειτα . . . . « Καὶ συγκαθεζομένων μετ' ἐμοῦ οἱ χριταὶ καὶ οἱ καλοὶ ἄνθρωποι τῆς χώρας . . . » « Ἀναγκαλῶν υποστοματος γουλλιελμον φαβατζην, τοιαδε λεγων κατα τοῦ ιωάννου, κριτης καὶ ἀνέψιος ῥαου . . . . » κ.τ.λ.

Ἰγράφει Ἑλληνιστής; Γράφει Ἑλληνας; ἢ γράφει Γραικολογγοβαρδος; Ὁ ἀμαθέστερος τῶν χωρικῶν μας σήμερον

ταξὺ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. Ἄλλ' ἀναμέσον τοῦ ἀρχαιοτέρου Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου Λατινικοῦ τῶν ἰδιογράφων. τὸ διάστημα εἶναι πολὺ σημαντικώτερον, διότι σύγκειται ἐκ 350 ἐτῶν.

θὰ συνέταττεν ἀνεκτώτερον τὰ γένη καὶ τὰς πτώσεις. Τὴν αὐτὴν δὲ ναυτιώδη παραφθορὰν παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰ Λατινικὰ συμβόλαια, ὅσα παρὰ τῶν νοταρίων ἐγράφησαν ἀπὸ Η' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς, ὅτε, ἀντὶ τῆς κοινῆς καὶ καθομιλουμένης, ἐπέμεινε συντηροῦσα τὴν ἡγεμονίαν ἢ ἐν ἀχρηστίᾳ περιπεσοῦσα, καὶ ὁσημέραι ἀπονεκρουμένη λατινική (α).

Δεύτερον δὲ, εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐξελιττομένων διατυπώσεων διάφορα ἔθιμα ἐπιπολάζουσι τῆς Λογγοβαρδικῆς ἐποχῆς, τοῦθ' ὅπερ ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς τῆς Διπλωματικῆς Αἰθούσης ὁ σοφὸς διευθυντής. Ὁκτὼ ἕτεραι ἀποφάσεις Λατινικαί, ἀναγόμεναι εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν (Ἔτ. 926, 982, 988, 992, 997, 1100, 1108), αὐτόθι δὲ διατηρούμεναι, περιέχουσιν ὡς ἔγιστα τὰς αὐτὰς διατυπώσεις, ἃς περ καὶ Ἑλληνικαὶ ἐνδιαλαμβάνουσι. Ὅθι συνέπιπτε δὲ ἡ ὁμοιότης, ἢ ἐπικρατοῦσα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παράδοσις ἦτο καταγωγῆς ἀρχαιοτέρας, ἢ πραγματικῶς ὥρμητο καὶ παρηλαύνετο ἐκ τῆς προηγούμενης Ἰουστινιανείου κατακτήσεως; — Ἀπαράδεκτον, φρονῶ· ἐκτὸς ἐὰν ὑπολάβωμεν τὸ παράλογον, ὅτι ἡ Καλαβρία, ἣτις Ἑλληνικὴ μέχρι Νορμανδῶν ἀμεταλλάκτως ἐνδιέτριψεν, ὑπὸ τῶν Λογγοβαρδικῶν ἐθίμων (καὶ τίνων ἐθίμων!) γοητευθεῖσα, ἀπετάξατο, εἰς τὸ πείσμα τῶν Κατεπάνων, παντὸς ἐθίμου Βυζαντινοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἡ

(α) Βλ. Cantù St. Univ. I. xi. c. 28, ἐνθα πολλά τε καὶ περίεργα τὰ περὶ πηγῶν τῆς Ἰταλικῆς, καὶ περὶ βαθμιαίας ἀπολείψεως τῆς Λατινίδος. Αἱ τύχαι τῶν ἀρχαίων ἰδιωμάτων, ἢ πάλη τῶν νεωτέρων καὶ τῶν παλαιωθειῶν παραδόσεων, ἢ διαμάχη μεταξὺ τῆς ἀνάγκης τοῦ συντηρῆσαι τὸν πατροπαράδοτον λόγον, καὶ τῆς ἐτέρας ἀνάγκης τοῦ μετατυπῶσαι τὸν λόγον αὐτὸν συμφώνως πρὸς τὰς ἐπελθούσας ἤδη μεταβολὰς τοῦ πνεύματος, συναποτελοῦσι τὸ μεγαλύτερον ἵσως θέμα τῆς ἱστορίας, παριστῶσι τὸ θαυμαστότερον ἀπεικόνισμα τῆς ὑπὲρ φώτων καὶ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένης συνειδήσεως τῶν ἐθνῶν.

ποιαύτη ἀπάρνησις ἐγένετο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς Λογγοβαρδικῆς δυναστείας, θὰ εἶχεν ἡ ὑπόθεσις κάποιαν ὑπόστασιν· ἀλλ' ἡ χρονία τῶν ὑπ' ὄψιν δικογράφων μᾶς κατακρούει εἰς χρόνους πολὺ μεταγενεστέρους τῆς Λογγοβαρδικῆς ὑπεροχῆς, εἰς χρόνους ὅτε, ἐκδεδιητημένοι, καὶ ὑπὸ τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας κατεσπαργμένοι, αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ κυριάρχαι τῆς Καπύης καὶ τῆς Βενεβενδοῦ ἠναγκάζοντο νὰ παραδεχθῶσιν οἴκοι τὴν προστασίαν καὶ τινὰ τῶν ἐθίμων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς ἐκ τούτου, φυσικώτερον εἶναι, νομίζω, τὸ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ εἰσαγωγή τῶν Λογγοβαρδικῶν ἐθίμων εἰσήχθη εἰς τινὰ τῶν ἐπαρχιακῶν δικαστηρίων τῆς Ἰταλίας μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Καλαβρία εἰσαγωγῆς τῆς Ἑλληνίδος· ὥστε, τῆς γλώσσης εἴτα μεταβληθείσης, ἐναπέμεινεν ἀδιασκόπητος ἐν τοῖς γραφείοις ὁ προαχμάσας τῶν ἐθιματικῶν διατυπώσεων σκελετός (α). Τὸ δὲ, ὅτι καὶ ἡ Καλαβρία μετ' ἄλλων Ἰταλικῶν ἐπαρχιῶν συμπάρελαβεν ἔθιμα Λογγοβαρδικῶν δικαστηρίων, τοῦτο ἐπεξηγεῖται προχείρως ὑπὸ τῆς χρονολογίας, ἐπεὶδὴ αἱ ἀποφάσεις, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἀπαξάσασαι κατεστρώθησαν ἀπὸ τῆς ἐν Κάνναις μάχης καὶ ἐφεξῆς, τουτέστιν ἀφότου, παραλυθείσης τῆς Βυζαντινῆς ἐξουσίας, ἀνέτειλε στιλπνὸν ἐπὶ Καλαβρίας καὶ Σικελίας τὸ ἄστρον τοῦ Οὐίσκάρδου καὶ τοῦ αὐταδέλφου του.

Τέλος πάντων, ἀναφαίνονται εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτὰς ἀξιώματα καὶ τίτλοι, ὅλως ἄγνωστοι εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν. Οἱ Κατεπάνοι, οἱ Στρατηγοί, οἱ Πρωτονοτάριοι εἶναι δημιουργήματα ἀναμιμνήσκοντα τὴν περίοδον, ἥτις ἄρχεται

(α) Τὸ εὐλογοφανὲς τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπισχυρίζει μᾶλλον ἐτι τὴν γνώμην μου, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν νόμων τοῦ Ροθάρεως, ἣν ὁ νομοδιδάσκαλος Ζαχαρίας ἀνάγει κατ' εἰκασίαν εἰς τὸν Θ'. ἢ τὸν Ι'. αἰῶνα μ. Χ, θὰ ἀπεδίδετο ὀρθότερον εἰς χρόνον προγενέστερον, ἴσως εἰς ἐνισταμένην τὴν Η'. ἑκατονταετηρίδῃ, εἰμὴ καὶ εἰς λήγουςαν τὴν Ζ'.

ἀπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, ἡγούν τὴν Θ' καὶ Ι'. ἐκατεν-
ταετηρίδα. Ὡς δὲ γνωστὸν, οἱ δύο Ῥογέριοι διετήρησαν μέγα
μέρος τοῦ αὐλικῆς ἀρχοντολογίου τῶν Βυζαντινῶν.

Συμπληρῶ τὸν λόγον μὲ τὴν ἀναλυτικὴν ἐκθεσιν ἐνὸς
τῶν ιδιογράφων αὐτῶν. Εἰς πληροφориάν τῶν νομομαθῶν,
ὅσοι περὶ τὴν θεσμοθεσίαν τοῦ καιροῦ ἐκείνου καταγίνονται,
παρατίθημι παρὰ πόδας τὸ πρότυπον, ἐφ' οὗ αἱ διατυπώσεις
τῶν ἀποφάσεων συγκροτοῦνται καὶ διεξελίσσονται.

Ὁ δικαστής, συνεργία τοῦ συμβολαιογράφου, παραδίδει
κατὰ διαδοχὴν εἰς τὴν μεμβράναν·

1) Τὴν χρονολογίαν, κατὰ τὸ Βυζαντινὸν ἔθος, ὡς ἀδια-
κρίτως ἔχει καὶ εἰς ὅλα τὰ Λατινικὰ ιδιογραφα, μνημονεύων
τοῦ βασιλεύοντος, μετρῶν τὰ ἔτη τῆς βασιλείας του, ἐνίοτε
δὲ προτάττων σύντομόν τι ἡθικὸν ῥητόν ἢ γυνωμικόν, ἀνά-
λογον πρὸς τὴν ιδιότητα τῆς παρεπομένης πράξεως.

2) Τὴν διαβεβαίωσιν τῆς αὐτοπροσώπου παρουσίας τοῦ
δικαστοῦ ἢ τῶν δικαστῶν· « Καὶ δὲ ἡ καθεζομένη οὐ
μου, ἡ σύγχυκαθεζομένων μου τῶν... »

3) Ἐπὶ δὲ τὴν τῆς παρουσίας ἐτέρων τινῶν εὐυπολήπτων
πολιτῶν εἰς τὸ δικαστήριον, συνωδὰ πρὸς τὰς Θεοδοσιανὰς
διατάξεις, ἃς καὶ ἡ Λογγοβαρδικὴ συνήθεια παρέδέξατο.
« Καὶ δὲ ἡ ἐκκλησιάσας ἐγὼ τοὺς ἀρχοντας
καὶ ἐπισήμους ἀνδρας τῆς χώρας... »

4) Τὴν μνείαν τοῦ τόπου, ἔνθα τὸ δικαστήριον συνεδριά-
ζει. « Ἐν τῷ συνήθει πρετωρίῳ τῆς χώρας, ἡ
ἐν τῇ συνήθει κώρτη. »

5) Τὰ ὀνόματα τῶν διαδικαζομένων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
τὴν ἐξ ὀνόματος τοῦ δικαστοῦ ἢ τοῦ ἐνάγοντος πρὸς τὸν ἐν-
αγόμενον κλήτευσιν· « Ἐγὼ κλησὶν ἐπὶ τοῦ κριτη-
ρίου ὑμῶν ἐποιήσατο ὁ... ἡ Ἐγὼ κλησὶν ἐ-
ποιήσατο πρός με, τοιᾶδε βοῶν... ἡ καὶ Ἐ-

ποιήσαμεν αὐτὸν ἐλθεῖν ἐν ὧπιον ἡμῶν, ἀ-
χρῶσαι τὰ κατ' αὐτῶν ἐναγόμενα».

6) Τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι παρὰ τοῦ δικαστηρίου προση-
τήθησαν τὰ σχετικά δικόγραφα, καὶ συνηθροίσθησαν αἱ προσ-
ήκουσαι προφορικαὶ μαρτυρίαι. «Καὶ διορισάμεθα
αὐτὸν ὅπως ἐπιδείξῃ ἡμῖν τὴν τοιαύτην
καταλλαγήν... καὶ εὐρωμεν... Ἐκρίνεν ἡ
χώρτη εἰ μὲν δύνатаι ὁ... ὑποδείξαι ὑπὸ
δύο καλῶν μαρτύρων».

7) Ἐν ἐλλείψει ἐγγράφων ἀποδείξεων, τὰς ἐνόρκους κα-
ταθέσεις τῶν μαρτύρων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων αὐ-
τῶν ἀκριβῶς.

8) Τὴν εὐκρινῇ ἐκθεσιν τῶν ὅσα κατὰ τὴν συνεδρίαν
προέκυψαν ἐκ τῆς ἐρωταποκρίσεως καὶ ἐκ τῶν μαρτυρικῶν κα-
ταθέσεων... «Ὁ ῥηθεὶς... ἤρξατο λέγειν πῇ
ἄγωγήν· ὁ δὲ ῥηθεὶς (ὁ ἐναγόμενος) ἀπεκρίνατο
οὕτως· ἡ Ἐξετάσαμεν αὐτὸν ἡμεῖς ἑάν... ἡ
καὶ Ἐρωτηθεὶς παρ' ἐμοῦ (τοῦ δικαστοῦ), διέλε-
γεν ὅτι... ἡ Ἡμεῖς οὖν θέλοντες τὸ ἀληθὲς
μαθεῖν, ἠρωτήσαμεν αὐτὸν... ὁ δὲ σφο-
δρῶς ἀντέλεγεν ἐκείνῳ, ἡ ἐμοί... μὴ γένοιτο
οὐδέποτε (α).

9) Τὸ κήρυγμα τῆς ἀποφάσεως, ἥτις, πλὴν ἐκτάκτων τι-
νῶν περιστάσεων, ἐδημοσιεύετο εἰς σχῆμα πράξεως συμβο-
λαιογραφικῆς, αἰτῆσει καὶ δαπάνῃ τοῦ δικαιωθέντος μέρους
... «Ἦτησεν ἡμῖν (προστίθῃσιν ὁ δικαστής) εἰ
δικαίωμα ἐγγράφον τῆς τοιαύτης δίκης.»
Ἄν δὲ ἡ ἀπόφασις ἐδημοσιεύετο κατ' αὐθόρμητον τοῦ δικα-

(α) Τὴν αὐτὴν πρεῖαν ἀκολουθεῖ ἡ διαλεκτικὴ ἀνέκκρισις καὶ εἰς τὴν
Λογγοβαρικὴν ἐκείνην ἀπόφασιν ἅμα δὲ καὶ δικογραφίαν, ἥτις ἐξεδόθη
περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἡ' ἑκατονταετηρίδος, βασιλεύοντος τοῦ Λιουτ-
πράνδου, καὶ ἦν πρῶτος ἡγαγεν εἰς φῶς ὁ Μουρατώρης Τ. 6. σ. 372.

στηρίου διαταγῇ, τότε ἐσημειῶτο . . : « Ἰ α ὕ τ α δ ῆ ἡ-
μ ε ῖ ς ἐ ν ω τ ῖ σ θ έ ν τ ε ς, ο ὐ κ ἄ ξ ι ο ν ἡ γ η σ ἄ μ ε θ α
τ ο ὗ π α ρ α δ ο ὶ ν α ἰ λ ῆ θ η β α θ ε ῖ α τ ἄ β ι α δ ι κ α -
σ θ έ ν τ α . . . διό . . . »

10) Τὰς ὑπογραφὰς τοῦ δικαστοῦ ἢ τῶν δικαστῶν, τοῦ
συμβολαιογράφου, πρὸς δὲ καὶ τὰς τῶν κληθέντων μαρτύ-
ρων, μετὰ ῥητῆς τῆς διαδηλώσεως ὅτι οἱ ἀναλφάβητοι ἐξ
αὐτῶν παρέβηκαν οἰκεία χ ε ῖ ρ ῖ τ ὸ ν Σ τ α υ ρ ὸ ν.

Καὶ οὗτος μὲν ὁ συνθηέστερος τύπος κατὰ τὰς ἀστυκάς
διαδικασίας· ποινικὴν δὲ ἀπόφασιν Ἑλληνικὴν οὐδεμίαν, κακῇ
τύχῃ, διαφυλάσσει ἡ Νεαπολίτικὴ διφθεροθήκη, οὐδὲ ὑπάρ-
χει τοιοῦτου εἶδους μνημεῖον, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, εἰς τὰ ἐπίλοιπα
Ἀρχεῖα τῶν μοναστηρίων ἢ τοῦ δημοσίου. Δὲν ἐφηρμόσθη
ἡ Ἑλληνὶς εἰς τὸ κακούργοδικεῖον ὡς ἐφηρμόσθη εἰς τὸ γρα-
φεῖον τοῦ εἰρηνοδίκου, ἢ ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἀπάλεσε τὴν
ἀπόδειξιν τῆς ἀπολύτου ἐφαρμογῆς ; Ἐωποῦ τὰ μεγάλα
κενὰ τῶν παλαιογραφικῶν συλλογῶν δὲν πληρωθῶσιν εἰς
τὸ ἐντελές, ἀφρακτον θέλει διατελεῖ τὸ στάδιον εἰς παν-
τοίας εἰκασίας καὶ ἀπορίας.

Ἐλαβον ὁμῶς εἰς τὴν μονὴν τῆς Κάβας ἀντίγραφον ἐ-
νὸς ὑπομνήματος Ἑλληνικοῦ, ὅπερ εἰ καὶ δὲν δύναται κατ'
ἀλήθειαν νὰ θεωρηθῇ ὡς πρωτότυπον ποινικῆς ἀποφάσεως,
οὐδὲν ἦταν ἐγράφη, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς δικόγραφον εἰς τινὰ
ἐνεισαχθεῖσαν ποινικὴν δίκην. Περιέχει δὲ αὐτὸ τὸν κατάλο-
γον τῶν ἀντιχειμένων ὅσα, ὑφηγήσει Ῥοβέρτου τινὸς ἄρ-
χοντος, ἐκλάπησαν ἀπὸ τῆς Μονῆς τοῦ Κυρ Ζωσίμου, τῆς
ἐν Καλαβρίᾳ. Τὸ δικόγραφον (εἰ ἔξοτιν οὕτως ὀνομάσαι
αὐτὸ) φέρει ἐπὶ κεφαλῆς τὸ ἔτος 6636, ἔκτον τῆς βασιλείας
Ἰωάννου τοῦ Κορνηροῦ, ἐγράφη δηλαδὴ κατὰ τὸ 1129
τῆς Θ. Ε. Καθὸ δὲ συντεταγμένον εἰς τὴν δημῶδην καὶ ἀγε-
ραίαν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὅτε καὶ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος
συνέγραφεν εἰς διάλεκτον χυδαῖαν τὴν γνωστὴν τοῦ φάτυραν

κατὰ μοναχῶν, ἔχει φιλολογικὴν ἀξίαν ὑπέροχον, ἥς χάριν θέλομεν προσθέσει καὶ αὐτὸ εἰς τὴν μερίδα τῶν ἀνεκδότων, ἅπερ προτιθέμεθα νὰ παραδώσωμεν παρακατιόντες εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δημοσίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἦδη ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις τὰ μελετώμενα μνημεῖα διεξέ-
τάσαντες, φέρε δὴ τραπῶμεν τώρα εἰς τὴν σπουδαιότεραν
καὶ κρίσιμωτέραν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐρεύνης μας, λέγω εἰς
τὴν γλωττικὴν, ἥ κατὰ τὴν κοινὴν μὲν ἀλλ' ἄστοχον ἄλλων
λέξιν, εἰς τὴν φιλολογικὴν τῶν ἰδιογράφων ἐξέτασιν.

Εἶναι τοσοῦτον γόνιμος πειστικῶν τεκμηρίων ἡ ἐξέτασις
αὕτη, ὥστε αὕτη καὶ μόνη, στοχάζομαι, θὰ ἐξήρκει πρὸς Ἑλ-
ληνικὸν κοινόν· διὸ καὶ μόνον εἰς αὐτὴν ἤθελε περιστραφῇ τὸ
ἀναλυτικὸν μέρος τῆς πραγματείας μας, ἂν ἐξήρκει ἡ ἱκανο-
ποίησις μόνου τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ. : Τί γὰρ θετικώτερον,
τί πραγματικώτερον τῆς γλώσσης ; Καθὸ ὄργανον τῆς δια-
νοίας ἡ λέξις δὲν εἶναι ὃν ἀφηρημένον, ἄσαρκον, ἀπρόσι-
τον· εἶναι αὐτόχρημα πρᾶγμα, εἶναι σῶμα ἐνσαρκον, εἶναι ὃν
τρόπον τινὰ ἀπτόν καὶ ὁρατόν· σῶμα ὑποκείμενον εἰς τὰς
αἰσθήσεις, ἐπιδεκτικὸν συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως, οὕτω δὲ
εὐπλαστον καὶ ἐλαστικὸν καὶ ποικιλότροπον, ὡς αὕτη ἡ
ὑπὸ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν παθῶν ἀδιακόπως μεταβαλλομένη
ἀνθρώπινος ζύμη. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ γλωττικὴ ἀναδιφῇ δὲν προ-
χωρεῖ, ὡς ἡ τῶν ἠθικῶν θεωριῶν, βαίνουσα ἐπὶ γῆς ἀβε-
βαίας, δὲν βασιίζεται ἐπὶ δειγμάτων μὴ συγχεκριμένων, οὔτε
εἰς τῆς γνώσεως τὴν κατάκτησιν προάγεται ὑπὸ εἰκοτολο-
γιῶν καὶ ὑποθέσεων. Αὕτη πατεῖ συνήθως ἐπὶ στερῆρας, καὶ
καλῶς μὲν προγινώσκει τὴν πορείαν, ἣν μέλλει νὰ διέλθῃ,

ἄμα δὲ καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ δρόμου τῆς, πρόχειρον δ' ἔχει τὴν μέθοδον, δι' ἧς ἀσφαλῶς, ὅσον ἐφικτόν, δοκιμάζει, σαφηνίζει, ὀρίζει, τακτοποιεῖ τὰ καθ' ὁδὸν εἰς τὴν ἐντολήν τῆς ὑπαγόμενα, τὰ καὶ συντείνοντα πρὸς διάκρισιν τῆς διαζητημένης ἀληθείας.

Ὅθεν πρὸς διάλυσιν τοῦ τρισσοῦ ζητήματος, ὅπερ ἄχρι τοῦδε μᾶς ἐπὶσχόλησεν, ἐὰν δηλαδὴ τὸ γλωττικόν τῶν ἰδιογράφων πρέπον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν γενεαλογίαν τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Ἰταλίας δωρισμοῦ, ὡς οἱ πλείονες τῶν Ἑλληνιστῶν Νεαπόλεως γνωματεύουσιν, ἢ εἰς τὴν ὑπὸ τινων ἄλλων ἐπινοουμένην διάδοσιν τῆς Ἑλληνίδος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἢ τέλος, ἐὰν δέον ν' ἀναχθῇ εἰς τινὰ Ἑλληνισμόν μεταγενέστερον, εἰς ἐποχὴν μεσαιωνικὴν ἔτι κατωτέραν, πρὸς διάλυσιν, λέγω, τῆς ἀπορίας αὐτῆς οὐδὲν προσφεύστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τῆς γλωττικῆς ἀναδιφῆς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ θετικὴ, καὶ δοκιμαστικὴ, καὶ συγκριτικὴ ἡ προκειμένη ἔρευνα δὲν ἀνέχεται τὴν ἀγνοίαν τῶν κειμένων, ἐφ' ᾧν ὀφείλει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν ἐνέργειαν, νὰ ἐπαγάγῃ τὰς δεομένας κρίσεις·

Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν νὰ λάβῃ εἶδησιν τῶν ἰδιογράφων μερικωτέραν καὶ ὁ ἀναγνώστης, μεθ' οὗ προθυμοῦμαι νὰ συνεργασθῶ.

Ἐν τοιαύτῃ προσδοκίᾳ ἐξάγω ἐκ τῶν Νεαπολιτικῶν καὶ τῶν ἄλλων μοναστηριακῶν ἀρχείων τοσαῦτα δείγματα διαφωρα ἀνεκδότων ἰδιογράφων καὶ διπλωμάτων, ὅσα ἐπιτήδεια νομίσω εἰς προμήθειαν τῆς ἐνταῦθα μελέτης μας. Καὶ ὡς μὲν πρὸς τὸ εὐτακτον τῆς δημοσιεύσεως, θέλω ἀκολουθήσει τὴν χρονικὴν τῶν μνημείων πρόβασιν, ὡς δὲ πρὸς τὴν προσήκουσαν ἀκρίβειαν, προτίθεμαι νὰ διατηρήσω ἀνορθόγραφον, ἀτελὲς τὸ κείμενον, ὡς ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

Πᾶν ἀνέκδοτον ἄλλως Ἑλληνικόν, ὅσον ἀνούσιον καὶ εὐτελὲς ἂν ἐκληφθῇ, δὲν εἶναι ἀνάξιον δημοσιότητος. Ὅλα τὰ

μνημεῖα τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσειῶν δὲν εἶναι ἀριστουργήματα. Πλησίον τοῦ γλαφυρωτέρου ἀθηναϊκοῦ ἀνδριάντος δὲν κείται ἐνίοτε συντετριμμένα, ἀποσυντεθειμένα τοῦ Βυζαντινοῦ ψηφιδώματος τὰ λείψανα; Μία δὲ τις ἀθήναυ κεραμίδος ἐπιγραφή δὲν παρέχει ἐνίοτε κρείττονα πρὸς τὸν ἐπιστήμονα τὴν ἐμφέλειαν, παρὰ ἢ προτομὴ κόσμουκράτορος ῥωμαίου;

Τοῦτο μόνον ἐξαιτῶμαι, ἐὰν ὁ συνεργάτης τὸ ἐπιτρέπῃ ὅτι, ὥς κτησόμενος προηγουμένως πείραν πᾶν πρὸ ὀφθαλμῶν χειρογράφων, νὰ ἐπικαλῶμαι τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν σημειωδεστέρων χωρίων, νὰ ὑποσυνάπτω τοῦ καὶ τοῦ γλωττολογικὰ τινὰ σχόλια, τέλος νὰ παρενείρω ἐκ διαλειμμάτων τὰς σχέσεις μου ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων χωρίων ἢ ἐγγράφων τῆς παλαιογραφικῆς σειρᾶς.

Τούτου τεθέντος δώμεν ἀρχήν!

Πρώτιστον, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν ἀρχαιότητα ἐγχωρεῖ τὸ ἰδιόγραφον, ὅπερ μετὰ ἰνδικτικῆς ἀνεπιστημάντου ἐγγραφῇ ἐν Ταράντῳ, ἢ μᾶλλον ἐν τῇ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην καίμεν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου μονῇ, τῷ 983, ὃ ἐστὶ πρὸ 880 ἐτῶν (α).

Ἀξιομνημόνευτος δὲ εἰς τὰ Ἱταλοελληνικά χρονικά ἡ ἐποχή.

Διχνορίας καὶ αὐθις ἐπραγείσθης μεταξύ τοῦ Ὀθωνος Β'.

(α) Καὶ αὐθις ἀναμνησκῶ τὴν διάκρισιν τοῦ ἰδιογράφου ἀπὸ τοῦ διπλώματος. Ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ἐξεδόθησαν καὶ πρὸ τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος διπλώματα Ἑλληνικά δὲν σώζονται ὅμως τὰ πρωτότυπα τοιαῦτα δὲ δύνανται νὰ ὑποθεθῶσι τὰ ἐν Καλαβρίᾳ γραφέντα δύο Ἐντάλματα, τὸ μὲν ὑπὸ Γεωργίου πρωτοσεφθαρίου, σεβαστοῦ τε καὶ στρατηγοῦ, τὸ δὲ ὑπὸ Συμπαθηκίου πρωτοσεφθαρίου, στρατηγοῦ Μακεδονίας, Θράκης, Κεφαλληνίας, καὶ Λογγοβαρδίας, ἀμφότερα δὲ ὑπὸ χρόνιον 892, καὶ μόνον εἰς τὴν Ἀκτινικὴν γνωστὰ. — Βλ. καὶ ἑτέρα τινὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους εἰς *Di Meo, ann. Critico-Diplomatici*, ann. 892, 893.

καὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Σουηθὸς ἡγεμὼν, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ δεκαεὺς χιλιάδας ἐκλεκτῶν ὀπλιτῶν, πλὴν τῶν Λογγοβάρδων, ἀγομένων ὑπὸ Πανδόλφου καὶ Μάνσωνος Σαλέρνου, ὑπὸ Λανδόλφου Καπύης, καὶ ὑπὸ Τρασμούνδου Μαρκίωνα Τροσκάνης, ἐξεστράτευσεν τὸν Ἰαννουάριον τοῦ 982 κατὰ τῶν ἐν Καλαβρίᾳ Ἑλλήνων, ἥδη συμμαχησάντων τοῖς Σαρακηναῖς, διαβάς τὸ πρῶτον ἐκ πόλεως Ταράντου, ἣν ἐξεπόρθησε, καὶ ἐνθα διεχέιμασεν ἐπὶ δύο μῆνας. Ἐκεῖθεν μὲν ἀπῆλθε πανστρατιᾷ τὸν ἐπόμενον Μάιον, ὅτε τοὺς ἐχθροὺς καταδιώξας, δις ἐτρέπωσε αὐτοὺς εἰς Κοτρώνην καὶ Ῥοζάνον, εἴτα δὲ κατέλαβε καὶ τὸ Κατάσαρον (Catanzaro), πόλιν, ὡς ῥέδεται, κτισθεῖσαν ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Φωκά. Ἄλλ' ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας ὑπὲρ τὸ δέον ἐμψυχωθείς, ἀπετόλμησε τότε νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς Σκύλλακα, καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ἀσφαλῶς ὠχυρωμένοι ἐκαίραφυλάκτου οἱ σύμμαχοι. Ἡ συμβολὴ ἀπέβαινεν ἀφευκτος. Μάχης οὖν συναρθείσης, οἱ Γερμανοὶ ὑπερίσχυσαν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐπελθόντος ἐτέρου σώματος Ἀράβων εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἡμετέρων, ἡ πύχνη τῶν ὀπλῶν ἀπεφάνθη ταχέως κατὰ τοῦ Σουηθοῦ. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ὄθωνος οἱ μὲν κατεσφάγησαν, οἱ δὲ ἐπνίγησαν εἰς τὰ ρεῖθρα τοῦ Κροτόλου, οἱ δὲ ἐσώθησαν ἀτίμως διὰ τῆς φυγῆς· ὁ δὲ θρασὺς αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ἀφοῦ αὐτάπτης ἐγένετο τῆς ἥττης, ἐπιβάς εἰς ἀνάκτιον, καὶ αὐτὸς ἰδιοχείρως κωπηλατῶν, ἡμιθανὴς καὶ κακῶς ἐσώθη εἰς Ῥοζάνον. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν, ἥτις περαίνει τὴν ἐν Καλαβρίᾳ τῶν Γερμανῶν ἐπέμβασιν, καὶ ἐπιφέρει βολὴν καιρίαν εἰς τὴν Λογγοβαρδικὴν δυναστείαν, ἔπεσον οἱ διασημότεροι τῶν συμμάχων τοῦ Ὄθωνος, πρὸς τοὺς ἄλλοις ὁ Λάνδολφος μετὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν του, ὁ Τρασμούνδας, ὁ Φαγόβεργος, πλὴν τῶν αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἢ ζωγρηθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκτοτε δὲ

νέα τάξις πραγμάτων καθίσταται ἐν Ἰταλίᾳ. Καί τοι σύμμαχος τῶν Ἀραβῶν, γειτόνων λίαν ἐπιρόδων, ὁ Πορφυρογέννητός Βασίλειος ἐπανακτᾷ τὰ προαπολεσθέντα Θέματα, καὶ διὰ συνετῆς πολιτείας φιλοτιμεῖται νὰ ἐπικραταιώσῃ διὰ παντός, εἰ δυνατόν, τὴν ἐν Καλαβρία ὑπεροχὴν ἐκείνην, ἣν ὁ πατριὸς, κηδεμὼν καὶ προκάτοχός του Φωκᾶς ἐνεκαίνισε πρὸ περίπου εἴκοσιν ἐτῶν.

Τὸ εἰρημένον ἰδιόγραφον συνετάχθη ἐν Ταράντῳ, ὀλίγους τινὰς μῆνας μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ὀθωνος καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν Γερμανῶν. Ἐξ ἀπάντων δὲ τῶν σωζομένων Ἑλληνικῶν τε καὶ Λατινικῶν μνημείων εἶναι τὸ πλησιέστερον εἰς τὴν περιβόητον ἐκείνην μάχην, ἐκτὸς ὅτι νομίμως, ὡς εἰκάζω, ἐπέχει τῆς τιμῆς τὰ πρεσβεῖα καὶ ἐπὶ πάντων τῶν θύραθεν καὶ μὴ ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος· προτέρημα εἰς τὰς διπλωματικὰς κατατάξεις ἀξιοσημείωτον, ὅσον τε καὶ περισπούδαστον εἰς τὰς φιλολογικὰς διατριβὰς.

Καὶ παραβαλλόμενον μὲν πρὸς τὰ ἐπόμενα ἄλλα συμβάλλαια, δὲν φαίνεται εἰς τὸν χυδαῖσμόν ὡσαύτως ἐπιβρεπές· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνορθογράφου καὶ κακοσυντάκτου ἄλλως τε συμπεραίνοντες, παρατηροῦμεν τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀνωτέρω προεῖρηται· ὅτι δηλαδὴ ὁ γραφεὺς, ὅλως ἀνάσκητος περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν ἢ νὰ συγκροτήσῃ τοὺς τύπους, τὰς λέξεις, τὰς φράσεις, τὰς περιόδους, ὅσας ἡ πεῖρα τοῦ ἐπαγγέλματος τὸν ἠνάγκασε νὰ προμάθῃ καὶ νὰ ἐκστηθίσῃ ὡς ψιττακός.

(Α)

« Συνθήκῃσις γεναμένη ἀνα μετὰξὺ τοῦ Μουνσούρου
κατα Ἐκκλησίας αγίου Πέτρου.

† Σείγγον χειρος Νηκολάου Μουνσούρη. † Σείγγον χειρός
Ἰωάννου Μουνσούρι † Σείγγον χειρος Νηκολάου γαμβρός

Μουνσούρι. Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἡμεῖς οἱ προαναφερωμένοι ὅτε Μουνσούρις καὶ Ἰωάννης καὶ Νηκῳλαος, οἱ τοὺς τημειοὺς καὶ ζωποιοὺς σταυροὺς ἡδεῖα χεῖρει πηξάντες, τὴν παρούσαν ἐγγράφον συνυειαστικὴν ἀσφαλείαν ἀληθινῶς καὶ τελείαν ἀποκοπὴν φενωμεθα ποιοῦντες ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἡμέρας καὶ ὧρας μετὰ Συμεῶν, τοῦ Θεοφιλεστάτου οἰγουμενοῦ Μῶνεις τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὑπὲρ τὸ καθ' ὑμῆσι, ἡγούν τοῦ υειυαρίου, τὸ ἄπερ (α) καὶ ἣν ἀφιερῶσασα ἡ μοναχὴ Δωμνελλα εἰς τὸν πανσεπτόν ναὸν μανεῖς τοῦ κωρυφαίου Πέτρου, τὸ καὶ ἐκκληρονόμησεν (β) ἡ αὐτὴ μοναχὴ Δωμνελλα ἐκ τοῦ μακάριωτατου Μερκουρίου τοῦ θείου ἡμῶν τοῦ μὴ ἔχῃ ἡμᾶς τοὺς πρωγραφεντας ἐξουσίαν ποτε καιρῷ, ἢ χρόνῳ ποτε ἡσθαι ἐγκλήσιν ἢ τε ἀγωγὴν ζητῶν τὴν οἰάνουν ὑπὲρ τὸ ὑμῖν σοι τοῦ αὐτοῦ προρηθέντος καὶ πρωγραφεντός υειυαρίου (γ)· εἰ δὲ πολλάκις φωράθημεν εἰμεις οἱ προαναφερωμένοι ἀνατρέψῃ τὴν παρούσαν καὶ τελείαν ἡμῶν συνυειαστὴν ποτὲ καιρῷ ἢ χρόνῳ καθ' ὑμῶν, ἡγούν τῷ Θεοφιλεστάτῳ εἰγουμενῷ, τῷ κυρῷ Συμεῶν, ἢ κατὰ τῆς μονῆς τῷ κωρυφῷ πετρῷ, ἵνα πρῶτον μὲν πάντων ἐσμεν κατηραμενοὶ παρὰ πατρός, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ ὡς παρανάται τῶν τημιῶν καὶ ζωποίων σταυρῶν· ἡνπερ καὶ τῇ ἡμῶν υουλεὶ καὶ ἡδεῖα γνῶμη ἰδεῖοις χεῖρσιν ἐποίησα· ὡσαυτῶς ομῳλογοῦμεν ἵνα ποτε καιρῷ ὀφειλητῆς τῶν ἐμῶν κληρονομῶν, ἢ διὰδοχῶν, ἢ κατιόντων, ἡτε τῶν ἐν ἐτερῷ ὄντων, ἢ ὑποβλημάτος τις, ἡτε τοῦ παρὰνομου οἰωδηποτε τροπῷ ζητῶν ἢ ἐνεγκαλῶν, καὶ οὐ διεκδικησωμεν κοὶ διαφενδεύσωμεν (δ) ὑπὲρ

(α) Φράσις συνήθης εἰς τὰ ἰδιόγραφα. *Τὸ ἄπερ*, ἀντὶ τὸ ὅπερ, τὸ ὁποῖον.

(β) *Τὸ . . . ἐκκληρονόμησεν*, αὐτὸ, ὅπερ ἐκκληρονόμησεν.

(γ) *Βιβάριον*, λέξις Λατινικὴ, *Vivarium*, ἰχθυοτροφεῖον, διασθεῖσα εἰς τὴν γλῶσσάν μας ἕως τοῦ δε.

(δ) Ἐτερός λατινισμός· τῇ· ἡμετέρῃ· χυδαίαις.

το ὅμοιοι του νεωαρίου Σήμεν τὸ ριθεντα ηγουμεναν, η-
γουν· και την τοιαυτην μενην, ἵνα ζημιουμεθα εἰς το δημω-
σιον κωμήσματα τρηακοντα ἐξ, απαλλμειν ημας και το ὅμη-
σαι του αυτου προονωμιασθέντος νεωαρίου· δι' αὐτὸ οὕτως α-
ρεσθῆναι και συνκωμιασθῆναι ημᾶς κατὰ παρουσία των παρ-
ερεθεντων μαρτυρων. Εγγραφη ἡ τοιαυτη συνκωμιασεως διὰ
χειρος Κουρτήκη ὁ παπᾶ και ταυτουλαριου
Καστρον τερενταῦ, μηνει Ιαννουαρίου, ἰνδιχτειωνος δαυδε-
κάτης ἔτους 960.

† νικητας μαρτυρων υπεγραψα ἡδὴ χειρος

† . . . . . πρεσβυτερ μαρτυρ υπεγραψα ἡδὴ χειρη

† σιγγνος χειρος γεωργίου εκ προσωπου τερενταῦ παρευρε-
θεις ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συνκωμιασει τον μεν τμητην σταυρον
εποιησα ἡδὴ χειρι, τα δε υπεγραψω δια τον γραφοντα.

† λεον ελεει θεου πρεσβυτερ παρευρεθεις εἰς την τοιαυτην
συνκωμιασιν μαρτυρ.

† σιγγνον χειρος καλοχυρον κληρικου μαρτυρ.

† σιγγνον χειρος λεοντος υἱος καλαχιρου κτειτωρ του ταραν-
που (α), παρευρεθεις ἐπὶ την τοιαυτην ασφαλειαν, τον μεν τί-
μιαν σταυρον ἐποιησα, ἰδια δε χειρι υπεγραψα διὰ τον γρά-
φοντα. »

Περὶ ταύτην συγχρόνως τὴν ἐποχὴν συνήρθον και ὁ λαὸς
τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου τὰ πρῶτα ἰταλικά ψελλίσματα.
Καθὼς εἰς τὰ Μοντεκασίαν διεφυλάχθη τὸ ἀρχαιότερον ἐλ-
ληνικὸν ἰδιόγραφον, οὕτως αὐτόθι διεσώθη και τὸ ἀρχαιότε-
ρον πᾶν τεκμηρίων τῆς Ἰταλίδος, ὅπερ ἀνατρέχει εἰς τὸ ἔ-
τος 960 (6).

(α) Κτήτωρ Ταράντου, ἰδιοκτήτης ἐν τῇ πόλει αὐτῇ.

(6) «Ille autem tenens in manum prædicta abbreviatura,
et cum alia manu tangens eam, et testificandi dixit: S a o, c h e
chelle terre per chelle finique K. contene,
trinta anni le possette parte S. Benedicti. » Γι-

Τὸ ἐπόμενον Ἀφιερωτικὸν ἀπεδόθη παρὰ τοῦ Πασχάλου Βάφου (ὡς ἐκ τῶν χεیرهγράφων τοῦ σημειώσεων ἐξαίγεται) εἰς τὴν ΙΔ'. ἑκατονταετηρίδα· ἀλλ' ἐγώ, ἀναλογισθεὶς τὴν ἐσχάτην τῆς περγαμηνῆς φθορὰν, τὰ παλαιογραφικὰ στοιχεῖα, πρὸς δὲ τὸ ἐν τῷ ἰδιογράφῳ ἀναφερόμενον νόμισμα, δὲν ἐδέσασα νὰ τὸ ἀνάξω εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν, ἥτοι εἰς τὰ τέλη τῆς Ι'. ἢ εἰς τὰ προοίμια τῆς ΙΑ'. ἑκατονταετηρίδος. Ἐὰν δὲ τιαυτὴ ἡ χρονολογία τοῦ (καθότι ἀχρονολόγητον διατελεῖ), ἁρμοδίως ἀντιπαρατίθεται εἰς τὸ προηγούμενον. Τὸ ἀνεπιτήδευτον ὕψος καὶ ἡ ἀφέλεια τοῦ λεκτικῆς τοῦ παραδειγματίζουσι πιστότερον τὴν ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ καθομιλουμένην.

(B)

† σῆγγον χειρος γουλλιελμου πάσχα, πρηολος (α) τῆς μονῆς τοῦ Κυρ ζωσήμου· σῆγγος χηρος πρυστανος μοναχος. σῆγγος χηρος γουλλιελμος των Φαβάλων. σῆγγος χηρος ραόν, ἧος ασκυντινος μοναχος. καγω γουλλιελμος πάσχα και οι αλλοι ἀδελφοι οι τω νυν γεγραμμενοι φενομεθα αφιερόνωντας τον αγιον Μυχαηλ (β) σὺν κε πραγματα ταυτὰ ἐν ζευγαριν (γ) βοηδια καὶ ονικόν (δ) κε θ'. κεφαλεα χιρύ-

νώσκω ὅτι αἱ κατὰ τὰ ἐνταῦθα διαγραφόμενα εἶρα γὰρ ἀνήκουσι τῷ ἁγίῳ Βενεδίκτῳ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν. *Abn. 960. Hist. Abbat. Mont. Cassin. Vol. 2. p. 69.* — Ἡ ἰταλικὴ ἀκόμη δὲν ἀπηλευθερώθη τοῦ Λατινικοῦ περικαλύμματος.

(α) *Πρηόλος*, Priore, κοινοβιάρχης.

(β) Εἰς τὸν Ἅγ. Μιχαὴλ τῶν Φαβάλων.

(γ) Ἡ κατάληξις τῶν ὑποκοριστικῶν εἰς τὴν (Ζευγάριν, βοτδιν,) εἶται πολὺ ἀρχαιότερα ἢ ἥσαν ὁ Κοραῆς ἐνόμισε, διότι ἀπαντᾷται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ . . . Τὸ *κωδὶκ* (*Ang. Boeck, Corp. Inscript. Vol. 4, Fasc. alter, p. 557.*) . . . Τὸ *φυχάρικ* (Λύτθι, p. 546) . . . *Χαμοσάρικ* (χαμαί-τ σαρὶς) (Λύτθι, σελ. 455).

(δ) *Όνικόν*, ὁ ὄνος, ὅστις σήμερον ἐτι οὕτως εἰς Κύπρον διαμαίνεται.

δια (α) καὶ στεγνάτον (β) καὶ σφουγγατερόν (γ) καὶ καμαστράν (δ) καὶ β'. μονοπελεκα καὶ αξιναριν. κε εμμενει υπερ τιουτο στιχημα (ε) οπως οδε ης χρόνον (ζ) να μου διδι (η) τ νομισματα (θ). καὶ απο τον χρονον τον εμπρος να δυδι ανα εκαστος χρονος ε νομισματα· καὶ ινα ορθωση το μοναστιριν κε βαλλη ης εμπρος, κε εαν αμεληση κε μη ορθωση το μοναστηριν να τδ εχη αυτος πασας τας ιμερας της ζοης αυτου. Γραφεν δια χειρος λουκυδου εις τας κ̄εξι του μαρτιου μηνος, κατενοπιον σαρκου καὶ μυλου κε ο γυσοφρέδος κε ο βαλδουϊνος ηερσος, κε ο καλοκυρης κυνηγος, καὶ ιωαννης υαρυεδος(ι) καὶ ο αλγερός. »

Εἰς τὴν καθομιλουμένην καὶ κοινὴν τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἀνήκει ὡσαύτως τὸ ἀκόλουθον ἰδιόγραφον, συνταχθὲν μὲν τὸ 6513 K. K. (1005 Θ. E. ἀξιωμανημόνευτον διὰ τὴν καθίδρυσιν τῆς Κρυπτοφερῆρας) ἥτοι τὸ 29 ἔτος τῆς μοναρχίας Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ ὀκτὼ ἔτη πρὸ τῆς πρώτης τῶν 40 Νορμανδῶν ἐμφανίσεως, ἀνευρεθὲν δὲ εἰς τὴν τῆς Κάδας μονήν. Ὅπου Νοταρίου χεῖρ δὲν ἐπεμβαίνει, ἐκεῖ ἡ

(α) Ἑρρέα κεφάλαια χοιρίδια, φράσις συνεθεστάτη ἀπανταχοῦ τῆς σήμερον Ἑλλάδος, καθαρὰ, καθαρωτάτη ἀπλοελληνική.

(β) Σταγνάτον, μαγειρικὸν ἀγγεῖον (stagno, stagnato).

(γ) Σφουγγατερόν, ἕτερον μαγειρικὸν σκεῦος, πιθανῶς τὸ διηθητήριον.

(δ) Καμάστρα, διαφθορά τῆς λέξεως Κρεμάστρια· σιδηρὰ τις ἀλυσίς—Ἰταλ. Ἀπουλ. Camastra.

(ε) Στοιχημα, συμφωνία, συμβίβασις.

(ζ) Ὡδε εἰς χρόνον, ἐντὸς τοῦ νῦν ἐνιαυτοῦ.

(η) Νὰ μοῦ διδῇ· σύνταξις, καὶ λεκτικόν, καὶ φράσις καθ' ὅλοκληρίαν νεοελληνικά.

(θ) Τὸ μὴ εἰδικῶς ἐκπεφρασμένον τοῦ νομίσματος ἀποδείκνυσιν, ὅτι τὸ ἔγγραφον συνετέθη πρὸ τῆς Νορμανδικῆς κατακτήσεως. Ἦκε δὲ γνωστὸν, αὕτη νόμισμα ἴδιον δὲν εἰσῆγαγεν ἐν Καλαβρίᾳ πρὸ τῆς ἐπὶ Ῥογήριου Α΄. γενομένης ἀλώσεως Πανόρμου, ἐν ἔτει 1072.

(ι) Βαρβέδος.

γλῶσσα, τὴν ἐγγώριον συνήθειαν ἀνενδοιάστως ἀκολου-
θοῦσα, κατὰ φύσιν ἀπεικονίζεται. Ἐκεῖ δὲ δυνάμεθα νὰ δρα-
χθῶμεν μετ' ἀκριβείας τε καὶ ἀσφαλείας τῶν συμπτωμάτων
τῆς βαθμιαίας αὐτῆς περὶ τὸ λεκτικὸν καὶ τὸ συντακτικὸν
μεταποιήσεως, τὰ ὁποῖα δειγματίζουσιν αἱ διάλεκτοι ἐν τῇ
μεταβῆναι ἀπὸ τῆς παλαιᾶς εἰς τὴν νεωτέραν μορφήν. Οὕτω
πῶς τὰ ἔχνη τοῦ προφορικοῦ λόγου ἐκ τοῦ πλησίου ἐλαύ-
νοντες, τοὺς ζῶντας ἐτι φθόγγους τῶν προπατόρων μετ' εὐ-
λαβείας περισυνάγοντες, διττὴν ἀπολαμβάνομεν τὴν ἀντι-
μισθίαν· καταξιούμεθα, πρῶτον μὲν, νὰ ἐμφυσήσωμεν εἰς
τὴν ἄπνουν χριστιανικὴν βιολογίαν μας νέον πνεῦμα ζωῆς·
δεύτερον δὲ δικαιούμεθα, κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων σοφωτέ-
ρων ἔθνων, νὰ παρεισδύσωμεν εἰς τοὺς σχολιοὺς μαιάνδρους,
εἰς τοὺς ἀφεγγεῖς μυχοὺς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνεξιχνίαστος
εἰσέτι κατὰκειται τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀνακαινίσεως ὁ δαίμων.

Τὸ ἰδιόγραφον τοῦτο κατεστρώθη εἰς ἄδηλον πόλιν τῆς Σι-
κελίας, ὡς ὑποτεκμηριοῦσι τὸ ὕφος, οἱ παλαιογραφικοὶ χα-
ρακτῆρες καὶ τὸ ἀναφερόμενον Ἀραβικὸν νόμισμα.

(Γ)

α † συγγον χειρὸς Κωνσταντίνος πρεσβύτερος τοῦ αἰγίου νι-
κολάου.

Ἐν ὀνοματι τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ αἰγίου
πνευματος — ο προγεγραμμενος Κωνσταντίνος πρεσβύτε-
ρος, ο τον τιμιον καὶ ζωοποιον σταυρον ἰδιοχειρὼς ποιήσας
συν τω οικειῳ μου ὀνοματι, τὴν παρῶσαν ἐγγραφὸν ἀπλὴν
τε καὶ ἀδολον, θεβαιαν τε καὶ τελειαν διαπρασιν ποιουμαι
εἰς μᾶς Θεοδωρον τον Ρεναπιερην, διο περ ὁμολογησα καὶ
ὁμολογῶ πεπρασειν ε αὐτὸ (α) ἀπεντεῦθεν ἤδη τὸ χωραφιον
τὸ ὄντα καὶ διακειμενον υποκατωθεν του χειμαρρου του εξ-
ερχοντος ἴσα τῆς αὐτῆς μονῆς εἰς χρυσοθάρια δυο (β), τὸ α-

(α) Γραφὴ ἡμαρτημένη.

(β) Πόλον τὸ νόμισμα τοῦτο ; Ἀλλ' εἶναι ἄρα γε καὶ νόμισμα ;

πὲρ καὶ ἔχω ἀγωρασμένον ὑπο τοῦ δωρωθεοῦ τοῦ Βαρωνή-
του· ἐστὶν δὲ ὁ περιορισμὸς (α) τοῦ αὐτοῦ χωραφίου· κατα-
μεν ἀνατολάς τὸ ρυακίον τοῦ καταβαίνοντα εἰς τὸν προειρη-
μένου χειμάρρου· κατα δὲ δυσμάς ἡ ὁδὸς καταβαίνουσα εἰς
τοῦ αὐτοῦ χειμάρρου· κατα δὲ ἀρκτὸν ὁ Ἀγραφῆς χειμάρρος,
καὶ κατα μεσημβρίαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ χειρὸς ὁ Σίγνος
(β). πεπραχὰ δὲ αὐτὸ τὸ χωράφιον τοῦ εἰρημένου Θεοδώρου
εἰς τὰρια (γ) δυὸ σὺν ἡμεροδενδρῶν καὶ ἀγρωδενδρῶν καὶ
πάσης εισοδοῦ καὶ ἐξοδοῦ, οἰκῆα μου βουλῇ, καὶ ἰδία τῇ προ-
αίρεσει, καὶ οὐκ ἐκ τίνος ἀναγκῆς, βίας ἢ δολοῦ . . . . .
ἢ ἐκ στρατιωτικῆς δουλείας, ἢ . . . . . ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς
τὸ διηνεκὲς πουλεῖν . . . καὶ εἰς ἰδιοὺς κληρονόμους διαδιδό-
ναι· ἡ δὲ ποτὲ χρόνῳ καίρῳ φωραθεῖη τις τῶν ἐμῶν κληρο-
νομῶν . . . . .
. . . . . » (α)

Πλείονος δὲ λόγου ἀξία ἡ περγαμηνή, ἥς ἀντιγραφὴν ὑ-
ποσυνάπτω. Καὶ τοι ἀχρονολόγητος, ἡ τοῦλάχιστον ἀτελής
περὶ τὴν χρόνιον, παρέχει ὅμως τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ση-
μεῖα πολλοῦ τῆς ἐκθέσεως, ὥστε ἀνεκδοιάστως δυνάμεθα
να ἀνάξωμεν αὐτὴν εἰς τὴν τετάρτην δεκάδα τῆς ΙΑ' ἐκατόν-
ταετηρίδος.

Διὰ τοῦ πρατηρίου τούτου Βασιλείας τις, ὁ τοῦ Κρομμύ-
δου λεγόμενος, τὴν μὲν πατρίδα Κωνσταντινουπόλεως, τὸν
δὲ βαθμὸν Πρωτομανδάτωρ ἐπὶ τῶν βασιλι-
κῶν ἄρμαμέντων, πωλεῖ πρὸς τινὰ Νικόλαον, τῆς ἀ-
γίας Αἰκατερίνης ἐπικαλούμενον, τὸ οἰκηματίον του, κείμε-
νον μὲν ἐντὸς τοῦ προορίου Βάρεως, αὐτῷ δὲ τῷ Πρωτομαν-

(α) Ἀξιοσημείωτος ἐνθάδε ἡ διατήρησις τοῦ τρίτου προσώπου
τοῦ ὑπαρκτικοῦ. Τὸ *ἐνε*, τὸ *ἐνε*, τὸ *εἶναι* δὲν εἶχον ἀκόμη διαδεχθῇ
τὸν ἀρχαῖον τύπον. — (β) Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. — (γ) Ἐκ τοῦ
νομίσματος ἐξάγεται, ὅτι τὸ συμβόλαιον ἐγγράφη εἰς Σικελίαν.

(δ) Ἐλλειπὲς τὸ τέλος.

δάτορι προδωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Κατεπάνου Ἰταλίας Βασιλείου τοῦ Βοιωτῆ, πρωτοσπαθαρίου.

Ἰ Τίς ὁ Κατεπάνος οὗτος; Πότε συνέπεσεν ἡ ἀρμολογία του;

Ἐκ τοῦ ζητήματος τούτου ἐξαρτᾶται ἡ διακρίβωσις τῆς χρονίας.

Εἰς τὴν Λατινικὴν τοῦ ἐρμηνείαν ὁ Π. Βάφης μεταφέρει τὸ ἐπώνυμον ὡς ἔχει ἐν τῇ περγαμνῇ, γράφων *Basilius Bio*, ἀντὶ τοῦ Βοιωτῆ, καὶ ἀμεριμνῶν καθόλου εἰς τοὺς καταλόγους τῶν Κατεπάνων συναριθμῆται καὶ τοιοῦτο ὄνομα. Ὁ Βάφης ἠπατήθη περὶ τὴν ἀνάγνωσιν, ἡ δὲ ἀπάτη αὐτοῦ συνεπέσκει καὶ ἄλλους εἰς λάθος. Γνωστὸν, ὅτι τὸ ὄνομα Ἰωάννης ἐγράφετο, συντομίας χάριν, ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Ἰω. (ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ὁ ἅγιος Ἰω.). Ὑπὸ τοιούτου ἔθους ὁ συμβολαιογράφος ὀδηγηθεὶς, ἔγραψε τὸ ἐπώνυμον Βοιωάννης Βοιωτῆ, κατωτέρω δὲ καὶ Βοιωτῆ ὁ δὲ Βοιωάννης ἢ Βοιωτῆς οὗτος ἀφίκετο Κατεπάνος εἰς Ἰταλίαν τῷ 1018, ὡς Λαῦπος ὁ Πρωτοσπάθας μαρτυρεῖ (α), ἐνθα ἡρμόστευσε μέχρι τοῦ 1029, ὅτε μὲν νικήσας τοὺς ἐχθροὺς, ὅτε δὲ ἡττηθεὶς (β), — Γίνεται μνεία ἐν τῇ διφθέρα καὶ ἐτέρου τινὸς Κατεπάνου, Ἀργυροῦ μὲν τ' ὄνομα, διαδόχου δὲ τοῦ Βοιωάννου. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ἀργυρὸς οὗτος εἶναι ὁ ἐξακουστός ἐκεῖνος υἱὸς τοῦ ἐξακουστότερου Μήλου (γ). Καὶ δὴ, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν μας, ἡ προκειμένη περγαμνὴ, ἥτις διεσώθη εἰς

(α) Anno 1018. Indict. prima descendit Basilius Catapanus, qui et Bugianus . . . Anno 1029 venit Eustachius cum filiis Basilico et Mandatora, et elegit Catapanum Cristophorum.

(β) Τὸν Κατεπάνον τούτον ἀναφέρει καὶ ὁ Κεδρηνός: « Τοῦτο δὲ πυθόμενος ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ τούτον μὲν μετέστησε τῆς ἀρχῆς, ἐνπεμφε δὲ τὸν Βοιωάννην . . . ὃς πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν μέχρι Ρώμης τότε τῷ βασιλεὶ παρεστήσατο . . . »

(γ) Lup. Protosp. Anno 1042 . . . « Et mense Februarj factus est Argyrus, Barensis, Princeps et Dux Italiae. »

τὰ ἀρχεῖα τοῦ Μοντεκασίνου, ὅπου καὶ ἰδιοχειρῶς ἠρύσθη τὴν ἀντιγραφὴν, συνετάχθη ἐν τῇ ἑδρᾷ τῶν Κατεπάνων μικρόν πρὶν ἢ πνεύσῃ τὰ λοιπὰ ἐν Καλαβρία ἢ Βυζαντινῇ κυριαρχίᾳ, δηλαδή μεταξὺ τοῦ 1040 καὶ τοῦ 1050, ἐπειδὴ δὲν ἠρμόστευσεν ὁ Ἀργυρὸς εἰμὴ ὀλίγους μῆνας, αὐτὸν μετ' ὀλίγον διαδεχθεὶς ὁ Θεόδωρος Χάνος (Canus).

(Δ')

... « εἰγνον | χειρὲς

... Βασιλείου

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὁ προαναφερόμενος βασιλεὺς ὁ τοῦ κρομμύδου ὁ λορικατὸς καὶ πρωτομανδάτωρ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν αρμαμεντῶν, ἀπο τῆς Θεοφυλαχτοῦ πόλεως ὁρμώμενος· ὁ τὸν τιμιὸν καὶ ζωόποιον σταυρον συν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι ἰδιοχειρῶς ποιήσας· τὴν παρῶσαν ἐκουσίον καταθεσιν καὶ τελειὰν διαπρασιν ἐκτίθημι καὶ ποιῶ πρὸς σε Νικόλαον τὸν ἐπιλεγόμενον τῆς ἁγίας αἰκατερινῆς ἐπὶ υποθεσεὶ τοιαύτῃ. Ἐπὶ περ ἐκ Θεοῦ ὁδηγούμενος Βασίλειος πρωτοσπαθάριος (α), Κατεπάνος χρηματίσας Ἰταλίας ὁ βοιωτῶν, ἐλέησέ με καὶ χάριν μικρὰς παραμυθίας πρὸς ἀντίσῃκωσιν δηλονότι πασῶν τῶν δουλειῶν ὧν ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς πράξεως αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, ὅτε καὶ καιρὸς ταῦτα ἀπαιτεῖ, ἐδωρήσατό μοι, καθὼς καὶ τὸ σιγγίλλιον αὐτοῦ περιεχει, τὸ καλύβιν (β), τὸ δὲ ἐνδοθεν τοῦ

(α) Λόγου περὶ πρωτοσπαθαρίου συμπύκτοντος, εὐθετος ἔρχεται ἡ ἐπανάμνησις τῆς δημώδους ἐκείνης προσφωνήσεως, δι' ἧς συνείθιζον οἱ Βένετοι νὰ ἀπολογῶσιν (εὐφημίζωσι) τὸν ὑπαρχον τῇ Κυριακῇ τῆς βατοφόρου· « Ὑπαρχε πρωτοσπαθάριε, καλὴ σου ἡμέρα καὶ καλὴ σου ἡμέρα, καὶ καλὴ ἐορτὴ σου ! » (Κωνστ. Πορφ. Ἐκθ. Κεφ. ΟΘ').—Δείγμα γνήσιον καὶ ἀκολόβοτον τῆς ἀγορίας κατὰ τὴν Θ' καὶ Ι'. ἑκατονταετηρίδα.

(β) Καὶ αὖθις ὁ αὐτὸς σχηματισμὸς τοῦ ὑποκοριστικοῦ, ὁ τοσοῦτον ὑπὸ τῆς ἡμετέρας χυδαίας εὐνοούμενος. Εἶδον ἐν Ῥώμῃ ἐπιτύμβιον τινα ἐπιγραφὴν, ἀνασκαφεῖσαν εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ ἁγ.

κάστρου Βάρεως, ἀντικρὺ τῆς Παναγίας τῆς Μετιτζίας, καὶ
 σύνεγγυς τοῦ λουτροῦ τῆς αὐτῆς, καὶ ἐκράτησα αὐτοῦ μέχρι
 τῆς ἐδ' ἰνδικτιονος. Κατὰ δὲ ταύτην ὁμοίως ἐκ Θεοῦ ὁδηγη-
 θεις, καὶ ποθῶν ὁ ὑπερευγενέστατος πρωτοσπαθάριος κατε-
 πάνος Ἰταλίας ὁ Ἀργυρὸς καὶ αὐθέντης ἡμῶν προσεπικυ-
 ρῶσαι μοι καὶ αὐτὸς τὸ πρωτότυπὸν μου σιγίλλιον, καὶ ὡσαύ-
 τως ἐκράτησα αὐτοῦ, καὶ ἐδέσποσα κυριῶς καὶ αὐθεντῶς ἀπὸ
 τῆς Ε' ἰνδικτιονος καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἀπερικόπως καὶ
 ἀνεπιφωνήτως, καθὼς ἐστὶ περιεκτικῶς καὶ ἐξ ὁλοκλήρου, ε-
 χον εἰς μὲν τὸ πλατὺς πήχεις ἐπτὰ, εἰς δὲ τὸ μακρὸς πήχεις
 ἑπτὰ. ἐπὶ τούτῳ νυνὶ, δια τὸ δόξαι μοι ἀνελθεῖν με εἰς τὴν ἐ-
 νεγχαμενὴν, τούτου χάριν ἀπεμπώλησα τὸ τοιοῦτον ὅλον
 καλύβιν μου πρὸς σε τὸν δηλωθέντα νικολαὸν εἰς τιμας τὰς
 μεταξὺ ἡμῶν συμφωνηθείσας καὶ ἀρεσθείσας, νομισματὰ εἰ-
 κοσι τεσσαρὰ σωτηρία, ἅτινα καὶ ἀνελάβομεν ἀπὸ χειρὸν
 σου εἰς χεῖρας μου ἐνώπιον τῶν ὑπογραψάντων μαρτύρων ἐ-
 πὶ τελείᾳ, ὡς εἴρηται, πράσει καὶ ἀποκοπῇ, ὥστε ἀπὸ τοῦ νυν
 καὶ εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους ἔχειν σε τὸν
 δηλωθέντα Νικολαὸν καὶ τοὺς σους κληρονομους ἐπ' ἀδείας
 τῆς τοιαυτῆς καλυβῆς κρατεῖν καὶ δεσποζεῖν, πωλεῖν, χαρι-
 ζεῖν, ἐναλλάσσειν, προῖξιν ἐγκαταγράφειν, ἐν ἱεροῖς τόποις
 προσενεγκαι, καὶ ἀπαξᾶπλῶς πάντα ποιεῖν ἐξ αὐτῆς ὡς ἀρ-
 γυρῶνητου ἡδὴ ὄντος σου, μῆτε παρ ἐμοῦ καὶ τῶν κληρο-
 νόμων μου, ἢ τοῦ ὅλου μερους μου ἐκζητούμενος ἢ περιχο-
 πτομένης εἰς αὐτό. εἰ δὲ γε ποτὲ καιρῷ ἢ χρόνῳ εἴτε ἐγὼ αὐ-
 τὸς, εἴτε τις τοῦ μέρους μου πρὸς διαστροφὴν τῆς παρούσης
 ἐκουσιοῦ μου διαπράξεως φανωμένῃ κίνησιν ποιοῦντες, ἢ ὅλως
 ἀνατρέψαι αὐτὴν βουλόμενοι, ἢ μὴ ὅλην τὴν τιμὴν αὐτῆς ἀ-

Γορδιανοῦ, ἐπὶ τὴν Λατινικὴν λεγομένην ὁδὸν, ἔχουσιν δ' οὕτως
 « Ἐπιθυμητόν μου πεδὶν, βλέπε μὴ ὀργισθῆς τούτου χάριν, ὅτι
 σὲ ἔδωκα ! » Τεκμήριον τῆς ιδιώτιδος, προγενέστερον βεβαίως τῆς
 Εἰκονομαχίας.

πολαβεῖν ἡμᾶς παρά σου λέγοντες, εἴτε τινα ἐτέραν πρό-
 φασιν κατ' αὐτῆς προσράπτοντες, εἴτε δι' ἡμῶν αὐτῶν, εἴτε
 δι' ἐτέρων ὑποβολιμαίων προσώπων ἀσφαλίζομαι ἐμὲ καὶ τὸ
 κατ' ἐμὲ μέρος, τὴν μὲν τοιαύτην τιμὴν αὐτῆς τῶν καὶ νομι-
 σμάτων ἀντιστρέφειν ἡμᾶς πρὸς ὑμᾶς, ἢ τὸ καθ' ὑμᾶς μέρος
 εἰς τὸ διπλασιον καὶ απαιτῶμαι καὶ χάριν προστίμου, λογω-
 μεν ὑμῶν νομίσματα τριάκοντα, λογῶ δε βασιλικοῦ πραιτω-
 ρίου ἑτερα νομίσματα τριακοντα, παρέχοντας ὑμῖν καὶ τὰς ο-
 χλήσεις πάσας καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων ἐξόδους. εἰθ' οὕτως πα-
 λιν στερεὰ καὶ εὐπροσδεκτος παρὰ τῷ δικαστηρίῳ ἢ παρούσα
 μου ὑπάρχει ἐκούσιος καὶ βεβαιος, καὶ ἀσφαλὴς διαπρασις,
 ὡς προστάξει τοῦ προδηλωθέντος αὐθέντου ἡμῶν πωλήσας
 σοι αὐτὸ, τοῦ καὶ οἰκειῳ στοματι αὐτοῦ παραγγείλαντός σε
 ἀγώρασαι τὸ δηλωθὲν καλύβιν ἀφόδως καὶ ἀσκεπτως ὡς ἀπ'
 ἀρχῆς τῆς ἐ. Ἰνδικτιῶνος ἀπὸ τοῦ Βοιωῶ ἀπερικόπως κρατή-
 σαντός μου αὐτὸ, καὶ ὡς ὁμοίως προστάξει αὐτοῦ ἀναχωρή-
 σας ἀπὸ τῶν ὧδε εἰς τὴν πατρίδα μου. Ὁθεν καὶ πρὸς πλη-
 ροφορίαν πάντων τῶν ἐντυγχανόντων τὴν τοιαύτην καθάραν
 καὶ τελειαν μου διάπρασιν γραφεῖν ἐδεσθῆν δια χειρὸς Ὁρι-
 στοῦ Βάρεως ἐνώπιον τῶν παρακλησεί ἡμῶν ὑπογραψάντων.

† Κωνσταντῖνος πρόξιμος ὁ παζηνὸς πάρειμι ἐπὶ τῇ δό-
 σει τῶν καὶ νομισμάτων καὶ μαρτυρ ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

† πέτρος υἱὸς Κροϊμάλδου Πρωτοπαπᾶς ὑπέγραψα.

† Εὐστάθιος τοποτηρητῆς ὁ γροϊμαλδου παρεμι ἐπὶ τῇ δό-
 σει τῶν καὶ νομισμάτων καὶ μαρτυρ ὑπεγραψα ἰδιοχείρως.

† Ego petrus imp . . . . .

† Νικόλαος Κόμης Κόρτης μαρτυρῶν ὑπέγραψα.

† στέφανος Κόμης Κόρτης ὑπέγραψα ἰδιοχείρως. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἡ ἀνάγκη τῆς συντομίας δὲν μᾶς ἐπιτρέπει κατὰ βῆμα καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐν τῇ συμβολαιογραφικῇ φιλολογίᾳ τῶν ἰδιογράφων. Εἰς τὰ ὀλίγα, χάριν δείγματος, ἐπαρκούμενοι, ὑπακούομεν τῇ χρείᾳ τοῦ νὰ μεταπηδῶμεν ἀπὸ τοιαύτης δέτινός εἰς ἄλλην προῖουσαν ἐποχὴν.

Διὰ τοῦτο δὴ ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν Νορμανδῶν ἐμφανίσεως μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Κόμητος Ῥογερίου, καθ' ἣν περίοδον ἱστορία τε καὶ νομισματικὴ, καὶ παλαιολογία, τὰ πάντα, ἐν λόγῳ, ἐπενδύονται ἐν Ἰταλίᾳ τὸν Νορμανδοβυζαντινὸν λεγόμενον χαρακτῆρα, εἰσέρχονται εἰς φάσιν καινὴν ἅμα καὶ μᾶλλον ἔτι ἀξιοσπούδαστον.

Χυδαῖκώτερον τὴν γλῶσσαν, παρὰ τὸ προηγούμενον, εἶναι τὸ ἐξῆς προικοσυμβολαῖον, ὅπερ συνέταχθη εἰς Ἀθήλον χώραν τῆς Καλαβρίας τὸ 6605 K. K, ἥτοι τὸ 1097 τῆς Θ. Ε. Ἐν αὐτῷ ἀναγινώσκονται διάφοροι λέξεις καὶ φράσεις τῆς ἐνεστῶσης νεοελληνικῆς συνηθείας.

(Ε')

« .†. Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Παναγία Θεοτόκε συν τῷ μονογενῇ σου υἱῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν ευτυχῶς βοηθῆ ἡμῖν »

Εἰσιν τὰ ὀφειλοντά δοθῆναι παρ ἐμοῦ Βασιλείου πρὸς τὴν ἐκ Θεοῦ δοθέντά μοι συγγένισσαν ὀνόματι Ἀλφοράναν. διδωμι δε αὐτῇ οὖωνιν καὶ μοναπλῶμα καὶ σκουλαρικιον (α). καὶ καλλιγία (β). καὶ μανδύλιν. Καὶ λόγον μὲν Θεορέτρου (γ) β'. μῦθια $\frac{x}{x}$ (δ) εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ Καλαυροῦ,

(α) Ἐνώτιον. — (β) Ἵποδήματα, ἔθεν καὶ τὸ ἐπίθετον Καλλιγίας.

(γ) Θεορέτρον, τὰ θεώρητρα, τὰ καὶ ἀνακάλυπτρα ἥτοι τὰ πρὸς τοῦ νυμφίου πρὸς τὴν νύμφην προσαγόμενα δῶρα, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐθεώρει αὐτὴν ἀσκεπῇ τὸ πρόσωπον. — (δ) Σίγλα, σημαίνουσα, χωράφιον εἰς πληθυντικὸν ἀριθμόν.

πλησίον τοῦ Σπανοῦ· τῷ δὲ ἐμῷ ἀδελφῷ ἀπο οσπητίων (α), χωραφίων, ἀμπελίων, ἡμεροδένδρων, μύλων, τὴν μερίδα ἐκ τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς κληρονομίας κατ' ἀδελφόν, καὶ τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ.

Ἐγράφη ἡ παροῦσα προῖξ διὰ χειρός . . . . .
πρεσβυτέρου Θεοφάνους, προστάξεως τοῦ κυρίου Εὐστρατίου καὶ κριτῆς.

Ἰνδικτ. ε. ἔτους 587.

Διὰ τῆς ἐπομένης ἐτέρας πράξεως, γραφείσης τῇ 4ῃ Μα-
ίου 1118, ἀφιεροῦτο εἰς τὴν περίβλεπτον τῆς ἐν Κάβα Ἀ-
γίας Τριάδος Μονὴν ἐν χωράφιον.

Ἀξιοσημεῖωτοι αἱ λέξεις, ὅσαι συνέρχονται εἰς τὴν ὁρο-
γραφίαν τοῦ ἀφιερώματος.

(5.)

* . . . . . (*)

Εἰσὶν δὲ οἱ περιορισμοὶ τοῦ αὐτοῦ χωραφίου, κατὰ μὲν ἀ-
νατολὰς ἀπὸ τὴν ὁδὸν τὴν ἅπερ ἐνέρχεται εἰς τὸ κῦρ Ζωσί-
μου (β) καὶ ὑπάει στον ἅγιον παῦλον, καὶ ἀπὸ τὴν δρῦν, πό-
θεν τὸν σταυρὸν ἐποιήσαμεν καταβαίνει ἡ πριονία, τὸ ἐστὶν με-
ταὶς β'. πριονίαις καὶ ἀπὸ τὸ ἀλῶνιν ὑπάει παλιν ὡς ἡ πριονία
ἐπὶ τὰ ἀκτρώα (γ) μέρη, καὶ ριχτεὶ κατου στὴν ὁδὸν τὴν ἅ-
περ ἐρχετο ἀπαι (δ) τον ἅγιον Πέτρον τῆς Μαλλίας εἰς
τὴν δρῦν, ὅπου τὸν σταυρὸν ἐποιήσαμεν, εἰς τὸ πόδωμαν (ε)

(α) Ἰτάχα καὶ τὸ οσπητίον ἀνήκει εἰς τὸν πρεσβύτερον ὁρισμόν·

(*) Παραλείπω τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, ὡς ἄχρηστα εἰς τὴν με-
λέτην μας.

(β) Μονή, τότε κειμένη εἰς τὴν Διακράτησιν Ῥηγίου.

(γ) Ἐπὶ τὰ ἀρκτώα, κατὰ μετὰθεσιν.

(δ) Αἱ προθέσεις ἀνά, κατὰ, παρὰ, ἀπό, ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον
ἔναι, καλαί, παραι, ἀπαι, προφερόμεναι, εἴτε ἀπλῶς, εἴτε ἐν συνθέ-
σει, μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν κοινολεξίαν.

(ε) Πόδωμα, ὁ ποδῶν, ἡ ἄκρα.

τοῦ χωραφίου, καὶ ὡς ἔρχεται ἡ προρηθεῖσα στράτα (α) ἀπαι-
τὴν δρῦν ἄχριν ὅπου ἐξομαλίζει ὀλίγον ἐπὶ τὰ δυτικά μέρη,
καὶ στρέφεται ὁμοίως τὰ δυτικά μέρη τὸ πλάγιν τὸ κάτω,
καὶ ῥίχτει εἰς τὴν δρῦν, ὅπου τὸν ἕτερον σταυρὸν ἐποιήσαμεν
εἰς τὸ πόδωμαν τοῦ χωραφίου τοῦ ἀδελφοῦ μου Κωνσταντί-
νου, καὶ ὡς ἔρχεταν ἀπὸ τὴν δρῦν τὸ ρυακίτζιν (β) ἄχριν τοῦ
σπάρτου, ὁμοίως ἐπὶ τὰ δυτικά μέρη, καὶ ὡς ἀναιβαίνει ἄχριν
εἰς τὸν φραξον, οὗπου τὸν σταυρον ἐποιήσαμεν· καὶ ἀπὸ τὸν

(α) Ἡ στράτα, ἡ πόρτα, τὸ ὁσπῆτι ἦσαν ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν ἕως
ἀπὸ προοιμίων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἰμὴ καὶ πρότερον.
(Boeckh, Inscript. vol. 1. Fasc. alter. pag. 310) Ἄγγλος τις, συγ-
γράφας περὶ τῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις λατινισμῶν, οἰκτερεῖ μετ' ἐλ-
πον ὑπερβολικὴν τὴν τότε συμβαίνουσαν ἀποσύνθεσιν τῆς Ἀτθίδος
(Indication of an intruded latin term in the ellenistic greek,
which has been inveterately mistaken for a genuine greek
word, by Granville Penn.—Transact. of the R. Society of Lit-
terat. 1829. Vol I. p. 2). ὡς δὲ παράδειγμα τῆς διαφθορᾶς φέρει
τὸ περὶ Ἰούδα τοῦ Ἀγ. Λουκᾶ ῥῆμα ἐλάχησε, ὅπερ ὁ Ἄγγλος ἑλληνι-
στὴς ἐξάγει ἐκ Laqueo, ἐγὼ δὲ παράγω ἐκ τοῦ δωρικοῦ λακέω
ληκέω=λάσκω. Βέβαιον, ὅπως δὴ ποτε, ὅτι ἄφθονος ἔκτοτε εἶχεν εἰσ-
ρεῦσαι εἰς τὴν κοινὴν ὁ λατινισμὸς· κατὰ δὲ τὸν Η' αἰῶνα, μᾶλλον δὲ
κατὰ τὸν Θ' ἡ ξενολεξία ἐκορυφώθη. Ἐν τῇ μεταφράσει τῶν συγ-
γραμμάτων τοῦ Γρηγορίου Διαλόγου, ἥτις ἀποδίδεται πρὸς τὸν ἑλ-
ληνοκλαθερὸν Ζηχαρίαν, τὸν καὶ τελευταῖον τῶν ἐν Ῥώμῃ ἀρχιρευ-
σάντων ἐλλήνων, ἀναγινώσκονται μυρία ὅσαι λέξεις λατινικαί. Τοι-
αῦται λ. χ. αἰ ἀδοκᾶτος, ἀκουμβῶ, ἄρκλα, βιβάριον, βαρβᾶτος δε-
νάριον, δεφένσωρ, ἰλλούστριος, ἰνδικτιῶν, κάμπος, κανδήλα, κάστρον,
καλλιγῶ, κλαφατιζῶ, καπίστριον, κουρσεύω, κονδιμέντον, κομμω-
νιτόρτον, κόμης, κουριάλιος, ματρώνη, μανούβριον, μαγκήκιον, μίλια,
μισεύω, μανειονάριος, νοτάριος, νούμερος, ὄρδιος, παγανόν, πατρίκιος,
πιγμεντάριος, πραδεύω, ῥήξ, τραβῶ (traho); τριδούνος, καὶ τριδου-
νάλιον, σκάλα, σκαμνίον (scamnum), σκρίνιον, σοῦδα, ταβουλάριος,
φαμίλια, φλαγγέλιον, φλασκίον, πλὴν τῶν ἑτέρων τῆς καὶ σήμερον
καθομιλουμένης, αἵτινες ὡς τασσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν.—Ὁ Μαρέης
(Storia Diplomatica, σελ. 116) δημοσιεύει ἕνα πάπυρον τῆς 5. ἐ-
κατονταετηρίδος, ὅπου αἱ λατινικαὶ λέξεις cartulae, omnibus, prae-
buit, teste γράφονται ἑλληνιστὶ κάρτουλε, ὡμπιθως, πρεβουht, th-
σth. (β) Τὸ ρυακίτζιν, ὑποκορισμὸς τοῦ ὑποκαριστικοῦ ρυάκιον.

φράξον ὡς αναιθαίνει τὸ συνάριν (α) ἐπὶ τὸ μεσημβρινὸν μέρος, τὸ ἐστὶν αναμεταξύ του αὐτοῦ χωραφίου καὶ τοῦ χωραφίου τοῦ ἀδελφοῦ (μου) Κωνσταντίνου ἄχρι προσκέφαλα τοῦ χωραφίου, ὅπερ κρατεῖ ὁ Σερεμήλος (β), καὶ ρίχτει εἰς τὴν προρηθεῖσαν ὁδόν, τὴν ἀπέρχεται στὸν ἅγιον Παῦλον, καὶ εἰς τὴν πρωτεινὴν δρῦν, ὅπου τὰ σύνορα ἀρχίσαμεν, καὶ κλίνει τὰ χωράφιον ἀπὸ [πασέου μέρους (γ). . . . .

Ἦδη ἀπὸ τοῦ δε καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τεκμηρίων τούτων ἐμάρψασε γνώμην ἰδίαν ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης περὶ τοῦ τίς ποτε ἡ συνθήκη τῶν ἰδιογράφων γλῶσσα, ἐὰν ἡ ἀρχαιοκατάβατος τῆς Ἰταλίας δωρίς, ἢ μᾶλλον αὐτῇ, αὐτοπάτη ἢ ἡμετέρα νεοελληνική. Ἄλλ' αἱ πεποιθήσεις ἐπιπλέον ἐνισχυθήσονται, ἅταν ἐπισυναψώμεν καὶ ὅσα ἄλλα δείγματα ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας.

Οὐχ ἥττον ὑπὸ γλωττικὴν ἐποψίν ἀξιόλογον καὶ τὸ ἐξῆς ἀφιέρωμα εἰς τὴν αὐτὴν μονήν, γενόμενον ἐν ἔτει 1112 παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου Νικολάου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λέαντος (δ).

(Ζ)

« † σημεῖον χειρὸς πρεσβυτέρου Νικολάου νοτάρου καὶ Λέα ἀδελφοῦ αὐτοῦ. ο τον τίμιον καὶ ζωῶπειον ζω. σταυρόν. ηκεια ημων γνωμην και βουλήν αυθαίραιτον εχαρήσαμεν και προσφερομεν πρωτον εις τω Θεόν και εις την αγίαν τερνιτάτε της Καθας και εις την αγίαν Θεοτοκον της Περτουσας δια ψυχην του πατρος ημων και της μητρος ημων και δια

(α) Σύνορον, συνάριν, ὄριον· λέξις τῆς νεοελληνικῆς, κοινὴ παρ' ἡμῖν ἀπανταχοῦ.

(β) Σερεμήλος, Σερ Ἐμῆλος, Κύριος Αἰμύλιος.

(γ) Ἀπὸ πασέου μέρους, ἀπὸ παντὸς μέρους.

(δ) Μεμβράνα παλιγγεστος, ἥτις τὸ πρὶν περιεῖχε τεμάχιον ἀγνώστου συγγραφέως *Περὶ σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων*, τεμάχιον ἀρχόμενον οὕτω—*κάθαρσιν τὴν διὰ τοῦ, λήγον δὲ διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων ποῦμι.ι.ο.ι.ο.δω.*

τας ψυχας ημων εν πετζη (α) χωράφιν και τὰ δένδρια της οὔσιν (β) εν αυτην συν εισώδω και εξώδω αὐτοῦ. του ἔχειν εξουσίαν το μοναστηριν της αγιας μαριας της περτουσας (εις) τὸ χωράφιν και τὰ δένδρια της οὔσιν εν αυτην . . . πο- νεῖν, πωλεῖν, χαριζειν, ανταλαττειν, και ειτιδαν θελης καὶ βου- λεσαι. και το χωραφιν ταυτην κειμενην εις την αλιτζιν πλη- σιον του Λεό Αλβου καὶ Ούρσου Κουσεντη και πρεσβυτερου ιωάννου απανω. χωραφιν του μοναστηρι. εστίν δὲ ο περιορι- σμος του αὐτοῦ χωραφι απο ανατολικο μερος ιωάννου πιπίνου και απο δυτικον μερος πρεσβυτερου ιωαννου μητζουρικι και ηλλη του μαύρου, και απο αρκτρον ηλλη του αλβου λεου (γ), και απο αρκτρον πρεσβυτερου ιωαννου και ουρσου κουσεντί- νοῦ (δ). ει δ' ονπερ ουκ ηγοῦμεν (ε) φωραθῇ τις επενοχλήσειν περι το τοιουτον χωραφιον, ητε ημεῖς, ητε υιος ημῶν, ἤτε τις (ἄλλος), ἐν πρωτοις ἔχη αναθεμα παρα πατρος και του υιοῦ καὶ αγίου πνευματος και των ιβ'. αποστόλων καὶ τῶν τῆς Θεωφωρων πατερων, και εστω ξενος των χριστιανων, καὶ πε- ρι τὰ μωρα του κοσμου. προς την εκκλησίαν τὸ διπλὸν και εις το δημοσιον ᾧ νομισματα. καὶ ακούω σιωπαν ἐν παρουσίᾳ μαρτύρων . . . Ἐγράφη δια χειρος νικολάου, ως και νοτα- ρίου διὰ πρόσταξιν του αυθεντη Ρουπερτου, μηνι μάρτιον, εις τας ιε'. σαββάτω, ὥρα γ'. ἔτει ςχλ'. ινδικτιωνι α'. εν ταις η- μεραις αυθεντου ρουπερτου καὶ δικομη Νικολάου Κουσεντίνου ἐν ταις ημέραις αυθεντου αββᾶ καὶ πριορε πρεσβυτέρου και μοναχου δόννου (ς) Γαδελέτου».

(α) *Πετζιν*, *πετζιον*, ἐκ τοῦ ἰταλ. *pezzo*, τεμάχιον. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ *πετζι* ἐν τῇ σημασίᾳ δέρματος, ὅπερ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ *τομά- ριον* ἐκ τοῦ τέμνω. (β) *Της οὔσιν* τὰ ὄντα. (γ) *Ηλλη*, ὕλη, δάσος.

(δ) Τὸ κακοδύντακτον τοῦ ὕφους, καὶ οἱ πλεονάζοντες ἰταλισμοὶ (μάλιστα ὅπου τύπος νοταριακὸς δὲν συμπίπτει), ἐξοκέλλουσιν ἐν- ταῦθα τοσοῦτον, ὥστε ὑποψία ὑπεγείρεται μὴ ὁ συμβολαιογράφος, ἄμειρος τῆς ἑλληνικῆς, κατέστρωσεν ἰταλιστὶ τὸ πρωτότυπον.

(ε) *Φωραθῇ*, ἀντὶ πειραθῇ. (ς) *Δόγγου*, δόμινον, *domini*, ὄθεν

Κατὰ τὸ 1127 ἀπεβίου ἀτεκνος εἰς Σάλερνον καὶ τριακονταετῆς τὴν ἡλικίαν ὁ Οὐίλλέλμος, Ἀπουλίας Δούξ, καὶ υἱὸς τοῦ Ῥογερίου, Δουκὸς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας, αὐτὸς ὅστις ἐπειράθη πρό τινας νὰ ἐξασκήσῃ κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας. Ὁ θεῖος αὐτοῦ Ῥογέριος, ἅμα μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ, ἀπέπλευσε μετὰ ἐπτὰ τριήρων καὶ στρατοῦ εἰς Σάλερνον, ὅπως αὐτοπροσώπως διεδικήσῃ τὰ νόμιμα τῆς διαδοχῆς τοῦ δικαιώματα.

Οἱ Σαλερνῖται μετὰ τινα ἀντίστασιν παρεδόθησαν, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ διατηρήσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἀκρόπολιν. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς ὑποταγῆς ἐμμελήθησαν ἐκ διαδοχῆς οἱ τῆς Ἀμάλφης καὶ τῆς Βενεβενδαῦ, αἷς συνήλθον μετ' ὀλίγον ὁ Ῥαίνουλφος κόμης Ἀλίφης, ὁ Λάνδορφος τοῦ Μοντεμαράνου, ὁ ἕτερος Λάνδαλφος τοῦ Ἀγίου Βαρβάτου, ὁ Ῥαυλ τοῦ Φραγγνήτου, ὁ Οὐγὸς Ἰούφανς, καὶ ἕτεροι τῆς χώρας ἐκείνης ἀρχιτεμαριοῦχοι, καὶ ἄρχοντες. Ἀλλ' ὁ Πάπας Ὀνώριος ἐξεπτοήθη ὑπὸ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ῥογερίου. Ὡς ἡδύνατο ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησίᾳ νὰ ἀνεχθῇ τὴν ἐπέκτασιν τῆς δυνάμεως, καὶ τὰ πλεονεκτικὰ σχέδια τοῦ ἐπιφόβου ἀνταγωνιστοῦ ἐπὶ χωρῶν μάλιστα ὑπαγομένων, ὡς αὐτὴ δισχυρίζετο, εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς; Ὁ Πάπας οὖν ὑπεκίνησε συναμοσίαν κατὰ τοῦ Ῥογερίου. Τὸ αὐτὸ ἔτος, οἱ διασημότεροι τῶν Βαρώνων Ἀπουλίας συνελθόντες ἐν Τρωάδι (Troja, πόλει κτισθεῖσῃ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν), συνεκρότησαν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν κατὰ τοῦ Κόμητος, προσεκάλεσαν δὲ καὶ τὸν Πάπαν εἰς τὴν συνέντευξιν. Παρευρέθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Ῥόβερτος πρίγκηψ Καπύης, ὁ Γεφρήδος κόμης Ἀνδρίας, ὁ Γκριμόαλδος πρίγκηψ Βάρεως, ὁ Ταγκρήδος κόμης Κονδερσάνου, ὁ Ῥογέριος κόμης Ὀρείας, μετὰ δὲ τούτων καὶ ἕτεροι ἀν-

---

καὶ τὰ βυζαντινὰ *Δόμοι*, καὶ *Δόμα*. Ὁ δὲ ἀσθέντης Ῥόβερτος οὗτος φαίνεται ὁ αὐτὸς Πρίγκηψ Καπύης, περὶ οὗ λόγος μακρότερος γενήσεται εἰς τὸ προσεχές ἰδιόγραφον.

τάρται. Ποῖα διέπραξάν ἀθέμιτα καὶ ἀνόσια κατὰ τῶν ἐταίρων τοῦ Ῥογερίου, τινὰς ὠμότητας καὶ κακοποιήσεις ἐνήργησαν οἱ ἄρχοντες οὗτοι, ἀφοῦ ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας, ταῦτα ἡ σήμερον ἱστορία αἰσχύνεται γὰρ διηγηθῆ λεπτομερῶς. Ἐν τούτοις ὁ Πάπας, συναθροίσας σύνοδον ἐν Τρωάδι, ἐξηκόντισε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτίμῃσιν κατὰ τοῦ Κόμματος Ῥογερίου, ὡς δῆθεν σφετεριστοῦ τῆς ἐπικρατείας Βασιλείου τοῦ Β' καὶ βιαστοῦ τῶν ἐπισκόπων Συκελίας. Ὁ δὲ Ῥογέριος, ἀποβαλὼν τότε πᾶσαν ἐλπίδα φιλικῶν τινας συμβιβασμοῦ, ἔσυρε τὸ ξίφος, καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὴν τύχην τῶν ὅπλων τὴν ἔκβασιν τῆς διαφορᾶς.

Τὰ ἐπόμενα ἰδιόγραφον, ἀφελὲς μὲν ἀλλ' ἀδαλον μαρτύρημα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνασύρει τὸν πέπλον εἰς μίαν τῶν μυρίων παρανομιῶν, ὅσας ἡ ἀναρχία ἀφ' ἐνὸς καὶ αἱ ἀντεκδικήσεις τῶν τιμαριωτῶν ἀφ' ἐτέρου ἐπῆνεγκον κατὰ τῶν φίλων τοῦ Ῥογερίου ἐν Καλαβρίᾳ. Ὁ προῤῥηθεὶς Ῥόβερτος Α' πρίγκηψ Καπύης υἱὸς τοῦ Ριχάρδου Β' τοῦ ἀποθνήσκοντος ἐν ἔτει 1106, ἀπέσπειλε τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ πρὸς σύλληπιν καὶ κακοποίησιν τῆς πλουσίας τότε μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἐπικαλουμένης τοῦ Κυρ Ζωσίμου. Οἱ σκαιοὶ οὗτοι, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἐλθόντες εἰς τὸ καστέλλιον τῶν Νόων, παρὰ τὸ ὁποῖον ἔκειτο τὸ ῤηθὲν μοναστήριον, τὰ μὲν τῶν ποιμνίων τούτου ἀφήρπασαν, τὰ δὲ ἔσφαξαν βαρβαρικῶς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ μοναχοὶ, καιροφυλακτήσαντες, δὲν κατεμήνυσαν τὴν βίαιοπραγίαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, τὸ 1130, ὅτε, καταβάλων ὁ Ῥογέριος τοὺς ἀντάρτας, ταπεινώσας τὸν Πάπαν, ἐξελθὼν ἀπανταχοῦ νικητῆς, ἀπέβλεψεν εἰς αὐτὴν τὴν βασιλικὴν τιμὴν, ἣν καὶ τῇ συναινέσει τοῦ Πάπα περιεβλήθη, τότε οἱ μοναχοὶ, τὸν Ῥόβερτον ἐγκαλέσαντες, ἐξήτησαντο ἀποζημιώσιν εἰς τὴν Κώρτην τοῦ Ῥογερίου.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος περγαμηνή, συντεταγμένη εἰς τὴν χυδαιοτέραν καὶ συνήθη διάλεκτον τοῦ καιροῦ ἐκείνου, περιλαμ-

βάνει τὴν ἀπογραφὴν τῆς ζημίας. Καὶ ὡς μαρτυρία μὲν τῶν τότε ταραχῶδων συμβάντων δὲν στερεῖται ἱστορικῆς τινος σημαντικότητος, ὡς ἀξιόλογον δὲ τεκμήριον τῆς ἐπιχωριαζούσης κατὰ Καλαβρίαν ἐλληνίδος ἐν τῇ IB' ἑκατονταστηρίδι ἐπικαλεῖται τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ ἀναγνώστου προσοχήν. Δέον οἱ περὶ τὰς γλωττικὰς μελέτας καταγινόμενοι νὰ μὴ παρίδωσι τὴν ἀρχαιότητα ἐγγράφου. Μέχρι τοῦδε πρεσβύτατον δείγμα τῆς ἐν τῇ γραφῇ ἐμφιλοχωρησάσης κατὰ τὸν μεσαιῶνα νεο-ελληνικῆς ἐξελήφθη τὸ σατυρικὸν ποίημα τοῦ Πτωχοπροδρόμου, αὐτὸ ὅπερ πρῶτος γνωστὸν ἐποίησεν ὁ Κοραῆς, τὸ χειρόγραφον λαβὼν ἐκ τῆς Παρισιανῆς βιβλιοθήκης. Ἀλλὰ τὸ ἐνταῦθα ὑποσυναπτόμενον, εἰ καὶ συντομώτερον καὶ πεζὸν ἄλλως τε, προηγεῖται τοῦ Πτωχοπροδρόμου κατὰ μίαν ὄλην γενεάν. Ὡς ἐκ τούτου δύναται νομίμως νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον καὶ ἀρχικὸν σημεῖον, ὅθεν ὠρμήθη ἡ γλῶσσά μας, (ἡ γλῶσσα, λέγω, τοῦ ἐλληνικοῦ δήμου), καθ' ἣν στιγμὴν, συναισθανθεῖσα τὴν χρεῖαν τῆς αὐθυπαρξίας, καὶ ἰδιοπροσωπίας, ἀπετάχθη τῆς ὀλιγαρχίας τῶν ἀττικιστῶν.

(H.)

α. † Καὶ τοῦτο ἐστὴν τὸ πρᾶγμα τῷ ἅπερ ἐποίησε κλεψιν ρωδετος υἱὸς ριγκάρδου ἐκ τῶ μοναστήριν τοῦ x̄yr ζωσίμου ἀπότης (α) ἐπειασε τὴν χώραν ὁ πάνυ ὑπέρλαμπρος καὶ ἅγιος ἡμῶν δεσπότης ὁ μέγας ριγας κυριος ρωκεριος δεσπότης συκελίας καὶ καλαβρίας καὶ λωγγειβαρδίας, καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης· κύριος ὁ Θεὸς δώσοι αὐτὴν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ διὰ τὸ δίκαιον τοῦ κρατεῖν πανταχοῦ . . . ἀπὸ τοῦ ρχλς' ἔτους ἰνδικτ. ς'. Ἐν πρώτοις ἔθεσε κλέπταις εἰς τὸ καστέλλιον τῶν Νόων, ὅπου (β) ἐκλεψαν τὰ βωῖδια τῆς μονῆς, νικόλαον τῶν φαβάλων, καὶ ροβέρτον μετζαμέσαν (γ), καὶ βαλ-

(α) Ἀπότης, σύνθηες καὶ τὴν σήμερον ἀντὶ Ἀφότου.

(β) Τὸ ἀπὸ πρωτοφανές. (γ) Mezzamessa.

δουῖνον τοῦ πρεσβυτέρου χαριβέρτου, καὶ ἰωάννην μετ' αὐτοῦ, καὶ ἰωάννην τρωγκελλίτην, καὶ ἀναστάσιον τοῦ ἀργυροῦ τοῦτοι οἱ προγεγραμμένοι εἰσὶν οἱ κλέπταις τῶν βοιδίων τοῦ μοναστηρίου τῆς κ. ὡς ἰσχυροῦ καὶ ἐν πρώτοις ἐκλεψαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μοναστηρίου (α), ὀνόματι γιλιβέρτου, βοῖδα κεφαλ. α'. ὅσον ἐχρῆζεν (β) νομίσματα γ'. καὶ τοῦ πρεσβυτέρου λέοντος βοῖδια α'. ὅσον ἐχρῆζε νομίσματα β'. ἡμισί, γουλλιέλου μ. κλουπίκτου (γ) βοῖδια α'. νομίσματα γ'. καὶ πέτρου τῆς πῶλλας βοῖδιον ενα, νομίσματα γ'. καὶ πρώπεια (δ) τοῦ μοναστηρίου κεφαλ. γ'. ὅσον ἐχρῆζεν νομίσματα η'. καὶ ἰωάννου κτείστη βοῖδιον α'. ὅσον ἐχρῆζεν νομίσματα β'. ἡμισί, καὶ τοῦτοι εἰσὶν οἱ κλεπταις τῶν χοιριδίων τοῦ μοναστηρίου καὶ τῶν προβάτων ἰωάννης ὀλιαντέστας (ε), καὶ ὁτος, καὶ ῥωκέρης τοῦ βιδέλη, καὶ λανδρίς υἱος ἰωάννου τοῦ ρουγτούνδου. ταῦτα δὲ εἰσὶν τὰ πρόβατα τοῦ δομεστίκου ἀνθρώπου τοῦ μοναστηρίου κεφάλαια ε'. καὶ τοῦ ἀργέντη κεφάλαια γ'. τοῦ μοναστηρίου κεφάλαια ε'. καὶ τοῦτα εἰσὶν τὰ χοιρίδια, τὰ ἐκλέψασιν ἐκ τοῦ μοναστηρίου κεφάλαια ρν'. καὶ ἐκ τὰ ρν'. ἔστρεψαν (ς) κεφάλαια ρί. καὶ τὰ ἄλλα τὰ κρατοῦσι, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ χωρίου κεφάλαια δ'. τοῦ πρεσβυτέρου λέοντος καὶ οὔρου πιθήκου α'. καὶ βασιλείου φλωρίτου α'. τοῦτα ἔσφαξαν καλοκύρης κωρακῆς καὶ ἰωρδάνης τοῦ πρεσβυτέρου χαριβέρτου ὅταν ὑπῆρχον ἐξουσιασταί, ομοίως καὶ τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου τοῦ μοναστηρίου ἐκλεψεν ὁ χρυσογένης καὶ ὁ ἀδελφός του γεόργιος, υἱοὶ τοῦ κραβαρᾶ βοιδίων κεφάλαια ε'. ὅσον ἐχρῆζασιν νομίσματα η'. Ταῦτα πάντα ἔχασεν τὸ μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ

(α) Κλέπταις ἀντὶ κλέπτει, τὸ δὲ κλέπτω συντάττομενον, ὡς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀγοραίᾳ, μετὰ γενικῆς, ἀντὶ τῆς δοτικῆς.

(β) Χρήζω, ἀχρήζω, συνηθέστατον τὴν σήμερον.

(γ) Malopincto, κακόχρους, δύσχρους. (δ) Propria, κατ' ἰδίαν.

(ε) Olio in testa. (ς) Ἀπέδωκαν.

κυρίου ζωσίμου παρὰ τοῦ κυρίου ρωβερτου υιοῦ ριγκάρδου
καὶ τῶν κλεπτῶν αὐτοῦ τῶν προλεχθέντων ἀπὸ τοῦ προγρα-
φέντος ἔτους καὶ ἰνδικτιῶνος ἄχρι τοῦ νῦν.»

Ἐρωτῶ πάντα ἑλληνα, ἐρωτῶ δὲ καὶ τοὺς ἑτεροεθνεῖς ὅσοι
τὴν γινῶσιν καὶ τὴν προφορὰν τῆς ἡμετέρας ἐπιτοπίως παρ-
εδόθησαν ἐν Ἑλλάδι· τίς ἡ γλῶσσα τοῦ ἰδιογράφου τούτου;
Φαίνεται τις ἀπόβροια τῆς ἰταλικῆς δωρίδας, ἀπόβροιά τις ἑ-
τεροφυῆς, ἀλλοτρία πρὸς τὴν νεοελληνικὴν; ἢ μᾶλλον εἶναι
αὕτη αὕτη καὶ ἀπαράλλακτος ἡ γλῶσσα ἣν ὁ κοινὸς τῆς
Ἑλλάδος λαὸς σήμερον ἔτι κατὰ παράδοσιν ἐγχώριον καὶ
λαλεῖ καὶ γράφει;

Ἄν πόλιν τινὰ τῆς ἐπικρατείας τοῦ Γεωργίου Α'. περιερ-
χόμενος εὗρισκες χαμαὶ κειμένην τὴν ἀνωτέρω γραφὴν, ἀ-
χρονολόγητον, ὅμως, ἀλλὰ καὶ εἰς χαρτόσημον κατεστρω-
μένην, ἤθελες τάχα φαντασθῇ, ὅτι ὁ συντάκτης αὐτῆς ἐ-
γεννήθη πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νεωτέρου κόσμου, πρὸ
τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως, πρὸ καὶ αὐτῆς τῆς Σταυρο-
φορικῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ὅτι ἐγεννήθη ἐν ταῖς ἡμέ-
ραις Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, σύγχρονος δὲ ὑπῆρξε τοῦ Βοη-
μούνδου καὶ τοῦ Ταγκρήδου; Ἡ μᾶλλον ἤθελες εἰκάσει, ὅτι
οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦτο τὸ εὖρημά σου, παρὰ ἡ ἔκθεσις κακουρ-
γήματος, προστριβέντος κατὰ φιλησύχου κοινοβίου εἰς τίνα
τῶν ἐπαρχιῶν, ἔκθεσις, ἣν πιθανῶς ἔχασε καθ' ὁδὸν ὁ συντά-
ξας αὐτὴν ἡμιπαίδευτος ἐνωμοτάρχης;

Τὸ αὐτὸ κατὰ προσέγγισιν λεκτικὸν ἐν χρήσει· ἡ αὕτη ἀ-
ναλελυμένη σύνταξις· ὁ αὐτὸς γραμματικὸς χαρακτήρ, πλὴν
ἀσημάντου τινὸς διαφορᾶς, ὡς φέρ' εἰπεῖν τοῦ ἀπαρεμφατι-
κοῦ ἐνεστώτος, τὸν ὁποῖον ἢ μὲν σύγχρονος φωνὴ ἀπεσύνθε-
σεν, ἢ δὲ περγαμηνὴ ἀπλοῦν τῇ δε χἀχεισε διαφυλάττει.

Παράβαλε τὴν χυδαίαν τοῦ Kῦρ Ζωσίμου πρὸς τὴν καθο-
μιλουμένην ἡμῶν, σύγκρινον τὸ ὕφος, τὰς ἑξεις, τοὺς ἰδιω-

τισμούς της μὲν πρὸς τοὺς της δὲ, καὶ θέλεις ὁμολογήσῃ
ὅτι ἡ ταυτότης δὲν ἐπιδέχεται προβληματικότητα.

Τοιοῦτον ἀνώτατον βαθμὲν φθάνει τὸ ὁμοειδὲς, ὥστε κοι-
ναὶ εἰς ἀμφοτέρας οὐ μόνον αἱ ἐπιχώρια συνήθειαι, ἀλλὰ γὰρ
καὶ αὐταὶ τῆς πρεσβυτέρας αἱ παραφθοραί. . . . « Ἐθεσε
κλέπταις ὁ ποῦ ἐκλεψάντ' ἀβόδια της μο-
νης. . . . Ἀπότης ἐπίασε τὴν χώραν. . . .
Τὰ πρόβατα ὁ ποῦ ἐχρήζασι. . . . Τοῦτοι, ἀν-
τί οὗτοι, καὶ τοῦτα, ἀντί ταῦτα. . . . Ἐχασε τὸ μὲ-
ναστήριν, καὶ τὰ λοιπά. »

Ἐνὲν λόγῳ, ἡ γλῶσσα τῆς περγαμνῆς καὶ ἡ τῆς σημε-
ρινῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀναμφιλέκτως μία καὶ ἡ αὐτή. — Δὲν
ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων ὅσον δύο διάλεκτοι ὁμομήτριοι ἀ-
πέχουσιν, ὅσον λ. χ. ἀπέχει ἡ Νεαπολίτις τῆς Ἑννείδος, ὅ-
σον ἡ Μασσαλιώτις τῆς Παρισιανῆς· εἶναι ἡ γλῶσσα μιᾶς
καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως, ἡ γλῶσσα ὅς εἰπεῖν τῆς αὐτῆς οἰ-
κίας, ἥτις ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν ἀμεταποίητος, ἡ καὶ ἥκιστα
ἡλλοιωμένη παρεδόθη πρὸς ἀπωτάτην ἀπογονήν.

Ἑπτακόσια καὶ τριάκοντα πέντε ἔτη παρήλθον λοιπόν,
χωρὶς οὐδεμιᾶς σημειώδους μεταβολῆς! Καὶ λοιπὸν ἀπρα-
κτοί, ἄγονοι, στεῖροι διέβησαν ἀπὸ προσώπου τοῦ γένους
ἡμῶν οἱ ἑπτὰ δραστηριώτατοι καὶ μεταβλητικώτατοι αἰῶ-
νες τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀνακαινίσεως! — Ὅποια πυραμιδιώδης,
καὶ ὄντως φαινομενικὴ μονιμότης!

: Πότε ὁ Βιλλαρδουῖνος καὶ ὁ Μούσχος συνέταττον εἰς
τὴν ἀμορφον ἐπὶ γαλλικὴν ἐκείνην τῶν Σταυροφόρων τὰ περὶ
Βυζαντίου χρονικά των; Ὁγδοήκοντα περίπου ἔτη μετέπει-
τα. Ἀλλ' οἷα ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ Μούσχου ἕως τοῦ Charles
d' Orléans, ἀπὸ δὲ τούτου οἷα κάλιν ἕως τοῦ Rabelais καὶ
τοῦ Montaigne, προβάδην δὲ ἕως τῆς κατηρητισμένης καὶ γλα-
φυρωτάτης ταύτης τοῦ αἰῶνός μας! Τὸ αὐτὸ περὶ Ἰσπανίας,
περὶ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, ὧν αἱ διάλεκτοι, ἐξηγενησμέ-

ναί μὲν καὶ ἀξιοζήλευτοὶ σήμερον, ἦσαν, ὅμως βαρβαρόφω-
νοι, τραχύτατοι, ἀκατέργαστοι ἀκόμη, ὅτε ἡμεῖς, ὁλόκληρον
διανύσαντες τὸ στάδιον τῆς αὐτονομίας, εἰχομεν ἤδη κρη-
μισθὴ κατακέφαλα εἰς τῆς Τουρκικῆς αἰχμαλωσίας τὴν κα-
ταδόθραν. Τοῦτο δ' αὐτὸ καὶ περὶ Ἰταλίας, ἥτις, ἄλλως τε
εἰς τὴν χερσαίαν τῶν ἐκ νεκρῶν ἀναστάντων ἐπέσχε πρῶϊμος
τὰ πρωτεῖα. Ἀπέναντι τῶν κοσμίων· τούτων γλωσσῶν : τίς
ἢ μορφή τῆς ἡμετέρας ; Μορφή προμάμνης ἐρρυτιδωμένης,
μορφή γραίας ἀνόδοτος, ἀναμασσωμένης δυσκαταλήπτους
φθόγγους, νεκρὰ καὶ ἄψυχα μυθάρια παρεληλυθυίας γένεας.
Τὰ νέυματα, οἱ ἥχοι, ὁ ἱματισμός, ἡ στάσις τῆς παλινδρο-
μοῦσιν εἰς ἀναμνήσεις χρόνων οὕτω προγενεστέρων τῆς ἐπο-
χῆς, ἥτις κοινῶς ἐκλαμβάνεται ὡς ἀφετηρία τῆς εὐρωπαϊ-
κῆς ἀνακαινίσεως, ὥστε, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἡξεύρω διὰ
τένων σοφισμάτων θὰ ἐπιτύχωμέν ποτε νὰ συγκατατάξωμεν
μετὰ διαλέκτων τοῦ νεωτέρου κόσμου τὸ φίλτατον καὶ σε-
πτὸν μας τοῦτο οἰκογενειακὸν ἀπολίθωμα.

Ἰ Πόθεν ἢ τοιαύτη ἀπενέκρωσις ;

Ζήτημα ζωτικόν, ζήτημα πρόσφορον εἴπερ τι καὶ ἄλλο !
— Ὀλίγους ἐκ παρέργου στοχασμούς.

Καὶ ἐν πρώτοις, ἀξίωμα ὑπέρτατον· τὴν γλῶσσαν οὐδὲν
ἄλλο διαμορφεῖ, οὐδὲν τι ἄλλο πλουτίζει καὶ ἐξευγενίζει, πα-
ρὰ ἡ βαθμιαία τῶν δυνάμεων τοῦ γένους ἀνάπτυξις, τουτέ-
στιν ἡ ἠθικὴ, καὶ πνευματικὴ, καὶ πολιτικὴ, καὶ ὕλική προα-
γωγὴ ὅλων συμφώνως τῶν μελῶν δεδομένης τινὸς κοινω-
νίας. : Τί δὲ προαγωγὴ ; Πρόοδος, πρόβασις, μετάβασις, κί-
νησις ἐπὶ τὸ βέλτιον. Ἄλλ' ἢ εἰς τὰ πρόσω κίνησις μετα-
βάλλει ἐξ ἀνάγκης τὴν θέσιν τῶν ὄντων, ἡ δὲ μετάθεσις τρο-
ποποιεῖ συνεχῶς τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐνεργείας.
Ἐπεταί, λοιπόν, ὅτι πρόοδος σημαίνει καὶ ὑποθέτει τὴν με-
ταβολὴν, ὅτι κυριωδέστατον ἐλατήριον, ὅρος ἀνώτατος τῆς
ἐξευγενήσεως τῶν γλωσσῶν εἶναι ἡ ἀδιάκοπος μεταχώρησις.

Τὸ δὲ θεώρημα διατρανοὶ ἢ πρὸς τὰς λειτουργίας τοῦ σώματος παραβολή. Ὅ,τι ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος πρὸς τὴν ζωὴν, τοῦτ' αὐτὸ πρὸς τὴν εὐεστὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλῶσσης ὁ ὀργανισμός. Ἰκινεῖται ἡ γλῶσσα ; δηλαδὴ ἐξασκεῖ τὰς λειτουργίας τῆς εὐχερῶς, συναφομοιοῦται τὴν ἐξωθεν ποριζομένην τροφήν μεταβάλλει ὁσημέραι τὴν μορφήν καὶ τὸ σχῆμα ἐπὶ τὸ εὐρωστότερον, ἀποβάλλει βαθμηδὸν τὰ κωλύματα τὰς πέδας, τὰς ἐξεις τῆς προτέρας ἡλικίας, ἀνακαινίζει ἐπὶ τὸ κοινωφελέστερον τὸν ὀργανισμόν αὐτῆς ; Ἡ γλῶσσα αὕτῃ προώρισται εἰς τελειοποίησιν, εἶναι σύμπτωμα ἀλάνθαστον ὑγείας καὶ βιωσιμότητος, εἶναι γλῶσσα λαοῦ κλητοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ. — Ἰ Δὲν μετακινεῖται δὲ, τούναντίον, δὲν μεταβρυθμίζει τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀναλόγως πρὸς τὰς ἐπερχομένας καθ' ἑκάστην ἀνάγκας, πρὸς τὰς ἐπείγουσας τοῦ γένους ῥοπὰς, δὲν συμμορφοῦται καὶ αὕτῃ αὖν ταῖς ἀλλαις πρὸς τὴν ἀδιάλειπτον τῆς λοιπῆς οἰκουμένης μεταβολήν ; Ἡ γλῶσσα αὕτῃ, ὅσον εὐγενῆς, ὅσον ὑπερήφανος ἀν ὑποτεθῇ, εἶναι ὑπὸ νόμων αἰωνίων καὶ ἀνεκκλήτων προσωρισμένη εἰς φθίσιν, εἴτα δὲ εἰς ἀφευκτον θάνατον. Κατὰ τοῦ νόμου τῆς προόδου, ἦτοι τῆς εἰς τὰ πρόσω μεταποιήσεως, οὐδὲν ἰσχύει ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδὲ ἀνδρία, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ στρατοί, ἥμιστα δὲ ἡ ἐξ εὐγενείας οἷσις. Τὰ λείψανα τῆς ἀριστοκρατικῆς ἱεραρχίας τοῦ μεσαιῶνος ποιοῦνται ἀνωφελῆ καὶ ἀπαρατήρητον σήμερον εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν σφριγασῶν μεγαλοπόλεων τὴν ἐπίδειξιν τῆς ἐστεμμένης ἀσημότητός των· ἀναφαίνονται μάλιστα τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐλεεινὰ καὶ ἀξιολύπητα, ὅσῳ βρενθύνονται διὰ τοὺς τίτλους καὶ τὰ οἰκόσημα τῶν προγόνων των.

Ἰδοὺ διατὶ εἰς τὰς δεσποτικὰς ἐπικρατείας αἱ διάλεκτοι ἀπονεχροῦνται καὶ εἰς μαρασμὸν ἐμπίπτουσιν. Ἐκεῖ εἰς μόνος διανοεῖται, εἰς μόνος καὶ βούλεται καὶ ἐνεργεῖ, ὁ αὐτάρχης· ὁ δὲ λαὸς (ἀγέλη μᾶλλον, ἢ λαός) σχολάζει εἰς παθη-

την κατάστασιν — ὄγκος ἀμετακίνητος. Ἀλλὰ χωρὶς τῆς ἀμέσου τοῦ λαοῦ συνεργίας καὶ συνεργασίας, αὐτὸς ὁ νοῦς τοῦ ἔθνους ἀναπτύσσει τὴν ἐμφυτον ἐπιδεκτικότητα, οὔτε παύων ἐκρηγνῆς ὑπαυθῦσαι τὸν ἀναγκαῖον εἰς τὴν προαγωγὴν ἀνταγωνισμόν, οὔτε ὁ προφορικός λόγος μετακαλεῖται εἰς τὴν πρὸς τὸ καινωφελέστερον μεταρρύθμισιν. Ἐπειδὴ, ἵτινες μεταρρύθμισεις θὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τοῦ λόγου τὴν οἰκονομίαν, ὅπου περιφωμένος ὁ λαὸς δὲν ὀρέγεται τῶν θελημάτων τῆς διδακτικῆς συναναστροφῆς, τῆς ἀγοραίας συζητήσεως, τῆς ἐθνουσιαστικῆς τῶν ῥητόρων καὶ τῶν ποιητῶν στωμυλίας; Τίνες δὲ, πρὸς θεοῦ, λέξεις καινὰ θὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ λεξικὸν τῆς ἀναμορφώσεως, ὅταν κενὸς κενώτατος ἰδεῶν διατελεῖ τοῦ γένους ὁ ἐγκέφαλος; Ἡ σκέψις αὕτη ἀπορρῖνει ἐκ τῆς ἐρεθνῆς ἀπασῶν καθόλου τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων διαλέκτων. Ἰνα μεταβῇ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου σχήματος εἰς τι καινότερον, εἰς τὸ καινότερον αὐτὸ, ὅπερ τὰ ἰδιόγραφα μᾶς δειγματίζουσιν, ὁπόσας ὀδύνας, ὁπόσους ἀγῶνας, ὁπόσας ἀφειδεῖς θυσίας, ὁπόσῃν αἵματος καὶ πνεύματος ἄγονον δαπάνην κατέβαλε τὸ γένος μας! Φρικτὸν εἰπεῖν! Δώδεκα ὅλων ἑκατονταετηρίδων προσπάθειαν οὐδὲ τὸ ἡμῖς κατῴρθωσαν τοῦ ὅσον εἰς διάστημα ὀλίγων ἐτῶν κατῴρθωσεν ἐπὶ Φραγγίσκου Α' ἡ Γαλλία, ἅμα καταργήσασα τὴν αὐθεντίαν τῆς λατινίδος εἰς τὰ συμβολαιογραφεῖα καὶ τὰ δικαστήρια, ἢ τοῦ ὅσον ἐν μιᾷ μόνῃ τριετίᾳ κατῴρθωσεν εἰς τὰς ἡμέρας μας ἡ Ἰταλία, ἀφότου τὸ σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀναπετάσασα, ἐνεκαίνισε τὴν αὐτοπραγίαν τοῦ λαοῦ! (α).

(α) Αἱ φάσεις τῆς συμβολαιογραφίας ἐπέχουσι χώραν σημαντικὴν εἰς τὴν ἱστοριονομίαν τῶν διαλέκτων. Πρῶτον συμβόλαιον, ἰταλιστὶ συντεταγμένον, φαίνεται αὐτὸ ὅπερ ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ περικλεοῦς Πέτρου Delle Vigne, ἐδρεύοντος ὡς δικαστοῦ ἐν Καπύῃ, ἐγγράφῃ τῷ 1226, τοῦτέστι διακόσια καὶ τεσσαράκοντα τρία ἔτη μετὰ τὴν κα-

Ἄρα ὁ ἀπαρτισμὸς τῆς γλώσσης ἀπαιτεῖ τὴν κίνησιν. Ἀλλὰ καθὼς πάλιν ἡ κίνησις ὑποθέτει τὴν ἐλευθερίαν, οὕτω πε-
ριτροπάδην αὕτῃ προϋποθέτει καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἄμεσον συν-
εργασίαν τοῦ λαοῦ. Λαὸς, κίνησις, ἐλευθερία, τρία τινὰ συμ-
φυέστατα καὶ ἀδιαχώριστα. Ὅπου λαὸς ἐγγήγορος· καὶ δρα-
στήριος, ἐκεῖ κίνησις· ὅπου δὲ κίνησις, ἔκεῖ ἐλευθερία, ἐκεῖ
πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ καὶ νοῦς δημιουργός, καὶ γλῶσσα κα-
τάλληλος . . : Τί ἀξίζει ἡ ἐλευθερία, ὅπου εὐαριθμοὶ τινες, ἐν
ὀνόματι τοῦ ἀκατονομάστου καὶ ἀθεάτου πλήθους ἰδιοποιουν-
ται τὸ μονοπώλιον τοῦ λέγειν καὶ τοῦ γράφειν; ὅπου ὁ
λαὸς, εἰς τὰς τύχας τοῦ ἐνδιαθέτου καὶ τοῦ προφορικοῦ λό-
γου ἀπεριμέριμος, διαμένει μᾶλλον ἢ ἥττον ξένος, καὶ περὶ
τὰ πάτρια ἀνεπερώτητος; Αὕτῃ καλεῖται βραχμάνειος ἐλευ-
θερία· εἰς τὸ λεξικὸν τῶν φιλοπροόδων ἐθνῶν· βραχμάνειος δὲ
πρὸς ἀνάμνησιν τῶν ἱεροδιδασκάλων τῆς Ἰνδίας, οἵτινες μὲ
τὴν μάστιγα τοῦ παιδοτρίβου ἀνὰ χεῖρας διδάσκοντες τὸν
λαόν, φωνάζουσιν· Οὕτω θὰ λαλήσης, ἀνδράποδον, ἢ σίγα!—
Οὐαὶ πρὸς τὰ γένη, ἅπερ ἐνδεῆ παθῶν καὶ πόθων αὐθορμητῶν,
ἅπερ νωθρὰ, χαῦνα, αὐτογνωμοσύνης ἐστερημένα, καὶ δὴ ἀνε-
πίδεκτα νὰ δημιουργήσωσιν ἴδιον καὶ αὐθιγενῆ πολιτισμόν, δὲν
ἐξεργάζονται αὐτὰ οἰκοθεν τὴν λυσitteλεστέραν πρὸς τὰς ἀ-
νάγκας καὶ τὰ συμφέροντά των διάλεκτον, ἀλλὰ τὸν ὑπέρ-
σπουδον τοῦτον ὅρον τῆς ὑπάρξεως διαπιστεύονται εἰς τὴν
βλακίαν σχολαστικῶν, ἢ εἰς τὴν αἰσχροκέρδειαν λαοκαπήλων!

Τὸ στερεότυπον, λοιπόν, καὶ ἀμεταποίητον τῆς διαλέκτου
μας προήλθεν ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν ἐγχοσμίων παθῶν, ἐκ τῆς
στειώσεως τῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως, προήλθεν ἐκ τῆς ἀπο-

τάστρωσιν τοῦ πρώτου τῶν γνωστῶν ἑλληνικῶν συμβολαίων ἐν Ἰτα-
λίᾳ. — Μετ' ὀλίγον, ὅμως, ὁ Ἰταλικὸς λαὸς ἀνεγίνωσκε Δάντα
καὶ Πετράρχαν, ἐνῶ ὁ ἡμέτερος ἐν ἐλλείψει καλλιτέρων ἀναγνώ-
σμάτων, ἐμόρφου τὸν νοῦν καὶ τὰ ἤθη (φεῦ!) εἰς τὰς ἀειληθείας
τῶν βενετικῶν φυλλάδων.

ναρκώσεως πάσης ἐθνικῆς ἰκμάδος. Καρδία τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν κοινωνίας ὑπῆρξεν ἡ ἀφρητημένη πίστις· νοῦς δὲ ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν μετουσιωθείσα· βραχίων δὲ ὁ αὐτοκραρικός δεσποτισμός. Ἀλλὰ ἰμὴ καὶ αἱ τρεῖς αὗται λειτουργίαι ἀπέβλεψαν εἰς τι ἄλλο παρὰ εἰς τὴν ἀπόλυτον στασιμότητα ; « Στῆτε, στῆτε, στερεοί ! » ἐφώναζον καὶ θεολόγοι, καὶ λόγιοι, καὶ πραιτωριανοί· « Μὴ μετατοπίσητε, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἐπιτάξῃ ! » — Τὸ ταλαίπωρον γένος ἔστη εἰς τὴν ἔτυχε θέσιν ἀκίνητον, ἔστη ἄψυχον, ἄπνουν· ἀπέβη μηχανὴ ὁ νοῦς, μηχανὴ ἡ καρδία, μηχανὴ ἡ γλῶσσά του.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ χειρόγραφα· ἡ σειρά τῶν δειγμάτων μας δὲν ἔληξε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τοῦ εἵδους, εἰς ὃ ἀνάγεται τὸ ἐπόμενον ἰδιόγραφον, ἀνέκδοτον ὡς καὶ τὰ ἕτερα, ἤδη ὁ μέχρι τοῦ νῦν ἀκολουθήσας με ἔλαβεν εἰδήσιν προλαβοῦσαν. Εἶναι μία τῶν τεσσάρων ἐκείνων δικαστικῶν ἀποφάσεων, ὧν μνεία καὶ τις ἀνάλυσις ἐγένετο ἐν τοῖς πρόσθεν· ὁ δὲ τόπος τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἡ πόλις Noja.

Δίκη διάκειται μεταξὺ τοῦ Ἰωάννου Κριτοῦ καὶ τῆς Πυρρέτας, θυγατρὸς Μαθηλίας, ἐπὶ ἀμπέλῳ ἐκ πατρικῆς κληρονομίας φιλονεικουμένη, καθὰ προκύπτει ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ δικηγόρου τῆς ἐναγούσης αὐτῆς, Γουλλιέλμου τοῦ Φαβάτζη (Favacci) ἰταλοκαλαβροῦ. Τὸ δικαστήριον, ὅπερ συνεδριάζει εἰς τὴν πόλιν Νόων κατὰ τὸν Ἰαννουάριον τοῦ 1175, σύγκειται ἐκ τοῦ Κατεπάνου Ἰωάννου Φαρακλῆ, ἐκ τῶν ταχτικῶν δικαστῶν τῆς διακρατήσεως Ῥογερίου, υἱοῦ τοῦ πρεσβυτέρου

Ἀρβέρτου, καὶ Ῥογερίου, υἱοῦ Πέτρου, ἅμα δὲ καὶ ὑπὸ ἐτῶν πλείστον καλῶν ἀνθρώπων, δηλαδή ἐκτάκτων καὶ ἐνόρκων συνδικαστῶν. Καὶ καθὰ μὲν ὑπὸ συμβολαιογράφου καταστρωθὲν, τὸ ἐγγραφον ἀφίσταται ὅπως οὖν τῆς κοινῶς καθομιλουμένης, οὗ χάριν καὶ ἐλάττονα ἔχει τὴν φιλολογικὴν ἀξίαν εἰς τὰς κρίσεις μας, ἐγκρατὲς, ὅμως, εἶναι βαρύτητος ἄλλης, καθὸ πολύτιμον τεκμήριον τῆς ἐπὶ Νορμανδῶν Ἰταλοελληνικῆς δικονομίας.

(Θ').

α † Τὸν ἱαννουάριον μῆναν τῆς παρὰ τρεχοῦσης ἰνδικτιῶνος ἡ. τοῦ ἔτους σχπγ. καθεζομένου μου καμοῦ Ἰωαννου Φαρακλῆ, κατεπάνου νόων ἐν τῷ συνήθει πρετωρίῳ τῆς προρθεΐσης χωρας, καὶ συγκαθεζομένων μετ' ἐμοῦ οἱ κριταὶ καὶ οἱ καλοὶ ἄνθρωποι τῆς χωρας, λέγω δὲ Ῥογεριος, υἱος τοῦ πρεσβυτέρου αρβερτου καὶ κριτῆς τῶν νοῶν. ρογεριος, υἱος πέτρου, ὁ ποτε κριτῆς νοῶν. ροπερτὸς ἀγίου κυριακοῦ. ραος βελεμμε ραος, υἱος μιχαηλ κριτῆς. αλδιπράνδος καβαλλάριος. σαρλος καβαλλάριος. ροπέρτος ἀραπίτης. ριγκάρδος κωρατης, καὶ ζωροβάβελ, καὶ ἐτέρων πλειστων. ἡλθεν (ῆ) μαθήλιας θυγατέρα (α) πιρέττα, ἀναγκαλῶν ὑποστόματος γουλλιελμον φαβάτζην, τοιαυτε λεγων κατα του ιωαννου κριτου· ἐσὶτι (β) ἐγὼ ἡμουν ἐνδεδυμένην ἀπο ενοῦ (γ) ἀμπελίου ὡπερ ὑπῆρχεν ἐκ τῆς ἐμῆς πατρῴας. καὶ βίας αὐτοῦ καὶ ἀφίλεν μοι το ρηθεν ἀμπελιον ἀδικως, καὶ ἐκρατει καὶ κρατεῖ μετὰ βίας. ἡ δὲ κώρτη ἐρωτησεν τὴ ρηθειση γυναικὴ που ἐστὶν καὶ εἰς πῖαν τοπωθεσίαν ὑπαρχει το ρηθεν ἀμπελιον. ἡ δὲ γυνὴ εἶπεν οτι ὑπαρχει εἰς τοπωθεσιαν του ἀγίου υπα-

(α) Ἡ αἰτιατικὴ τῶν περιττοσυλλάβων, ἀντὶ τῆς ὀνομαστικῆς, ὥς καὶ σήμερον ἔχει.— (β) Ἐσὶτι, ὡς ὅτι.— (γ) Ἐκλινον, ὥς φαίνεται, ὅ ἔνας, τοῦ ἐνοῦ· οὕτω καὶ εἰς τινὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος σήμερον. Παρατηρητέον δὲ καὶ τὸ ἡμουν ἐνδεδυμένη, ἐνθα ὁ παρατατικὸς τῆς ὀριστικῆς τοῦ ὑπαρκτικοῦ κλίνεται κατὰ τὸ ἔθος τῆς καθ' ἡμᾶς χυδαίας.

υιοῦ τοῦ ἀπιχωμένου μαθεοῦ τοῦ σαβούρου πρὸς τὴν ἐκ θεοῦ γεναμένην μοι γυνὴν τούνωμα αὐτῆς Ριγάλλα, θυγατρὸς οὐσα γνησία Μουριελλας γυνῆς τοῦ ἀπιχωμένου κύρ νικολαοῦ μαλεσίνου, ἣν καὶ ἡρμωσαμένη ἐμαυτῷ. ἐν ᾧ (α) δίδωμι αὐτῇ τὴν πρὸ γάμου ὠρεαν, ἣται τὸ θεόρετρον αὐτῆς, ὅσῳτι ἐχω φιον καβαλλάτρου δίδω ἀπ' αὐτοῦ θεόρετρον αὐτῆς (β) τὸ τρίτον. καὶ εἴτι δ' ἀν κτώμε ἀπο τοῦ κινήτου πραγματος καὶ αυτοκινήτου τὸ τρίτον. ὡσαυτῶς καὶ εἴτι κερδήσω ἀπὸτε. ακυνήτου τὸ τρίτον. καὶ παρα κυρίου Θεοῦ τὸ μεγὰ καὶ πλουσιον ἐλεος.

† Παναγία Θεοτοκος σὺν τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ καὶ Θεῷ ευτυχῶς βοήθει μας μετὰ τὸ ἀρεσθῆναι μὲ (γ) Μουριελλαν γυνὴν τοῦ ἀποιχωμένου νικολαοῦ μαλεσίνου ἐπὶ τῇ τοιαυτῇ συναφίᾳ καὶ συνζυγίᾳ πρῶτον ἐκ Θεοῦ γεναμένον μοι γαμβρόν τούνωμα αὐτοῦ χρῶ του σαβούρου. ὃν καὶ ἡρμωσαμεν αὐτόν τῇ ἐμῇ γνησίᾳ θυγατρὶ τούνωμα αὐτῆς ρηγάλλας. δίδω δε τῇ ἐμῇ θυγατρὶ χρυσοῦν ταρία διαχαράγματα χηληάδας τεσσαρας, ἀπο δε τῶν τοιούτων τεσσαρας χηληάδων τῶν ταριῶν δίδωμαι αὐτῇ τὰ χαράφια ὅπερ εἰς τῇ διαχρατεσι τοῦ Στύλου, σὺν τοῦ ορυζῶνος καὶ ἐλαιῶνος καὶ ἐτερων δενδρῶν, τὰ λεγόμενα τοῦ Καταμαγικῆ, δια ταρία χρυσοῦ ἐξακῶσια καὶ ἐτερων τριῶν χηληάδων ταρίων ποσώτητα, καὶ παρα κυρίου Θεοῦ τὸ μεγὰ καὶ πλουσιον ἐλεος. Οθεν ἐγγραφῇ χειρὶ ἐμοῦ βασιλίου ευτελοῦς προτοπαπᾶ τῆς μεγάλης καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ ταβουλαρίου πολεως Λουκρείδας (δ) — μηνι

(α) Τί τὸ ἐν ᾧ ταῦτα; Ἐῖναι ἴσως πλεονάζουσα ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία; Ἐῖναι τάχα ἡ ἐτυμολογία τοῦ σωζομένου ἐπιφωνήματος *Nai* ὅπερ, ἄλλως τε, συγγενεῖ πρὸς τὰ ἐπιφωνήματα *Hr*, *Hri*, *Hride*; — (β) *Δίδω*, ὡς τὴν σήμερον, ἀντὶ δίδωμι, ἡ δὲ σύνταξις μετὰ γενικῆς, *δίδω αὐτῆς*. — (γ) Ἡ πρόθεσις *Με*, συντασσομένη μετὰ αἰτιατικῆς, ἐν χρήσει ἕως ἀπὸ IB'. ἐκατονταετηρίδος. Ἀεῖψανον καὶ τοῦτο τοῦ ἰταλικοῦ ὀρισμοῦ; — (δ) Λοκρὶς, ἡ σήμερον καλουμένη *Gerace*, διαφθορὰ τῆς λέξεως *Ἀγία Κυριακή*,

ιουλιω, ινδικτιόνος θ'. έτος ςχπδ'. ένώπια αξιολογων και αξιο-
πιστων μαρτυρων.

† Φίλιππος βαλγερος μαρτυρ υπεγραψα τον τιμιον σταυρόν.

† Ego χους filius mathei Saburi testis sum.

† Simon de nucera testis sum. »

Περιεργότερον του προηγουμένου τδ έξής έτερον προικο-
σύμφωνον, τδ μέν ως χυδαϊκώτερον περι την απογραφην των
οικιακων σκευων, τδ δέ ως συναφθεν υπό ευπατριδων της πό-
λεως Κυρχλαρίου, έξ ων αυτός ό υιός του Μαγίστρου Ίωσ-
φρη, τουπίκλην Τσαγγάρη. Σενετάχθη υπό του εκεί άρχιερα-
τεύοντος Λέοντος τόν Μάιον μήνα του έτους 1196, τρίτου
μέν της βασιλείας Έρρίκου Σικελίας και Νεαπόλεως, δευτέ-
ρου δέ της του Άλεξίου Άγγέλου του Κομνηνού.

(ΙΑ').

α † Έν όνόματι του πατρος και του υιοϋ και του αγίου
πνευματος. παναγία Θεοτόκε συν τω μονογενη σου υιω και
Θεω ημων ευτυχως βοηθει ημίν.

Εισίν τά οφίλωντά δωθηναι παρ εμου πετρου, υιου του
αποικωμενου Λουκηφερου του ιωνά προς την εκ θεου δωθήσα
μου νυμφη, όνόματι Άλεξάνδρια, γνυσια θυγατηρ του αποι-
χωμενου μαϊστρου Ιωσφρές Τζαγγάρις, ο απο του Κασιανού.

Εν πρωτοις διδωμι αυτή λόγω υποβόλου (α) αύτης νο-
μισματα οκτώ. λόγω δέ αυτής θεορέθρου τδ τρίτον μέρος
της ουσίας μου, έξ ων νυν έχω, και μελλω σύν αυτή υπο-
κτησαι απότε κινήτων, ακινήτων, και αυτοκινήτων πραγμά-
των. Και το έλεος του Θεού. — Άγία Τριας ο Θεος ημών
βοθήει ημίν. Εισιν τα οφείλοντα δωθηναι παρ εμου ρικχαρδου
υιοϋ του αποικωμένου μαϊστρου ιωσφρέ, ο προρηθεις, προς
τον εκ θεου δοθεντα μοι συνγενήν ονοματι πετρον, ο προ-
γραφεις, τη εμη γνησια αδελφή, ονοματι αλεξανδρία. Εν

(α) Λόγω ένεχύρου, υποθήκης.

πρωτοῖς δίδωμι αὐτῇ, λογῶ φορεσίαις παννὴν λινον ^{πειχ. μ'.} τα μὲν εἰκοσι λεπτα καὶ τα ἑτερα χονδρά. καὶ φουστάινον ἐν. καὶ τῇ ἐμῇ ἀδελφῇ ἐθόνια τρία· λαργα (α) τρία· μανδύλια τρία· χειρομάνδουλα (β) τρία· κρεββατοστρώσια τρία, ἐχοντα ἀμφωτερα, το μὲν δυο προσκεφαλαια καὶ υπεύχην, τὰ δὲ σαγκους β'. (γ). πλαγιούνια δ'. (δ). κοπέρτας δύο. Καὶ δια βοῖδια καὶ ονικον νομισματα οκτώ. σταγνατον. τήγανον. κρεμαστάλιν σῆδηροῦν. καὶ ἀπο τῶν ἀμπελιῶν, χωραφιῶν, οἰκοτοπιῶν, πτόπων (ε), οπουδὲν ὑπάρχει μύραν (ζ) κατὰ ἀδελφὴν, καὶ το ελεος τοῦ Θεοῦ. μέρος δὲ τα μὴ ἐμμενειν καὶ μὴ στεργειν (η) νομισματα ^{λε.} καὶ εἰς το δημόσιον ἀμοιως (θ). Ἐγγραφὴ δια χειρὸς λεοντος ἀρχιερεως καὶ ταβουλαρίου Κηρ-κλαρίου. μηνὶ μαίῳ. ἰνδικτ. δ'. ἔτους ςψδ'. παρόντων μαρτύρων.

† Θύρσος τοῦ Φιλῆ καὶ κριτῆς, μάρτυρ υπέγραψα διὰ τοῦ σταυροῦ.

† πελεγράινος τοῦ Ἰωάννου Γρέκου μάρτυρ υπέγραψα διὰ σταυροῦ.

† Μελλῆς τοῦ Τραπεζακίου μάρτυρ υπέγραψα διὰ τοῦ σταυροῦ»

Ἀρκαῖοι τὰ γλωττικὰ τεμῆρια τῆς IB' ἑκατονταετηρίδας.

Ἄς λάβωμεν τώρα καί τινα ὀλίγα ἐκ τῆς παρεπομένης II'.

Πρώτην δὲ κατὰ τάξιν χρονολογικὴν προδείκνυμι μίαν διά-
πρασιν εἰς ὕφος Σικελιώτικόν, γενομένην παρὰ τινος Γουλι-
έλμου τοῦ Σίπεν πρὸς τὴν ἐν Πανόρμῳ μονὴν τῆς Ὑπερα-
γίας Θεοτόκου τῆς Μαρτοράνας, ἐν ἔτει 1217, βασιλεύοντος
Φ ρ ε δ ε ρ ῆ κ ο υ, μ ε γ α λ ο υ Ὶ Ρ η γ ὁ ς Σ ι κ ε λ ί α ς, κτλ.

(α) Λάργα, ἐκ τοῦ ἱταλ. Largo, πλατύ. — (β) Trois serviettes et trois mouchoirs. — (γ) Σάρος, τὸ τρίχινον τῆς ἐὼνῆς σκέ-
πασμα. — (δ) Πλαγιούριον, συγγενὲς τῷ τῆς κοινολεξίας Πλα-
γιάζω. Ἐτερόν τι σκέπασμα. — (ε) Πτόπω, pìoppa, δενδροφυτεία. —
(ζ) Μοίραν, μερίδιον. — (η) ὅστις δὲ τῶν συμβαλλόντων παραβῇ
τὴν ἐνταῦθα συμφωνίαν. — (θ) Περίοδος ἐπὶ λακωνισμῷ θαυμαστή.

Ἡ μονὴ αὕτη, κατ' ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα περιβόητος διὰ τὴν ὑπέρογκον ιδιοκτησίαν, διὰ τὰς ἐψηφιδωμένας βυζαντινὰς εἰκόνας τῆς, διὰ τὸ στίφος τῶν ἐντὸς μοναζόντων Ἑλλήνων, ἡ μονὴ αὕτη ἀπέλαυεν ὑπολήψεως ἐκτεινομένης πέραν Ἰταλίας, καὶ ἦτο θεθεμένη ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τῶν Νορμανδῶν Ῥηγῶν. Ἐν τῶν ψηφιδωμάτων τῆς (mosaïque), ἔργον τῆς IB'. ἑκατονταετηρίδας, εἰκόνιζε τὸν βασιλέα Ῥογέριον περιβεβλημένον τὴν αὐτοκρατορικὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως στολὴν, καὶ λαμβάνοντα τὸ στέμμα παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Σημεῖον ἐναργέστατον καὶ τοῦτο τῆς γοητείας, ἣν τὸ Ῥωμαϊκὸν ὄνομα ἐνήργει ἐπὶ τῆς φαντασίας τῶν Ῥηγῶν, ὡς καὶ ὅτε ταπεινώσεις ἐπάλληλοι εἶχον ἀμαυρώσει τὴν λαμπρότητά του.

Ἡ ἐν τῷ προκειμένῳ ἰδιογράφῳ διαφθορὰ τῆς Σικελιώτιδος ἑλληνικῆς ὑπερβαίνει τὴν τῶν προηγουμένων τῆς Καλαβρίας καὶ Ἀπουλίας. Ἀηδεστέρα ἡ κακοσυνταξία, χείρων ἡ ἀνορθογραφία, οὐκ εὐάριθμοι δ' ἐξ ἐπιμέτρου καὶ οἱ παρεμπύπτοντες ἀραβισμοὶ καὶ ἰταλισμοί. Τὸν λόγον τῆς ὑπερβαλλούσης διαφθορᾶς : δὲν θὰ διαζητήσωμεν εἰς τὰς προηγουμένας τῆς Σικελίας περιπετείας, εἰς τὴν πολυχρόνιον διατριβὴν τῶν Σαρακηνῶν, εἰς τὰς ῥιζικὰς ἐκεῖνας καὶ παντοίας μεταβολὰς, ὅσας ἐπήνεγκεν ἡ Νορμανδικὴ κατάρκτησις, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν βαθμιαίαν καὶ ἀνεπαίσθητον ἐξιτάλιν τῶν ἡγεμόνων τῆς μεγαλονήσου, οἵτινες τὴν Σικελίαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κράτος συνάψαντες, ἐξήγειρον πόθους ἐκτενεστέρας ἐθνικῆς ἐνώσεως καὶ συναρμογῆς εἰς τὰ στήθη τῶν ὑπηκόων; Ἡ Ἰταλία, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐκδοτος εἰς τὸν κατάντην τῆς μεταβολῆς, σφριγῶσα πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς συνειδήσεως, ἤδη δυσπειθὴς πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῆς Ῥώμης δεσποτισμὸν, ὅστις τότε πρῶτον διώπτειεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς καλλιτεχνίας τὴν πρόβασιν ἐπιφόβου ἀντιπάλου, ἡ Ἰταλία, λέγῳ, παλαιάστρα παντοδαπῶν παθῶν, ἐστία δημοκρατικῶν πολι-

τευμάτων, χωνευτῆριον ὅλων τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ αἰῶνος, ὑπεδύετο τότε τὴν ἡγεμονίαν τῆς ἀνακαινίσεως, πρόθυμος εἰς πᾶσαν ἀπόπειραν νεωτερισμοῦ. Ἡ γλῶσσά της εἶχεν ἤδη κτήσει μορφὴν, ἀνάστημα, ἀπαράμιλλον μελωδίαν· ἤδη ἐξεφώνει φθόγγους ἐναρμονίους· ἤδη διὰ στόματος αὐτοῦ τοῦ βασιλέως της Φριδερίχου, γερμανοῦ τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ καὶ ἐγγόνου τοῦ τρομεροῦ Βαρβάρου, ἐτόνιζε τὰ πρῶτα δημῶδη μελωδήματα εἰς Σονέττα, ἐγκαινίσαντα μετρικὴν ἰδιαιτέραν πρὸς τοὺς μετέπειτα στιχοργούς·

« . . . . . e i Siciliani

Che già fur primi, e quivi eran da sezzo. » (α)

Τί τὰ πολλά ; Ἡ Ἰταλὶς εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρχόντων, τῶν τιμαριωτῶν, τῶν πεπαιδευμένων, ἐνεφιλοχῶρει εἰς τὰς συνεντεύξεις τῶν σοφῶν, ὑπεσκέλιζε συχνάκις καὶ πολλαχοῦ τὴν λατινίδα, ἔπαυεν, ἐνὶ λόγῳ, τοῦ νὰ περιφρονῇται ὡς ὄργανον χυδαῖον, ἀγενές, ὡς γλῶσσα τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀμαθείας, τούναντίον περιεχοσμεῖτο καὶ ἡυτρεπίζετο ὑπὸ ἀνδρῶν περιφανῶν. Ἡ δὲ τοιαύτη τῆς Ἰταλίδος προδίβασις ἰπῶς ἠδύνατο νὰ μὴ ἐπηρεάσῃ τὴν συναδέλφον ἑλληνίδα, μεθ' ἧς συνέζησεν ἕως τότε, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἤδη κατελίμπανεν εἰς τὴν αἰσχύνην τῆς ἀναγωγίας ; Καθ' ὅσον ἡ ἰταλικὴ ὑπερβιδάζετο, ἡ χαμέρπεια τῆς ἡμετέρας ἀπέβαινε καταφανεστέρα. Ὁ μεγαλοπρεπὴς ἱματισμὸς τῆς πρώτης κατεδείκνυε τὰ ῥάκη τῆς ἄλλης μᾶλλον ἔτι πενιχρά. Οἱμοὶ οἷα λυπηρὰ ἀντιπαράθεσις ! Ἐνῶ ὁ Φριδερίχος, συνέλαμβανε πρῶτος τὸ μέγιστον ἐπινόημα τοῦ νὰ συγχροτήσῃ ἐξ ὅλων τῶν κατεσπαραγμένων τῆς χερσονήσου μελῶν μίαν μόνην καὶ ἀδιαχώριστον Ἰταλίαν· ἐνῶ, ὅπως ἐξευμενίσῃ τοὺς ἐν Καλαβρία καὶ Σικελία ἑλληνας ὑπηκόους του, ἐδιδάσκετα

(α) Petrarca, Trionfo d'Amore.

ἀμφοτέρας τὰς ἑλληνίδας, ἀρχαίαν τε καὶ νεωτέραν, ἐμάν-
θανε δὲ νὰ γράφῃ τοσοῦτον εὐφυᾶ ἀττικιστὶ, ὅσον εὐχόλως
νὰ συνδιαλέγεται χυδαῖστὶ με τοὺς ἡγουμένους ὁμογενεῖς
μας, οἱ ἡμέτεροι αὐτοκράτορες, εἰσέτι τὴν κοσμοκρατορίαν
τῆς Ῥώμης καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν τῶν Ἀθηνῶν ὄνειροπο-
λοῦντες, εἰσέτι τὸ σάββανον τοῦ μεσαιῶνος περιδεβλημέγοι,
καὶ τοὶ πρόσφυγες εἰς Νίκαιαν, αὐτοὶ μὲν ἐφιλοπόνουν ἀγιο-
γραφήματα ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον, τοὺς δὲ Ῥεφερενδαρίους
καὶ Παρακοιμωμένους αὐτῶν ἀδρῶς διετέλουν μισθοδοτοῦντες,
ὅπως εἰς τὰ ῥαψωδήματά των στηλιτεύωσι, μαστιγῶσι, κατ-
αισχύνωσι τὴν συνήθη καὶ οἰκιακὴν γλῶσσαν τοῦ ὑπη-
κόου (α). Οὕτω δὴ, ἀπροστάτευτος, μεμονωμένη, ἀπεριποίη-
τος, ἡ ἑλληνικὴ δὲν ἐβράδυνε νὰ παρακμάσῃ μέχρι παντελοῦς
ἀποδιώσεως. Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Θεοτόκου, τοῦ Ῥήγα, τοῦ
Κοραῆ, ἡγουν πεντακοσίους περίπου καὶ πεντήκοντα ἐνιαυ-
τοὺς μετέπειτα, ἡ ἡμετέρα διάλεκτος εἶχεν ἐκλείψει κατὰ Σι-
κελίαν, ἄλλο τι μνημόσυνον μὴ ἀφήσασα τῆς πρότερον ἡγε-
μονίας, ἡ ὀλίγας τινὰς λέξεις καὶ φράσεις εἰς τὸ δημοτικὸν
Γλωσσάριον, καὶ τινὰς τόπων ὀνομασίας (6).

(α) Περί τοῦ ἀττικισμοῦ τοῦ μεγάλου Φριδερίκου, δρκ τὰς ἐπι-
στολάς, ἃς ἐδημοσίευσεν ἡ *Haroldora* εἰς τὸν 7^{ον} τόμ. σελ. 424-428.
Εἰς δὲ πρὸς τὸν χυδαῖζοντα ἑλληνισμόν του, μαρτυρεῖται παρὰ τῶν
ἱστορικῶν τῆς Γερμανίας ἐν περίεργον περιστατικόν. Περί τοῦ 1230 ὁ
Φριδερίκος ἐβρίψεν εἰς τινὰ λίμνην, κειμένην παρὰ τὸ *Manheim*, ἐν
ἰχθὺν (*Lucium* ὀνομαζόμενον), περὶ τὸ σῶμα τοῦ ὁποῦ ἐντέχνως
προσθήρμωσε δακτύλιον, φέροντα τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν· «*Εἰμαι ἐκείντος
ὁ ἰχθύς, ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ παρτόπρωτος ἐπιτεθεὶς διὰ τοῦ κοσμήτου
(κοσμοκράτορος) Φεδερήκου, ἐν τῇ ε'. ἡμέρᾳ τοῦ Ὀκτωβρίου α.σ.λ.*»
(*Crusii Ann. Svei. L. I. P. 3. p. 25*). — (6) βλ. *Mich. Amari, Un periodo di St. Siciliana, C. VII. p. 80.* — Μικρὸν μετὰ τὰς
Σικελικὰς ἑσπέρας, ἡ ἰδιώτης τῆς Μεσσήνης ἐκάλει Ἀνθρώπους κατ'
ἐξοχὴν τοὺς δημάρχους τῆς πόλεως, «*Anthropi, cives archipopu-
lares.*» Τὰ δὲ ἐπώνυμα τῶν ἀνθρώπων τούτων πολλάκις ἑλληνικὰ·
Ῥοδιῆς, Πολίτης, Μακρῆς, Ῥοδόσταμος, Μαυρόλυκος, Πατέρας,

Τὸ στενὸν τῶν ὁρίων δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ἀνέτως ἐνταῦθα νὰ παρασυνάψωμεν τὰ διάφορα τεκμήρια, ὅθεν προκύπτει ἡ βαγδαία παρακμὴ τῆς γλώσσης μας εἰς Σικελίαν, ἀφ' οὗ οἱ μὲν Νορμανδοὶ προσεπέκτεινον τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν, οἱ δὲ Σταυροφόροι διεμερίσαντο τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ἐπὶ τὰ σπαίροντα μέλη αὐτῆς ἔθεντο κληρὸν. Παράτηροῦμεν ὅμως ἐν συνόψει, ὅτι, πρὸ τῆς πρώτης ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὶν ἢ ὁ κερματισμὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας βυθίσῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀγανάκτησιν τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβοντας ἀδελφούς, ὁ ἑλληνισμὸς ἴσχυεν εἰσέτι ἀρκετὰ ἀκμαῖος εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην. Σικελὸς τὴν πατρίδα, φίλος δὲ καὶ οἰκεῖος τῶν Κομνηνῶν ὑπῆρξεν εἰς τῶν διασημοτέρων χρονογράφων τῆς ἸΒ'. Ἐκτονταετηρίδος, ὁ Μανασσῆς, αὐτὸς ὅστις εἰς στίχους πολιτικούς ἐξιστορήσας τὰ χρονικά τοῦ Βυζαντίου, ἐχρησίμευσεν ἐφεξῆς ὡς ἱστοριογραφικὸς ὑπογραμμὸς πρὸς τὸν Ἰταλὸν Γουλλιέλμον Ἀπουλον καὶ πρὸς τὸν Γάλλον Μοῦσχον. Οὐδεὶς δὲ ὁ διελθὼν τὰ πάθη τῆς θυσελώδους ἐποχῆς αὐτῆς ἀγνοεῖ, ὅποσιν ἀντέταξαν ἀνδρίαν οἱ Ἕλληνες τῆς Σικελίας πρὸς τὰς Βούλλας τοῦ Πάπα, ὅτε οὗτος ἀνηγόρευσε Δοῦκα Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας τὸν Οὐϊσκάρδον, δούς προσέτι αὐτῷ τὴν ἀδειαν νὰ ἐκδιώξῃ, χρείας τυχοῦσης, ἐκ τῆς Ἰταλίας ὅσους ἂν ᾔθελεν Ἕλληνας καὶ Σαρακηνούς. Αἱ σύγχρονοι ἐπιγραφαί, ἐξ ἄλλου μέρους, προσμαρτυροῦσι τὰς παραδόσεις τῶν χρονογράφων. Δύο μάλιστα τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν, εἰς Πάνορμον διασωζόμεναι, καὶ εἰς τοὺς χρόνους

Κατάπτωχος, κ.τ.λ. Λέξεις δὲ τῆς ἡμετέρας, ἐξιταλισθεῖσαι τὴν κατάληξιν καὶ τὴν προφορὰν, σώζονται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν χυδασιστὴν σικελιώτιδα (Mortillaro, Glossario Siciliano, T. 2). Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω τὴν λέξιν *Dopio* (Ἐτόπιος, ἰθαγενής), ἥτις πρὸς ταῖς ἄλλαις εἰς τινὰ ἀπομνημονεύματα τῆς Σικελίας ἀπαντηθεῖσα, ἔδοκεν ἀφορμὴν εἰς παραδόξους ἐτυμολογικοὺς συμπερασμούς.

αναγόμεναι τοῦ δευτέρου τῶν Κομνηνῶν, παριστάνουσι τὸν ἑλληνισμόν τῆς νήσου διατελοῦντα ἀρχούντως ἐπὶ ὑπὸ βαρβαρισμῶν ἀκηλίδωτον (α).

(IB').

«Σίγγον χειρὸς Γουλιέλμου υἱοῦ τοῦ ποτὲ Ῥομπέρτου τοῦ Σίπεν (β). Συντρέχουσαν ᾧ τῷ μαίῳ μῆνι τῆς ἰνδικτίονος εἰς ἔτους διατρέχοντος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ςψκϛ. (β'σιλ) εὐοντος τοῦ κραταιοῦ ἡμῶν αὐθέντου φρεδερχου μεγαλου ρηγος σικελίας, δουκάτος Ἀπουλίας καὶ πριγκηπάτος Καπύης . . . . ὁ προγεγραμμένος Γουλιέλμος τοῦ σίπεν υἱὸς ποτὲ Ρομπέρτου καὶ Μαρίας τοῦ σίπεν, βουλῇ καὶ θελήσει τῆς ἐμῆς ἀδελ(φῆς) σιβιλ(ίας) ομολογοῦμαι διὰ τὸν παρόντα ἐγγραφον ὡσότι καλοθέλεια καὶ αὐτῇ προέρεσει πέπρακα τὸ ἐμὸν ἀργὸν χωράφιον ὅπερ ἐστὶ κατὰ σποράν. μοδιοῦ ἐνὸς σίτου τὸ ἐν τοῦ προαστείου πόλεως Πανέρμου εἰς τὸν Γαδῆρ-

(α) Τὰς ἐπιγραφὰς αὐτὰς ἀναφέρει ὁ Μόρσος (Palermo antica) κεῖνται δὲ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Μιχαὴλ Ἀρχαγγέλου. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, χαραχθεῖσα τὸ 1148, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐκοιμήθη ἡ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Ἄννα ἐν μηνὶ αὐγούστου Κ. καὶ ἐτάφη ἐν τῇ καθολικῇ καὶ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἔτει ςχνς'. † καὶ ἐν ἔτει ςχνζ'. μαίτου Κ. ἀνέρυσας τὴν ὁ υἱὸς αὐτῆς Γρίτζαντος Πανόρμου, κληρικὸς γρήκος καὶ λατίνος μεταλλάξετο καὶ ἀνόρτο. ἐν αὐτῆς κοιμήσει τὸν τάφον αὐτῇ ἐντος οὗ ὅπου οἰκοδόμησε τῇ Ἄννῃ αὐτῇ τὸ εὐκτήριον τοῦτο καὶ ἐν αὐτῷ κεῖται.»

Ἡ δὲ δευτέρα, φέρουσα τὸ ἔτος 1154, μνημονεύει τοῦ συζύγου τῆς προειρημένης Ἄννης:

«Ἐκοιμήθη Δρόκος, πατὴρ Γριτζάντου, κληρικοῦ τοῦ μεγάλου Ρίγος Γουλιέλμου Σικελίας ἐν μηνὶ νοεμβρίου κζ'. ἔτει ςχξδ'. ἰνδ. Ε' καὶ ἐτάφη ἐν εὐκτηρίῳ τούτῳ ὅπου τὸ οἰκοδόμησεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γριτζάντος (Χρῦσανθος) ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἄννης.»

Ἐκ τοῦ τίτλου, ὃν φέρει ὁ Χρῦσανθος οὗτος, δῆλον γίνεται ὅτε ἐχρημάτισε Γραμματεὺς βασιλικὸς, διότι ὁ τοιοῦτος ἀξιωματὸς ἐγκρατὴς ἐκαλεῖτο *Κληρικὸς Γραικὸς καὶ Λατίνος*. — (β) Ἐξάγω τὸ προκείμενον ἰδιόγραφον ἐκ τοῦ προμνησθέντος συγγράμματος τοῦ Μόρσου, Palermo Antica, σελ. 360.

ἔλκου (α), ὅπερ ἐδιεκδίκησα τοῦτο μετὰ καὶ ἐμῶν χωραφίων παρὰ τῆς μεγάλης κώρτης, ὡς δηλοῖ τὸ ἐμὸν ἐγγραφον τῆς κώρτης παρὰ τῶν μεγάλων κρητῶν, πρὸς σέ τὸν καθηγούμενον σουσάννας λόγῳ τῆς μονῆς (β) τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου πανόρμου τῆς Μαρτοράνας, διὰ ταρία δεκατρία κοκκοῦ, ἅτινα ταῦτα ἔλαβον ἀπὸ σοῦ (ὅτε) ἀπέδωκά σοι τὸ ῥηθὲν χωράφιον κατὰ σπορὰν μῦδιου ᾠ. ἄργόν, ἔχοντα εἰς τὸν φραγμὸν . . . . καὶ περιοριζόμενον οὕτως· κατὰ ἀνατολὰς ἡ ὁδὸς ἡ ὑπάουσα εἰς τὴν ταλλὰν (γ)· κατὰ δυσμὴν ἡ ὁδὸς ἡ ὑπάουσα εἰς τὴν σεπὴν καὶ ἀλλαγὴν (δ) εἰς ὁρᾶς χωραφίου τῆς ῥηθείσης μονῆς, ὃ ἦν ποτε τοῦ δεουλουντζ (ε)· ἐκ νότου χωράφιον ποτὲ τοῦ Βερνάρδου τοῦ καθαλλαρίου, νῦν δὲ οπτλ. . . . τῆς . . . καὶ οὕτως συγχλύει καὶ ἀντικρὺ δὲ ἐπὶ ἄνω τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει τὸ ἐμὸν μέγα χωράφιον ἐμοῦ τοῦ πρᾶτου. τοῦ ἔχειν δὲ ἡ ἀγία μονὴ τοῦτο τὸ ῥηθὲν χωράφιον ἐπὶ γεναιὰς γεναιῶν μέχρι τερμάτων αἰώνων, ποιεῖν ἅπαντα εἴτι καὶ βούλοιο, ἐγὼ δὲ (οἰκειοῦμαι τὴν) διεκδίκησιν ἀπὸ παντός προσώπου ξένου τε καὶ ἰδίου καὶ ἀπὸ πάσης ζητήσεως. (εἰ δ' οὐχί) διπλώσω τὴν τιμὴν καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀγίαν μονὴν καὶ πρὸς τὸ διμῶσιον (νομίσματα λζ'). καὶ εἴθε ἐβρῶσθαι ἡ παροῦσα ὄνησις ἔσσαι, γραφείσα μηνὶ καὶ ἰνδικτίονι καὶ ἔτει τοῖς ἀνωτέροις, χειρὶ . . . . ταβουλαρίου πανόρμου ἐνώπιον μαρτύρων, δέδωκα δὲ καὶ τὴν ἀγωραίην χάρτην τοῦ τόπου.

† Ego Sibilia filia quondam Domini Roberte de Sibeni concedo et confirmo.

† Εγὼ περνάρδος . . . ο ποτὲ ἰωαννη . . . ραπόλεως τὰ ἀνωτέρω γεγραμμένα.

(α) Τόπου ἀραβικὴ ὀνομασία. — (β) Λόγῳ τῆς μονῆς, λόγῳ τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ, λόγῳ σοῦ, ἀντὶ τῆς διὰ συντεταγμένης μετὰ αἰτιατικῆς. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ τῆς κοινῆς συνηθείας τῷ λόγῳ σου, διαφθαρὲν εἰς τοῦ λόγου σου, καὶ σημαῖνον ἀβροφρονώτερον τὸ σύ. — (γ) Ἀραβικόν. — (δ) Ἀραβικόν. — (ε) Ἀραβικόν.

† μιχαήλ υἱὸς φιλιππου μάρτηρ ὑπεγραψα.

† ο' του αποικομενου γεροντος νικολαιου του φαρραση υἱὸς
ὁ μὲν μάρτυρ. . . .

† Ego Bartolomeus filius Sibeni testis sum et confirmo.

† Ego Eunus miles testis sum.

† Ὁ Ταβουλάριος ἔγραψε.»

Πρατήριον ἔγγραφον ὡσαύτως εἶναι καὶ τὸ ὑποσυναπτό-
μενον, δι' οὗ ὁ Ἐκκλησιάρχης τοῦ γραικικοῦ κλήρου, τοῦ ἐν
Πανόρμῳ, πωλεῖ τὸν κῆπον αὐτοῦ πρὸς τὸν νοτάριον καὶ
κανονικὸν Γουλλιέλμον, ἀντὶ ταρίων 250.

Ἐγράφη τὸ ἀπὸ Κ. Κ. 6748, ὅπερ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ 1239
τῆς Θ. Ε. ἐδημοσιεύθη δέ, ὡς τὸ προηγούμενον παρὰ τοῦ
Μόρσου (α).

(II').

α † Σίγνον χειρὸς μαθέου, ἱερέως καὶ ἐκκλησιάρχου πό-
λεως πανόρμου.

† σίγνον χειρὸς τζοάννας γυνῆς αὐτοῦ, θυγατέρας ποτὲ
στεφάνου μινδητζίνου καὶ ἀντζουλίνας.

† σίγνον χειρὸς βενούντας ἀνεψιάς αὐτῆς καὶ θυγατέρας
ματθαίου οσοῦφρει.

† σίγνον χειρὸς Θώμου, ὁ ἀνὴρ τῆς ρηθῆσης βενούντας
† καγῶ ματθαῖος οσοῦφρει στέργω τὰ πάντα ταῦτα.

Εἰς τὴν συντρέχουσαν εἴκοσι τεσσάρων τοῦ δεκεμβρίου
τῆς ἐνισταμένης ἰνδικτιῶνος γ'. ἐπὶ τῆς ὀρθοδόξου (βασι-
λείας) τοῦ κραταιοῦ ἡμῶν αὐθέντου Φρεδερίκου μεγάλου
βασίλεως, κesarou, αυγουστου καὶ αὐτοκράτορος ῥώμης, καὶ
ῥηγὸς πάσης σικελίας καὶ ἱερουσαλήμ, ἔτους ἀπὸ ἀρχικτίσεως
κόσμου διατρέχοντος 57μη. ἐγὼ ὁ προρηθεὶς ματθαῖος ὁ ἱε-
ρεὺς καὶ ἐκκλησιάρχος τοῦ εὔκου (β) κλήρου τῶν γραικῶν
πόλεως πανόρμου σὺν τῇ ἐμῇ γυναικὶ τζοάννᾳ θυγατέρᾳ τοῦ

(α) Αὐτόθι, σελ. 390. — (β) Παραφθορὰ τῆς λέξεως εὐκλειοῦς.

ποτέ στεφάνου μινδιτζήνου καὶ ἀντζουλίνας σὺν καὶ τῇ ἀνέψιμῃ ἡμῶν βενούντα θυγατέρα ματθαίου οσοῦφρει καὶ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς Θωμᾶ, θέσμεν κοινῇ βουλῇ ἡμῶν καὶ θελήματι, χωρὶς τινός βίας ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου ὡς ὅτι μετὰ καλοῦ ἡμῶν θελήματος πεπράκαμεν τὸ ἡμέτερον περιβόλιον σὺν τῶν μετ' αὐτοῦ ἐντός φυσκίων (α) καὶ φρέντων (β) καὶ δένδρων καὶ τριῶν κελλείων, καθὰ περιέρχεται καὶ περικλύζεται σὺν εἰσοδοεξόδῳ αὐτοῦ καὶ διαφερόντων τυχείων καὶ πάντων αὐτοῦ δικαιομάτων, πρὸς σὲ Κύριον νοτάριον Γυλιέλμον καὶ Κανώνικον βώνης καὶ πλεράνου, διὰ ταριὰ διακόσια πεντέκοντα, ἅτινα ταῦτα τὰ ρηθέντα σν. ταριὰ παρὰ σοῦ ἀπελάβομεν χρυσᾶ, τέλεια, καὶ ἀνέλλειπα εἰς τὴν ζυγὴν πανόρμου. ἀπέδωκαμέν σοι δὲ τὸ ρηθὲν περιβόλιον σὺν τῶν αὐτοῦ φυσκίων καὶ τοῦ φρέντος καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ κελλείων καὶ πάντων αὐτοῦ δικαιομάτων, τὸν ὄντα καὶ διακείμενον εἰς τὴν ἐπέριξ πόλεως πανόρμου, εἰς τὴν ῥύμην ἐπιλεγομένην ἄκπε ἐττούρους (γ) εἰ ὑπάγης πρὸς δέγεσιν. τοῦτο δὲ τὸ ρηθὲν περιβόλιον καθὰ περιέρχεται, περιῆλθε ἐξ ἰκείας ἀγωρᾶς τῶν ἡμετέρων ποτὲ γονναίων στεφάνου μινδιτζήνου καὶ ἀτζολίνας καὶ εἰς ἡμᾶς περιελθὼν εἰς προῖκον ἡμῶν, περιοριζόμενον δὲ οὕτως. κατὰ ἀνατολὴν ὁ οἶκος τοῦ ρενάλδου δασκούλου, καὶ ἐκ δυσμῆς ἡ ῥύμη δι' οὗ εἰσοδοεξόδος, καὶ ἐκ νότου ὁ οἶκος Κοστάντζου, καὶ ἐκ βορρᾶς ἐστὶ ἡ μεγάλη δημοσία ὁδὸς δι' οὗ ἡ ἐτέρα εἰσοδοεξόδος, καὶ οὕτως συγχλείει τοῦ δὴ ἐξουσίως ἔχειν σεαυτὸν προῖκον ἀκόλυτον εἴτε καὶ βουλόμενον πωλεῖν, χαρίζειν, καὶ διαπράσσειν σὺν κληρονόμοις ἰδίοις. ἡμεῖς δὲ ἐσόμεθα σοι δεφεντευταὶ (δ) ἀπὸ παντός προσώπου ξένου τε καὶ ἰδίου, καὶ ἀπὸ πάσης ζητήσεως ἐπάνω

(α) Ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Vascà, ὕδρεϊον. — (β) Φρέντα, διαφθορά τοῦ φρέατα. — (γ) Ἀραβικόν. Φαίνεται ὅτι ἔλαι τῶν ὁδῶν καὶ περὶ χώρων Πανόρμου αἱ ὀνομασίαι διετηροῦντο εἰσὶν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σαρκεηνῶν. — (δ) Defensores.

τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν κινήτων καὶ ἀκινήτων· εἰ δ' οὐχί, δι-
πλώσωμέν σοι τὰ ἀνωτέρω ^{πν.} ταριὰ καὶ ἐξόδους καὶ πρὸς
τό δημόσιον ζημιωθῶμεν αὐγούστους κ. καὶ εἴθ' ἐρρώσθη ἡ
παρούσα ὄνησις ὀχυρὰ ἀμετάτρεπτη ἐς ἀί. Ἐγράφη μηνὶ καὶ
ἰνδικτιῶνι καὶ ἔτει τοῖς ἀνωτέροις, προτροπῇ τοῦ ἱερωτάτου
^α παπα (α) πόλεως πανόρμου Κυρίου Φιλίππου· χειρὶ βασι-
λείου εὐτελοῦς ἱερέως, ποπλίκου ταβουλαρίου πανόρμου.

† Ego Petrus Panormitanus canonicus.

† Ego Nicolaus de Stacio panormitanus canonicus.

† Ego Bartolomeus Corsago panormitanus canonicus.

† Ego notarius Cataldus publicus tabellio . . . . testis.

† Ο τοῦ ἀποιχομένου σὺν . . . ἱερεὺς, υἱὸς ῥοπέτου μάρτυρ.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Ἡ ἀπογραφὴ τῆς προικοδοσίας ἐμπεριέχει συνήθως πε-
ρισσότεραν ὕλην εἰς τὴν γλωττολογικὴν μελέτην μας. Τὸ
ἐπόμενον προικοσύμφωνον, γραφὲν εἰς Καστροβίλλαρι τῆς
Καλαβρίας ἐν ἔτει 1249, ἀπαριθμεῖ καὶ ὀνομάζει λεπτο-
μερῶς πᾶνθ' ὅσα ὁ Γουαλτέριος τῆς Περγούλης, εὐπορος κά-
τοικος τῆς πόλεως αὐτῆς, δίδωσιν εἰς ἀντίπροικα πρὸς τὴν
θυγατέρα του Σαρακήναν, ἣν ἔλαβε σύζυγον ὁ υἱὸς τοῦ προ-
αποβιώσαντος Ἀρδεκαλλου (6).

(α) Πρωτόπαπα ἢ πρωτοπαπᾶ. Τῇ λέξει ταύτῃ χρῆται καὶ ὁ Κε-
δρηνὸς εἰς τὴν βασιλείαν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ (Ἐκδ. Βώνης, Τ. 2.
σ. 352). Ἀπατάται οὖν ὁ Hase (Notae in Leon. Diac. L. X.)
ἐξάγων τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀξιώματος Ἀσπαθαρίου ἐκ τῆς γραφῆς
^α σπαθαρίου, ἥτις δηλοῖ τοῦ πρωτοσπαθαρίου τὸν βαθμόν.

(6) Ἐξεδόθη παρὰ τοῦ Minervini (In quatuor diplomata græ-
ca, nunc primum edita, adnotationes Julii Minervini. Neap.
1840). Παραλείπω τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἰδιογράφου, ὡς ἀνούσιον, καὶ
πρὸς τὸν σκοπὸν μας περιττήν.

Τὸ Καστροβίλλαρι καὶ τὰ περίχωρα τοῦ Μελικουκᾶ ὑπῆρξαν, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ Μαραφιότης (Μαραθιώτης), τὰ ἐσχατα καταφύγια τῆς ἐλληνικῆς διαλέκτου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀναφέρει διάφορα καστέλλια καὶ πολίχνια, κείμενα μεταξὺ Μελικουκᾶ καὶ Τερρανόβας, ἔνθα εἰς τὰς ἡμέρας αὐτοῦ, δηλαδὴ ἕως ἀρχομένης τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἐλαλεῖτο εἰσέτι καὶ ἐγράφετο ἡ ἐλληνικὴ τοῦ βυζαντινοῦ μεσαιῶνος. Τοιαῦτα δὲ ἦσαν τὰ Casoleto, Seido, Γεωργία, Cocipodoni, Lobriche, Sitizedano, Βαρυπόδη, Κροτώνη, Tresilico, Μεσσηνάδες, Ζοργωνάδες, Ῥιζικόν, Ἁγίος Λέος, Ἁγίος Μηνᾶς, Χριστόν, Βαθώνη, Radicina, Ἱατρίνολις, Βραχάδι, Κορτολάδι, Γαλατῶνι, Σκροφῶρι καὶ Καστελλάκι (α).

Οὐδὲν ἴχνος ἐλληνισμοῦ ἐναπομένει τὴν σήμερον εἰς τοὺς τόπους τούτους. Τὴν δὲ πάτριον γλῶσσαν κινδυνεύουσι νὰ χάσωσιν, ὥς ἔχασαν πρὸ τινος τὸ πάτριον δόγμα, καὶ αὐταὶ αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες ἤλθον εἰς Καλαβρίαν καὶ Ἀπουλίαν μετὰ τὴν ἀποφράδα τουρκικὴν κατὰκτησιν.

(ΙΔ').

• • • • •
• • • • •
« † Ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας καὶ ἀχωρίστου Τριάδος ἀντίπροικα παρ' ἐμοῦ Γουαλτερίου τῆς Περγούλης γίνεται διὰ τῆς ἐμῆς θυγατρὸς Σαρακίνης πρὸς τὸν ἐκ Θεοῦ δοθέντα μοι συγγενεῖ, ὀνόματος . . . . . υιοῦ γνησίου τοῦ ἀπειχομένου Γουλιέλμου Ἀρδεκαλλου, τοῦ συζευχθέντος τῇ γνησίᾳ θυγατρὶ προρηθείσῃ νομίμως. Ἐν πρώτῳ δίδωμι αὐτῷ φορεσίας δύο, ἡγουν τρίμμιτον ἓν, ... μίαν, ἱμάτια δύο, βράκας δύο, τῇ δὲ νύμφῃ φορεσίας τρεῖς . . . . . λουμβαρδίκας

(α) Cron. di Calabria. p. 73.

τρεις, βοντάρέλλια τρία, φακιόλλια τρία, κράβαττα τρία, έχοντα τηλάριον σάβουρον ἐν, σάκκους λινού δύο . . . . ἐν, κοπηρτήρια λινού τρία, μανδύλια τρία, ἕκαστον αὐτῶν ὑπάρχον πήχεις πέντε, λέβητας δύο μεγαλήν και μικράν, τηγάνιον ἐν, κρέμαστρον ἐν, κιβῶτον ἐν, οἰκότοπον ἓνα, δηλαδὲ ἅπαν τὸ μέρος μου τοῦ οἰκοτόπου ὅπερ ἔχω μετὰ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ, ὧντος ἐντὸς τοῦ Καστροβίλλαρι, ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Μουλᾶ, τοῦ διαφέροντός μοι ἐκ πατρικῆς μου κληρονομίας, οὔτινος ἀπὸ τοῦ ἐνός μέρους τὸ οἰκότοπον Ῥογερίου τοῦ Μέλitos ὑπάρχον, ἐξ ἄλλου δὲ μέρους τὸ οἰκότοπον (α) τοῦ φίου τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Ἀλβέδου χωρος χωροῦντος . . . . τρεῖς ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Λουτήρος, τὸ διαφέρον μοι ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, ὃν ἐγγὺς τοῦ χώρου Λεοντος τῆς Κουρατηρίας και του χώρου του ἀγίου Ἰωάννου του Κορυφύδατος· δίδωμι αὐτῷ ὁμοίως ρίζας ἀμπελοχώρου ἑκατὸν πεντέκοντα, ὧντος ἐν τῇ διακρατῇ του Καστροβίλλαρι, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Ἀγίου Φιλίππου τοῦ Ἀναφόρου . . . . μετὰ αἰλεῶνος ὧντος ἐν αὐτῷ, τὸ διαφέρον μοι ἐκ πατρικῆς μου κληρονομίας σὺν τοῖς ἄλλοις ἡμεροδένδρσι, οὔτινος ἀμπελίου ἀπὸ τοῦ ἐνός μέρους ἐστὶν ὁ ποταμὸς τοῦ Ἐπισκοπιοῦ, ἐξ ἄλλου μέρους ἡ ἐμὴ ἀμπελος, τῆς φυτείας δὲ και τοῦ ἀρχοχωρου ὧντος ἐγγὺς του ἀμπελίου τοῦ Ἐπισκοπιοῦ και τοῦ ἀμπελίου τοῦ χριτοῦ Ἰοσφρέδου τῆς . . . . (β) Ὅμοίως αὐτῷ δίδωμι . . . . τὸ μέρος δὲ τὸ μὴ ἐμμένον καὶ μὴ στέργον τὰ στοιχούμενα ἐν τούτοις τοῖς στοιχήμασι δίδωτο τῷ ἐμμένοντι και στέργοντι μερεὶ τὰ στεχωθεντα εἰς τὸ διπλοῦν, και τῇ βασιλικῇ κώρτῃ αὐγουστάλια τριακοντα ἑξ. εἴθε δὲ μενεταὶ ὁ παρῶν προῖξ

(α) Οὐδέτερον, καθὼς και τὸ τῆς Κεφαλληνίας παρεφθαρμένον *Κουεῶπι* (οἰκοτόπι), οἰκόπεδον.

(β) Πολλὰ, διὰ τὴν ἄκραν φθοράν τῆς περγαμνῆς, τὰ δυσανάγνωστα χωρία.

τὸν δόσεμεν (α) ὡς παρ' ἡμῶν ἐποιήθη βεβαιος καὶ ἰσχυ-
ρὸς εἰς αἰῶνας· ὅπερ ἐγράφη χειρὶ Σολῶμου βασιλικοῦ νο-
ταρίου τοῦ Καστροβιλλαρι, παρόντος καὶ Βονοφαττίου, βα-
σιλικοῦ κριτοῦ τοῦ Καστροβιλλαρι καὶ ἄλλων μαρτύρων υ-
πογραφέντων, μηνὶ ὀκτωβρίου . . . . τῆς Ἰνδικτ. ἐκτῆς . . .
ἔτει ςψν'. . . . διὰ τοῦ νοταρίου ὑπογραφέντος καὶ κριτοῦ του
προρηθέντος καὶ μαρτύρων ἄλλων . . . . . ὄχυρωμενος.
† . . . . . γραφεὺς Σολῶμος μαρτυρεῖ τ' ἀνώτερα .

Ἔτερον προικοσυμβόλαιον. Ὁ Γουαλτέριος Μονόφακας,
υἱὸς τοῦ ἱερέως Ῥικάρδου, κάτοικος δὲ τῆς κόμης Ῥουσσώτου
συνέρχεται ἐν ἔτει 1273 εἰς νόμιμον γάμον μετὰ τῆς νεάνι-
δος Δομηνίκης, θυγατρὸς Βασιλείου τοῦ Καλαμά, κατοίκου
κώμης Ἐρασίων ἐν τῇ διακρατῇ Μεσσηνίας. Δύο δὲ ἐγγώ-
ριοι ἀρχαὶ τῆς πόλεως Ῥηγίου, ἐνθα τὰ μέρη συντυγχάνου-
σιν, ὁ δικαστὴς καὶ ὁ συμβολαιογράφος, καὶ μετὰ ἐτέρων
μαρτύρων, ὁμολογοῦσι τῆς προικὸς καὶ τῶν συνήθων θεωρή-
τρων τὴν παράδοσιν ἐν τῇ ἐφεξῆς ἀπογραφῇ.

Ἐπεταὶ τὸ κείμενον τοῦ ἰδιογράφου, ἀνέχδοτον ἕως τοῦ
νῦν, καὶ οἷον ἐσώθη ἐν τῇ Μονῇ τῆς Κάβας. Ἡ χρονολογία
καὶ τὸ ὕφος μετέχουσι μᾶλλον τῶν νεωτέρων χρόνων, ἢ τοῦ
βυζαντινοῦ μεσαιῶνος.

(ΙΕ').

† Ἐν ὀνόματι κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀμήν.

Ἐν τῷ ᾠσογ' (6) ἔτει τῆς αὐτοῦ σωτηριώδους σαρκώσεως,
μηνὶ Ἰαννουαρίῳ ἀ Ἰνδικτιωνος. δεσπόζοντος του κυριου η-
μῶν Καρόλου, Θεοῦ χάριτι ὑπερλάμπρῳ Σικελίας ῤηγὸς (γ),
δουκάτου Ἀπουλίας, καὶ πριγκηπάτου Καπύης, τῆς ἱερᾶς πό-

(α) Τὸν δόσεμεν, ἀν)τὸν (βν) ἐδώκαμεν.

(6) Ἄρχεται νὰ περιπίπτῃ εἰς ἀχρησίαν τὸ ἀπὸ Κ. Κ. βυζαντι-
νὸν ἔτος, εἰς τοῦτο δὲ ἀντικαθίσταται τὸ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.

(γ) Τὸ ἔνατον τῆς βασιλείας του.

λεως ῥώμης σενάτωρος, ἀνδᾶ : προυϊντζίας καὶ φρυλχ : κώμης, καὶ τῆς θείας βασιλείας ῥώμης παρὰ τῆς ῥωμαϊκῆς αγίας εκκλησίας ἐν τῇ τουσκανίᾳ γενικοῦ βικαρίου, ἔτους ἐννάτου τοῦ αὐτοῦ κράτους, εὐτυχῶς ἀμήν.

Ἡμεῖς Βονσιγνόρος Λουκήσσης, κριτῆς πολεως ῥήγιου, καὶ Νικόλαος τοῦ Θεοπρέπου, πούδλικος νοτάριος τῆς αὐτῆς καὶ μάρτυρες οἱ υπογεγραμμένοι εἰς τοῦτο κεκλημένοι καὶ ἡξιωμένοι, ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου καὶ μαρτυροῦμεν, ὅτι ἐνώπιον ἡμῶν ἐν τῷ ἐν ἀγαθῇ τύχῃ συνεικέσιον τραχταίζεσθαι παρὰ Γ^α λτερίου Μουνάφακα υἱοῦ ἱερέως ρηγκάρδου τοῦ Μονόφακα, κατοίκου κώμης Ῥουσσότου, ὑπὲρ αὐτοῦ ἐξ ἐνὸς μέρους, καὶ παρὰ βασιλείου τοῦ Καλαμαῖ, κατοίκου κώμης Ἑρασίων, διακρατήσεως Μεσσάνης, ὀνόματι Δ^ο μένικης, θυγατρὸς αὐτοῦ, ἐκ μέρους δὲ ἐτέρου ἄγοντος τοῦ εἰρημένου γ^α λτερίου τὴν εἰρημένην Δομένικην εἰς αὐτοῦ γυναῖκα νόμιμον κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεῖον κανόνα καὶ διατύπωσιν ὁ αὐτὸς γ^α λτέριος ὑπὲρ τοῦ τοιούτου σεμνοῦ συναλλάγματος διετύπωσεν, ὥκονόμησε καὶ ἐποίησε τῇ εἰρημένη δ^ο μένικῃ συζύγῳ αὐτοῦ διὰ θεωρέτρου αὐτῆς, ἥ διὰ γάμου δωρεάν, τὸ ἡμῖς πάντων τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν, κινήτων καὶ ἀκινήτων, ἐχωμένων καὶ ἐξωμένων, καὶ δι' ἐνδυμασίαν αὐτῆς, στρίττα δύο (α), πανιδύλλια δύο (β), γύοππας δύο (γ),

---

(α) *Στρίττα*, ἴσως ἐκ τοῦ λατινικοῦ *Stricta*· ἐνδυμὰ τι στενῶς ἐπὶ τοῦ σώματος ἀρμοζόμενον. — (β) *Pannitielli*, λέξις τῆς ἰδιώτιδος, σημαίνουσα τὸ ἐν τισιν ἐπαρχίαις τῆς νῦν Ἑλλάδος λεγόμενον Ἑσωκάρδιον. — (γ) *Γυόπα*, λέξις προελθοῦσα ἐκ τοῦ ἀρχ. ἰταλ. *Gioppa* καὶ *Giuppa*, ὅθεν τὸ νεώτερον *Giubba*, τὰ γαλλ. *Jupe* καὶ *Jupon*, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ τουρκοελληνικὸν *Τζουμπές*. Ἀθρόως πάντα ταῦτα συμπαράγονται ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ Κύπη (χιολοδωριστὶ *Τσοῦπα*, διὸ καὶ *Τσοῦπι*. — *Κύμῃ*, *Κύπη*, *Γύπη* — τὴν σήμερον τὸ πῆλινον ἀγγεῖον. Πρὸς τὴν προφορὰν τῆς λέξεως *Τσοῦπρα*, *Κυπρία*), ἥ δὲ *Κύπη* συγγενεῖς πρὸς τὴν *Κυπάδα* καὶ τὸν *Κύπασιν*, εἶδος χιτῶνος.

ἡ μία ἐκ μετάρξου, ἡ δ' ἄλλη λινή, κοττέλλαν πράσινην (α),
μανδύλια κουκουλλίγια (β), ἐνώτια ἀργυρᾶ ζευγος ἐν, δα-
κτυλίδια τέσσαρα, τὰ μὲν δύο χρυσᾶ, καὶ τὰ ἄλλα ἀργυρᾶ,
ριτικέλλας (γ), γαίτας (δ) ἰσπάνια (ε), ζωνάριον τῆς σαλε-
ρινῆς (ζ) κάλτζας σὺν τοῖς φελλοκαλλίγοις (η), καὶ μελχα-
φὲν τῆς πανόρμου (θ).

† Καὶ ὁ προσημανθεὶς β^α σίλειος ἐν προικίοις καὶ διὰ προι-
κιμαῖα τῆς εἰρημένης Δομένικης, θυγατρὸς αὐτοῦ καὶ ὀνό-
ματι αὐτῆς, ἔστερξε καὶ ὑπέσχετο δοῦναι τῷ εἰρημένῳ Γ^αλ-
τερίῳ, τὰ ὑπογεγραμμένα αὐτοῦ ἀγαθὰ· ἤρουν δι' ἐνδυμασίαν
αὐτοῦ ὑποκαμισόβραχα τρία (ι), γυόππαις τρεῖς, ἡ μία ἐκ
μετάρξου, αἱ δὲ ἄλλαι λιναί. καὶ τῆς εἰρημένης Δομένικης
στρίττα δύο, πανιδύλλια δύο, γυόππαις δύο, ἡ μία ἐκ μετάρ-
ξου, ἡ δ' ἄλλη λινή, μανδύλια τρία κουκουλλίγια, καὶ ἀπὸ τε
στρωμνίων κρεβδαιοστρώμνια τρία (κ), ἔχοντα μετράχους
δύο (λ), σάκκον ἓνα λινόν, κοπέρτα τρία, τὰ μὲν δύο λινὰ καὶ
τὸ ἕτερον ἐκ μετάρξου, σινδόνια ζευγάρια τρία, καπητάλια

(α) *Κοττέλλα*, ἐκ τοῦ ἰταλ. *Cottella*, ὑποκορ. τοῦ *Cotta*, χι-
τῶν, λέξεις μὴ διασωθεῖσα τανῦν, εἰμὴ ἐπὶ ἱερατικῆς στολῆς.

(β) *Κεφαλόδεσμος*, δι' οὗ ἐκάλυπτεν ἡ γυνὴ τὸ πρόσωπον.

(γ) *Ῥιτικέλλα*, ἐκ τοῦ ἰταλ. *Reticella*, ὕφασμα δικτυωτὸν εἰς
γυναικεῖαν χρῆσιν. — (δ) *Γαίτα*, λέξεις συχνάκις συμπίπτουσα εἰς τὰ
προικοσυμβόλαια, σημαίνουσα δὲ εἰδὸς τι ἐσωθράκου γυναικείου, ἐ-
σχηματισμένου κατὰ τὸ ἔθος τῆς πόλεως Γαθήτης. — (ε) *Πρωτο-*
φανὴς καὶ ἄδηλον κόσμημα ἐξ ἰσπανίας βεβαίως προελθόν. — (ζ) *Sal-*
lerniana, κατὰ τὸ ἔθος τοῦ Σαλέρνου. — (η) *Φελίος* † (*caliga*). —
(θ) *Μετάρξινον* ὕφασμα σικελιωτικόν, λαθὼν τὴν κοινὴν ὀνομασίαν
ὑπὸ τῶν ἐκεῖ περιθαψάντων τὴν μεταξουργίαν Σαρακηνῶν. —
(ι) *Βράκη* † ὑποκάμισον, σύνθηες παρ' ἡμῖν ἐτι. — (κ) *Κρεβδαιο-*
στρώμνια, ἀλλαχού τῶν ἰδιογράφων λέγονται *Κρεβδαιοστρώσια*, ὡς
εἰς τὸ περὶ Θεμάτων ὀνομάζει αὐτὰ καὶ ὁ Πορφυρογέννητος. — (λ) ὁ
εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν στρωμνῶν ἀρμόδιος μαλλὸς λατινιστὶ μὲν
ἐλέγετο *tomentum*, χυδαϊκώτερον δὲ *materia*. Ἐντεῦθεν τὰ ἰταλικά
materasso, *matarasso*, *materazzo*, καὶ τὸ γαλλ. *matelas*, ἐξ οὗ
τὸ ἀστέιον τοῦ προικοσυμβολαίου *Μέτραχος*.

τρία (α), κορτήνην (β), καὶ ἀρκλήκια δύο (γ) χαλκοῦ, βα-
τζέλιον (δ) λέβητα, τήγανον, καὶ πυροστάτην (ε), ἐγγέριον
τῶν χειρῶν τέσσαρα (ζ), τουβάλλιας δύο (η). καὶ ἀπὸ τε ὑ-
ποστάσεως (θ), τὸ ἀμπέλιον αὐτοῦ κείμενον ἐν τῷ αὐτῷ χω-
ρίῳ, τὸ πλησίον τῷ ποταμῷ καὶ πλησίον Ἀμπελοπηγαδίου,
καὶ τοῖς χωραφίαις Λέοντος τοῦ Ῥάπτη· ὁλόκληρον ὅπερ
ἀμπέλιον ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἔλαβεν εἰς αὐτοῦ προικίον (ι).
τὰ χωράφια αὐτοῦ τὰ εἰς τὰ Τρακλὰ, ὁλόκληρα, τὰ πλησίον
τοῖς χωραφίαις βασιλείου τοῦ Πέρβε καὶ χωραφίαις Ἰωάν-
νου Μαυρικίου. καὶ οἶκον αὐτοῦ σὺν τῷ κηπουρίῳ ὁλό-
κληρον, κείμενον ἐν τῷ χωρίῳ Ἑρασίων, τὸν πλησίον τοῖς
οἰκοῖς Περεγρίνου Μιχαλίτζη, καὶ τοῦ θεοῦ τὸ ἔλεος. Ταῦτα
πάντα τὰ ἀμφοτέρωθεν μέρη ἔστερξαν ἀμοιβαδὲν ἀλλήλοις
δοῦναι, ποιῆσαι, πληρῶσαι, στερεὰ ἔξαι εἰσαεῖ· καὶ ἐξ ἐναν-
τίας μὴ παραγένησθαι, ὑπὸ ποινῆς αὐγουσταλίων τριάκοντα
τῇ κούρτῃ ἀποφλουμένων, οὐκ ἤττον κρατεῖσθαι αὐτοὺς εἰς
πάσας τὰς ἐξόδους καὶ ὅλον τὸν ἀζήμιον τῆς ποινῆς, ἀπο-
φληθείσης ἢ οὐ, τῶν εἰρημένων μενόντων ἀεὶ στερεῶν καὶ
παγίων. Ὅθεν εἰς ὑπόμνησιν μέλλουσιν καὶ διηνεκῇ αὐτῶν
ἀσφάλειαν, αἰτησάντων αὐτῶν τῶν εἰρημένων, καὶ συναινε-
σάντων πρὸς ἡμᾶς τοὺς εἰρημένους κριτὴν καὶ νοτάριον ἐν

(α) *Καπητάλιον*, συγγενέστερον πρὸς τὸ λατινικὸν *Capitalis*, πα-
ρὰ πρὸς τὸ ἰταλικὸν *Capezzale*, προσκεφάλαιον. — (β) *Κορτήνη*,
ἰταλ. *Cortina*, ὁ κωνωπέων, ὅθεν τὸ λατ. *Conopsea*.

(γ) *Ἀρκλήκιον*, ὑποκορ. τοῦ ἄρκλα, ἐκ τοῦ λατιν. *arcula*, μικρὸν
κιβώτιον. Ἡ ἄρκλα σώζεται εἰς τινὰς ἐπαρχίας τῆς πατρίδος μας.

(δ) Ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *Bacile*. Ἐν Κεφαλληνίᾳ βατζέλιον λέγεται.

(ε) Ὁ ἐφθαρμένως παρ' ἡμῖν λεγόμενος *Πυροστή*. — (ζ) *Ἐγγέ-
ριον*, τὸ ἀρχαϊκώτατον Ἐγγερίον, σήμερον δὲ βαρβαροῦταλιστὶ *Πετσέτα*.

(η) *Τουβάλλια*, τὸ τραπεζομάνδυλον, ἐκ τοῦ ἰταλ. *Tovaglia*.

(θ) Ὑπόστασις παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἐλέγετο ἡ περιουσία, ὅθεν καὶ
τὸ τῆς Λευκάδος καὶ ἄλλων τόπων τῆς νῦν Ἑλλάδος *Ὑποστατικόν*.

(ι) *Προικίον*, ὑποκορισμὸς τῆς προικός. *Προικίδιον* λέγεται εἰσέτι
πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

τῇ παρούσῃ ὑποθέσει, ὡς οἰκείους αὐτῶν κριτὴν καὶ νοτάριον, καὶ περιγνόντας ἡμᾶς μὴ εἶναι αὐτοὺς οἰκείους, ἐποιήσαμεν αὐτοῖς ἔνθα τὸ παρὸν ἐγγραφον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εἰρημέ-
νου Νικολάου τοῦ Θεοπρέπου, πούβλικου νοταρίου Ῥηγίου, ὑπογραφὴν παρ' ἡμῶν ἰδιοχείρως. Ἐγράφη εἰς τὸ Ῥήγιον
μηνὶ καὶ ἰνδιχτιῶνι τοῖς εἰρημένοις.

† Ego qui supra Bonsignororus Lucensis Judex Regii prædicta subscripsi.

† Ego Jacobus de Messana rogatus testor.

† Καὶ ἐγὼ Νικόλαος Ξανθός, παρακληθεὶς μαρτυρῶ ἰδιο-
χείρως.

† Καὶ ἐγὼ Νικόλαος Θεοπρέπου πούβλικος νοτάριος ῤη-
γίου ἔγραψα καὶ ὑπέγραψα. »

Περαιῖνω τὴν ἐνταῦθα δημοσιευομένην σειρὰν τῶν ἰδιο-
γραφικῶν τεκμηρίων μὲ τὸ ἐπόμενον ἕτερον προικοσυμβό-
λαιον, ὅπερ συνετάχθη εἰς Εὐρυάτικον (Briatico) Καλαβρίας,
κατὰ τὸ ἔτος 1281, διὰ τὴν ἐπιγαμίαν δύο πλουσίων καὶ εὐ-
γενικῶν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης οἰκογενειῶν, τῆς μὲν τῆς Βαλ-
λελόγκας ἰταλικῆς, κυριάρχου τοῦ παρὰ τὸ Ῥοζάρνον κει-
μένου ὁμωνύμου (Vallelonga) χωρίου, τῆς δὲ τῶν Φελλεχῶν,
ἐλληνικῆς. Σημειωτέον, ὅτι τὸ Εὐρυάτικον ὑπῆρξε, διαρκού-
σης τῆς βυζαντινῆς ὑπεροχῆς, μία τῶν κυριωτέρων ἐστίων
τοῦ ἰταλοελληνισμοῦ, ἔδρα πολιτικῆς τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς
ἐξουσίας. Σήμερον ἔτι αἱ περικείμεναι κῶμαι, καὶ τὰ παρὰ
τὴν πόλιν αὐτὴν χωρία φέρουσιν ὀνομασίας τὸ πλεῖστον ἐλλη-
νικὰς· Μαντιναῖα, Παραγγώνη, Παραδεισῶν, Χελιδόνι, Μεσώ-
νη, Συχῶν, Favelone, Cisidone, Cocchicerone, Ἀγ. Μάρκος,
Σοφάδες, Cone, Pisitone, Πολύκαρπον, Ἀγ. Λέος, Ἀγ. Κων-
σταντῖνος, Potenzone, Mandradone, Stelapodone, κ.τ.λ. (α).

(α) Marafioti, Cronache e Antichità delle Calabrie, σελ.
130. — Thomæ Aceti, Pantopologia Calabria et situ Cala-
briae. Romæ, 1737.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἔτος τοῦ ἰδιογράφου ἀξιοσημείωτον. Ὁ γὰρ οὗτος συνήπτετο ἐνῶ ἠκόνιζον οἱ Σικελοὶ τὰς μαχαίρας διὰ τὴν παγκτονίαν τῶν γάλλων στρατιωτῶν τοῦ Καρόλου. Ἦδη ἡ ἐκστρατεία τοῦ Πέτρου ἐξ Ἀρράγωνος παρεσκευάζετο ἤδη, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν κατακτητικῶν τοῦ πρίγκηπος τούτου σκοπῶν, συνεκροτεῖτο τὸ φοβερόν ἐκεῖνο τάγμα τῶν Καταλωνίων, ὅπερ ἐπέπρωτο νὰ μεταβῇ σύσσωμον μετὰ παρέλευσιν εἴκοσιν ἐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, νὰ καταπτοῇ τὸν Παλαιολόγον καὶ τὴν αὐλήν του, νὰ διέλθῃ ληστρικῶς Θράκην, Μακεδονίαν, Θετταλίαν, καὶ τέλος νὰ κυριεύσῃ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐμελλεν ἡγεμονικῶς ν' ἀποκατασταθῇ. Αἱ τοιαῦται προετοιμασίαι καὶ ἀπειλαὶ ἠνάγκασαν τὸν Κάρολον, βασιλέα τῶν Δύο Σικελιῶν, νὰ περιέλθῃ κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ 1281, τὴν Καλαβρίαν καὶ τὴν Ἀπουλίαν, ἐνθα καὶ νόμον ἐξημοσίευσεν κατὰ παραχαρακτῶν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ Σικελία, ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου προσερεθιζομένη, ὑποκώφους ἀνέπεμπε τανθορυσμοὺς, ὥς τὸ ἐν αὐτῇ πυρίκτυπον ἠφαίστειον. Μετὰ τινος δὲ μηνος (30 Μαρτίου 1282) αἱ Σικελικαὶ Ἑσπέραι ἐξωλόθρευον αὐτανδρον τὴν Γαλλικὴν φρουράν, καὶ προπαρασκεύαζον τὴν ἀναγόρευσιν τῆς Ἀρράγωνείου δυναστείας.

Ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ σύμβολαιου, πάλιν ἀρκετὰ περίεργος ἀνέρχεται ἡ τῶν γαμηλίων δωρεῶν ἀπογραφή. Ἐπιτήδειός τις ζωγράφος ἠδύνατο ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς προικοδοσίας νὰ ἐξαγάγῃ ἰδέαν ἀκριβῆ τοῦ ἱματισμοῦ, τῶν ἐθίμων, καὶ τῶν χρεωδεστέρων οἰκιακῶν σκευῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου, πρὸς ἱστορικὴν ἀντιτύπωσιν καὶ ἐξεικόνισιν τῆς τότε ἰταλοελληνικῆς κοινωνίας. Πρὸς ἡμᾶς ἐξαιρέτως, οἵτινες εἰς τὸ γενικὸν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ναυάγιον ἀπωλέσαμεν πᾶν ὅ,τι ὤφειλέ ποτε νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διαζωγράφησιν τῶν προπατορικῶν ἡθῶν· οἵτινες ἐκ τοῦ καθαρτηρίου μεσαιῶνος γυμνοὶ τε καὶ πενέστατοι μεταπηδήσαντες εἰς τὸ συμπίοσιον

τῶν ἐθνῶν, οὔτε μουσεῖα, καὶ ἀρχεῖα, οὔτε εἰκόνας, ἢ μέμβρανας, ἢ προτομάς συνεισεφέρομεν, διατηρούσας τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ προσηγουμένου βίου, πρὸς ἡμᾶς ἐξαπρέτως τὰ ἀνυπόκριτα ταῦτα μνημεῖα, σανίδες τοῦ διεβρώγोटος σκάφους, ἐκβραζόμεναι σήμερον ἐπὶ τὰς ὄχθας μας, ἔσονται κτήματα δεόμενα συγγενικῆς εὐλαθείας καὶ συμπαθείας. — Μὴ ἀποστρέψωμεν ἀπ' αὐτῶν τὸ βλέμμα, ἀναλογιζόμενοι δὴθεν τὸ εὐτελές καὶ φροῦδον τῆς οὐσίας των! Ἀφοῦ μακρόν ἐπεσχολάσαμεν εἰς ἀναδιφὰς ἀπομνημονευμάτων ἀλλοδαπῶν, ὅπου οὐδέν τι ἄλλο τέρπει τὴν καρδίαν, οὐδὲν ἀναζωπυρεῖ τὸ ἐξαντλούμενον αἶσθημα ἢ ὁ ἔρως τῆς ἐπιστήμης, ἔρως, ἄλλως τε, ἀφηρημένος καὶ συχνάκις ἀπρόκοπος· ἀφοῦ κατεφορτίσαμεν τὸ πνεῦμα μὲ γνώσεις, μὲ ἀναμνήσεις, μὲ ιδέας, ἀλλοτριὰς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὰς ἀπεκδοχὰς τῆς ἐνδεῶς ἐχούσης πατρίδος· ἰδὲν περιδραττόμεθα προθυμότερον ἔπειτα τῶν ἐσχάτων τῆς κληρονομίας μας κερματίων, ἔστω καὶ τῶν ἀσημοτέρων λειψάνων, ὅταν αὐτὰ δύνανται νὰ ἐπαναστρέψωσι τὴν ἀποξενωθείσαν στοργὴν πρὸς τὴν ἀνάθαλψιν τῆς οἰκείας στέγης, νὰ μᾶς ἐμπνεύσωσιν ἐκ νέου τὴν θρησκείαν τῆς ἐπεικειάς, τῆς υἱικῆς ἀγάπης, τῆς ἀνοχῆς πρὸς τὰ καθειμαρμένα τῶν προπατόρων ἁμαρτήματα; — Ἀκριβέστατον τὸ γτωμικὸν τοῦ σπουδογελοίου Λουκιανοῦ, πρὸς τοὺς ἀληθῶς ἀγαπῶντας τὴν ἑαυτῶν πατρίδα· «ὁ τῆς πατρίδος καπνὸς » λαμπρότερος ὀφθήσεται τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. »

(Ις').

« Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰδίου κυρίου Θεοῦ ἡμῶν, ἀμήν.

Προικοσυμβόλαιον γενάμενον παρ' ἐμοῦ Ὑνεδίκτου τῆς Βαλλελόγκας πρὸς τὴν ἐκ Θεοῦ δοθεῖσάν μοι γαμπρὴν καὶ νόμιμον γυνήν, τὴν γνησίαν θυγατέραν κῦρ Λεοφελλήκη (Λέο † Φελλέκη;) τοῦνομα αὐτῆς Ἀμφουσα, εἰς τὸν ἐμὸν γνήσιον υἱὸν τοῦνομα αὐτοῦ τοῦ Ῥωδέρτος. εἰς αὐτὰ δοθέντα

πρὸς αὐτόν διὰ νυμφοστολισμὸν αὐτῆς. ἐν πρώτοις καυτέλαν (α) καὶ μαντέλλον (β) ταρέων ἑκατόν. περὶ δὲ ἐνώτιον, σκουφάριον (γ), κεφαλοδέσμιον ταρέων Β'. Καὶ διὰ τὸ θεορέτερον αὐτῆς (δ) ἀπὸ τῆς πασης ἐμοὶ ὑποστάσεως ἀκινήτω πράγματι ἐν περιχώρῳ Υαλλελόγκας δίδομαι αὐτῆς χοράφια μολίων ὅκτῳ εἰς τόπον = δρυὸς = τὸ μὲν πετζίν (ε) ὑπάρχει πλησίον χωραφίου ἱερέος οὖρσου καὶ ἱερέας λέονος τοῦ Κόνδου. τὸ δὲ ἄλλο πετζίν ὑπάρχει πλησίον χωραφίου κυρρωγερίου τῆς Υαλλελόγκας καὶ πέτρου προκοπίου. καὶ ἀμπελον χιλιάδας δύο πλησίον τοῦ κόρτου καὶ οἶκον ἐν πλησίον των ἐμῶν οἰκημάτων σὺν τῶν εισόδων ἐξόδων, καὶ τὸ μέγα τὸ ἔλεος.

Ἀντίπρσιον γενάμενον παρ' ἐμοῦ νοταρίου τοῦ Φελλέκη σὺν δὲ τῇ βουλῇ καὶ στέρξει καὶ συνεποὶ κῦρ Ἀμφούσου τῶν Τροπαίων, ὃν ταῦτα ἡμέτερον προκουράτορα, (καὶ) ἐνώπια μιχαήλου τοῦ πούγγου, φιλίππου πάνναχου, κρυτῶν χώρας εὐρυάτικου, γληγαρίου (ζ) τοῦ πούγγου, βασιλικῷ πονβλίκου νοταρίου χώρας τῆς αὐτῆς καὶ ἐτέρων ὑπογραπτῶν μαρ-

(α) *Κοντέλλα*, ἤτοι Κοτέλλα, (ἴσα τὰ προηγ. ἀγόλια).

(β) *Μαντέλλον*, *manio*, *mantello*, ἐπάνωφόριον.

(γ) Ἡ λέξις *Σκούφια* προέρχεται ὡσαύτως ἐκ τῆς ἰταλ. *Cuffia*; ὅθεν καὶ ἡ γαλλ. *Coiffe*. Ὅλαι δὲ αὗται συγγενεῖς πρὸς τὴν *Κέφη*, ἐξ ἧς ἡ κεφαλὴ, — (δ) *Θεορέτερον*, αἰξουσα τῶν θεωρήτρων διαφθορά. — (ε) Περὶ *Πετζίου*, βλ. τὰ ἀνωτέρω. Εἰς τι λατινικὸν ἰδιόγραφον τοῦ ἔτους 1003 ἀναγινώσκω τὴν ἐξῆς ἰταλολατινικὴν περιγραφὴν. «*Manifestum sum ego Theuderico filio b. m. Ildebrandi, secundum convenienza nostra, et quia dare atque habendum, et cassina ibidem levandum, et per hominem tium ibi resedendum . . . . idest terre pezze tres, quas sunt,*» etc. — (ζ) Ἡ ἀμοιβαία τῶν ὑγρῶν ἀλλαγὴ παρατηρεῖται συνθεσάτῃ εἰς τὴν χυδαίαν ἐμῶν ἕως ἀπὸ τοῦ αἰῶνος Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Ὁ Aug. Böeck (Vol. 4. Fasc. alter. p. 527) ἀναφέρει, μετὰ τῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν τῆς συλλογῆς του, καὶ τινὰ εἰς Ρώμην ἐγχαραχθεῖσαν, ἐνθα τὸ γρηγόρει γράφεται *γληγόρει* διὸ καὶ ἡ κοινολεξία προφέρει *γλήγορα* τὸ *ἐγρήγορα*.

τυρων. Ἡρεστήσαμεν (α) πρὸς τὸν ἐκ Θεοῦ δοθέντα νόμιμον ἀντρα τῆς ἐμῆς ἐγγόνας ἀμφοῦσας τὸν γνήσιον υἱὸν κῆρ Υενεδίκτου τῆς Υαλλελόγκας, τοῦνομα αὐτοῦ ρομβέρτου, ἡγουν τὰ δοθέντα μοι πρὸς αὐτήν. Ἐν πρῶτον κούτελλον τάρων εἴκοσι, γιούπαν μίαν λάννην (β). δίδω δὲ καὶ τῆς ἐμῆς ἐγγονέσσης φορέσια ς'. ἀπαντα ημῶν. δύο γυούπας ἐκ μετὰξου σὺν τοῖς υπερόχοις αὐτῶν (γ). σκεπάσματα επτά, ἐκ μετὰξου τοῦ βάλλες πέντε. κρευατοστρώσια πέντε, τὰ δυο ἐκ μετὰξου καὶ τα ετερα λάννηα. κορτίνας μέτρων δώδεκα. στεγνάτα β'. τηγάνιν, λεκάνην, βατζήλια β'. καὶ βουττία ἐξ αἰροῦ (δ) υαρία (ε). ζευγος βοῶν χαματερῶν (ζ). ονικά δύο. ἀπὸ τε πασης ἐμῆς ὑποστάσεως ἀκίνητα πραγματα ἐν τῷ περιχώρῳ Νικῆτου εἰς τοὺς Πατερνήτους, καὶ ἐν τῷ περιχώρῳ Εὐρυατικοῦ, καὶ ὅπου δ' ἂν καὶ ἦσαν τῆς ἐμῆς κληρονομίας, τὸσον οἷαν ἐκτήσατο καὶ διεκτήσατο ὁ ἐμὸς υἱὸς λεος, ὁ πατηρ τῆς ἐμῆς ἐγγονέσσης ἀπὸ τὴν σήμερον ἡμεραν καὶ ὠραν ἔδωκαν αὐτὰ καὶ ἐσημίωσα εἰς οἰκείαν ἐξουσίαν καὶ κυριότητα τῆς ἐμῆς ἐγγονέσσης Ἀμφαύσας τῆς δηλωθείσης, ἔχων ἐλευτερίαν καὶ ἄδειαν ποιεῖν αὐτὰ τὰ ἄνω κατὰ βουλὴν, ἀμπέλια,

(α) Ἡρεστήσαμεν. Ἀρέσκειαν καὶ ἡ νῦν γλῶσσά μας καλεῖ τὸ προικοσύμφωνον.

(β) Λάννην, ἐκ τοῦ ἰταλ. *Lana*, τὸ ἔριον. — (γ) Ἰτί ἦσαν τὰ Ὑπέρροχα; Μήπως εἶδος ἐλατηρίων, δι' ὧν ἐξωγκοῦτο τὸ μετὰξινον τῆς γυναικὸς ἱμάτιον, ὡς ἐγγιστα κατὰ τὸ ἔθος τοῦ σήμερον συμμοῦ; — (δ) Ἐξ αἰροῦ. Παράγεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς αἵρας σημαίνουσας τὴν σφύραν τοῦ χαλκέως, ἡ μᾶλλον ἐκ τοῦ λατινικοῦ *aes*, ὁ χαλκός; Οὕτως ἡ ἄλλως, βουττία ἐξ αἰροῦ δηλοῖ ἀγγεῖα χάλκινα. — (ε) Βαρία. Ὁ Βάφης, εἰς τὴν ἀνέκδοτον λατινικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἰδιογράφου τούτου, ποιεῖ τὴν λέξιν οὐσιαστικὴν, ἐρμηνεύει δὲ αὐτὴν *laginas*. Δὲν εἶναι, ὁμῶς, παρὰ τὸ ἐπίθετον *Βαρεία*, πρὸς τὰ βουττία ἀναφερόμενον. — (ζ) Τοὺς ἐργατικὸς βόας *Καματερὰ* καὶ ἡμεῖς κοινῶς ὀνομάζομεν, τροπὴ τοῦ *η* εἰς *ε* κατὰ δωρικὴν τινα προφοράν. Οὕτω καὶ τὸ *ξερὸς* (ξηρὸς), *σίδερα* (σίδηρα), *καταστέματα* (καταστήματα), *γνέθω* (νήθω), *γνέμα* (νήμα), *νερόν* (νηρόν), *ἄπλερον*, *πλρέιον*, *πλερώνω* (ἄπληρον, πλήρες, πληρῶ), κ.τ.λ.

χωράφια, ὀσπῆτια, δενδρία, καλαμῶνας, νομάς, ὕδατα, κινή-
τόν τε καὶ ἀκίνητον καὶ αὐτοκίνητον, καὶ ὅσα οἶα ἡμῖν ἐπο-
φείλουν καὶ προεπόφειλον, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Γραφὲν χειρὶ νοταρίου γληγορίου τοῦ πούγγου, βασιλε-
χοῦ πουνβλήκου νοταρίου χώρας Υριάτικου, ἐν μηνὶ φευρουα-
ρίου τοῦ ἔτους πψμθ'. ἰνδικτιῶνος θ'. εὐτυχῶς ἀμήν.

+ Ego Michael Puggi iudex Briatici testor.

+ Φίλιππος Πάνναχος καὶ κρητὴς χώρας Βριάτικου μάρτυρ.

+ Νικόλαος ἱερεὺς Πούγγου μάρτυρ.

+ Nos Amphusus de Tropea statutus procurator et Mundu-
aldus prenominati notarii testor et confirmo.

+ Ego Rogerius de Vallelonga testor.

+ Ego ἰωάννης τοῦ Βίου τὰ ἀνωτέρω μαρτυρῶ.

+ Λέος Νοτάριος Ἀρκουμάννου μαρτυρῶ διὰ τοῦ σταυροῦ.

+ γλιγόριος τοῦ πούγγου βασιλειακὸς πουνβλειακὸς νοτά-
ριος χώρας.

Υριάτικου τὰ ἀνότερα οικεῖα χειρὶ ἔγραψα καὶ ὑπέγραψα. » (α)

(α) Ἡ χρονολογικὴ σειρά τῆς ἐν τῷ Γεν. Ἀρχεῖῳ Νεαπόλεως ἐλ-
ληνικῆς οὐλλογῆς ἰδιογράφων λήγει, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Γ'. Κεφ.
προεῖρηται, μὲ τὸ συμβόλαιον ἐκεῖνο, τὸ ἐν ἔτει 1304 συνταχθέν,
ὅπερ καὶ συντομίαις χάριν παραλείπομεν εἰς τὴν δε τὴν Πραγματείαν.
Ἀλλ' ἡ ἐν Ῥώμῃ Βασιλειανῇ βιβλιοθήκῃ, ἥτις, ὡς εἰκάζω, συνεσω-
ματώθη πρό τινος μὲ τὴν ἀχανῆ Οὐατικανήν, ἐμπεριελάμβανε καὶ
μεταγενεστέρων χρόνων νεοελληνικὰ ἢ ἰταλοελληνικὰ μνημεῖα, πλεί-
στου λόγου ἄξια, εἰσέτι δὲ ἄδηλα τῇ ἱστορίᾳ. Ἐστὼ παράδειγμα
τὸ ἰδιόγραφον αὐτὸ, ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου ἐπισυνάπτεται εἰς τὴν
Παλαιογραφίαν τοῦ Μομφωνίου (σελ. 390). Εἶναι δὲ τὸ πληρε-
ξοῦσιον, δι' οὗ ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Σκύλλακι Μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἰωάν-
νου τοῦ Θεριστοῦ Κυπριανός, ὁ καὶ ἀρχηγούμενος τῶν ἐν Καλαβρίᾳ
ἐλληνικῶν κοινοβίων, διορίζει ἀντιπρόσωπόν του, ἐν ἔτει 1382, παρὰ
τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐδρᾷ τὸν ἰταλοελληνα Βασιλειανὸν Κοσμᾶν Κρίσπην.—
Ἐτι δὲ τούτου μεταγενέστερα σώζονται ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ τίς ὁ ἀπο-
καλύψων τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς Οὐατικανῆς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀνωτέρω ἰδιογράφων, ἅπερ ἀνεπιλέκτως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξαχθέντα τοῦ χαρτοφυλακείου μου ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς κρίσεις τοῦ κοινοῦ, ἥδη φῶς, νομίζω, ἀρκετὸν διετοξεύθη εἰς τὸ ἐκ προσιμίων τεθὲν πρόβλημα, ἐὰν ὁ ἐν τοῖς μνημείοις αὐτοῖς ἐλληνισμὸς ᾗται συνέχεια τοῦ ὁμαίμωνος πρεσβυτέρου, ἢ ἀπόρροια μᾶλλον μεταγενεστέρας βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Πέπεισμαι, ὅτι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου οὐδεμία ἀμφιβολία ἀπολείπεται. Αὐτοὶ οἱ μὴ Ἕλληνες ἐκ γενετῆς ἐλληνισταὶ θὰ ὠμολόγησάν, ὅτι ἡ ἐξεταζομένη γλῶσσα ἄλλη τις δὲν εἶναι, παρὰ ἡ νεοελληνικὴ, μᾶλλον ἢ ἥττον ἐτεροτροποῦσα ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν διαφόρων ξενολεκτημάτων καὶ ἰδιωτισμῶν, ἢ ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον ἅμα καὶ κακοζηλότερον νενοθυμένη ὑπὸ τῆς συμβολαιογραφικῆς σχολαστικότητος.

Ὑπολείπεται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς γενεαλογίας, δηλαδὴ κατὰ τίνα ἀκριβῶς ἐποχὴν ὁ ὑπὸ μελέτην ἐλληνισμὸς μετώκησεν εἰς Ἰταλίαν.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀφθῶμεν τῆς τριαύτης συμπερασματικῆς ἀναδιφῆς, ἐσχάτου τῆς μελέτης μας ὅρου, σκόπιμον κρίνω νὰ προδιᾶτρίψωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν διαζήτησιν ἐτέρων τινῶν διπλωματικῶν πληροφοριῶν. Ἠρευνήσαμεν τὰ ἰδιόγραφα· δέον νὰ μὴ παραλείψωμεν, τοῦλάχιστον ἐν παρόδῳ, καὶ τὰς ἐπισήμους περγαμηνάς. Ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντινῆς κυριαρχίας καὶ ἐφεξῆς, τὰ ἐλληνικὰ διπλώματα ἀποκτῶσι διαφέρουσιν σημαντικότητά. Εἴτε ὡς ἱστορικὰ, εἴτε ὡς φιλολογικὰ μνημεῖα θεωρηθῶσι, περιέχουσιν ὕλην ἀξιοσπούδαστον. Αὐτὰ λοιπὸν ἐξαιτούμεθα τὴν ἄδειαν νὰ διεξέλθωμεν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἄχρι τοῦδε συζητηθέντων. Δὲν θέλει δὲ ἀποβῇ ματαίᾳ ἡ χρονοτριβή. Ἐκτὸς

ὅτι διατελοῦσι περιεκτικὰ γλωττικῆς ὕλης, δεομένης σχολίων καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων, λίαν εἰς τὴν μελέτην μας προσφυῶν· θέλουσιν ἴσως μᾶς παράσχη τὸ ἐνδόσιμον εἰς περαιτέρω ἱστορικὰς ἐρεῦνας, εἰς ἐτέρας σκέψεις, εἰς νέας ἀποδείξεις, τὰ μάλιστα πρὸς τὸν σκοπὸν μας λυσιτελεῖς. Διὰ τοῦτο δὴ ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ διπλώματα δὲν ἐπισπῶσι πρὸς ὥραν τὴν προσοχὴν μας. Πρόσφορα διαφερόντως νομίζομεν τὰ τοῦ Κόμητος καὶ τοῦ Βασιλέως, πατρὸς καὶ υἱοῦ ὁμωνύμων Ῥογερίων, ἅτινα, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1086, καὶ ἕως τοῦ 1145 διατεινόμενα, πραγματεύονται κατ' ἰδίαν τὰ τῆς τότε ἰταλοελληνικῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων τὰ χρησιμώτερα εἶναι αὐτὰ, ἅπερ ἀπαριθμοῦσιν ὀνομαστὶ τοὺς βελλάνους, ἥτοι δουλοπαροίκους, ὅσους οἱ δύο ἡγεμόνες, οἱ τὴν κατάκτησιν παγιώσαντες καὶ διευθετήσαντες, δωροῦνται πρὸς τινὰς ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθείσας, ἢ ἐπικυρωθείσας Ἐπισκοπὰς ἐν τε Καλαβρίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Ἡ δευτέρα αὕτη τάξις τῶν Νορμανδοελληνικῶν διπλωμάτων φαίνεται τοσοῦτον συνδεδεμένη μὲ τὰς τύχας τῶν πάλοι ποτὲ ὑπῆκόων τοῦ Βυζαντίου, καὶ παρουσιάζεται ὑπὸ σχῆμα γλωττικόν, τοσοῦτον καινοφανές, τοσοῦτον γόνιμον παντοειδῶν ἐρμηνειῶν καὶ μελετημάτων, ὥστε, τὴν ἄλλην τάξιν ὑπερπηδῶντες, εἰς ταύτην μόνον, ὡς μᾶλλον ἀρμοδίαν καὶ συντελεστικὴν, θέλομεν ἐπιστήσει τὰς προσδοκίας.

Καὶ τίνες μὲν αἱ προικισθεῖσαι τῶν Ἐπισκοπῶν, καὶ ποῦ τῆς δορυαλώτου χώρας κείμεναι, ταῦτα θέλομεν διέλθει παράκατιόντες. Περὶ δὲ τῆς ἀφορμῆς ἣτις προὔκαλεσε τὴν ὑποδούλωσιν ὀλοκλήρων ἐλληνικῶν κοινοτήτων, καὶ περὶ τοῦ ἂν τὴν ὑποδούλωσιν αὐτὴν πρέπη νὰ παραδεχθῶμεν ὡς γεγονός ἀναμφίλεκτον ἢ ὡς πλαστούργημα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόμητος Ῥογερίου ὑπὸ τῆς καλογηρικῆς πλεονεξίας ἐπινοηθέν, περὶ τούτων πλείστα ὅσα ἀπὸ Διμαίου καὶ Βάργας διεθρυλήθησαν, ἅπερ οὐδ' ἐπιτροχάδην κρίνω ἀρμόδιον

τῶν ἐθνῶν, οὔτε μουσεῖα, καὶ ἀρχεῖα, οὔτε εἰκόνας, ἢ μέμβρανας, ἢ προτομὰς συνεισεφέρομεν, διατηρούσας τὰ καθ' ἑκάστα τοῦ προηγουμένου βίου, πρὸς ἡμᾶς ἐξαιρέτως τὰ ἀνυπόκριτα ταῦτα μνημεῖα, σανίδες τοῦ διεβρώγोटος σκάφους, ἐκβραζόμεναι σήμερον ἐπὶ τὰς ὄχθας μας, ἔσονται κτήματα δεόμενα συγγενικῆς εὐλαβείας καὶ συμπαθείας. — Μὴ ἀποστρέψωμεν ἀπ' αὐτῶν τὸ βλέμμα, ἀναλογιζόμενοι δὴθεν τὸ εὐτελές καὶ φρουδὸν τῆς οὐσίας των! Ἀφοῦ μακρὸν ἐπεσχολάσαμεν εἰς ἀναδιφὰς ἀπομνημονευμάτων ἀλλοδαπῶν, ὅπου οὐδέν τι ἄλλο τέρπει τὴν καρδίαν, οὐδὲν ἀναζωπυρεῖ τὸ ἐξαντλούμενον αἶσθημα ἢ ὁ ἔρωσ τῆς ἐπιστήμης, ἔρωσ, ἄλλως τε, ἀφηρημένος καὶ συχνάκις ἀπρόκοπος· ἀφοῦ κατεφορτίσαμεν τὸ πνεῦμα μὲ γνώσεις, μὲ ἀναμνήσεις, μὲ ιδέας, ἀλλοτριίας ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὰς ἀπεκδοχὰς τῆς ἐνδεῶς ἐχοῦσης πατρίδος ἰδὲν περιδραττόμεθα προθυμότερον ἔπειτα τῶν ἐσχάτων τῆς κληρονομίας μας κερματίων, ἔστω καὶ τῶν ἀσημοτέρων λειψάνων, ὅταν αὐτὰ δύνανται νὰ ἐπαναστρέψωσι τὴν ἀποξενωθείσαν στοργὴν πρὸς τὴν ἀνάθαλψιν τῆς οἰκείας στέγης, νὰ μᾶς ἐμπνεύσωσιν ἐκ νέου τὴν θρησκείαν τῆς ἐπικεικείας, τῆς οὐκῆς ἀγάπης, τῆς ἀνοχῆς πρὸς τὰ καθευμαρμένα τῶν προπατόρων ἁμαρτήματα; — Ἀκριβέστατον τὸ γνωμικὸν τοῦ σπουδογελοίου Λουκιανοῦ, πρὸς τοὺς ἀληθῶς ἀγαπῶντας τὴν ἑαυτῶν πατρίδα· «ὁ τῆς πατρίδος καπνὸς » λαμπρότερος ὀφθῆσεται τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός.»

(Ις').

«Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰδίου κυρίου Θεοῦ ἡμῶν, ἀμήν.

Προικοσυμβόλαιον γενάμενον παρ' ἐμοῦ Ἰενεδίκτου τῆς Βαλλελόγκας πρὸς τὴν ἐκ Θεοῦ δοθεῖσάν μοι γαμπρὴν καὶ νόμιμον γυνήν, τὴν γνησίαν θυγατέραν κῦρ Λεοφελλήκη (Λέο † Φελλέκη;) τοῦνομα αὐτῆς Ἀμφουσα, εἰς τὸν ἐμὸν γνήσιον υἱὸν τοῦνομα αὐτοῦ τοῦ Ῥωδέρτος· εἰς αὐτὰ δοθέντα

πρὸς αὐτόν διὰ νυμφοστολισμὸν αὐτῆς. ἐν πρώτοις κουτέλαν (α) καὶ μαντέλλον (β) ταρέων ἑκατόν. περὶ δὲ ἐνώτιον, σκουφάριον (γ), κεφαλοδέσμιον ταρέων Β'. Καὶ διὰ τὸ θεορέτερον αὐτῆς (δ) ἀπὸ τῆς πασης ἐμοὶ ὑποστάσεως ἀκινήτω πράγματι ἐν περὶχώρῳ Υαλλελόγκας δίδομαι αὐτῆς χοράφια μοδίων ὀκτὼ εἰς τόπον = δρυὸς = τὸ μὲν πετζίν (ε) ὑπάρχει πλησίον χωραφίου ἱερέος οὕρσου καὶ ἱερέας λέονος τοῦ Κόνδου. τὸ δὲ ἄλλο πετζίν ὑπάρχει πλησίον χωραφίου κυρρωγερίου τῆς Υαλλελόγκας καὶ πέτρου προκοπίου. καὶ ἀμπελον χιλιάδας δύο πλησίον τοῦ κόρτου. καὶ οἶκον ἐν πλησίον των ἐμῶν οἰκημάτων σὺν τῶν εισόδων ἐξόδων, καὶ τὸ μέγα τὸ ἔλεος.

Ἀντίπρριον γενάμενον παρ' ἐμοῦ νοταρίου τοῦ Φελλέκη σὺν δὲ τῇ βουλῇ καὶ στέρξει καὶ συνεποί κύρ Ἀμφούσου τῶν Τροπαίων, ὃν ταῦτα ἡμέτερον προκουράτορα, (καὶ) ἐνώπια μιχαήλου τοῦ πούγγου, φιλίππου πάνναχου, κρυτῶν χώρας εὐρυάτικου, γληγορίου (ζ) τοῦ πούγγου, βασιλικοῦ κουβλίκου νοταρίου χώρας τῆς αὐτῆς καὶ ἐτέρων ὑπεγραπτῶν μαρ-

(α) Κουτέλλα, ἤτοι Κοτέλλα, (ἴσα τὰ προηγ. σχόλια).

(β) *Mantéllor*, *manto*, *mantello*, ἐπανωφόριον.

(γ) Ἡ λέξις Σκούφια προέρχεται ὡσπύτως ἐκ τῆς ἰταλ. *Cuffia*, ὅθεν καὶ ἡ γαλλ. *Coiffe*. Ὅλοι δὲ αὐταὶ σύγγεναι πρὸς τὴν *Κέφη*, ἐξ ἧς ἡ κεφαλὴ, — (δ) *Θεορέτερον*, αὔξουσα τῶν θεωρήτρων διαφθορά, — (ε) Περὶ *Πετζίου*, βλ. τὰ ἀνωτέρω. Εἰς τι λατινικὸν ἰδιόγραφον τοῦ ἔτους 1003 ἀναγινώσκω τὴν ἐξῆς ἰταλολατινικὴν περιγραφὴν «*Manifestum sum ego Theoderico filio b. m. Idebrandi, secundum convenienza nostra, et quia dare atque habendum, et cassina ibidem levandum, et per hominem tuum ibi resedendum . . . idest terre pezze tres, quas sunt,*» etc. — (ζ) Ἡ ἀμοιβαία τῶν ὑγρῶν ἀλλαγὴ παρατηρεῖται συνπθεστάτη εἰς τὴν χυδαίαν ἡμῶν ἕως ἀπὸ τοῦ αἰῶνος Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Ὁ Aug. Böeck (Vol. 4. Fasc. alter. p. 527) ἀναφέρει, μετὰ τῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν τῆς συλλογῆς αὐτοῦ, καὶ τινα εἰς Ῥώμην ἐγγραρυθεῖσαν, ἐνθα τὸ γρηγόρει γράφεται *γληγῶρει* διὸ καὶ ἡ κοινολογία προφέρει *γλήγορα* τὸ ἐργήτορα.

τυρων. **Ἡρεστήσαμεν** (α) πρὸς τὸν ἐκ Θεοῦ δοθέντα νόμιμον ἀντρα τῆς ἐμῆς ἐγγόνας ἀμφοῦσας τὸν γνήσιον υἱὸν κυρ Ἰε-
νεδίκτου τῆς Γαλλελόγκας, τοῦνομα αὐτοῦ ρομβέρτου, ἤγουν
τὰ δοθέντα μοι πρὸς αὐτήν. Ἐν πρῶτον κούτελλον ταρέων
εἴκοσι, γιούπαν μίαν λάννην (β). δίδω δὲ καὶ τῆς ἐμῆς ἐγ-
γόνεσσης φορέσια ς'. ἀπαντα ημῶν. δύο γουόπας ἐκ μετὰξου
σὺν τοῖς υπερόχοις αὐτῶν (γ). σκεπάσματα επτά, ἐκ μετὰξου
τοῦ βάλλες πέντε. κρευατοστρώσια πέντε, τὰ δυο ἐκ μετὰξου
καὶ τα ἑτερα λάννηνα. κορτίνας μέτρων δώδεκα. στεγνάτα β'.
τηγάνιν, λεκάνην, βατζήλια β'. καὶ βουττία ἐξ αἰροῦ (δ) υα-
ρία (ε). ζευγος βοῶν καματερῶν (ζ). ονικὰ δύο. ἀπὸ τε πασης
ἐμῆς ὑποστάσεως ἀκίνητα πρᾶγματα ἐν τῷ περιχώρῳ Νι-
κήτου εἰς τοὺς Πατερνήτους, καὶ ἐν τῷ περιχώρῳ Εὐρυατι-
κοῦ, καὶ ὅπου δ' ἂν καὶ ἦσαν τῆς ἐμῆς κληρονομίας, τόσον
οἷαν ἐκτήσατο καὶ διεκτήσατο ὁ ἐμὸς υἱὸς λεος, ὁ πατήρ. τῆς
ἐμῆς ἐγγονεσσης ἀπὸ τὴν σήμερον ἡμεραν καὶ ὥραν ἔδωκαν
αὐτὰ καὶ ἐσημίωσα εἰς οἰκείαν ἐξουσίαν καὶ κυριότητα τῆς
ἐμῆς ἐγγονέσσης Ἀμφοῦσας τῆς δηλωθείσης, ἔχων ἐλευτε-
ρίαν καὶ ἄδειαν ποιεῖν αὐτὰ τὰ ἄνω κατὰ υουλὴν, ἀμπέλια,

(α) *Ἡρεστήσαμεν*. Ἀρέσκεϊαν καὶ ἡ νῦν γλῶσσά μας καλεῖ τὸ
προικοσύμφωνον.

(β) *Λάννην*, ἐκ τοῦ ἰταλ. *Lana*, τὸ ἔριον. — (γ) *Τί ἦσαν τὰ
Ἰπέροχα*; Μήπως εἶδος ἐλατηρίων, δι' ὧν ἐξωγκοῦτο τὸ μετὰξινον
τῆς γυναικὸς ἱμάτιον, ὡς ἐγγιστα κατὰ τὸ ἔθος τοῦ σήμερον συρ-
μοῦ; — (δ) *Ἐξ αἰροῦ*. Παράγεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς αἴρας ση-
μαινούσης τὴν σφύραν τοῦ χαλκῆος, ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ λατινικοῦ *aes*,
ὁ χαλκός; Οὕτως ἢ ἄλλως, βουττία ἐξ αἰροῦ δηλοῖ ἀγγεῖα χάλ-
κινα. — (ε) *Barlia*. Ὁ Βάφης, εἰς τὴν ἀνέκδοτον λατινικὴν ἐρμηνείαν
τοῦ ἰδιογράφου τούτου, ποιεῖ τὴν λέξιν οὐσιαστικὴν, ἐρμηνεύει δὲ
αὐτὴν *laginas*. Δὲν εἶναι, ὅμως, παρὰ τὸ ἐπίθετον *Βαρεῖα*, πρὸς τὰ
βουττία ἀναφερόμενον. — (ζ) Τοὺς ἐργατικὸς βόας *Καματερά* καὶ
ἡμεῖς κοινῶς ὀνομάζομεν, τροπὴ τοῦ *η* εἰς *ε* κατὰ δωρικὴν τινα προ-
φοράν. Οὕτω καὶ τὸ ξερὸς (ξηρὸς), *οἰδερα* (σίδηρα), *καταστέματα*
(καταστήματα), *γνέθω* (νῆθω), *γνέμα* (νῆμα), *νερόν* (νηρόν), *ἄπληρον*,
πλρείον, *πλεράνω* (ἄπληρον, πλῆρες, πληρῶ), κ.τ.λ.

χωράφια, ὁσπῆτια, δενδρία, καλαμῶνας, νομάς, ὕδατα, κινή-
τόν τε καὶ ἀκίνητον καὶ αὐτοκίνητον, καὶ ὅσα οἷα ἡμῖν ἐπο-
φείλουν καὶ προεπόφειλον, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Γραφὲν χειρὶ νοταρίου γληγορίου τοῦ πούγγου, βασιλε-
χοῦ πουνβλήκου νοταρίου χώρας Υἱάτικου, ἐν μηνὶ φευρουα-
ρίου τοῦ ἔτους πψμθ'. Ἰνδικτιῶνος θ'. εὐτυχῶς ἀμήν.

† Ego Michael Puggi judex Briatici testor.

† Φίλιππος Πάνναχος καὶ κρητῆς χώρας Βριάτικου μάρτυρ.

† Νικόλαος ἱερεὺς Πούγγου μάρτυρ.

† Nos Amphusus de Tropea statutus procurator et Mundu-
aldus prenominati notarii testor et confirmo.

† Ego Rogerius de Vallelonga testor.

† Ego ἰωάννης τοῦ Βίου τὰ ἀνωτέρω μαρτυρῶ.

† Λέος Νοτάριος Ἀρκουμάννου μαρτυρῶ διὰ τοῦ σταυροῦ.

† γλιγόριος τοῦ πούγγου βασιλικὸς πουνβλικὸς νοτά-
ριος χώρας.

Υἱάτικου τα ἀνότερα οικεῖα χειρὶ ἔγραψα καὶ ὑπέγραψα. » (α)

(α) Ἡ χρονολογικὴ σειρά τῆς ἐν τῷ Γεν. Ἀρχεῖῳ Νεαπόλεως ἐλ-
ληνικῆς συλλογῆς ἰδιογράφων λήγει, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Γ'. Κεφ.
προεῖρηται, μὲ τὸ συμβόλαιον ἐκεῖνο, τὸ ἐν ἔτει 1304 συνταχθέν,
ὅπερ καὶ συντομίας χάριν παραλείπομεν εἰς τὴν δε τὴν Πραγματείαν.
Ἀλλ' ἡ ἐν Ῥώμῃ Βασιλειανῇ βιβλιοθήκῃ, ἥτις, ὡς εἰκάζω, συνετω-
ματώθη πρό τινος μὲ τὴν ἀχανῆ Οὐατικανὴν, ἐμπεριελάμβανε καὶ
μεταγενεστέρων χρόνων νεοελληνικὰ ἢ ἰταλοελληνικὰ μνημεῖα, πλεί-
στου λόγου ἄξια, εἰσέτι δὲ ἄδηλα τῇ ἱστορίᾳ. Ἐστω παράδειγμα
τὸ ἰδιόγραφον αὐτὸ, ἀντίγραφον τοῦ ὁποῖου ἐπισυνάπτεται εἰς τὴν
Παλαιογραφίαν τοῦ Μομφωκονίου (σελ. 390). Εἶναι δὲ τὸ πληρε-
ξούσιον, δι' οὗ ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Σκύλλακι Μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἰωάν-
νου τοῦ Θεριστοῦ Κυπριανός, ὁ καὶ ἀρχηγούμενος τῶν ἐν Καλαβρίᾳ
ἐλληνικῶν κοινοβίων, διορίζει ἀντιπρόσωπόν του, ἐν ἔτει 1382, παρὰ
τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐδρᾷ τὸν ἰταλοελληνα Βασιλειανὸν Κοσμάν Κρίσπην.—
Ἐστὶ δὲ τούτου μεταγενέστερα σώζονται ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ τίς ὁ ἀπο-
καλύψων τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς Οὐατικανῆς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀνωτέρω ἰδιογράφων, ἀπερ ἀνεπιλέκτως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξαχθέντα τοῦ χαρτοφυλακείου μου ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς κρίσεις τοῦ κοῖνου, ἤδη φῶς, νομίζω, ἀρκετὸν διετοξεύθη εἰς τὸ ἐκ προσιμίων τεθὲν πρόβλημα, ἐὰν ὁ ἐν τοῖς μνημείοις αὐτοῖς ἐλληνισμὸς ᾖ συνέχεια τοῦ ὁμαίμωνος πρεσβυτέρου, ἢ ἀπόρροια μᾶλλον μεταγενεστέρας βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Πέπεισμαι, ὅτι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου οὐδεμία ἀμφιβολία ἀπολείπεται. Αὐτοὶ οἱ μὴ Ἕλληνες ἐκ γενετῆς ἐλληνισταὶ θὰ ὠμολόγησαν, ὅτι ἡ ἐξεταζομένη γλῶσσα ἄλλη τις δὲν εἶναι, παρὰ ἡ νεοελληνικὴ, μᾶλλον ἢ ἥττον ἐτεροτροποῦσα ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν διαφορῶν ξενολεκτημάτων καὶ ἰδιωτισμῶν, ἢ ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον ἅμα καὶ κακοζηλότερον νενοθευμένη ὑπὸ τῆς συμβολαιογραφικῆς σχολαστικότητος.

Ὑπολείπεται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς γενεαλογίας, δηλαδὴ κατὰ τίνα ἀκριβῶς ἐποχὴν ὁ ὑπὸ μελέτην ἐλληνισμὸς μετώκησεν εἰς Ἰταλίαν.

Ἀλλὰ πρὶν ἡ ἀφθῶμεν τῆς τριαύτης συμπερασματικῆς ἀναδιφῆς, ἐσχάτου τῆς μελέτης μας ὄρου, σκόπιμον κρίνω νὰ προδιατρέψωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν διαζήτησιν ἐτέρων τινῶν διπλωματικῶν πληροφοριῶν. Ἐρευνήσαμεν τὰ ἰδιόγραφα δέον νὰ μὴ παραλείψωμεν, τοῦλάχιστον ἐν παρόδῳ, καὶ τὰς ἐπισήμους περγαμηνάς. Ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντινῆς κυριαρχίας καὶ ἐφεξῆς, τὰ ἐλληνικὰ διπλώματα ἀποκτῶσι διαφέρουσαν σημαντικότητά. Εἴτε ὡς ἱστορικά, εἴτε ὡς φιλολογικὰ μνημεῖα θεωρηθῶσι, περιέχουσιν ὕλην ἀξιοσπούδαστον. Αὐτὰ λοιπὸν ἐξαιτούμεθα τὴν ἀδειάν νὰ διεξέλθωμεν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἄχρι τοῦδε συζητηθέντων. Δὲν θέλει δὲ ἀποβῇ ματαίᾳ ἡ χρονοτριβή. Ἐκτὸς

ὅτι διατελοῦσι περιεκτικὰ γλωττικῆς ὕλης, δεομένης σχολίων καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων, λίαν εἰς τὴν μελέτην μας προσφυῶν· θέλουσιν ἴσως μᾶς παράσχη τὸ ἐνδόσιμον εἰς περαιτέρω ἱστορικὰς ἐρεῦνας, εἰς ἐτέρας σκέψεις, εἰς νέας ἀποδείξεις, τὰ μάλιστα πρὸς τὸν σκοπὸν μας λυσιτελεῖς. Διὰ τοῦτο δὴ ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ διπλώματα δὲν ἐπισπῶσι πρὸς ὥραν τὴν προσοχὴν μας. Πρόσφορα διαφερόντως νομίζομεν τὰ τοῦ Κόμητος καὶ τοῦ Βασιλέως, πατρὸς καὶ υἱοῦ ὁμωνύμων Ῥογερίων, ἅτινα, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1086, καὶ ἕως τοῦ 1145 διατεινόμενα, πραγματεύονται κατ' ἰδίαν τὰ τῆς τότε ἰταλοελληνικῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων τὰ χρησιμώτερα εἶναι αὐτὰ, ἅπερ ἀπαριθμοῦσιν ὀνομαστὶ τοὺς βελλάνους, ἥτοι δουλοπαροίκους, ἄσους οἱ δύο ἡγεμόνες, οἱ τὴν κατάκτησιν παγίωσαντες καὶ διευθετήσαντες, δωροῦνται πρὸς τινὰς ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθείσας, ἢ ἐπικυρωθείσας Ἐπισκοπὰς ἐν τε Καλαβρίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Ἡ δευτέρα αὕτη τάξις τῶν Νορμανδοελληνικῶν διπλωμάτων φαίνεται τοσοῦτον συνδεδεμένη μὲ τὰς τύχας τῶν πάλοι ποτὲ ὑπηκόων τοῦ Βυζαντίου, καὶ παρουσιάζεται ὑπὸ σχῆμα γλωττικόν, τοσοῦτον καινοφανές, τοσοῦτον γόνιμον παντοειδῶν ἐρμηνειῶν καὶ μελετημάτων, ὥστε, τὴν ἄλλην τάξιν ὑπερπηδῶντες, εἰς ταύτην μόνον, ὡς μᾶλλον ἀρμοδίαν καὶ συντελεστικὴν, θέλομεν ἐπιστήσει τὰς προσδοκίας.

Καὶ τίνες μὲν αἱ προικισθεῖσαι τῶν Ἐπισκοπῶν, καὶ ποῦ τῆς δоруαλώτου χώρας κείμεναι, ταῦτα θέλομεν διέλθει παρακατιόντες. Περὶ δὲ τῆς ἀφορμῆς ἣτις προὔκαλεσε τὴν ὑποδούλωσιν ὀλσκληρῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων, καὶ περὶ τοῦ ἂν τὴν ὑποδούλωσιν αὐτὴν πρέπη νὰ παραδεχθῶμεν ὡς γεγονός ἀναμφίλεκτον ἢ ὡς πλαστούργημα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόμητος Ῥογερίου ὑπὸ τῆς καλογηρικῆς πλεονεξίας ἐπινόηθῃ, περὶ τούτων πλεῖστα ὅσα ἀπὸ Διμαίου καὶ Βάργας διεθρυλλήθησαν, ἅπερ οὐδ' ἐπιτροχάδην κρίνω ἀρμόδιον

νὰ παρειαῶ. πρὸς τὸ παρόν. — Εἶναι πολὺ προτιμότερον ν' ἀχροασθῶμεν αὐτῆς κατ' εὐθείαν τῆς Ἱστορίας.

Ὅτε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Οὐῖσχάρδου Ῥογέριος συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς πρωτευούσης, καὶ εἶδε τὴν κυριαρχίαν του ἀπηλλαγμένην ἀπὸ τε Ἀράβων καὶ Γραικῶν, τότε τρέψας τὸν νοῦν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς χώρας τοκτοποίησιν, ἔγνω κατεπεΐγουσαν τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀποδόσαι τοὺς Ἐπισκόπους, προαποβληθέντας, ἢ φυγαδευομένους, πρὸς τὰς χηρευούσας ἔδρας των. Εἰς τοῦτο δὲ μὴ ἀρκεσθεῖς, ἀλλὰ θελήσας καὶ νὰ ἰσχυροποιήσῃ τὴν ἑως τότε καταδιωχθεῖσαν Ἐκκλησίαν, τὰς μὲν τῶν ἀρχαιοτέρων μονῶν ἐπεπλούτισε μὲ τὰ κτήματα τῶν καθυποταχθέντων Σαρακηνῶν, ἀλλὰς δ' ἐκ περιτροπῆς νέας ἔκτισεν αὐτὸς ἐκεῖνος εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐπικρατείας του. Διέτριβον ἐν Πανόρμῳ καὶ πολλαχοῦ τῆς νήσου πλῆθος Ἀράβων καὶ Ἑλλήνων, στρατιωτικῶν τὸ ἐπάγγελμα τῶν πλείστων, οἵτινες κατὰ τοῦ Ῥογερίου πρό τινος πολέμησαντες, οἱ μὲν ὑπὸ τὸν αἰτὸν τοῦ Κομνηνοῦ, οἱ δὲ ὑπὸ τὰ σύμβολα τοῦ Ἐβν-ἐλ-Θαμουνα, δὲν ἐδείκνυντο οὔτε οἱ μὲν, οὔτε οἱ δὲ διατεθειμένοι νὰ παρεκτείνωσι πέραν τοῦ δέοντος τὴν ὑποταγήν. Ὁ πονηρὸς Ῥογέριος διενεόθη νὰ ὠφελιμοποιήσῃ τοὺς ἀνησύχους ὑποχειρίους. Πρὸς τὸν διπλοῦν λοιπὸν σκοπὸν, ἐνθεν μὲν νὰ ἐξευμενίσῃ, ἐκεῖθεν δὲ ν' ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς, ἐσχημάτισεν ἐπίτηδες τάγματα ἀραβικά τε καὶ ἑλληνικά, τὰ ὅποια ἀφοῦ καλῶς ἐμίσθωσε, καὶ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν ἰδίων αὐτοῦ ἀξιωματικῶν, ἀνυπερθέτως ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν ἀπέναντι ἡπειρον πρὸς ἐπέκτασιν ἢ ἐνίσχυσιν τῆς κατακτήσεως. Ἀλλ' ἡ ἔμπειρος τοῦ Ῥογερίου πολιτικὴ, ἐὰν ἐξιλέωσε κατ' ἀρχὰς τοὺς νεοσυλλέκτους, δὲν ἀπέσβεσεν ὅμως εἰς τὰ στήθη των τὴν ἀνάμνησιν τῆς πατρίδος. Οἱ Ἕλληνες μάλιστα, μόλις ἐφθασαν εἰς τὸ τέρμα τῆς ἐκστρατεύσεως, ἀντὶ ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τοῦ Νορμαν-

δοῦ, πρὸς ὃν εἶχον ὁμώσει πίστιν, ἔσπευσαν ν' ἀποσχιρτήσωσιν, οἱ μὲν καθόλου λειποτάκτῆσαντες καὶ εἰς τὰ πέριξ χωρία σποράδην ἐκπηδήσαντες, οἱ δὲ καὶ μεταβάντες αὐτόμολοι πρὸς τὸν ἐχθρόν. Οὕτως ἔπραξαν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Καλαβρίας, οὕτως εἰς Σάλερνον, οὕτως εἰς Ἀμάλφην.

Πικρὰ ἐν τούτοις ποτήρια πεπρωμένον ἦν νὰ καταπίῃ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ φιλοπολέμου βίου του. Συγγενῶν ῥαδιουργίας, φίλων ἐπιβουλὰς, στρατηγῶν προδοσίας, πάσας ἐν συνόψει τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος τὰς ἀνωμαλίας ἔμελλε νὰ δοκιμάσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου του. Τὴν δὲ ἀποτυχίαν τοῦ Σικελικοῦ πολέμου ἐπέπρωτο, εἰς ἐπίμετρον συμφορᾶς, ν' ἀκολουθήσῃ μετ' ὀλίγον ἡ προσέλευσις τοῦ φάσματος ἐκείνου τῆς πρώτης Σταυροφορίας, οὗ τοὺς ἐριννυώδεις χαρακτηρὰς ἡ βασιλόπαις Ἄννα μὲ συγκινητικὴν ἀγανάκτησιν διατυποῖ εἰς τὸ ἱστορικὸν Θεοποίημα τοῦ πατρός της. Ἐν τινι τῶν τελευταίων συμπλοκῶν τοῦ Σικελικοῦ αὐτοῦ πολέμου δύο Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ περιέπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ῥογερίου. Εἷς ἐξ αὐτῶν, Σέργιος τοῦνομα, εἴτε χάριν ἀνανδρίας, εἴτε ὑπὸ δολίου σκοποῦ κινηθεὶς ἐξώμοσέ τὴν πίστιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ προσκυνήσας τὸν νικητὴν, οὐ μόνον ὑπεξέφυγε τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ χιλιάρχος προὔχειρίσθη εἰς τὴν προῤῥηθεῖσαν νεοσύλλεκτον στρατιάν, μόνος αὐτὸς τῶν ἑτεροχθόνων λαβὼν τὴν μοιραρχίαν ὁμογενοῦς του τάγματος, καὶ μετὰ τούτου ἀποσταλεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καπύης. Ἀλλὰ τὴν πρώτην ἐξωμοσίαν ταχέως ἢ δευτέρα διεδέξατο. Ἀποστατήσας παρὰ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ εἰς τὴν ἀποστασίαν ὀλόκληρον τὸ τάγμα συνεπισύρας, εἰσέλασεν εἰς τὴν πολιορκουμένην Καπύην συνεπίκουρος τῶν Λογγοβάρδων, ἧτοι πολέμιος τοῦ Νορμανδοῦ. Καὶ ἀνέδειξε μὲν ἀληθῶς ἐπιτηδειότητα οὐ τὴν τυχοῦσαν περὶ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ προμαχῶνος ἐκείνου τῆς κατάρρεούσης Λογγοβαρδικῆς δυναστείας· ἀλλ' ἡ εὐτολμία καὶ

ἡ προθυμία τοῦ ἀπέβησαν ἀτέλεστοι. Ἀλωθείσης τῆς Καπύης μετ' οὐ πολὺ, τί μὲν ὁ Σέργιος ἐγένετο δὲν μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία, ἂν καὶ τὸ τέλος τοῦ δυνάμεθα διὰ μιᾶς νὰ ὑπονοήσωμεν γνωστὸν ὅμως ὅτι ἐκ τῶν διακοσίων στρατιωτῶν τοῦ ἀποσκιρτήσαντος τάγματος ἑκατὸν δώδεκα Ἕλληνες συλληφθέντες, καὶ εἰς δουλείαν ἀτελεύτητον καταδικασθέντες, παρέμφθησαν, δίκην εὐλαβοῦς ἀφιερώματος, ὡς βελλάνοι καὶ δουλοπάροικοι πρὸς τὴν ἐν Καλαβρία νεόδμητον μονὴν τῶν Κερτοζίνων τοῦ ἁγίου Βρουνῶνος, φίλου ἐπιστηθίου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς τοῦ Ῥογερίου· πρᾶξις αὕτη παραδοθεῖσα εἰς δίπλωμα Δουκικόν, ἐκδοθὲν τὸ 1098 ἔτος, τουτέστιν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Κόμητος.

Παρομοίας τινὰς ἀποστασίας ὑποτεκμηριοῦσι, καὶ παρομοίαν αὐθις καταδίκην ἐφαρμόζουσι κατ' ἄλλων Ἑλλήνων τὰ διπλώματα τῶν Νορμανδῶν ἡγεμόνων, τὰ ὑπὸ χρονολογίαν 1086, 1094, 1099, 1102, 1145, ὧν τὰ μὲν συνέτάχθησαν ἑλληνιστί, τὰ δὲ λατινιστί. Διὰ τῶν περγαμηνῶν αὐτῶν ὅτε μὲν ἐπεχορηγοῦντο δουλοπάροικοι ὁμογενεῖς μας πρὸς τὴν ἐν Μελήτῃ Καλαβρίας ἰδρυομένην Ἐπισκοπὴν, ὅτε δὲ ὁμοιότροπως εὐηργετεῖτο ἡ τοῦ ἁγίου Ματθαίου, ἄλλοτε δὲ ἡ μονὴ τῶν Ἐρημιτῶν τοῦ Στύλου, ἡ ἡ τῆς Θεοτόκου τῆς Τούρρης, ἡ ἡ τῆς Ῥοκέλλας Σχύλλακος, ἡ ἡ τοῦ Ἀλάρου, ἡ ἡ Πανόρμου ἀρχιεπισκοπῇ. Καὶ νῦν μὲν ἡ χορήγησις ἐγένετο ἐπὶ ῥητῇ καὶ ἐκπεφρασμένη μνεῖα τῆς καταδίκης, νῦν δὲ ἐξετελείτο ὑπὸ τὸ σχῆμα ἀνελέγχτου καὶ αὐθαιρέτου τινὸς βασιλικῆς δωρεᾶς.

Οἱ ὀνομαστικοὶ κατάλογοι δὲν ἀποτελοῦσι τὸ ἐντελέστερον μέρος τῶν εἰρημένων διπλωμάτων. Ὅσον ξηροὺς καὶ στεῖρους ἱστορικῆς οὐσίας ἂν ὁμολογήσωμεν αὐτοὺς, θὰ ἀναγκασθῶμεν ὅμως ἐκόντες ἄκοντες νὰ ἐπερωτήσωμεν πολλάκις τὴν ἀφορίαν των, καὶ νὰ διέλθωμεν τὰς ἀνεξερευνήτους στενωπούς των. Αὐτάνδροι γενεαὶ μεταποτίζονται ἀπὸ μιᾶς

εἰς ἄλλην ἀκραν τῆς ἐπικρατείας, ἄνδρες ὁμοῦ μετὰ γυναικῶν, χῆραι μετὰ ὀρφανῶν, λαῖκοι ἅμα καὶ ἱερωμένοι, οἱ μὲν τὰ τέχνα θλίβοντες εἰς τὰς ἀγκάλας, οἱ δὲ φέροντες ἐπωμαδὸν τὰ σεπτὰ τῶν πατέρων εἰκονίσματα, ἄλλοι δὲ εἰς σάκκους συνεκκομίζοντες τὰ ἐξορυθέντα κόκκαλα τῶν γονέων. Ἰ Ποῖον τῶν γενεῶν ἐκείνων τὸ ἐγκλημα; Ἰ Ἡπίστησαν πρὸς τοὺς Ῥογερίους στρατιῶται μόνον, εἰς τάγματα πολεμικὰ ἀναγεγραμμένοι, ἡ ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν ἀποστασιῶν συμπαρεσφύρθησαν καὶ ἰδιῶται, διατρίψαντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν ἐπαρχιῶν; Ἰ Ἐκ δὲ τοῦ ὅτι μεταξὺ τῶν δωρουμένων βελλάνων συναριθμοῦνται καὶ ἱερεῖς, τί πρέπει νὰ συμπεράνωμεν; — Αὐτοὶν θάτερον· ἡ κωμοπόλεις ὁλόκληροι συναποστατήσασαι κατεδικάσθησαν ἀθρόως εἰς αἰωνίαν δουλείαν, ἡ δούλας ἤδη αὐτὰς προὔπαρχούσας αὐτάνδρους ἀφ' ἑνὸς εἰς ἄλλον τόπον μετέκισαν οἱ Ῥογέριοι.

Ὅπως δὴποτε, ἀκριβέσταται διασημαίνονται αἱ ἀπογραφαί. Τὰ διπλώματα (ἀδιάφορον εἰ λατινικὰ ἢ ἑλληνικὰ) παραδίδουσιν ἡμῖν μετὰ θαυμαστῆς ἐπιμελείας ὄνομα, ἐπώνυμον καὶ μνείαν τῶν παίδων ἐκάστου δούλου· ἐν ἐλλείψει δ' ἐπωνύμου, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως σπάνιον, ἡ πατρωνυμία ἀναπληροῖ.

Ἡ τοιαύτη ἀκρίβεια, πρὸ πάντων ἡ περὶ τὴν σημείωσιν τοῦ ἐπωνύμου, ἀντὶ νὰ παράσχη πρόσθετον ἰσχυροποίησιν εἰς τὸ γνήσιον τῶν περγαμηνῶν, ἐπήνεγκεν ἀντίθετον τὸ ἀποτέλεσμα· διήγειρεν οὐκ οἶδα τίνας γλίσχρους ὑποψίας μήπως ἦσαν τὰ διπλώματα ὑποβολιμαῖα καὶ παρέγγραπτα. Ἐγραψαν δὴθεν ὅτι οἱ δοῦλοι τῶν καιρῶν ἐκείνων οὐδεμιᾶς ἡξιοῦντο ἐπωνυμίας· ὅτι ἄρα πλαστοουργήματα μεταγενέστερα θὰ ἦσαν βεβαίως αἱ τοιαῦται δωρεαί. — Τὸ περιστατικόν τοῦτο, κατ' ἐμὲ, παρὰ νὰ ἐξασθενίσῃ, διπλασιάζει μᾶλλον τὸ δικαίωμα τῶν περγαμηνῶν εἰς τὸ ἄδολον καὶ ἀνόθευτον. Καὶ πρῶτον μὲν ἀγνοοῦσιν οἱ ἐναντίοι τὸ κεφαλαιωδέστατον· ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς 1^{ης} ἐκατονταετηρίδος, τὰ οἰκιακὰ ἐπώνυμα, ἅπερ

διὰ τὰς ἐπαλλήλους τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς εἶχον περιπέσει εἰς γενικὴν ἀχρησίαν, ἐπαναφαίνονται συνηθέστερα ἢ τὸ πρὶν, ὡς ὁμολογοῦσιν ἀξιόπιστοι ἱστορικοὶ, ὁ Σιρμουῆδος, ὁ ὑπομνηματογράφος τῶν Βενεδικτιανῶν Μαβιλλώνιος, ὁ Παπεβρόχιος, ὁ Ἀκέτος, καὶ ἕτεροι μετὰ τούτων, ὡσαύτως ἀκριβολογήσαντες (α). Ἀνάσχητοι δ' ἀφ' ἑτέρου περὶ τὰ ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν, ὅσον περὶ τὰ ἴδια αὐτῶν λεπτομέριμοι, δὲν γνωρίζουσιν ὅτι αἱ μεσαιωνικαὶ ἡμῶν χρονογραφίαι βρῖθουσιν ἐπωνύμων καὶ παρωνυμίων, διακρινόντων οὐ μόνον τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς εὐπατρίδας, τοὺς ἐλευθέρους, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγενεστέρους τῶν ὁμοφύλων.

Οὕτως ἢ ἄλλως, εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο κατὰ νοῦν δὲν ἔχομεν νὰ ἐπισχολάσωμεν. Πρὸς ἡμᾶς τὸ γνήσιον ἢ τὸ παράπλαστον τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος διπλωμάτων ὀλίγον ἐπὶ τοῦ νῦν διαφέρει. Ἐὰν ἀπαραποίητα ἦναι καθόλου, ἢ κατὰ μέρος μόνον νενοθευμένα· ἐὰν ἐντελέστατον προσάγωσι τὸ φερέγγυον τῆς πρωτοτύπου εἰλικρινείας, ἢ ἀν' ἐδημιουργήθησαν τοῦναντίον ὀλίγα ἔτη μετέπειτα, ὡς γνωματεύουσιν οἱ σοφιστεύοντες ἐπικριταί, ταῦτα δύνανται τὸ πολὺ νὰ καταστήσωσιν ἀβεβαίαν ὅπως οὖν τὴν χρονολογίαν, δύνανται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐποχῆς, ὅτε αἱ πράξεις αὐταὶ ἐξεδόθησαν, νὰ ἐμποιήσωσι μίαν τινὰ διαφορὰν ἐκ πέντε, ἕξ, ἔστω καὶ δέκα ἐνιαυτῶν, οὐδεμίαν ὅμως ἐμποιοῦσι πρὸς ἡμᾶς ἀπορίαν, καθότι, προσιθέμενοι τὰ μνημεῖα αὐτὰ νὰ συμβουλευθῶμεν ὑπὸ ἔποψιν ἀπλῶς φιλολογικὴν, ἀδιαφοροῦμεν ὅλως διόλου ἐὰν ἡ κοινολεξία, ἥς δεσμέμεθα μόνον τὴν ὡς ἔγγιστα χρονολόγησιν, ἦναι ἀναχτέα εἰς ταύτην μᾶλλον, ἢ εἰς τὴν προσεχῶς ἐπομένην δεκαετίαν. Κύριος τῆς πραγματείας μας σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ περὶ τὴν γνησιότητα τῶν διπλωμάτων ἀνἀκρισις, ἀλλ' ἡ διαζήτησις, ἡ ἀνέυρεσις, ὁ προσδιορισμὸς τῆς

(α) Thomæ Aceti, de Antiq. et Situ Calabriae, p. XXXVIII.

ἐποχῆς, ὅτε πρῶτον ἡ ἐλληνικὴ διάλεκτος ἐνέισάγεται εἰς τὴν μεσημβρινὴν χερσόνησον, καὶ ἡ διαζήτησις τῶν ἱστορικῶν αἰτίων, εἰς ἃ δέον ἢ εἰσαγωγή αὕτη πιθανώτερον νὰ ἀποδοθῇ. Οἱ δὲ ἡμέτεροι ἀγῶνες εὐστοχον θέλουσι τυχὸν λάβει τὴν ἐκβασιν, ὅταν ἐκ τῆς κατωτέρω συμπληρωματικῆς τῶν ἐπισήμων ἀναδιφῆς εἰσπορισθῶμεν τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα νέα διδόμενα, ὥστε θαρραλεώτεροι πλέον νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν γενεαλόγησιν τῶν ἰταλοελληνικῶν μνημείων, ὥστε ἀδιστακτικῶς νὰ ἐπιθέσωμεν τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς πλοκῆς τῶν συμβάντων, τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ὁποίων ἀναφύεται τὸ παράδοξον φαινόμενον.

Τὸ ἀρχαιότερον τῶν σωζομένων ἐλληνικῶν διπλωμάτων Νορμανδικῆς δυναστείας ἀνέρχεται εἰς τὸ ἔτος 1086, ἐπὶ Ῥογερίου, τοῦ Κόμητος Καλαβρίας· ἔτος ἀξιολογούμενον διὰ τὴν ἀπόβασιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τοῦ Βενναβέρτου, ἐμίρου Συρακουσῶν, καταστρέψαντος κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν διαφόρους πόλεις, ἐν αἷς καὶ τὴν Νικότηραν. Τὸ δίπλωμα αὐτὸ ἀναμνησκει τὴν καθίδρυσιν Κ α θ ἡ μ α τ ο ς (ἑδρας ἐπισκοπικῆς) εἰς Μίλητον Καλαβρίας, καὶ ρυθμίζει τὴν ἐπιχορήγησιν δωρεᾶς πρὸς τὸν ἀναγορευόμενον ἐπίσκοπον (α). Ὁ Ῥογέριος εἶχε μόλις πρό τινων μηνῶν διαδεχθῇ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Οὐϊσκάρδου, ἀποβιώσαντος ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐν τῷ τροπῶσαι τοὺς στόλους καὶ τὸν στρατὸν τοῦ Κομνηνοῦ (β).

(ΙΖ').

Εἰς τὸ κείμενον αὐτοῦ τοῦ διπλώματος ἀναγινώσκομεν πολλὰς λέξεις καὶ φράσεις ἀξιοσημειώτους. Μὴ εὐκαιροῦντες

(α) Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τοῦ Monsign. Capponi, εἰτα μετεγράφη ὑπὸ τοῦ Οὐγγελλίου (Stalia Sacra, T. 9. edit. Romanæ), ἀκολούθως δὲ παρὰ τοῦ Bisogni (Hist. Hipp. p. 76), καὶ τέλος παρὰ τοῦ Βίτου Καπιάλλου (Memorie per servire alla Sta Chiesa di Mileto). — (β) Ἀκολουθῶ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἄννης (Ἀλεξιάδ. Β. σ'), ἥτις, τὰ τοῦ Οὐϊσκάρδου διηγουμένη, δια-

νὰ παρασυνάψωμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἐμπεριεχόμενον, παρατιθέμεθα συντομώτερον τὰ σχολιασθέντα, ὅθεν ὁ ἀναγνώστης θέλει συμπεράνει περὶ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ λεκτικοῦ.

Ὁ νόματος (ἄτομον, πρόσωπον) καὶ ὀνοματίζομαι (τὸ ὀνομάζομαι) — Εἰσέλθον, καὶ Εἰσέλτον, ἀντὶ εἰσῆλθον — Πληρωματίζω (τὸ ἐκτελῶ) — Διακράτημα (νομός, ἐπαρχία) — Ὑπόστασις, ὑποστατικόν, κουλτοῦρα, βελλάνοι — Ποταμός ὀνομαζόμενος Σκατοπλύτης (σήμερον Scotopolito) — Τὸ ῥυακίτζιν τῆς Ἰαννοῦς — Ἡ κουλτοῦρα τῆς Πηόκας, ἡ τῶν Σχορδάδων, ἡ τοῦ Μικροῦ Χρήματος — Στὸν Μεδιμίτζην ποταμὸν (τανὺν λεγόμενον Mesimicchia) — Τὰ χωράφια τῆς Πάρασκευῆς — Μύλους καὶ βαπτινδέρια ἵνα ἔχῃ τὸ νερὸν ἐλεύθερον — Γεννήματα (δημητριακοὶ καρποὶ) — Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν ὄντων εἰς τὴν ἐπαρχίαν, Γραικῶν καὶ Λατίνων — Τὸ δεκάτισμα — Δέχομαι εἰς ἀγκουμανδέψιν (α) — Πρόβατα, βοΐδια, χοιρίδια, ὄνικα, καὶ ἄλογα πάντα — Χώρα (πόλις) . . . . . κτλ.

βεβηκοὶ ὅτι εἰς Κεφαλληνίαν ὁ Κόμης ἀπέθανεν ἐκ πυρετοῦ, τῇ 17 Ἰουλίου 1085. Ἄλλοι δὲ διτυγχίζονται ὅτι, κρουσθεὶς ὑπὸ πλευρίτου καὶ τὸν θάνατον προκισθανθεὶς, διέταξε νὰ μετακομίσωσιν αὐτὸν εἰς Κασσιώπειαν Κερκύρα, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν. Ἀλλ' ὑπάρχει ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀκρωτήριόν τι, σήμερον ἔτι καλούμενον *Θησκάροδορ*, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τοῦ Κόμητος.

(α) Τὴν φράσιν ταύτην διερμηνεύει ὁ Καπιάλθης *«viros ad arbitrium et nutum suscipiendi»* καὶ τοιαύτη τις ὄντως ἡ σημασία τῆς. Ἡ λέξις *Ἀγκουμανδέψις*, ἀθησαύριστος εἰς τὰ γλωσσάρια, εἶναι βεβηκῶς Νορμανδογαλλικὴ τὴν παραγωγὴν, προέρχεται δὲ ἐκ τῆς ἀχρήστου τὴν σήμερον μετοχῆς *Eneomandez* (*en-commander*), δικατέχω, ἀπολύτως ἐξουσιάζω κτῆμά τι, ἢ πρόσωπον.

Τὰς πρὸς τὴν ἀρτισύστατον Ἐπισκοπὴν χορηγήσεις πε-
ραιοὶ ὁ Ῥογέριος, δωρούμενος αὐτῇ περιπλέον Γ ρ α ι κ ο ὺ ς
ἐννενήκοντα πέντε τὸν ἀριθμὸν, οὗς ἄδηλον πόθεν, πότε, καὶ
διὰ τίνας λόγους ἀπέσπασεν ἐκ τῆς οἰκείας γῆς. Τῶν δὲ βελ-
λάνων τούτων ἡ ἀπογραφὴ, ἀκριβὴς ὅσον οἶόν τε, ὑποσυνά-
πτεται παρὰ πόδας τοῦ διπλώματος, μὲ ρητὴν τὴν διαδήλω-
σιν, ὅτι ἐδίδοντο αὐτοὶ πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐπισκοπὴν
Μιλήτου σὺν τῶν κληρονόμων καὶ ὑποστά-
σεων αὐτῶν.

Ἐὰν ἡ λέξις ὑπόστασις ἀληθῶς σημαίνει τὴν ἀκί-
νητον περιουσίαν, καθ' ἣν ἐννοίαν μεταχειρίζεται αὐτὴν καὶ ἡ
νεοελληνικὴ, (τοῦθ' ὅπερ δὲν δυνάμεθα μετὰ πλήρους βεβαιό-
τητας νὰ παραδεχθῶμεν) οἱ ἀφιερούμενοι δουλοπάροικοι ἦσαν
κάτοικοι Μιλήτου. Ἴδου δὲ ὁ κατάλογος αὐτῶν·

Καλόκην Κουσάτον σὺν τῶν παίδων του.	Πρεσβύτερον Νικόλαον σὺν τῶν παίδων.
Νικηφόρον Ἀδαυλίτην.	Ἄνναν χήραν σὺν τῶν παίδων της.
Νικηφόρον ἀνεψιόν του.	Νικόλαον Φιστονίκλην.
Θεόδωρον Κοντόν σὺν τῶν παί- δων του.	Γρηγόριον σὺν τῶν παίδων του.
Μαρίαν χήραν.	Κωνσταντῖνον ἀδελφὸν Φιστο- νίκλην.
Ἰωάννην Ἀναφαγᾶν.	Ἰωάννην Χαβέρρην.
Λέον συγγενὴν αὐτοῦ.	Γεώργιον Φιστονίκλην.
Νικόλαον Μιλλαράνον.	Ἰωᾶ. τοῦ Παπαλέοντος σὺν τῶν παίδων.
Μαρίαν Κοντόν σὺν τῶν παίδων.	Νικηφόρον Ἀμαντιναῖον σὺν τῶν παίδων.
Νικόλαον Στραβοπόδην.	Ἀρχόντισσαν τοῦ Φιλίππου σὺν τῶν παίδων.
Καλὴν χήραν σὺν τῶν παίδων της.	Στέφανον γαμβρὸν Νικηφόρου.
Ὁ Μελαχρινὸς σὺν τῶν παί- δων του.	Ἰωάννην γαμβρὸν Σιλλιωποῦ.
Νικόλαος Σιλλιωπῆς σὺν τῶν παίδων.	Ἀνδρέαν Κουσεντῖνον.
Νικόλαον Συγγενὴν, παῖδα ἱε- ρέως Ἀλέξη.	Τὰ παιδιὰ Ἰωάννου Φαγολίνου.

Νικόλαος ὁ Γρηγορίου Πινεγ-
χλήτου σὺν τοῦ Ἰωάννου
Γρουθαλίτου.

Τὰ παιδιὰ ἱερέως Γρηγορίου
τοῦ Δρελλίπου.

Τὰ παιδιὰ ἱερέως Φωτεινοῦ.

Πρεσβύτερον Μουλκούσην σὺν
τῶν παίδων του.

Χήραν σὺν τῶν παίδων ἱερέως
καλουμένου τοῦ Καλοῦ.

Ἱερέα Ἀνδρέαν τὸν Φιλιππα-
κίου.

Ἱερέα Πέτρον τῆς Χιονάτης.

Πρεσβύτερον Νικόλαον τοῦ
Μισιάνη.

Ἱερέα Πέτρον τῆς Βήνης.

Πρεσβύτεραν Ἠλίαν σὺν τῶν
παίδων.

Πρεσβύτερον Νικόλαον σὺν
τῶν παίδων.

Πρεσβύτερον Παγκάλην σὺν
τῶν παίδων.

Πρεσβύτερον Πέτρον τοῦ Ἀ-
γίου Κώνου.

Πρεσβύτερον Λεοπάρδον.

Πρεσβύτερον Ἰωάννην.

Χήραν πρεσβυτέρα σὺν τῶν
παίδων της.

Ἰωάννην τοῦ πρεσβυτέρου Εὐ-
γενίου.

Πρεσβύτερον Νικόλαον τοῦ
Γούσου σὺν τῶν παίδων.

Τὰ παιδιὰ ἱερέως Εὐπράξη.

Ἀντώνιον ἀνεψιὸν ἱερέως Ἀν-
τωνίου.

Ἱερέα Πέτρον τῆς Ὑρθοδέλ-
λης.

Πρεσβύτερον Φίλιππον τῶν
Ἀγγέλων.

Ἱερέα λεγόμενον τῶν Σκα-
μνάκων σὺν καὶ τῶν παίδων
του.

Πρεσβύτερον Νικόλαον Λα-
γωπάτην.

Τὰ παιδιὰ ἱερέως λεγομένου
Κλείδου.

Χήραν ἱερέως Λέου Μεσίσελα
σὺν τῶν παίδων.

Πρεσβύτερον Ἰωάννην γαμ-
βρόν Γαλάτη.

Πρεσβύτερον Ἰωάννην τὸν Δε-
μενήτην σὺν τῶν παίδων αὐ-
τοῦ.

Πρεσβύτερον Φίλιππον τοῦ
πρεσβυτέρου Γρηγορίου σὺν
τῶν ἀδελφῶν του.

Πρεσβύτερον Ἀσσέτιον Σα-
κάτην.

Πρεσβύτερον Βασίλειον Σκουλ-
κάμην.

Ἱερέα Βασίλειον Κουλλαυρί-
δην.

Τὴν χήραν Βασιλείου τοῦ Δια-
βόλου.

Πέτρον πρεσβύτερον Λαγω-
πάτην.

Ἱερέα Βουρσίλλαν σὺν τῶν
παίδων.

Ἰωάννην Κάφαρον Ἀτσεσάνον.

Ἰωάννην Λειχουνᾶν.

Λέον Σκαλτζέρην.

Νικόλαον Φλουτζούνην.

Παπᾶ Κωνσταντῖνον Χρυσοῦ-
άννην.

Ἰωάννην Ποταμῆν.	Πάγκαλον σὺν παίδων.
Νικόλαον Κάγκαριν, συγγε- νήν αὐτοῦ.	Βασίλειον Καρυσάνον.
Τὸν Πανταλέον σὺν τῶν τέ- κνων.	Τὸν Ῥωμανόν.
Τὴν χήραν πρεσβ. Ἰωάννου	Ἰωάννην τὸν Καπουγαλιάν.
Βούλγου σὺν τῶν παίδων τῆς.	Παπᾶ Νικόλαον τοῦ Λεοπάρ- δου.
Πρεσβύτερον Νικόλαον Κοντόν.	Νικόλαον Χαλκομούτην.
Ἱερέα Φιλίππου γαμβρόν Ρεμ- ματίσου.	Ἰωάννην Βουχείλην.
Τὴν χήραν πρεσβ. τοῦ Ἀχιλ. λέως σὺν παίδων.	Ἀρκούδιον Πλατογένην.
Ἱερέα Βασίλειον Κολοκύνθην.	Γρηγόριον Μυλωνικόν.
Βασίλειον Κουτζοχέρην Παγ- κάλου.	Ἰωάννην Κάγγαριν.
	Ἰωάννην Ἀμαλφανόν.
	Νικόλαον τοῦ Πέτρου σὺν τῶν ἀδελφῶν του.
	Καὶ Θεόδωρον Σάλβαριν.

Ἄδεν εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ὁ λευητικὸς χαρακτήρ τῆς εἰς δουλείαν ἀγούσης ταύτης κοινότητος; Εἰς ἐννενήκοντα πέντε Ὁ νομάτους (τῶν ἀνηλίκων ἐξηρημένων) ἀριθμοῦνται τριάκοντα πρεσβύτεροι, πέντε ἱερέων υἱοί, καὶ ἕξ χῆραι πρεσβυτέρων. Οὕτως ἡ ἱερατικὴ μερὶς ἠγγίξε παρ' ὀλίγον εἰς τὸ ἡμῖσι. — Ἐντεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι οἱ τιμαριωτικοὶ θεσμοὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου οὐδεμίαν ἐποιοῦντο ὑπὲρ τοῦ ἱερέως ἐξαίρεσιν, τοῦλάχιστον ὑπὲρ τοῦ Γραικοῦ, ὅστις ὡς πᾶς ἄλλος λαϊκὸς ὑποβεβλημένος ἦτο ἀδιακρίτως εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, πρὸς ἣν καὶ ἀναποσπάτως διετέλει προσκεκολλημένος ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Ὑπὸ δὲ τὴν ἐποψὴν τῆς γλώσσης παρατηροῦμεν ἑτέρα σπουδαῖα χαρακτηρισματα.

Α'.) Τὰ τε ὀνόματα καὶ τὰ ἐπώνυμα καὶ τὰ παρωνύμια ἦσαν ἐν χρήσει τότε οἷα καὶ τὴν σήμερον παρ' ἡμῖν. Οὐδεὶς ἐπαισθητὸς νεωτερισμός. Ἐν τῷ διατρέξει τὴν ἀνωτέρω ἀπογραφήν διστάξεις νὰ πιστεύσης, ὅτι οἱ ἄθλιοι ὁμογενεῖς ἐκείνοι ἐξῆσαν πρὸ περίπου ὀκτακοσίων ἐτῶν, ὅτι ὑπῆρξαν σύγχρονοι τῶν ὑποκινητῶν τῆς Α'. Σταυροφορίας.

Β.) Πιθανῶς πολλὰ, πλείστα ὅσα ἔτη προλαβόντως, ἀλλὰ βεβαίωτατα ὀγδοήκοντα ἔτη πρὸ τοῦ Πτωχοπροδρόμου (ἴτοι τοῦ μνημείου, ὅπερ ἄχρι τοῦ νῦν ἐνομίσθη ἀφετηρία τῆς γραπτῆς ιδιωτίδος), ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐκάλεσε Νερὸν τὸ ὕδωρ, Γεννήματα τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς, βόϊδια, χοιρίδια, τοὺς βόας καὶ τοὺς χοίρους, ἄλογα τὰ φορτηγὰ ζῶα, κόντον, τὸν βραχὺν τὸ ἀνάστημα, ἀναφαγᾶν τὸν ἀνόρεκτον, πόδι τὸν ποῦν καὶ στραβὸ πόδην τὸν ἔχοντα στραβὸν ἢ βεβλαμμένον τὸν πόδα, κἀλὸν τὸν χρηστὸν, Φιλίππακην ὑποκοριστικῶς τὸν Φίλιππον, χιονάτην τὴν ὥσει χιόνα λευκὴν, κουλλοῦρην τὴν κολλυρίδα, λειχοῦν ἄν τὸν λαίμαργον, χέρι τὴν χεῖρα, κουτζὸν τὸν χωλὸν, καὶ συνθετικῶς κουτζοχέρην τὸν πεπηρωμένον τὴν χεῖρα (α), μύτην τὴν ῥίνα (β), πλατογένην τὸν δασυγένειον (γ).

Δεύτερον κατὰ τάξιν χρονολογικὴν θὰ ἤρχετο τὸ λατινικὸν αὐτὸ δίπλωμα τοῦ Κόμητος Ῥογερίου, ὅπερ ἐδόθη μὲν τὸ 1094, ἅπαξ δὲ μόνον εἶδε τὸ φῶς εἰς τὰ Ἐκδοδομένα Μνημεῖα τοῦ Νεαπολιτικοῦ Ἀρχείου (Monum. Edita Neapol. Archiv. T. V. p. 204). Ἀλλ' ἐπειδὴ λίαν ἐν αὐτῷ σύντομον τὸ μέρος, ἔνθα καταριθμοῦνται οἱ πρὸς τοὺς Ἐρημίτας τοῦ

(α) Τὸ ἐπίθετον *Κοντοχέρης* ὑπάρχει ἕως ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Θεοφ. Χρον. ἔτ. 6054), ἀπόδειξις, ὅτι ἦτον ἡ γλῶσσα τότε οἷα ὡς ἔγγιστα καὶ σήμερον λαλεῖται παρὰ τοῦ λαοῦ. — (β) Τὸ ἐπώνυμον *Στραδομύτης* ἀναφέρεται καὶ παρὰ τοῦ Κεδρηνοῦ ὡς ἐπικρατοῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Μονομάχου, ἴτοι κατὰ τὴν ΙΑ'. ἑκατονταετηρίδ. (Ἐκδ. Βόννης, T. 2. σ. 565). — (γ) Περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τεραστίας ὑπομονῆς μεθ' ὧν οἱ τῆς περωτισμένης Εὐρώπης γλωττολόγοι ἀπρησαυρίζουσιν εἰς τὰς ἡμέρας μας ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν χρονικῶν ἐπώνυμα, παρωνύμια καὶ τόπων ὀνομασίας, *des Roux de Lincy, Collect. des Docum. inédits relatifs à l'hist. de France (févr. 1842)* — Barrois, *Éléments carlovingiens linguistiques et littéraires.* — Cantù, Βέλ. ΙΑ'. κεφ. 28. — Muratori, *Dissertazioni sulle Antichità d'Italia*, T. 3.

Στύλου δωρούμενοι δούλοι, ἀρκεῖ περιτροχάδην μόνον τὴν τούτων ἀπογραφὴν νὰ παρενείρωμεν, ἐξελληνίζοντες ὁμῶς τὰ ὀνόματα ἐκ τοῦ λατινικοῦ πρωτοτύπου.

(ΙΗ').

Βασίλειος Μακέδος μετὰ τοῦ	Θεόδωρος ἀδελφὸς αὐτοῦ.
ἀδελφοῦ Λεντίθου.	Ἡλίας Πολύακτος.
Βασίλειος τοῦ Κομήτου.	Γρηγόριος Καλογερίτζης (α).
Γουῖθος.	Νικόλαος Βουκουτίας.
Γεώργιος Ἀρδάβαστος.	

Τὸ λατινικὸν τοῦτο στενὴν ἔχει τὴν σχέσιν πρὸς τὸ ἐπόμενον ἑλληνικόν, ἀνέκδοτον εἰσέτι, ἂν δὲν λανθάνωμαι (6). Δι' ἀμφοτέρων, εἰ καὶ ἐπαλλήλως, ὁ Ῥογέριος ἐδωρεῖτο δουλοπαροίκους Γραικοὺς πρὸς τοὺς ἐν Ἀρσαφίᾳ Ἐρημίτας τοῦ Στύλου, χάριν τῆς ἰδίας οὐσίας εὐλαβείας ἣν ὁ αὐτῶν καθηγούμενος τῷ ἐνέπνευσεν. Ὡρμάτο δὲ τῷ ὄντι ὑπὸ εἰλικρινοῦς αἰσθήματος εὐλαβείας, ἥ παρωθεῖτο ὑπὸ πολιτικῶν ἀπλῶς ἀποσκοπῶν; Ἐν τοιαύτῃ ἀμφιβολίᾳ δὲν δύναμεθα παρὰ νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀξιοπαραδειγματίστον ὀρηκαευτικὴν ἀνοχὴν τοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἑτεροδοξίας, ἥτις ἐκυρίευν εἰς τὴν ἀρτίκτῃ αὐτοῦ ἐπικράτειαν. Ὁ Ῥογέριος ἔκτισεν ἑλληνικὰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς εἰς διαφόρους χώρας τῆς Ἰταλίας. Πρὸς αὐτὸν ὀφείλουσι τὴν καθίδρυσιν αἱ ἐν Μεσσήνῃ μοναὶ τῆς Θεοτόκου τοῦ Γάλακτος (de Gala), ἡ τοῦ Ἀρχαγγέλου τοῦ Βούρλου (de Brolo), ἡ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Συκῆς (prope oppidum Racudium), ἡ τῆς Εὐαγγελι-

---

(α) Τὸ λατινικὸν ἔχει *Monachel*, μετάφρασις. ἴσως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο, ὥς καὶ τὸ τοῦ ἐπομένου *Βουκουτία* σαφηνίζονται ὑπὸ τοῦ παρακολουθοῦντος διπλώματος. — (6) Σῶζεται ἐν τῷ Γεν. Ἀρχεῖῳ, ἀριθμ. περγαμ. 8. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ λατινικὸν κείμενον τοῦ αὐτοῦ διπλώματος ὑπάρχει, δύναται ἡ πρᾶξις νὰ θεωρηθῇ ὡς δίγλωττος.

στρίας, ἡ τοῦ ἁγίου Φιλίππου τοῦ μεγάλου. (Io Grande), ἡ ἑτέρα τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Γραικῶν, ἐνθα καὶ κατὰ προτίμησιν ἔθαψε τὸν ἐκ λέπρας ἀποθανόντα υἱόν του Ἰορδά-
νον (α). Πλὴν τῶν Βασιλειανῶν δὲ τούτων, τῶν ἐν Μεσσήνῃ, ἑτέρας ἐτι μονὰς καὶ ἐκκλησίας ἐνίδρυσεν εἰς Πάνορμον, ἅμα κατακτήσας τὴν πόλιν· ἄλλας δὲ πάλιν ἐκτισεν εἰς τὴν Καλαβρίαν καὶ διὰ δωρεῶν μεγάλων ἐπλούτισεν, ὡς τὰ ἐφεξῆς διπλώματα θέλουσι μαρτυρήσει. Ἡ προστασία, τὴν ὁποίαν εὐμενῶς παρέσχε πρὸς τὴν ἰταλοελληνικὴν Ἐκκλησίαν δεῖται ἀνέτου τινὸς ἀναπτύξεως ἱστορικῆς. Αὐτὴν δὲ θέλομεν ἐπιχειρήσει εἰς τόπον εὐθετον.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἑλληνικὸν δίπλωμα ἐγράφη δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ προηγουμένου λατινικοῦ, ἦτοι τὸ 1096, ἀκριβῶς ὅτε ὁ Ῥογέριος ἐνίδρυσεν εἰς Σκύλλακα Καλαβρίας τὰς δύο περιωνύμους ἐκεῖνας μονὰς τοῦ Βασιλειανοῦ κανό-
νος, τὴν τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου τοῦ Σταλλάκτη (de Stallatti), καὶ τὴν τοῦ Νικολάου τοῦ Μαριώττου (de Mariota), τὸ ἔτος αὐτὸ, ὅτε ἀνηγόρευεν ἑαυτὸν Μ έ γ α ν Κ ό μ η τ α Σ ι κ ε -
λ ί α ς καὶ Κ α λ α β ρ ί α ς. Ἐπειδὴ δὲ τότε συμπίπτει καὶ ἡ τῇ ἐπικουρίᾳ τῶν ἀραβικῶν ταγμάτων ἄλωσις τῆς Ἀμάλ-
φης, καὶ ἡ ὑποδοῦλωσις τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀποστατη-
σάντων Γραικῶν, ἄτοπον δὲν εἶναι νὰ ἐξεικάσωμεν, ὅτι οἱ πρὸς τὴν τοῦ Στύλου μονὴν δωρούμενοι κατὰ δευτέραν φορὰν δου-
λοπάροικοι ἦσαν ἴσως ἐκ τῆς ομάδος τῶν ἀνταρτῶν, πλὴν τῶν δέκα ἐκείνων, οἵτινες, ὡς φαίνεται ἀνωτέρω, ἐδωρήθη-
σαν πρὸ δύο ἐτῶν, καὶ ὧν τὰ ὀνόματα σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἐπομένην ἀπογραφὴν. Σημειωτέον δὲ,

---

(α) Τὸ ἀρχαιότερον τῶν Νορμανδοελληνικῶν μοναστηρίων ὑπῆρξε, κατὰ γνώμην ἐμὴν, τὸ παρὰ τὴν Μεσσήνην τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Γύψου κτισθὲν ἐν ἔτει 1063 ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου Οὐϊσκάρδου. Ὁ δὲ Γύψος, κώμη μικρὰ, κκελεῖται σήμερον Gibiso. — Lubin, Abbat. Ital. p. 168.

ἔτι καὶ ἑτέρα τις δούλων ὁμὰς ἐδωρεῖτο κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος πρὸς τὸν Ἀρμενφρηδον, ἡγούμενον τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ματθαίου, καθὰ ὁψόμεθα παρακατιόντες. Ἐπὶ παράδοξον ἄρα ἂν καὶ αὕτη ἡ μερίς, ὥς ἡ ἄλλη, ἀπεσπάρσθη ἐκ τοῦ σώματος τῶν ἐλλήνων ἀποστατῶν;

Πλὴν τῆς εἰκασίας ταύτης, ἡδυνάμην καί τινα ἑτέραν, οὐχ ἥττον πιθανήν, νὰ προβάλλω πρὸς τοὺς κριτικούς. Τρία ἔτη προλαβόντως ὁ Ῥογέριος εἶχεν ἐκ βάθρων ἀφανίσει καὶ κατεδαφίσει τὴν Πενταργίαν, πόλιν Σικελιώτιδα, ἀποστατήσασαν κατὰ τῆς σημαίας του. Διηγοῦνται δὲ οἱ χρονογράφοι, (καὶ αἱ τοιαῦται μαρτυρίαι ὑποστηρίζουσι τὴν γνώμην μου περὶ μετατοπισμοῦ φυλῶν), ὅτι ἀφοῦ ἐκαρτόμησε τοὺς στασιάρχας, καὶ ἐπυρπόλησε τὰ κτήματα τῶν συνοπαδῶν, ἔλαβε σύσσωμον τῆς ἀθλίας πόλεως τὸν πληθυσμὸν, καὶ εἰς ἄλλας χώρας ἀδήλους αὐτὸν μετεφύτευσεν. Οἱ τὰ χρονικά τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνασκαλεύοντες ἄς ἐκλέξωσι τὴν μὲν ἢ τὴν δὲ τῶν εἰκασιῶν μου, ἢ ἄς προτείνωσιν ἄλλας ἐλλογωτέρας.

(16').

«Τοῦτο ἐστὶ τοῦ καταλόγου πάντων ἀνθρώπων οὓς ἔδοξα ἐγὼ κόμης Ῥογέριος εἰς τοὺς ἐρημίτας τοῦ στύλου. οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν ἀρσαφουαν. μηνὶ φεβρουαρίου, ἰνδικτιονος ἐ.

Ἰωάννης Μακρῆς.

Γεώργιος ἀδελφός.

Σησίσιος ἀδελφός.

Γούλεντος υἱὸς σισήνη.

Γεώργιος ἀδελφός.

Παῦλος τοῦ Μουσούρη.

Κωνσταντῖνος πρεσβυτέρου

Μώλης σὺν τῶν ἀδελφῶν του.

Τὰ παιδία Ἰωάννου Ἀτζημάννου.

Θεόδωρος ὁ Γύτζος.

Πέτρος Ἀτζημάννος σὺν τοῦ ἀδελφοῦ.

Κώνστας Ἀτζημάννος.

Λέων Βουκουτίας.

Ὁ πρεσβύτερος Νικόλαος τοῦ Καραμάλλου.

Πανταλέων Γαλιανός.

Βασίλειος Σικελός.

Νικόλαος υἱὸς αὐτοῦ.

Νικόλαος Καραμάλλου,

Λέων ὁ Κανίτζας.

Ἰωάννης Ἀρδάβαστος.	Βασιλεὺς σὺν τῶν παίδων.
Λέων Πουμαρίσης.	Ὁ πρεσβύτερ. Καλὸς σὺν τοῦ
Λέων ὁ Ἀρδάβαστος.	ἀδελφοῦ του Θεοδώρου.
Ἰωάννης υἱὸς αὐτοῦ.	Γριγόριος Καλογερίτζης.
Οἱ παῖδες Μανδαρίνου.	Κώνστας Λίβας.
Οὖρσα τοῦ Κοφορίνου, σὺν	Θεόδωρος Ἀρδάβαστος.
τῶν παίδων.	Γεώργιος Ἀγουέ.
Οἱ παῖδες τοῦ Λυκάστου.	Νικόλαος Βουκουτίας.
Πέτρος Σκωτός.	Βασίλειος τοῦ Μακέδου μετὰ
Θεοφανῶ τοῦ Μασκουλήτου.	ἀδελφοῦ.
Νικόλαος ὁ Μαγλοῦφος.	Θεόδωρος Λετίτζιος σὺν τοῦ
Χρυσωνᾶς τοῦ Μουσούρου.	ἀδελφοῦ.
Ἡ χήρα τοῦ Ἀργέλου μετὰ	Ἀρχουδίου Κίτζος σὺν τῶν
παίδων.	παίδων.
Ἡ χήρα τοῦ Σικελοῦ μετὰ	Βασίλειος Κουφός.
παίδων.	Μιχαὴλ τοῦ Περδικάρη.
Ἡ χήρα τοῦ Σκύλλαρη.	Βασίλειος ὁ Κονταράτος.
Εἰρήνη τοῦ Σκώτου μετὰ παί-	Ἀρχουδίου Κελλάριος.
δων.	Γαλάτος σὺν τοῦ ἀδελφοῦ.
Μαρία τοῦ Νικήτου μετὰ παί-	Κώνστας Νιβλάτης.
δων.	Ἀρχουδίου, ἀδελφὸς τοῦ ἡ-
Οἱ παῖδες τῆς Θεοκτίστης.	γοῦ. νου τοῦ ἁγίου Γεωργίου.
Μαρία ἡ τοῦ Μοναχοῦ.	Μολές μετὰ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ.
Μαρία ἡ Νουκάτισσα μετὰ παί-	Ἀρχουδίου Πλαστάζαρος μετὰ
δων.	τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδώρου.

Στέργω δὲ σὺν καὶ μετὰ τούτων ὅλους τοὺς ξένους τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν χώραν τῶν ἐρημίτων, τοῦ ἔχειν σας αὐτοὺς ἀκωλύτως, διότι ἀκουσμενως ἔχουν δεθῆναι εἰς εσᾶς. τουτου παντως ἔδοξα εἰς τοὺς ἐρημίτας στόλου υπερ ψυχικῆς μου σωτηρίας καὶ τῶν γονεων μου καὶ ἰδιων μου ἔχειν σας αὐτοὺς ἀκωλίτους. οὔποτε στρατηγούς, βισκόμητας, τουρμάρχας, καὶ λοιπῶν πάντων ἐξουσιαστῶν. προς δὲ περισσοτέραν ασφάλειαν ἐβουλώθη τω δια μολυβδῶμου βουλῶ — μηνὶ καὶ ἰνδικτίονι ταις ἀνοτερῶ γεγραμμέναις — ἐν ετεὶ *μηρ* ἔτει.»

Ὅποσας βαρυτίμους πληροφορίας, ὁποίας ἀξιολόγους φιλολογικὰς ἀνακαλύψεις θέλει ποτὲ προμηθεύσει τῶν Σικελικῶν μνημείων ἡ ἀναδιφῆ, ὅταν συμφιλοτιμηθεῖσα ἡ Ἑλλάς, συναισθανθῇ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην, αὐτόπειρος δ' ἐν τοσοῦτῳ διδαχθῇ καὶ τὴν μέθοδον, τοῦ συντάξαι τὴν βιολογίαν τῆς Νεοελληνικῆς διαλέκτου!

Υπάρχει εἰς τοὺς προγεγραμμένους ὀλίγους στίχους τοῦ Κληριχοῦ Γραικοῦ, ἥτοι γραμματέως τοῦ Κόμητος, ὑπάρχει μία φράσις σὺν ταῖς ἄλλαις, τοσοῦτον διὰ τὸ ἀπλοῦν, καὶ ἀναλελυμένον, καὶ νεοτύπων ἀξιοσημείωτος, ὅσον κατ'ἐμὴν γνώμην οὐδεμία τῶν χυδαϊκωτέρων τοῦ Πτωχοπροδρόμου. . . Διότι ἀχοῦσμένως ἔχουν δευθῆν εἰς ἑσᾶς. Ὁλόκληρον, τολμῶ εἰπεῖν, τῆς τότε κοινῶς ὁμιλουμένης τὴν γραμμатικὴν δυνάμεθα ἐκ τοῦ βεβαίου καὶ γνωστοῦ ἤδη τούτου διδομένου νὰ ἀνοικοδομήσωμεν. Προκύπτει ἐν τούτοις ἐναργέστατον, ὅτι τινὲς τῶν παρωχημένων χρόνων, οἷον ὁ Παρακείμενος καὶ ὁ Ὑπερσύντελικὸς εἶχον περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν, τὴν αὐτὴν ὥραν, ὅτε ἡ γλῶσσα τοῦ Βοσσοιέτου, τοῦ Φενελῶνος, τοῦ Βολταίρου ἡ γλῶσσα τοῦ Μιραβώ καὶ τοῦ Ναπολέοντος, εἰ καὶ μόλις ἀποτιτθος, ἤρχετο θορυβοῦσα τὴν οἰκουμένην μετὰ τὸν τυρταϊκὸν ἐκεῖνον τῆς ἀνανηφούσης χριστιανωσύνης διθύραμβον Dieu le veut! Ἀντὶ δὲ τῶν χρόνων αὐτῶν, ἤδη ἀποβάντων δυσοικονομήτων εἰς τὴν παγκόσμιον τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως ἀνακαίνισιν, εἶχεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐξ ὁρμεμφύτου τινὸς καὶ αὐτοσχεδίου γραμματικῆς καταστάσει τὸ ῥῆμα Ἐχω, συντασσόμενον μετὰ ἀπαρέμφατον, ἀπαραλλάκτως καθὼς ἐκ τῆς παραδόσεως αὐτῆς ποιοῦμεν καὶ ἡμεῖς τὴν σήμερον, εἴτε χυδαιολογοῦντες, εἴτε τὴν γλωττικὴν καρκινοδατίαν τῶν Παρακοιμωμένων τοῦ Βυζαντίου ζηλεῖοντες καὶ ἀπομιμούμενοι. Ὅποιαν λοιπὸν μύχιον ἀνατροπὴν, ὁποῖαν ἐντονον ἐπανάστασιν, ὁποῖαν ἀποσύνθεσιν θὰ ἐπῆνεγ-

κεν εἰς τὴν οἰκονομίαν, εἰς τὴν σύνταξιν, εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἀρχαίου λόγου ἢ ἀποβολὴ χρόνων οὐσιωδεστάτων, οἷοι εἰσὶν οἱ παρωχημένοι, ἰδίᾳ δὲ ὁ Παρακείμενος, ὁ τοσοῦτον εἰς ἀνωμαλίας ἐπιβρέπτης, ὁ τοσοῦτον καταστήσας διεξοδικώτερον τὸν ἀδιέξοδον τοῦ Συντακτικοῦ λαβύρινθον! Ἐὰν δὲ ἐκ τοιαύτης ἀφετηρίας ὁρμώμενοι πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς περαιτέρω συμβάσεως ἀποσυνθέσεως, ἐὰν ἰχνηλατοῦντες εἰς τὴν σιγὴν καὶ τὴν ὁμίχλην τοῦ παρελθόντος τὰ διαβήματα, τὰς διοδεύσεις, τοὺς βαθμιαίους σταθμοὺς ὅθεν ἐξ ἀνάγκης ἐπέρασεν ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν διάνοια, καθοδηγηθεῖσα καὶ προσδιδασθεῖσα ὑπὸ νόμων ἱστορικῶν, κοινῶν πρὸς ὅλους τοὺς χριστεπώνυμους λαοὺς, ἐὰν, λέγω, προσλάβωμεν καὶ τὴν ἐπικουρίαν ἐτέρων τινῶν διδομένων, φέρ' εἰπεῖν, ὅτι ἐκ τῶν κλίσεων τῶν ὀνομάτων εἶχεν ὡσάυτως ἐκλείψει ἡ περιττοσύλλαβος (ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν παρατηρήθη)· ὅτι, πλὴν τῶν προλεχθέντων παρωχημένων, αὐτὸς ὁ Μέλλων, οἰωνός, ὡς ἄν-τις εἴποι, καὶ πρόδρομος τῶν ἐπικειμένων δεινῶν μετατροπῶν, εἶχε συνεισέλθει εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποσυνθέσεως αὐτῆς, ὅπου καὶ τὰ νῦν διαμένει (α). ὅτι αἱ Ἑγκλίσεις, ἐτι δὲ αἱ Διαθέσεις, εἶχον ἤδη πάθει τὰς αὐτὰς περιπετείας, εἶχον ὑποστῇ τὰς αὐτὰς ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον, ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον, ἐπὶ τὸ ὁμαλώτερον προσθαφαιρέσεις, ἄς ἐπὶ τοῦ

(α) Γενικὸν ἀξίωμα· ὁργανικός τις καὶ δυσεξιχνίαστος νόμος τῆς χριστιανικῆς ἀναμορφώσεως ἀπεσύνθεσε καὶ κατέστησεν ἀναλελυμένον τὸν Μέλλοντα εἰς ὅλας τὰς νεωτέρας γλώσσας τῆς Εὐρώπης. Μεταξὺ τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως μυστηριώδης τις μετολαβεῖ συγκοινωνία. — Εἰς τινὰ σκελετὸν ἀπλοῦς τινικῆς γραμματικῆς τῆς Η'. ἑκατονταετηρίδος, συντεθειμένης ἐν Σαρδηνίᾳ, ὁ Μέλλων τοῦ ῥήματος *Facere* κλίνεται ὡς ἑξῆς: *Facer hao, Facer haes, Facer haet . . . habemus, habetis, habent*, ἄγουν Ἐχω, Ἐχεις. Ἐχει ποιεῖν, ἔχομεν, ἔχετε, ἔχουσι ποιεῖν. Ἐκεῖ μὲν βοηθητικὸν τὸ Ἐχω, παρ' ἡμῶν δὲ τὸ *Θέλω*· ἐκεῖ μὲν ἡ κτῆσις, ἐνταῦθα δὲ ἡ θέλησις.

παρόντος σημειούμεν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ· ἐάν, ἐπιλέγω, ταῦτα καὶ ὅσα περ ἄλλα παραπλήσια συνυπολογίσωμεν, ἰτάχα δὲν θὰ κατορθώσωμέν ποτε νὰ ἀνακομίσωμεν παλίμψυχον ἐκ τοῦ τάφου, ἀκέραιον ἐκ τοῦ κονιορτοῦ τῶν αἰώνων καὶ ἐκ τῆς λώβης βαρβαρικῶν ἀλώσεων, τὸ Ἑλληνικὸν αὐτὸ ἰδίωμα, δι' οὗ ὁ πρῶτος τῶν Ἰσαύρων ἐνεκέντρισε τὴν δίψαν τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὰς φλέβας τῆς νηπιαζούσης εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας; (α)

(α) Πολλὰ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ιδιώτιδος καὶ πολύτιμα τεκμήρια θὰ περισώζοντο σήμερον, ὡς ἐκ τῆς Μυριοβίβλου τοῦ Φωτίου πληροφορούμεθα, ἂν ἡ κακοζήλια τῶν ἀττικιστῶν μᾶλλον ἢ ὁ παντολέτωρ χρόνος, δὲν εἶχεν ἀφανίσαι τὰ ἔργα τῶν χυδαῖστί συγγραφάντων. Ἐκ τῶν ἐπιζησάντων βυζαντινῶν δύο μόνοι καθίστανται ὑπὸ γλωττολογικὴν ἐποψιν ἀξιοσπούδαστοι, ὡς ἀποταμιεύσαντες καὶ μεταδόντες ἡμῖν ἀπορρημονεύματά τινα τῶν τότε δήμων ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Πορφυρογέννητος Κωνσταντῖνος, ὁ μὲν ἄγιος, ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐξαιρέτως δὲ ὁ δεύτερος, ὅστις «ὡς ἂν σαφὴ καὶ εὐδιάγνωστα εἶεν τὰ γεγραμμένα, καθωμιλημένα καὶ ἀπλουστερῶς φράσει κέχρηται, καὶ λέξει ταῖς αὐταῖς, καὶ ὀνόμασι τοῖς ἐφ' ἑκάστῳ πράγματι πάλαι προσαρμοσθεῖσι καὶ λεγομένοις . . . εἰκονίζει» (Πρόοιμ. Ἐκθ. τῆς βας. τάξ.). Καὶ παλαιότατον τῶν ὄντι φαίνεται εἰς τὴν συνήθειαν τοῦ ἵπποδρομίου τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο ᾄσμα, ὅπερ ὁ Κωνσταντῖνος μᾶς διεφύλαξε, καὶ τοῦ ὁποίου ἕκαστον ἀλληλοδιαδόχως στίχον ἑψάλλον ἐν ἀντιφωνίᾳ οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι ὁσάκις ὁ βασιλεὺς ἐπήρχετο·

Οἱ Πράσινοι « Ἴδε τὸ ἔαρ τὸ καλὸν πάλιν ἐπανατέλλει,

Οἱ Βένετοι Φέρον ἡγίαια καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐημερίαν ! »
(Ἐκθ. Κ. 73).

Ὅθεν τρανῶς ἐξάγεται ἡ προεβυγένεια τοῦ πολιτικοῦ λεγομένου στίχου εἰς τὴν ἡμετέραν δημώδη στιχουργίαν. Ὡσαύτως δὲ ἀρχαῖον ἐν τοῖς ἵπποδρομικοῖς ἐθίμοις τοῦ Βυζαντίου καὶ τὸ ἕτερον ᾄσμα τῶν δήμων, ὅπερ καὶ χορευτικὸν ἐνταυτῷ μετὰ ἐπωδίου·

« Ἀάμπουσιν οἱ Λεσπῶται

(Χαίρεται ὁ κόσμος)·

Ἀάμπουσιν αἱ Αὐγοῦσαι

(Χαίρεται ὁ κόσμος)·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Τὰ ἐκ τῶν προηγουμένων Σικελικῶν διπλωμάτων εἰσχομισθέντα πορίσματα τοσοῦτον ἄσημα δὲν εἶναι, ὥστε ν' ἀποδεικτάσωμεν εἰς τὴν περαιτέρω ἀναδίφησιν τῆς Σικελιώτιδος κατὰ τὴν ΙΑ' καὶ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα. Ἀφοῦ περιηροίσαμεν ὅσον ἔνεστιν ἐπισταμένως ἐκ τῆς χωρογραφίας, ἐκ τῆς ἀρχαιολογίας, ἐκ τῆς καθομιλουμένης διαλέκτου, ἐκ τῆς παλαιογραφίας τὰ ἐξοχώτερα τοῦ Καλαβρικοῦ ἰταλοελληνισμοῦ χαρακτηρίσματα, δίκαιον εἶναι νὰ μὴ μεταβῶμεν εἰς τὰ συμπεράσματα τῆς μελέτης, πρὶν ἢ ἐκ τῶν διασωθέντων μνημείων τῆς Νορμανδικῆς Διπλωματικῆς συνεκπορίσωμεν τὸν λόγον μὲ οἰανδήποτε ἄλλην προμήθειαν δύναται ἡ ἔρευνα νὰ προσερανίσῃ. Αἱ τύχαι τῆς Σικελιώτιδος δὲν ἐμποιοῦσι πρὸς τὸν ἐπιστήμονα, μάλιστα δὲ πρὸς τὸν Ἕλληνα, περιέργειαν μικροτέραν τῆς ὅσῃ ἐμπνέει ἡ Καλαβρική. Ὅτε χαμαιπετὴς αὕτη ὑπὸ τὰ λακτίσματα τῆς ὑπερισχυσάσης ἰταλίδος ἔπνεε τὰ λοίσθια, καὶ ἐξέφερεν ἤχους μόλις καταληπτοὺς, ἡ Ἑλληνικὴ τῆς Σικελίας ἤχμαζεν εἰσέτι, εἰσέτι ὑπερεκράτει εἰς τινὰς πόλεις παραθαλασσίας, ὡς εἰς Συρακούσας, εἰς Τράϊναν, εἰς Μεσσήνην καὶ ἀλλαχοῦ.

Καὶ τὰ Πορφυρογέννητα

(Χαίρεται ὁ κόσμος)·

Ἀγάλλεται ἡ Σύγκλητος

Καὶ ὅλον τὸ Παλάτιον

(Χαίρεται ὁ κόσμος)·

Ἀγάλλεται ἡ Πόλις

Καὶ ὅλ' ἡ Ρωμανία

(Χαίρεται ὁ κόσμος)·

Ἀγροῦνται χαρὰ καὶ ὁ πλοῦτος ἡμῶν!

Ναὶ Κύριε, πολλὰ τῶν τὰ ἔτη!

Ναὶ Κύριε, πολλὰ καὶ καλὰ τῶν τὰ ἔτη! (Ἀντόθ. Κ. 65).

Μάρτυς τοῦ ἀληθοῦς ὁ ἀξιοπιστώτατος Μάριος Ἀρέτιος, ἱστορικὸς ἄμὰ καὶ εὐπατρίδης Συρακούσων, συγγράψας κατὰ τὴν Ις'. ἑκατονταετηρίδα· ἐκ τῆς ὁμολογίας τοῦ ὁποίου διαβεβαιούμεθα ὅτι, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ εἰσέτι, ἡ νῆσος, πλὴν τινων ὀλίγων χωρίων, διετέλει λαλοῦσα τὴν γλῶσσάν μας (α), καὶ διατηροῦσα τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἑλλάδος. — Δὲν πρόκειται λοιπὸν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν σκιάς προγόνων, νὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς ζωὴν διάλεκτον ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀποβιώσασαν. Ὁ πόθος μας κατευθύνεται πρὸς ἀντικείμενον, διὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ὁποίου ἀκόμῃ, τρόπον τινα, δὲν ἀπέθημεν τὸ πένθος. Πρόκειται περὶ ἀδελφῆς, ἣν ἡ φύσις ἐπροίκισε μὲ κάλλος, μὲ εὐφυΐαν, καὶ ἥτις ὁμῶς, κατὰ τύχην βάσκανον, ἀπέθανε φθισίῳσα εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας. Ἦ τίς ἡ νόσος, ἥτις ἔδρεψε τὴν ζωὴν αὐτῆς, ἐνῶ, αἱ ἄλλαι γλῶσσαι τῆς Εὐρώπης ἀνεγεννῶντο καὶ προέκοπτον εἰς εὐρωστίαν; Τεσοῦτον λοιπὸν ὀλέθριος πρὸς τοὺς πνεύμονάς της ἀπέβη ὁ ἐλεύθερος καὶ ζωογόνος τοῦ νεωτέρου τούτου πολιτισμοῦ ἀήρ !

Τέταρτον τὴν χρονολογικὴν σειρὰν προβαίνει τὸ λατινικὸν αὐτὸ δίπλωμα τοῦ Κόμητος Ρογερίου, δι' οὗ ἐτέρα δουλοπαροίκων δωρεὰ ἀπονέμεται πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ καθιδρυθεῖσαν μονὴν τοῦ ἁγίου Ματθαίου, τοῦ ἐν Καλαβρίας. Ἐκ τῆς διαλέκτου καθ' ἣν ἐγράφη τὸ δίπλωμα ἐν ἔτει 1096, ἐκ τοῦ νορμανδικοῦ ὀνόματος τοῦ Καπελλάνου (ὠνομάζετο, ὡς εἴπομεν, Ἀρμενφρηδός), ἐξ ἐτέρων διδομένων εἰκάζω,

---

(α) *Prima omnium Romanorum provincia Sicilia, ac cella penaria, Romanæque plebis nutrix. Populi omnes, præter paucos qui parvos vicos habitant, et in Valle Mazare potissimum, Græco adhuc sermone utentes, lingua, moribus; et institutis hodie non differunt: apud veteres suæ cuiusque civitatis legibus agebantur. Cl. Marii Aretii, de Situ insule Siciliæ. p. 5. - Panormi, 1723.*

ὅτι οὔτε Βασιλειανή, οὔτε ἐπομένως Ἑλληνική, ὥς αἱ προηγούμεναι ἄλλαι, ἦτον ἡ μόνη, πρὸς ἣν τὸ ἐμφυχὸν φιλοδῶρημα τοῦ Κόμητος ἀπηθύνετο (α). Ἀλλ' ἀσύνηθες δὲν ἦτο κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον τὸ νὰ προικίζωνται Λατινικαὶ ἐπισκοπαὶ μὲ ὁμογενεῖς τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ὡσάκις μάλιστα πανορθὸς τις ἡγούμενος ἐγίνωσκε πῶς ἐπιτηδειότερον νὰ πολλαχέυσῃ τοῦ ἡγεμόνος τὴν φιλοδοξίαν, ἢ νὰ γαργαλίσῃ τὴν ὑπερευλάβειάν του δι' ἀφηγήσεως θαυμάτων, ὀνείρων, τεραστιῶν ὀπτασιῶν.

Οἱ δωρούμενοι βελλάνοι συμποσοῦνται εἰς ὄνομαστους, ἢ ὄνομαστοὺς, ἢ κεφάλαια ἑκατὸν τριάκοντα πέντε, τῶν ἀκατονομάστων παίδων ἐξηρημένων. Διαρροῦνται δὲ εἰς τάξεις τρεῖς, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐκάστης ὁμάδος διαμονήν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἡ κατοικοῦσα εἰς τὴν διακράτησιν Σκύλλακος, σύγκειται ἐξ ἀτόμων 39· ἡ δὲ δεύτερα τοῦ Στύλου καὶ τοῦ Ἀλάρου ἀριθμεῖ πρόσωπα ἐξήκοντα· τέλος ἡ τρίτη κατηγορία, ἣτις κατοικεῖ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Σκύλλακος, σύγκειται ἐκ δουλοπαροίκων 36.

Παραβάλλοντες τὴν ἐπομένην ἀπογραφὴν πρὸς τὰς προηγούμενας, ἀξιοπαρατήρητον εὐρίσκομεν τὴν σπάνιν τῶν ἱερέων. Ἡ ὁμάς τοῦ Σκύλλακος λ. χ. οὐδένα δίδει πρεσβύτερον, οὐδὲ δίδει τινὰ ἢ Διακράτησις Στύλου καὶ Ἀλάρου (6). Ἀλλὰ τὴν ἑλλειψίν ἀναπληροῖ ἡ κοινότης τῶν χωρικῶν τοῦ Σκύλλακος, ἣτις αὐτὴ καὶ μόνη συνεισφέρει ὀκτὼ πρεσβυτέρους, καὶ ὀκτὼ ἐτέρας σειρὰς ἱερατικῆς ἀπογονῆς.

(α) Τὸ δίπλωμα τοῦτο ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Ρογερίου βασιλέως, τῷ 1145, δι' ἐτέρου Ἑλληνικοῦ διπλώματος, ὑποσυνάπτοντος ἑλληνιστὶ τὴν αὐτὴν τῶν βελλάνων ἀπογραφὴν. Τὸ δὲ ἐνταῦθα Λατινικὸν ἔπαξ μόνον ἐξεδόθη εἰς τὰ Ἑκδεδ. Μνημ. τοῦ Νεαπολιτικοῦ Ἀρχείου. Τ. 5'. σελ. 164, ὅθεν καὶ παρ' ἐμοῦ κατὰ μέρος ἐξέλληνίσθη.

(ε) Ἀλάρος, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου παραβέροντος ποταμοῦ ἢ τὴν σήμερον καλουμένην Castelvetero.

(Κ').

Κώνστας Νοτάριος μετὰ παίδων.	Βασίλειος καὶ Παῦλος μετὰ υἱῶν καὶ ἀδελφῶν.
Νικόλαος Ῥοδόκαλλος μετὰ παίδων.	Οἱ παῖδες τῆς Κομητοῦς.
Βασίλειος Πλατοπόδης μετὰ παίδων.	Λέος, Πέτρος, Νικόλαος Καλοκυρικᾶλλης μετὰ Βασιλείου ἀδελφοῦ αὐτῶν καὶ τέκνων.
Ἰωάννης Πλατοπόδης μετὰ παίδων.	Οἱ παῖδες Γρηγορίου τοῦ Κάλ-λη.
Ἀρχάδιος Παραπονεμένος μετὰ παίδων.	Βασίλειος Ἀνανίας μετὰ τῶν τέκνων.
Κοσμάς ὁ τοῦ Τραυλοῦ μετὰ παίδων.	Λέων ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ υἱῶν.
Οἱ παῖδες τοῦ Κοντοῦ Νικόλαος, Λέων καὶ Πέτρος.	Οἱ παῖδες Γρηγορίου τοῦ Μελισάρη.
Οἱ παῖδες Ἰωάννου πρεσβυτέρου, Θεόκτικτος, Νικήτας, Μιχαήλ, καὶ Κώστας Ἀστροπῆς μετὰ τῶν παίδων.	Ἀνδρέας Χονδρός μετὰ παίδων.
Νικόλαος Τορνάτης μετὰ ἀδελφῶν καὶ τέκνων.	Ἰωάννης τοῦ Κοδαλοῦ μετὰ παίδων.
Πέτρος Γιδᾶς μετὰ παίδων.	Θεόδοτος μετὰ παίδων.
Ἰωάννης Χρύσιλλος μετὰ τῶν ἀνεψιῶν.	Κώστας Γιδᾶς μετὰ παίδων.
Ἀρχοῦδιος καὶ Κώστας μετὰ παίδων.	Ὁ Μαλλοφαγᾶς μετὰ παίδων (α).
	Ἰωάννης τοῦ Χρήστου μετὰ παίδων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πέτρου.
Καὶ οὗτοι μὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Διακράτησιν Σκύλλακος.	
Παρὰ δὲ Στύλον καὶ Κάστρον Ἀλάρου οἱ ἑξῆς.	
Οἱ παῖδες Ἡλία Φιγούλη, Κώστας, Ἰωάννης, Νικόλαος μετὰ παίδων.	Ἰωάννης ὁ Φράγκος, καὶ Νικόλαος, υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

(α) Ὁ Φαγᾶς ὑπῆρχεν ὡς ἐπώνυμον καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁρα Προκόπιον, Γοτθ. Πολ. Κ. Γ'. § 13.

Χρυσολέος υἱὸς Παπᾶ Κώστα.

Οἱ παῖδες τοῦ Διδηκήση, Κο-
σμάς, Λέων, Ῥωμανός, Θεό-
δωρος, Νικηφόρος.

Οἱ παῖδες Νικολάου, ἀδελ-
φοῦ αὐτῶν, Πέτρος καὶ Κώ-
στας.

Λέων ὁ τῆς Σοφίας μετὰ παί-
δων.

Οἱ παῖδες τοῦ Κώστα τῆς Σο-
φίας, Λέων καὶ Βασίλειος
μετὰ τῶν υἱῶν.

Ἀνδρέας Φράγκος μετὰ παί-
δων.

Ἰωάννης Τραϊτοῦρος μετὰ
παίδων.

Οἱ παῖδες Οὐρσωνος Κακωνή-
του.

Μιχαήλ καὶ Οὐρσος μετὰ παί-
δων.

Νικήτας τοῦ Ὑπάτη καὶ Νι-
κόλαος τοῦ Ὑπάτη μετὰ τῶν
υἱῶν αὐτοῦ.

Κώστας ὁ Σπανός.

Ὁ Παπανδρέας.

Φίλιππος τῆς Μαμμῆς.

Νικόλαος τῆς Μαμμῆς.

Ἀνδρέας Κοσκινᾶς μετὰ τριῶν
υἱῶν.

Ἰωάννης ὁ Νοτάριος.

Βασίλειος καὶ Λέων μετὰ τῶν
υἱῶν.

Ἰωάννης ὁ Σχολάριος μετὰ
παίδων.

Πάγκαλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

Ἰωάννης ὁ Φράγγος τοῦ Νι-
κηφόρου.

Ἰωάννης ὁ Κουσεντινός μετὰ
παίδων.

Λέων Σκυλλιώτης.

Ἰωάννης Σικελὸς μετὰ παίδων.

Νικόλαος Σικελὸς μετὰ παί-
δων.

Λέων ὁ Σπανός μετὰ παίδων.

Βασίλειος ὁ τῆς Μαμμῆς.

Ἰωάννης τοῦ Μηνουίτου μετὰ
παίδων.

Λέων τοῦ Μηνουίτου καὶ Νι-
κήτας Κλωσταρίας.

Ὁ Βαυτυρᾶς.

Ὁ Σίδερος.

Ἰωάννης ὁ Μάγιστρος μετὰ
παίδων.

Ἀναστάσιος

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναστασίου.

Νικόλαος τοῦ Μεγάλου μετὰ
παίδων.

Βασίλειος ὁ γαμβρὸς τοῦ Κου-
σεντινοῦ.

Νικόλαος Κουσεντινός.

Ἀνδρέας Κουσεντινός.

Λέος τοῦ Τραυλοῦ, καὶ

Λέος τῆς Μοναχῆς μετὰ τῶν
παίδων αὐτοῦ.

Παρὰ δὲ Σκύλλακα οἱ ἐπόμενοι

Οἱ παῖδες πρεσβυτ. Λέοντος
τοῦ Καλάνδρου.

Οἱ παῖδες τοῦ πρεσβ. Ἀλέξη.

Οἱ παῖδες τοῦ πρεσβ. Οὐρσιλέου,

Οἱ παῖδες τοῦ πρεσβ. Θεοδώ-
ρου τοῦ Βενίστη.

Οἱ υἱοὶ τοῦ πρεσβυτέρου Βο- νέλλη.	παίδων.
Οἱ παῖδες τοῦ πρεσβυτέρου Βασιλείου τοῦ Καρυώτου.	Σέργιος Πολίτης μετὰ παίδων. Βασίλειος ὁ Ἀργολικὸς μετὰ παίδων.
Νικηφόρος καὶ Καλοκύριος, υἱοὶ τοῦ πρεσβ. Γρηγορίου τοῦ Πουδάλη.	Ὁ πρεσβ. Βασίλειος Φραξι- τάνος μετὰ παίδων.
Λέων, Νικόλαος, Βασίλειος καὶ Ἀρχάδιος.	Οἱ υἱοὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀν- δρέα.
Ὁ πρεσβύτερος Νικηφόρος, γαμβρὸς τοῦ Μεζυθῶ μετὰ παίδων.	Γεώργιος ὁ υἱὸς Καλλινάχου. Ὁ πρεσβύτερος Νικόλαος τοῦ Βιβλήκη μετὰ τῶν παίδων.
Ὁ πρεσβύτερος Κώστας Λαρ- δοφόρος μετὰ παίδων.	Καλοκύρης Πριμνηκῆριος μετὰ τῶν υἱῶν.
Μαυρίκιος ὁ Πρωτοπαπᾶς μετὰ παίδων.	Ὁ πρεσβ. Ἀρχοῦδιος Ταβου- λᾶριος μετὰ παίδων.
Βασίλειος ὁ Ἀρχιδιάκονος μετὰ παίδων.	Λέων καὶ Μιχαήλ . . . Πρω- τοπαπᾶ.
Ὁ παπᾶς Οὖρσος Καππακει- μένης μετὰ παίδων.	Ὁ πρεσβ. Βασίλειος ὁ Ῥω- μαῖος μετὰ παίδων.
Οἱ υἱοὶ τοῦ πρεσβυτέρου Σπαρ- τανίτου, Γρηγόριος, Στέφα- νος, καὶ Ἰωάννης.	Λέων Φιγοῦλος μετὰ παίδων. Λέων πρεσβ. Κρούξης μετὰ παίδων.
Λέων ὁ Πριμνηκῆριος μετὰ	Λέων Δέκαρχος μετὰ παίδων. Οὖρσος ὁ Βοσκός.

Λήγει δὲ τὸ δίπλωμα διαδηλοῦν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καπελλάνου Ἀρμενφρήδου, ἐπικαρπωτοῦ τῶν ἀνωτέρω ἀφιερουμένων κτημάτων, ἐμελλον οἱ παρὰ πόδας ἀπογραφόμενοι ἕτεροι δουλοπάροικοι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν κατοχὴν καὶ κτῆσιν τῆς μητροπόλεως (Ὑπεραγίας Θεοτόκου), ἦτοι τοῦ Ἐπισκόπου Σκύλλακος καὶ τῶν διαδόχων του.

Ἔπεται ὁ καταλόγος τῶν 14 βελλάνων, ἡ μᾶλλον οἰκογενειῶν.

Οἱ παῖδες Γρηγορίου τοῦ Δο- μεστίκου.	Οἱ παῖδες Παπᾶ Λέοντος Βου- ζίκου.
--	---------------------------------------

Νικόλαος τοῦ πρεσβ. Βονέ- λου.	Νικόλαος Σκεπαστός.
Λέων ὁ γαμβρός τῆς Πύρρας.	Ἡ Καπτίβα τοῦ Σκληροῦ.
Ἰωάννης ὁ Γουλιάρδος.	Λέων ὁ Κλεψολάδης.
Ὁ Θεόδωρος Κριθαράτος.	Εὐστάθιος τοῦ Σακκῆ.
Ἰωάννης ὁ τῆς Ἀρετῆς.	Βασίλειος Κοντολούκης καὶ
Βασίλειος Δρουγγάρης.	Παπζγώργης Καρυώτης μετὰ παίδων.

Μὴ προβῶμεν εἰς τὸ μνημόσυνον ἄλλης γενεᾶς κεκοιμη-
μένων, ἐὰν πρῶτον δὲν ἐξετάσωμεν τῶν ἤδη μνημονευθέν-
των τὰ ἐπίθετα.

Καὶ δὴ εἰς τὰ τρία τελευταῖα διπλώματα (ΙΗ'. ΙΘ'. Κ.)
σημειοῦμεν ἐκ προσθήκης·

α) Ὅτι πλεῖστα τῶν οἰκογενειακῶν τῆς ἐλληνιζούσης
Καλαβρίας ἐπιθέτων σώζονται σήμερον ἀπαράλλακτα καὶ
πρὸς ἡμᾶς ἐτι τοὺς γεννηθέντας πόρρω Ἰταλίας· Μακρί-
δος, Καλογερίτζης, Ἀρδάστας, Σπανός, Μουσοῦρης, Μακρῆς, Κοσκινᾶς, Κί-
τζος, Παλαιόπουλος, Κονταράτος, κ.τ.λ(α).

β) Ὅτι καὶ πρὸ ὀκτῶ περίπου ἑκατονταετηρίδων (ὡς ἄλ-
λαχοῦ παρετηρήθη) ἐπεκράτει αὐτὸ τοῦτο τῆς κοινολεξίας
τὸ ὕλικόν, ὅπερ καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ εἰς τὸ στόμα τοῦ
λαοῦ. Καὶ ὅμως, ὅποιον κυκεῶνα, ὅποιον θέαμα γλωττικῆς
ἀναρχίας παριστάνει ἡ ἐσπερία Εὐρώπη τῆς ΙΑ' ἑκατονταε-
τηρίδος! Τὰ ῥωμαλεώτερα στοιχεῖα τῶν σημερινῶν διαλέ-

(α) Ἄπειρα τὰ ἐπώνυμα, τὰ προφανῶς ἐλληνικὰ τὴν ἀρχήν, ὅσα
μέχρι τοῦ νῦν διατηρεῖ τὸ ἀρχοντολόγιον τῆς Καλαβρίας. Ἀναφέρω,
χάριν παραδείγματος, τὰ ἐν μόνῃ τῇ πόλει Ῥοζάνῃ Ἀθανασίου,
Βάρδας, Χαροπόπουλος, Δάκτυλος, τοῦ Ἐρωρίτου, τοῦ Χαριστοῦ,
Φραντζῆς, Κορυώτης, Μαλλογένης, Μαυρωκάς, Πλατοκέφαλος,
Πλατοφόρης, Θεριοσιλάρης, Σπαθοφόρος, Στεφανίτης, Βρανό-
πουλος, Μαληνός, Γραικός, Μανδατορίκιος, Κακούρης, Μοι-
γάρης, Πρωτοσπάθαρος, τοῦ Νούφι, Χαλᾶς, Μακρῆς, Βέρκιος,
Μικρός (Miceros), κ. τ. λ.

κτων, εἰσέτι ἀσυνάρτητα, ἀσυμφυτῇ, ἀδιάλλακτα πρὸς ἀλλήλα, ὅσον ἦσαν ἀδιάλλακτα μεταξύ των καὶ τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα, ἅπερ ἐμέλλον ὀψέποτε νὰ συγχροτήσωσι τὰς μεγαλητέρας τῶν ἡμερῶν μας ἐθνότητας, αὐτὰ ἐπάλαιον καὶ ἀντεπάλαιον ἀλλήλοισ διαμφισβητοῦντα τὴν ὑπεροχὴν. Εἰς μὲν τὴν Γαλλίαν τεσσαράκοντα, ἢ πεντήκοντα ἐγχώρια ἰδιώματα (patois), ἀρκετὰ ἀλλότρια πρὸς ἀλλήλα, ὥστε νὰ μὴ συγκοινωνῶσι καταληπτῶς ἀναμεταξύ των, καὶ ἐξ ἐπιμέτρου στερούμενα ποιητικῆς φιλοδοξίας, μὴ μέμνημένα τῆς ῥωμαντικῆς Πολυμνίας τὰ μυστήρια, παρίστανται ἀδιάφορα εἰς τὴν παλαίστραν, ἐνθα ἡ γλῶσσα τοῦ Ὅζ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ὅϊλ, ἡ μὲν ὄργανον τῶν Τρουβαδούρων τῆς Μεσημβρινῆς Γαλλίας, ἡ δὲ ὄργανον τῶν δημοιδῶν τῆς βορειότερας αὐτῆς αἰοιδῶν, πολεμοῦσι τὸν πεισματωδέστερον πόλεμον, φιλονεικοῦσαι τὸν στέφανον τῆς νίκης. Ἐπὶ δὲ τὴν Ἰταλίαν, ἄλλος τις ἀγών. Ἐρὶς ἀναμέσον Λογγοβαρδικῆς, Σουηδικῆς, Νορμανδικῆς, Ἀραβικῆς διαλέκτου, ἕρις ἀκολουθοῦσα τὸ παλινδίνητον καὶ πολυταλάντευτον τῶν συνεχῶν κατακτήσεων τῆς χώρας· ὑπεράνω δὲ τῆς ἐρίδος αὐτῆς ἡ ἀμετάπειστος, ἡ ἀκατάσχετος μάχη μετὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαίας παραδόσεως, καὶ τοῦ φιλανεξαρτήτου τῶν σφριγούσων κοινοτήτων, τῆς μὲν ἐπικαλούμενης τὴν αὐθεντίαν τοῦ παρελθόντος, τὸ κῦρος τῶν πρὸ αἰώνων δεδογμένων, τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ἀπαραβίαστον τῆς Λατινικῆς ὑποκλήψεως, τὴν οὐρανόθεν προειμαρμένην ἀνάγκην τῆς συντηρήσεως, τὴν θρησκείαν, ἐνὶ λόγῳ, τῶν καθεστώτων, τοῦ δὲ ἀποκροβόντος μετ' ἀγανακτήσεως πᾶσαν οἰανοῦν τυραννίδα, ὑπὸ πρῶσχημα προγονικῆς παραδόσεως καταπνιγούσης τῆς συνειδήσεως τὴν φωνήν, καὶ φραττούσης τὴν ἐξοδὸν τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας πρὸς τὸ στάδιον τῆς ἀνακαινίσεως. — Ἀπέναντι τοῦ πυρετώδους ὀργασμοῦ τούτου, ὅστις ἀνατυρβάζει, μετοχετεύει, καταφλέγει τὸ αἷμα εἰς ὅλας τὰς φλέβας τῆς νεο-

·Λατινικῆς κοινῶνιάς· ὅστις ἀναγκάζει πάντα τὰ μέλη τῆς κοινῶνιάς αὐτῆς νὰ τεθῶσιν εἰς ἄμεσον ἐνέργειαν, ἕκαστον καθὰ προῶριστάι· ὅστις προκαλεῖ τὸν ἐμφανισμὸν καινῶν· χρειῶν, καίνων ὁρμῶν καὶ συναισθήσεων, καινῶν λειτουργιῶν, καὶ ἀποβλέψεων, καὶ φρονημάτων, καὶ ἐμπνεύσεων, καὶ ἀπαιτήσεων· ὅστις, συλλήβδην, ἀποσπᾷ τὸν νεήλυδα καὶ βαρβαρικόν, ἀλλ' ἀναδράζοντα καὶ σπαργῶντα κόσμον τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῶν σιδηρῶν τῆς παραδόσεως σπειρῶν, ἵνα αὐτοδύναμον, αὐτοσύστατον, ἰδιόγλωσσον μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἀπεριτείχιστον καὶ ἀπεριόριστον πεδίον τῆς πρακτικῆς ἐνεργείας, ἀπέναντι, λέγω, τοῦ θαυμασίου τούτου ὀργανισμοῦ δυσκάλως ἀναχαιτίζεις τὴν βαθυτάτην τῆς ψυχῆς ἀπορίαν, ὅταν ἀντιπαραθέσῃ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων τὴν νωθρότητα. Φαντάσθητι λίμνην τινὰ τερπνὴν, θαλασσιανήν, ἀξιαζωγράφητον, ἐπιπροσθουμένην ὁμῶς ὑπὸ δάσους γιγαντιαίων καὶ πυκνῶν δρυῶν! Αἱ ζωοπάροχοι πνοαὶ τῶν ἀνέμων ἀναψύχουσι μὲν τὰς κορυφὰς τῶν ἀπέναντι δένδρων, συντινάσσουσι τοὺς κλάδους των· ἀλλ' ἡ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης, ἀπράσιτος εἰς τὰς λεπτοτέρας τῆς ἀτμοσφαίρας μεταβολὰς, καὶ δὴ αἰωνίως ἀκίνητος, ἀτελευτήτως ἡρεμαία, κουράζει τέλος τὴν ὄρασιν μὲ τὴν μονότονον καὶ στερεότυπον ἀντανάχλασιν νεφελῶν οὐρανοχρωμάτων.

·Συλλαμβάνει τοιαύτην λοπηράν ἐντύπωσιν ὁ διεξερχόμενος τὰ Νορμανδικὰ διπλώματα· Ἐνῶ εἰς πεφυρακτωμένον λέβητα καχλάζουσι τὰ ἰδιώματα τῆς Εὐρώπης, λήθαργος καταλαμβάνει καὶ ἀποναρκοῖ τὴν Ἑλληνικὴν ἀπὸ Εὐξείνου μέχρι Σικελίας. Ἦθη, ἔθιμα, ἑξεις, φράσεις, λέξεις, ᾠσματα, παροιμίαι, γνωμικὰ εἰς τὸν αὐτὸν τύπον εἶναι κεχαλκευμένα· τὰ πάντα, πλὴν τινων ἀσημάντων ἐξαιρέσεων, πανομοιότυπα· Εἰς ἣν πλευράν κοιμᾶται ἡ Κωνσταντινούπολις, εἰς τὴν αὐτὴν ὀφείλουσι νὰ κοιμηθῶσιν ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Σμύρνη, ἡ Θεσσαλονίκη, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κέρκυρα, ἡ Βάρης. Οἷον

δὲ τότε τὸ λεκτικόν, τὸ αὐτὸ περίπου καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀμεταλλάκτως μετεδόθη. Μανθάνομεν ἐκ τῶν εἰρημένων παραμηνῶν, ὅτι ἐκάλουν μακρὴν τὸν μακρόν, κοῦφόν δὲ τὸν κωφόν, κύριν τὸν κύριον, σπανόν τὸν ἀγένοιον, κοῦτουλόν τὸν πηρόν τὴν χεῖρα, σκύλλον τὸν κύνα, μαμμήν τὴν μαίαν, κριθάριον τὴν κριθήν, λάδι τὸ ἔλαιον (ᾔθεν τὸ ἐπώνυμον Κλεψολάδης), καὶ παραπενοῦμαι τὸ μεμφιμοιρῶ. (ᾔθεν τὸ ἕτερον ἐπώνυμον Παπανομένος). Ἐλεγον δὲ πλατόποδον τὸν πλατύποδα, καλογερίτζον τὸν μικρὸν μοναχόν, γίδα τὴν αἶγα (ᾔθεν ὁ αἰγοβοσκός γιδᾶς), σίδερον, εἰς γένος οὐδέτερον, τὸν σίδηρον, σάκχιν τὸν σάκκον, καλοκαῖριν τὸ θέρος (α'), παπᾶν τὸν ἱερέα, κοῦτόν τὸν ἀνόητον, ραχοῦδιαν (Rachidiān), τὸν λοφίσκον, καμμένον τὸν κεκαυμένον, κ.τ.λ.

Συνεχὲς πρὸς τὸ ἐκδεδομένον τοῦτο Λατινικόν, ἔπεται τὸ ἐπόμενον ἀνέκδοτον Ἑλληνικόν τοῦ Κόμητος, γραφὴν μὲν ἐν ἔτει 1099, χορηγοῦν δὲ πρὸς τὴν τῆς Θεοτάκxυ τῆς Ταύβρης μονὴν ὑπὲρ τὰς τριάκοντα Ἑλληνικὰς οἰκογενείας, αἱ μὲν ἐννέα ἐκ τῆς Διακρατήσεως Ἀγίας Σιευρίνης, αἱ δὲ δεκάεπτά ἐκ τῆς Διακρατήσεως Τροπαίας, αἱ δὲ ἐπίλοιποι, κατοικοῖσι Φώκηος Νικηφόρου (Rocca Nicéphore), πόλεως, ὡς οἱ ἀρχαιολόγοι γράφουσιν, ἀναμνησκούσης τὸν πολλὸν ἐκείνον Νικηφόρον τὸν Φωχᾶν.

Ἦχμαζε τότε ἡ ἐκκλησιαστικὴ διχόνοια μεταξὺ ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν, τὴν ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς μονομερεῖς, ἢ τῆς διττῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως. Ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β'. ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς εὐκαιρίας, εἶχε

(α) « Βουλὴν γὰρ εἶχε διὰ τοῦ καλοκαιρίου λαβεῖν αὐτό ». Θεοφ. χρον. ξτ. 6208. Τὸ θέρος λοιπὸν ἐξέλιπεν ἕως ἀπὸ Η'. τοῦλάχιστον ἑκατονταετηρίδος.

πρὸ τινων μηνων συγκροτήσῃ εἰς Βῆριν Σύνοδον ἐξ 198 ἐπισκόπων, ἐνθα πρὸς ἀνασκευὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ φρονήματος ὁ πολυμαθὴς Ἅγιος Ἀνσελμος ἐδειξεν, ἀπέδειξε, κατέδειξε τὴν ἐκπόρευσιν αὐτὴν ἐκ τε Πατρὸς ἅμα δὲ καὶ Υἱοῦ προερχομένην. Ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἁγίου τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀπέτυχον ἀπέναντι τῶν παρευρεθέντων Βασιλειανῶν. Οἱ ἡγούμενοι τῶν Ἑλληνικῶν μοναστηρίων καὶ οἱ ἀρχιμανδρίται τῶν πόλεων ἐπανήλθον εἰς τὰς ἑδρας τῶν ἀμετάπειστοι.

Ἐν τῷ διπλωματι τούτῳ, καθὼς καὶ ἐν τισι τῶν προηγούμενων, ὁ σκοπὸς τῆς δωρεᾶς καὶ τὸ ἐπάγγελμα τῶν βελλάνων προκύπτουσιν ἐναργέστατα. Ὁ Ῥογέριος δὲν ἐφαρμόζει πλέον ἐπὶ ἀποστατῶν τὸν τραχὺν τῆς κοινῆς νόμον (ὡς ἤθελεν εἰπεῖ μετὰ παρέλευσιν διακοσίων ἐτῶν ὁ Φραγγοπελοποννήσιος χρονογράφος), ἀλλ' ὡς ὑπατος ἄρχων τῆς τιμαριωτικῆς ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του ἱεραρχίας μεταδίδει εἰς ἄλλον δεσπότην τοὺς ἤδη ἐν δουλείᾳ διάγοντας. Τοῦ δὲ δεσπότη ὄντος ἐπισκόπου, ἡ καθηγουμένου μονῆς ἐπὶ τὸ πολὺ, πρόδηλον ὅτι ἡ Νορμανδικὴ κατὰκτησις, ἴσως πρὸς οὐδετέρωσιν τῶν ἐμφυλίων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντενεργειῶν εἰς τοῦτο κυρίως ἐναπέβλεψεν· εἰς τὸ νὰ ἐπισύρῃ πρὸς ἑαυτὴν τὴν εὐμένειαν τοῦ κλήρου, καὶ νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν Ἁγίαν Ἐδραν, ὅπως οὖν ἀντιπολιτευομένην καὶ φατριάζουσιν. Ἡ τοιαύτη πρόθεσις διακρίνεται σαφέστερον εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Ῥογερίου Β' καὶ τοῦ Γουλλιέλμου Α'. ὅτε ἀποσχιροῦσιν οἱ Βασιλειανοὶ πρὸς τὸν Παπισμὸν.

Παραλείπω τὸ κείμενον τῆς δωρεᾶς, ὡς καὶ προλαβόντως ἐποίησα, ἵνα μὴ πέραν ὁρίων ἐξοκείλῃ ἡ διατριβή· παρεμβάλλω δὲ μόνην τῶν ἀνδραπόδων τὴν ἀπογραφὴν (α).

(α) Μεμβράνα τῆς Διπλωματικῆς Αἰθούσης Νεап. Ἀριθμ. 3. Ἔτος 4099. Κατάλ. Ἑλλην.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σχύλλακος.	Κωνσταντῖνος τοῦ Παγκαλάου.
Ἰωάννης Πλακίδας.	Νικηφόρος τοῦ Περδεβοῦα.
Τοὺς υἱοὺς Γαυδίλα.	Νικόλαος Παρτζελοῦτζης.
Οὖρσον τοῦ Χρυσάντου.	Οὖρσος Μανδυλάς σὺν τῶν τέ-
Ἰωάννης Ὑπομνήσκυρος.	χνων αὐτοῦ.
Λέων τοῦ Ἀγιφλώρου.	Νικόλαος τοῦ Διάκου.
Οὖρσον τοῦ Χρυσοῦ.	Γοὺς παῖδας τοῦ Ἀλεκτοράκη.
Λέων Σευηριτάνος.	Ἰωάννης Ρογός.
Εὐστάθιος, ἀδελφὸς Λέοντος	Κωνσταντῖνος Μανδυλάς σὺν
Μακρῇ.	τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.
Οἱ παῖδες Μουλλέ.	Οἱ δὲ κατωτέρω ἐκ τῆς δια-
Οὔτοι οἱ προγραφέντες ὡρ-	κρατήσεως Ρόκης Νικηφόρου.
μῶντο ἐκ τῆς Διακρατήσεως	Ἰωάννης Πλατογένης.
Ἀγίας Σευερίνης· οἱ δὲ ἐπό-	Βασίλειος Καποδεχωρίου σὺν
μενοι εἰσὶν ἐκ τῆς Διακρατή-	τῶν παίδων αὐτοῦ.
σεως Τροπαίας.	Κοσμάς σὺν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Τελευταῖον τοῦ Κόμητος κατόρθωμα ὑπῆρξεν ἡ ἄλωσις τῆς Καπύης. Ῥιχάρδος ὁ Β'. κύριος τῆς χώρας, ἀποπεμφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων Λογγοβάρδων, ὑπερκρατούντων ἐπὶ προσέφυγεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Ῥογερίου, καὶ τοῦ Δουκὸς Καλαβρίας, μὲ ἐνορκον πρὸς τὸν πρῶτον ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ παρεχώρει αὐτῷ ἐμπιστευτικῶς τὴν Νεάπολιν, εἰσέτι ἀναπολοῦσαν τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας τὰς ἀναμνήσεις καὶ δυστυπομονήτως ἔχουσιν ὑπὸ τὸν ζυγόν, ἂν ηὔτύχει νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν θρόνον του. Ὁ ἀνδρεῖος Κόμης ἐσπευσεν εἰς Καπύην ἐπίκουρος τοῦ Ῥιχάρδου μετὰ Νορμάνδων, Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων, ἐντὸς δὲ τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καταλαβὼν τὴν πόλιν, ἀπέδωκεν αὐτὴν πρὸς τὸν φίλον του. — Τὸ κατόρθωμα τοῦτο συνέπεσέ μέ τινα ἄλλου εἶδους ἐπιτυχίαν. Ἡ σύζυγος τοῦ Ῥογερίου Ἀδελαῖς, εἰς Μίλητον Κα-

λαβρίας διατρίβουσα, ἔτεκεν υἱόν, τὸν μέλλοντα διάδοχον τοῦ πατρὸς καὶ ἰδρυτὴν τῆς Νορμανδικῆς βασιλείας, Ῥογέριον τὸν Β'. ὃν ἰδιοχείρως ἐδάπτισεν ὁ (ἅγιος) Βρουνών, πνευματικὸς τοῦ Κόμητος, καὶ ἰδρυτῆς τοῦ μοναχικοῦ τάγματος τῶν Κερτοζίνων.

Ἀναφέρεται πρὸς τὰ γεγονότα ταῦτα τὸ ἐπόμενον δίπλωμα, ἔκτον μὲν τὴν ἡμετέραν σειράν, τελευταῖον δὲ τοῦ Α' τῶν Ῥογερίων εἰς τὴν Λατινικὴν γράφειν.

Εἶναι τὸ πολυθρύλλητον αὐτὸ, δι' οὗ οἱ ἸταλοἝλληνες ἀποστάται τῆς Καπύης, ἑκατὸν δώδεκα τὸν ἀριθμόν, οἱ ὑπὸ τὸν Σέργιον πρὸς τοὺς ἐντὸς Λογγοβάρδους αὐτομολήσαντες, καὶ τὰ ὅπλα στρέψαντες κατὰ τοῦ πολιορκητοῦ, καταδικάζονται πρῶτον μὲν εἰς μυρίας βασάνους, εἴτα δὲ, τῇ μεσιτεῖᾳ τοῦ Βρουνῶνος, παραπέμπονται δοῦλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὰς μεγάλας ἐκείνας τῆς Καλαβρίας μονὰς τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐρήμου καὶ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος, ὧν συχνάκις ἐγένετο μνεῖα. . . εἶναι τὸ δίπλωμα αὐτὸ, ὅπερ ἄγνωστον ἐστὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας διατελεῖ, ἐνῶ διὰ τόμων ὄλων ὑπὸ ἀλλογενῶν ἐπικρίνεται καὶ διαφωτίζεται (α').

Ἐξεδόθη τὸ 1102, νόσευντος τοῦ Κόμητος βαρέως (β). ἐτυπώθη δὲ πολλαχῶς καὶ πολλάκις, ἐσχάτως ἐπὶ εἰς τὰ Ἐκδεδ. Μνημ. τοῦ Νεαπολιτικοῦ Ἀρχείου (γ).

(α) Γνωστότατον τὸ πόνημα τοῦ Vargos, *Esame delle vantate carte e diplomi di S. Stefano* — Nap. 1765. — Ὄρα καὶ Di Meo, *Annali Nap. Ann.* 1102.

(β) Ἀπεβίωσε, κατὰ τὴν νεωτέραν χρονολογίαν, τῇ 22 Ἰουνίου 1101. Ἀλλ' ἡ χρονία αὕτη δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστος, ὅσον φαίνεται, μὲ τὴν τοῦ διπλώματος. Συνέταξα περὶ τούτου ἰδιαιτέραν ἀποδεικτικὴν πραγματείαν.

(γ) T. V. p. 278. No. DX. — Καταχωρίζεται ἐξελληνισμένον.

(KB).

* Ταῦτα εἰσὶ τὰ ὀνόματα καὶ αἱ σείραι (lineæ) τῶν ἑκατὸν
 ἑξήδεκα δούλων καὶ βελλάνων, οἵτινες μετὰ τοῦ προδότου Σε-
 γίου συνευρέθησαν εἰς τὴν πολιορκίαν πόλεως Καπύης,
 μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ ἔτους τῆς Θείας Ἐνσαρκώσεως χιλιο-
 στῶ ἑννενηχοστῶ ὀγδόῳ, ἰνδικτιῶνι ζ'. — Ἐγὼ Ῥογέριος, Κα-
 λαβρίας τε καὶ Σικελίας, θεῖα χάριτι, Κόμης, ὁ ταῖς ἱεραῖς
 τοῦ ὁσίου Βρουνῶνος καὶ καταξιώσει τοῦ ἐπουρανίου, ὀφθαλ-
 μοφανῶς ὑποδειχθεῖσθαι μοι, σωθεὶς ἐκ θαύματος πρὸς σωτη-
 ρίαν ἐμὴν καὶ τῶν μετ' ἐμοῦ εὐλαβῶν χριστιανῶν, ἐδωρησά-
 μην τοὺς προειρημένους τῷ πατρὶ Βρουνῶνι καὶ τοῖς ἑαυτοῦ
 διαδόχοις· οὐ μόνον δὲ τοὺς ἀποστάτας αὐτοῦς, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς υἱοὺς τῶν υἱῶν αὐτῶν, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντά δούλους
 καὶ βελλάνους ἔσεσθαι μετὰ πάντων αὐτῶν τῶν ὑποστάσεων,
 κινήτων τε καὶ ἀκινήτων, παρόντων τε καὶ μελλόντων, ὁ-
 πουδὰν κεῖνται, οἷονδῆποτε τὸ αὐτῶν ἐπιτήδευμα, εἴτε τεχνί-
 τας, εἴτε ναύτας. Οὓς προδότας εἰς θάνατον κατεδίκασα μετὰ
 πολυειδεῖς βρασάνους· ἀλλ' αἰτήσῃ τοῦ προμνηθεύοντος πα-
 τρός Βρουνῶνος, τὰ τῆς καταδίκης ἀκούσαντος, (ἔασα ζῆν)
 καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐρήμου, πρὸς δὲ τῇ τοῦ
 μακαρίου πρωτομάρτορος Στεφάνου, εἰς δουλείαν καὶ βελ-
 λανείαν αἰώνιον προσήρτησα. Ἀλλὰ τὰ ὀνόματα καὶ τῶν
 δούλων αἱ σείραι οὐ παρεδόθησαν εἰς τὸ χειρόγραφον ἐκεῖνο.
 Εἴτα δὲ, ἱκεσίᾳ τοῦ πατρὸς Λανούινου, κοινοβιάρχου τῆς Ἐκ-
 κλησίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου, διέταξα τὴν ἀπαγραφὴν αὐτῶν
 εἰς τόδε τὸ προνόμιον (privilegium) πρὸς μνήμην ἀτελεύ-
 τητον.

Καὶ ταῦτα γοῦν τὰ ὀνόματα καὶ αἱ σείραι τῶν δούλων καὶ
 βελλάνων αὐτῶν·

Πέτρος τοῦ Μαύρου μετὰ δύο Νικόλαος καὶ Ἰωάννης οἱ λε-
 τέων. γόμενοι τοῦ Σπανοῦ.

- Ἀρχούδιος Δίμης μετὰ Νικο-
λάου ἀδελφοῦ αὐτοῦ.
- Πέτρος τῆς Ἀγαθῆς μετὰ τοῦ
γυναικαδέλφου ὅστις καλεῖ-
ται τοῦ Σιρ Οὐβου.
- Νικόλαος Κουρβάκης μετὰ τοῦ
υἱοῦ.
- Ἀρχούδιος τῆς Λακεράνας.
- Περατικὸς Μηνυτῆς μετὰ τέ-
κνων ἑξ.
- Γεώργιος Ἀρπεδόνης μετὰ
υἱοῦ.
- Ἰωάννης Μύλος μετὰ τοῦ ἀ-
δελφοῦ Ἀσινίου, ὅστις ὀνο-
μάζεται του Πρωτοπαπᾶ.
- Νικόλαος Μαγκλαβίτης μετὰ
δύο τέκνων.
- Λέων Παλληχάριος μετὰ τοῦ
ἀδελφοῦ, ὅστις ἐπικαλεῖται
Νικόλαος τοῦ Νικητᾶ.
- Ἰωάννης ὁ Καταστημένος.
- Καλοκύριος τοῦ Φαντίνου μετὰ
τοῦ Βασιλείου τοῦ Γεννάδη,
γαμβροῦ του.
- Ἀρχούδιος τοῦ Κρούξη.
- Ἀρχούδιος ὁ Ροῦφος.
- Νικόλαος ὁ τῆς Πρεσβυτέρας
μετὰ υἱοῦ καὶ ἀνεψιοῦ.
- Ὁ λεγόμενος Νικόλαος Βούλ-
γαρις Περατικὸς μετὰ τοῦ
ἀδελφοῦ.
- Γρηγόριος Μακαρῶνος μετὰ
τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐπιλεγομέ-
νου Καππομάλλου.
- Λεώτας ὁ Πάγκαλος.
- Βασίλειος ὁ Λογαρᾶς μετὰ
τριῶν τέκνων.
- Ἰωάννης ὁ Κοντογεώργιος
μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ.
- Εὐστάθιος Καλαφάτης μετὰ
τοῦ γαμβροῦ, ὅστις καλεῖται
Τσουκαλᾶς.
- Ἰωάννης Ῥῶγος μετὰ τοῦ ἀ-
δελφιδοῦ, ὅστις καλεῖται Χα-
ροκόπος.
- Ἀνδρέας ὁ Βοῦμος.
- Βασίλειος Βουρέτας μετὰ παί-
δων ὀκτώ.
- Νικόλαος τοῦ Χουραρινίου μετὰ
τῶν παίδων, ὧν εἷς τοῦνομα
Πολίτης.
- Ἰωάννης Κωδικηνός.
- Θεόδωρος Βουρχανίτης μετὰ
τριῶν υἱῶν.
- Ἰωάννης ὁ Γερακάρης μετὰ
πέντε παίδων.
- Πέτρος τοῦ Γουρδίτζη, ὁ καὶ
Γρυζανίτης ἐπικαλούμενος,
μετὰ τοῦ παιδός.
- Βασίλειος Σχλαβίτης μετὰ
παίδων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ.
- Πέτρος Ρουμάγειρος μετὰ Νι-
κολάου ἀνεψιοῦ, τοῦ καὶ
Πύρρου λεγομένου.
- Ἀρχούδιος Λαναπάκης μετὰ
τεσσάρων παίδων καὶ ἀδελ-
φοῦ.
- Εὐστάθιος Κοντός, ὁ καὶ Κα-
χοστάθης παρονομαζόμενος,
μετὰ τοῦ υἱοῦ.
- Λέων ὁ Κακκάβαρις.
- Πέτρος ὁ τοῦ πρεσβυτέρου
Γρηγορίου, ὃς καὶ Μορχά-
ρης λέγεται.

Λεώτας Φίλοκοντάρης.	Ἰωάννης τοῦ Μαρτούλου μετὰ
Πέτρος Καλοσαλεύρης.	τοῦ γυναικαδέλφου, ὃς Ζα-
Λέος Χανδάκης μετὰ δύο παί-	ρομάγιστρος ὀνομάζεται.
δων.	Ἰωάννης Γαῖρουνῆς μετὰ τοῦ
Νικόλαος Ῥούσπλας.	παιδός.
Ῥουκέριος Κόξαρης.	Κώστας Ἀνδρόνικος μετὰ τοῦ
Περέτας Γαλλινάρης.	ἀδελφοῦ, ὅστις ἐπικαλεῖται
Ἰωάννης ὁ Ὀφμάχης μετὰ	τῆς Ἀρχόντισσας.
τοῦ παιδός.	Λέων ὁ Πολιτιανός μετὰ τοῦ
Ἰωάννης Πλατογένης καὶ Νι-	ἀδελφοῦ Θεοδώρου.
κόλαος ἀδελφός αὐτοῦ, ὁ καὶ	Περεγρίνος ὁ Μανδυλᾶς μετὰ
Ζαφεύριος ἐπικαλούμενος.	τοῦ ἀδελφίδου, ὃς τοῦ Παγ-
Μιχαὴλ Βεργέριος.	κράτη ἐπονομάζεται.
Ἰωάννης ὁ τῆς Φακιδόλαινας.	Γρηγόριος Τορνατῶρης.
Ἰωάννης Κανατᾶς.	Θεόδωρος Πλακίδας, μετὰ
Νικόλαος τοῦ Γέρμα.	Λέοντος τοῦ Ἀγκη, προγό-
Πέτρος τοῦ Ῥογερίου.	νου αὐτοῦ.
Λέων τοῦ Βάγια.	Ἰωάννης τοῦ Μαλατέρρα (α).
Ἀρκούδιος Μερωπᾶς.	Περεγρίνος Κουριλλάνος μετὰ
Πέτρος Πούγιας μετὰ τοῦ παι-	τοῦ ἀδελφοῦ.
δός.	Πέτρος τοῦ Καμπέρνα μετὰ
Γουλιέλμος τοῦ Ἀμάτου.	δύο παίδων.
Πέρης Γαθαρρέτας.	Πέτρος Σκουλινίθρης μετὰ
Βασίλειος τοῦ Γυρινοῦ.	τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἐπονομά-
Λέων Τοσχάνος.	ζεται τοῦ Ἀρθου.
Ἀνδρέας ὁ Μοσχάτος.	Βασίλειος Γούναρης μετὰ τρι-
Λέων ὁ Χαριστός.	ῶν παίδων.
Θεόδωρος Καρβουφέριος.	Λέων Νικολέττας μετὰ τοῦ ἀ-
Στέφανος Σικελός.	δελφίδου, ὃς τῆς Φραξιτάνης
Βασίλειος Ἀφῆς μετὰ τῶν	ἐπονομάζεται.
δέκα παίδων.	Περεγρίνος ὁ Γαῖδαροφαγᾶς.
Μιχαὴλ ὁ Κονσίλιος.	Λέων ὁ τῆς Κολούμβας, μετὰ
Ἀρκούδιος Πελελῆς, ὁ τοῦ	Καπιστάνου τοῦ ἀδελφοῦ αὐ-
Φαντίνου λεγόμενος.	τοῦ.

(α) Φέρει τὸ αὐτὸ ἐπίθετον καὶ εἰς τῶν διανομητέων χρονογρά-
φων τῆς τοῦ Ῥογερίου ἐποχῆς.

Ἰωάννης τοῦ Κτίστη (α).	Βασίλειος Κοψαμπέλης.
Λέων ὁ Κληρικός μετὰ υἱῶν ὀκτώ.	Θεόφιλος Γράσσος μετὰ τεσσάρων παίδων.
Πέτρος ὁ Φιλόθερμος.	Ἰωάννης ὁ Τριπλός.
Πάγκαλος τοῦ πρεσβυτέρου Ἀρχουδίου, οὗ τὸ ὄνομα Ἀργυρός.	Νικόλαος τοῦ Παπαλέου, ὁ λεγόμενος Καστισάνος, ἡ Καστριζάνος.
Λέων Σπαθείας μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ, οὗ τὸ ὄνομα Τσουκαλᾶς.	Λέος τοῦ Φιστύλλα.
Βασίλειος Θεοφυλάχτου.	Μιχαὴλ τοῦ Ἀσήμε.
Πέτρος Βαράνος.	Βασίλειος Κοντακάρης μετὰ τοῦ υἱοῦ.
Ἀναστάσιος Ἀρχιμανδρίτης, ὅστις Γαροῦφος παρονομάζεται.	Ἀρχοῦδιος τοῦ Πρόδρακου.
Βασίλειος Μακρῆς.	Ἰωάννης Χειμάκης.
Νοτάριος Σέργιος Λέλλιας, ὃς καὶ Σκουτέλλης παρονομάζεται.	Χριστόδουλος Ἀσπρόμυλλος.
Κώστας Κοντός.	Κώστας τοῦ Μελίχα.
Πέτρος τοῦ Παπακώστα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἐπονομάζεται Μαχορρούφης.	Πέτρος Πουλίχης.
Νικόλαος τοῦ Χρυσολέου.	Νικόλαος Καλωμένος.
Γρηγόριος Μελισσάκης.	Ἀρχοῦδιος Πύρρος.
Θεόδωρος Τερβραχητάνος.	Νικόλαος Κοφοδάσης.
Πέτρος Βώμου.	Λέων τοῦ Παβούζα.
	Καλοχάρης τοῦ Κάμπιο.
	Βασίλειος ὁ Μουσαράς μετὰ τοῦ ἀδελφιδοῦ, ὅστις Ἀγράφτας ἐπονομάζεται. καὶ
	Λέων ὁ Κασσίνος μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Αὗται εἰσὶν αἱ ρῖβ'. σειραὶ (β) δούλων καὶ βιλλάνων, οὓς δέδωκα τῷ πατρὶ Βρουνῶνι καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, μετὰ

(α) Καὶ πάλιν ἀξιοσημείωτος ἡ πρὸς τὸ νεοελληνικώτερον ἀπλοποιήσις τῶν πτωτικῶν καταλήξεων· ὁ Πάγκαλος, τοῦ Πάγκαλου, ἡ Ἀρχόντισσα, τῆς Ἀρχόντισσας, ὁ Κτίστης, τοῦ Κτίστη, ὁ Βάθρακας, τοῦ Βάθρακα, ὁ Ἀσήμες, τοῦ Ἀσήμε.

(β) Σειράν, καὶ κατὰ διαφθοράν Σειριάν καλεῖ καὶ ἡ χυδαία μας τὴν οἰκογενειακὴν καταγωγὴν·

« Γαῖά πέ μου ποῦθεν ἔρχεσαι, καὶ ποῦθεν ἡ σειριά σου ; »
Ἄσμ. Δημοστ.

πάντων τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, ὅπουδῆποτε ἂν κατοικῶσιν, ὅπουδῆποτε τὰ κτήματα κείνται, καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· Οἱ δὲ δοῦλοι οὗτοι ὠρμήθησαν ἐκ τῆς Διακρατήσεως Σκύλακος καὶ Σουβεράτου· Τὸ δὲ παρὸν προνόμιον ἐγράφη τῇ τετάρτῃ Ἰουνίου μηνός, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Μηνᾶ (in Cappella Sancti Mantini), τὸ κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως Μιλήτου, (νοσοῦντος τοῦ εἰρημένου Κυρίου Κόμητος), παρ' ἐμοῦ ἰδιοχειρῶς τοῦ Φούλκωνος, καπελλάνου τοῦ ῥηθέντος Κυρίου Κόμητος· ἀνεγνώσθη δὲ εἰς τὸν θάλαμον, ἔνθα κληνῆρης ἔκειτο ὁ Κόμης αὐθέντης μου, παρόντων τῆς Κυρίας Ἀδελαίδος συζύγου του, καὶ τοῦ συναινοῦντος Μαλγερίου, υἱοῦ τοῦ Κόμητος αὐτοῦ, ἐτι δὲ Πέτρου τοῦ Μαριτονίου, Ῥοβέρτου τοῦ Layna, Τορράλδου Καρβονέλλου, Ῥαῦνάλδου τοῦ Κλίμπκαμ, καὶ Οὐβέρτου τοῦ Σόλωνα.

Ἐπεὶ τῆς Θείας Ἑνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χίλιοστῷ ἑκατοστῷ δευτέρῳ, ἰνδικτιῶνι Γ'. Ἀμήν·

† Ῥογέριος Κόμης.

† Ἀδελαῖς Κομήτισσα.

† Μαλγέριος υἱὸς Κόμητος Ῥογερίου.

† Πέτρος τοῦ Μαριτονίου.

† Ῥοβέρτος τοῦ Layna.

† Τορράλδος Καρβονέλλος.

† Ῥαῦνάρδος τοῦ Κλίμπκαμ.

† Οὐβέρτος τοῦ Σόλωνα.

† Ἐγὼ Φούλκος (ἢ Φούλκων), τοῦ Κυρίου Κόμητος Ῥογερίου Καπελλάνος, κατὰ τούτου ἐντολὴν τὸ παρὸν προνόμιον ἐγραψα καὶ ὑπέγραψα. »

Παρὰ πόδας τῆς περγαμηνῆς ὑποσυνάπτεται ἀνέχδοτός τις συνέχεια τοῦ διπλώματος, οὕτως ἔχουσα εἰς διάλεκτον ἑλληνικὴν·

« Ὁμοῦ ὀνομαστοὶ ἑκατὸν δώδεκα. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ αἰ-

γίλλιον διαγορεύει, ἵνα ὅσους ξένους δυνηθῇ σουρεύσαι (α), οἵτινες . . . . . ἀπὸ τῆς . . . . . (β) μήτε ἀπὸ τῶν τερ-
 ρέριων (γ) καὶ ἀρχόντων μου σουρεύειν αὐτοὺς καὶ ἀπλι-
 κεύειν (δ) εἰς τὴν χώραν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδειξαν καὶ ἕτερον
 σιγίλλιον λατῖνον παρὰ τοῦ κράτους μου (ε), καὶ τῆς αἰ-
 μνήστου μου μητρὸς μολυμδόβουλλον . . . . . (ζ) δω-
 ρομένη εἰς τὴν τοιαύτην ἐπισκοπὴν Σκύλλακος τὴν Ῥογ-
 κέλλαν (η) σὺν πάσης τῆς διακρατήσεως αὐτῆς, καθάπερ ἐ-
 πεκράτει αὐτὴν Γεράσιμος ὁ καθηγούμενος σὺν καὶ τῶν ἐν
 αὐτῇ βελλάνων, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶ ταῦτα·

Γρηγόριος τῆς Κολούμβας.
 Οἱ παῖδες Σάρδου.
 Ὁ Πύρριος.
 Νικηφόρος τοῦ Τηγάνη.
 Ὁ Μακροϊωάννης.
 Γουβρόφης.
 Ἰωάννης Σεργωνᾶς.
 Καλοκύρης.
 Λέων Χόνδρης.
 Οἱ παῖδες Παπᾶ Σεργίου.
 Βουλφάρακος.
 Θεόδωρος Πελεκανός.
 Μαῦρος, ἀδελφὸς αὐτοῦ.
 Λέων Βουράνιος.
 Βασίλειος Μορχλῆς.
 Ἰωάννης τοῦ πρεσβυτέρου Κώ-
 στα.

Βῶνος.
 Βασίλειος Μετσέτης.
 Θεόδωρος τοῦ Καθάρου.
 Μοναχὴ Τηγάνισσα.
 Νικόλαος τοῦ Ἀνατόλιου
 Θεόδωρος τοῦ Γεννάκου.
 Ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ.
 Βασίλειος Σηκότακος.
 Λέων τοῦ Τηγάνη.
 Ἰωάννης τοῦ Μορχλῆ.
 Λέων τοῦ Λάσκαρη.
 Ὁ Χαμοδράκων.
 Λέων τοῦ Κούνσουλου.
 Μοχώρμης.
 Γαλάνης Χαλκός.

(α) Σουρεύω (σwareύω), συλλέγω, βιαστικῶς συναθροίζω, στρα-
 τολογῶ. — (β) Κενὸν εἰς τὸ κείμενον. — (γ) Τερρέριος, ἐκ τοῦ λα-
 τινικοῦ Terra· ὁ διακρατήσεώς τινος τοποτηρητής. — (δ) Ἀπλι-
 κεύω, συνηθέστατον παρὰ τοῖς Βυζαντινῶσι, καὶ παραγόμενον ἐκ τοῦ
 Applico. Ὅρα τὰ Γλωσσάρια τοῦ Δουκαγγίου καὶ τοῦ Μεουρίου. —
 (ε) Φράσις ὡσαύτως βυζαντινὴ, σημαίνουσα παρ' ἐμοῦ τοῦ βασιλέως.
 — (ζ) Δυσανάγνωστον. — (η) Roccella.

(Δύο ἕτερα ὀνόματα πάντως δυσεξιχνίαστα διὰ τὴν ἄκραν φθορὰν τῆς περγαμηνῆς) καὶ Ὁ Μετσέτης.	Ὁμοῦ καὶ οὗτοι τριάκοντα καὶ τέσσαρες (α). . . . . . »
--	--

Ἡ ἀχρονολόγητος αὕτη ἑλληνικὴ προσθήκη (ἀχρονολόγητος τοῦλάχιστον ἀπέναντι τοῦ γνωστοῦ κειμένου) εἶναι, ὡς φαίνεται, ἡ ὑπὸ τοῦ Ῥογερίου βασιλέως γενομένη μετέπειτα ἐπικύρωσις τοῦ πατρικοῦ Σιγίλλιου. Ἐν ἔτει 1145 ὁ ἡγεμὼν οὗτος « ἐκέλευσεν ἵνα πάντα τὰ σιγίλλια τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν λοιπῶν πιστῶν τοῦ κράτους τοῦ ἀνανεῶσαι καὶ ἐπιδεῖξαι εἰς ἐμφάνειαν, καὶ ἵνα ἔσωνται ἡσφαλισμένα ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Ὑψηλοτάτου κράτους του. » — Τὰ Σιγίλλια ὅλα ἐπεδείχθησαν καὶ ἡ ἐπεκυρώθησεν διὰ ὑποσυνημένου προνομίου, ἡ ἀνεκαινίσθησεν κατὰ κράτος διὰ νέων περγαμηνῶν, ὧν τινες σώζονται εἰς τὸ Γενικὸν Ἀρχεῖον πρὸς ταῖς ἄλλαις ἡ ἐπικυροῦσα ἐκείνη τὰ ἐν ἔτει 1096 δαψιλευθέντα τῇ Ἐπισκοπῇ Σκύλλαχος προνόμια (β).

Αὐτοστέι δὲ νέα προνόμια ἐδωρεῖτο ὁ Ῥογέριος Β' τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἡανόρμου διὰ διπλώματος ἑλληνικοῦ, τὸ σύνθηες χάρισμα τῶν δουλοπαροίκων προσαναγράφοντος (γ). Ἦτο ἡ ἐποχὴ, ὅτε ἐπέκειτο ἡ λειποταξία τῶν ἡμετέρων Βασιλειανῶν.

(α) Ἐπεται συνέχεια, ἀλλ' ἡ μεμβράνα ἀποβαίνει καθόλου δυσανάγνωστος.

(β) Βλ. τὴν ἐν μέρει ὑπὸ ἀρ. Κ' ἐν τοῖς πρόσθεν δημοσιευθεῖσιν.

(γ) Vincenzo Mortillaro, Catalogo ragionato de' Diplomi esistenti nel Tabulario della Cattedrale di Palermo. Palermo.

(ΚΓ').

Ὡν τὰ ὀνόματα εἰσὶ ταῦτα·

Οἱ παῖδες τοῦ Χαττούνη.	Βασίλειος τῆς Χαγέμος.
Ἀρχουδία τοῦ Λευκοῦ σὺν τῶν παίδων αὐτῆς.	Κώνστας ἀδελφὸς αὐτοῦ.
Οἱ παῖδες Βασιλείου Κουτζο- χέρη.	Ἰωάννης τοῦ Τυφλοῦ.
Νικόλαος ὁ Κοντός.	Λεοπάρδος σὺν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.
Πέτρος ὁ Θυριάρης σὺν τῶν ἀδελφῶν.	Μοῦλλος Πιτζιλέων σὺν τῶν παίδων αὐτοῦ.
Ὁ Λαμπάσης.	Ἰωάννης Χαρχέλλης.
Ὁ Λαμπάρδος σὺν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.	Γεώργιος Μουσαρᾶς σὺν τῶν τριῶν παίδων.
Νικόλαος ἀδελφὸς αὐτοῦ.	Ὁ Ἀνανίας.
Ὁ Ταυρομενήτης σὺν τῶν τριῶν παίδων αὐτοῦ.	Ἡ γυνὴ τοῦ Χρυσοῦ σὺν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.
Ὁ Σέργιος Πιτζιλέων.	Νικάλαος ἀδελφὸς αὐτοῦ.
Νοτάρης σὺν τοῦ ἀδελφοῦ αὐ- τοῦ.	Ἡ Ταραγτιναῖα σὺν τῶν παι- δων αὐτῆς.
Κώνστας τοῦ Μακελλάρη.	Κόμβουλος, ἀδελφὸς αὐτῆς.
Ὁ Γλυκομαχαίρης σὺν τῶν παίδων.	Οἱ παῖδες τῆς (Υ')πατίας.
Οἱ παῖδες τῆς Εἰρήνης.	Ἡ γυνὴ Πέτρου Πραθάτζιου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς.
Λέων τοῦ Προκόπη.	Ἡ Ρουσιανίτησσα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς.
Νικηφόρος γαμβρὸς Καρδέλ- λου.	Οἱ τρεῖς παῖδες τοῦ Γρίτζη.
Μοῦλλος ὁ Βρούπτολ σὺν τοῦ υἱοῦ.	Ὁ Ἰωάννης τοῦ Ζάμαρι ὑπηρ- ξε ξυσμένος· καὶ ἂν μὲν εὐ- ρεθῇ εἰς ἡμετέραν πολιτείαν, εἴτε εἰς ἑτέραν, νὰ ἀπολλύω- σιν αὐτόν . . . .

Δύο ἔτη μετέπειτα, ἤτοι τὸ 1147, ὁ βασιλεὺς Ῥογέριος, ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Ἑμμανουὴλ Κομνηνοῦ, κατελάμβανε μετὰ μικρὸν τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὰς Ἀθήνας,

τὴν Βοιωτίαν, καὶ μέρος τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τῆς Κερκύρας, ἦν πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχεν ἤδη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Κατὰ δὲ τὴν περίστασιν αὐτὴν μυριάδες αἰχμαλώτων, ἀπὸ τῆς πατρίου χώρας ἀποσπασθέντων, πανοικεῖ εἰς Σικελίαν μετωκίσθησαν. Ἀρχοντες μετὰ πενήτων φύρδην μίγδην ἐπεβιδάσθησιν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ λαῖκοι μετὰ κληρικῶν μιᾷ φωνῇ συνεμελώδησαν τὰ μοιρολόγια τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ξενιτείας, ἕως οὗ ὁ στόλος εἰς Πάνορμον ἐγκαθωρμίσθη σημαιοστόλιστος. Τὸ πλεῖστον τῶν αἰχμαλώτων ἀνῆκον εἰς τὴν βάνουσον τάξιν, ἐν οἷς ἦσαν καὶ τινες ἐργοστασιάρχαι μεταξουργείων ἐκ Πελοποννήσου. Εἰς τούτους ἡ Σικελία χρεωστεῖ τὴν θαυμαστὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης αὐτῆς, ἐξ ἧς ἀκολούθως ἐπορίσθη πρόσοδον σημαντικωτάτην, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἐπέτυχεν ἀμετάδοτον νὰ διατηρήσῃ πρὸς ἴδιον ὄφελος. Κατὰ τινος μαρτυρίας συγχρόνων ὑπομνηματιστῶν, ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε χιλιάδας Ἑλλήνων μετωχέτευσαν ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς παραθαλασσίας πόλεις τῆς Σικελίας τὴν γλῶσσαν, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα τῶν πατέρων μας. Ἀληθὲς ὁμῶς ὅτι ὅλοι Ἕλληνες ἀνεξαιρέτως δὲν ἔτυχον εἰς τὰς παγίδας τῆς ὄντως Σαρακηνικῆς ἐκείνης ἀνδραποδοκαπηλείας· συμπαρευρέθησαν μετὰ τῶν ἡμετέρων καὶ Ἀλβανοὶ, καὶ Σλάβοι οὐκ ὀλίγοι, ἴσως δὲ καὶ Βλάχοι, καὶ καθόλου ἐκ παντοίου γένους ἐλθόντες πρὸ αἰώνων εἰς ζήτησιν τύχης καὶ καταστάσεως.

Εἰς τὴν γλωττολογίαν ἐν τούτοις ἐπανακάμπτοντες, καὶ τὸ ἐπωνυμολόγιον τῶν τεσσάρων τελευταίων διπλωμάτων ἀναθεωροῦντες, ἐτι μᾶλλον ἐνισχυόμεθα ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι οἱ ἐν Καλαβρίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἐπιδημεύοντες ὁμογενεῖς ἐλάλουν περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΑ'. καὶ περὶ τὰ προοίμια τῆς ΙΒ'. ἑκατονταετηρίδος αὐτὴν ταύτην τὴν χυδαίαν, ἣν ἐκφέρει τανῦν ὁ κοινὸς καὶ ἀπαίδευτος λαός. Ἐκ τῶν μνημείων

αὐτῶν πληροφοροῦμεθα, ὅτι οἱ δορύκτιτοι τῶν δύο Ῥογε-
ρίων Ἕλληνες οὐ διαφόρως ἡμῶν αὐτῶν ἐκάλουν διὰ τὸν
τὸν διάκονον, ἄσπρον τὸν λευκὸν καὶ μαῦρον τὸν μέ-
λανα τὸ χρῶμα, λογάρι τὸ χρηματικόν, λόγγον
τὸ δάσος (α), κατὰσστημένον τὸν εὐπορον, Γεώρ-
γην τὸν Γεώργιον, Ἰάννην δὲ τὸν Ἰωάννην, καὶ Στά-
θην τὸν Εὐστάθιον· ὅτι περιπλέον ἔλεγον καθάριον
τὸν καθαρὸν, ὑπήγασιν, ἐφέρασιν, ἐκάμασιν (β),
ἀντὶ ὑπῆγον, ἔφερον, ἔκαμον, ζαρόνω τὸ ῥυτιδῶω, τσου-
χάλι τὸ πῆλινον ἀγγεῖον, κανάτι ἑτερόν τι σκευὸς πῆ-
λινον, σηκότι τὸ ἥπαρ, μαχαῖρι τὴν μάχαιραν, ἀ-
σῆμι τὸν ἄργυρον, γαῖδαρον τὸν ὄνον, ἐπὶ τέλους
ἀρχόντισσαν καὶ συγγένισσαν, τὴν συμβίαν
τοῦ ἀρχοντος καὶ τὴν συγγενή.

Μανθάνομεν ἀφ' ἐτέρου ὅτι, καθὼς τὴν σήμερον, εὗτω
σύνηθες ἦτο καὶ τότε τὸ δίγαμμα εἰς τινων λέξεων τὴν προ-
φορὰν, φερ' εἶπεῖν εἰς τὰς γυῖδς (υἱός), ἀγέρας, (ἀέ-
ρας), γνέμα (νῆμα), ἄγουρος (ἄωρος), γαῖμα (αἶ-
μα) κ.τ.λ. Ὅτι ἡ εἰς εὐς κατάληξις οὐσιαστικῶν τινων ἐ-
τρέπετο ὡσαύτως εἰς ἑας, οἷον ἱερέας, βασιλέας,
χουρέας, γονέας, Ὀδυσσεας, Ἀριστέας,

(α) Ἡ λέξις *Λόγγος* ἐπικρατεῖ ἕως ἀπὸ Θ'. καὶ Γ'. ἐκατονταετη-
ρίδος. Εὐρίσκεται εἰς τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα τῆς μεταφράσεως
τῶν νόμων τοῦ Ῥοθάρεως, βασιλέως Λογγοβάρδων. « Κεφ. ρκδ'. Ἐάν-
τις δοῦλος ἄνευ τῆς κελεύσεως τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐκκοπὴν ποιῇ,
ἢ διορισμὸν ἐν τῷ λόγγῳ, ἐκκοπὴ χειρὸς ἀπαιτεῖσθαι . . . » *Fragm.*
Vers. Græc. Legum Rotharis - Heidelbergæ, 1835. Ἐνταῦθα
πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐντυγχάνεται καὶ τὸ ῥῆμα *Ἐμπαλουκῶω*.

(β) Εἰς ἐπιγραφὴν ψηφιδώματός τινος τῆς μητροπόλεως τοῦ ἐν
Ῥώμῃ *extra muros* Ἀγίου Παύλου, ψηφιδώματος κατασκευασθέν-
τος τὴν Γ'. ἐκατονταετηρίδα, ὁ καλλιτέχνης, βυζαντινὸς τὴν πατρί-
δα, ἐνετύπωσε τὴν μνήμην του ὡς ἐξῆς· « *Ἐκαμῶθη* χειρὶ ἐροῦ
Σταυρακίου . . . » κ.τ.λ. - *Opus Boeck Vol. 4. Fasc. alter. p. 527.*

καὶ οὕτως ἐφεξῆς· τὰ δὲ εἰς α ν ω καὶ υ ν ω λήγοντα ῥήματα, ὡς φ θ ά ν ω, α ὕ ξ ά ν ω, ἐ ν δ ύ ν ω, σ μ ι κ ρ ύ ν ω, μετέβαλλον τὴν κατάληξιν ἁμοιομόρφως εἰς αινω, ὡς π ρ ο φ θ α ί ν ω, α ὕ ξ α ί ν ω, γ λ υ χ α ί ν ω, ἐ ν δ α ί ν ω, μ ι κ ρ α ί ν ω.

Οὕτως εἰς τὴν ἀναδιφὴν καὶ τὴν ἀποθησαύρισιν προβαίνοντες· δὲν θὰ κατορθώσωμεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νά· συγχρότησωμεν ἐντελὲς ἄσων ἔνεστι γλωσσάριον τῆς νεοελληνικῆς καθ' ὅλην τὴν μεσαιωνικὴν πορείαν τῆς, γλωσσάριον, ἐνθα ἐκάστη λέξις χυδαία, ἕκαστος ἀναφυόμενος ἰδιωτισμός, ἕκαστον βῆμα τοῦ δημώδους καὶ ἐμφύχου λόγου πρὸς τὴν ἀπλοποίησιν (αὐτὴν δὴ τὴν ἀπλοποίησιν, ἣν οἱ μὲν φιλόσοφοι τῆς συγκριτικῆς γλωττολογίας ἀπακαλοῦσι σύμπτωμά· πρόδου, οἱ δὲ σχολαστικοὶ πάσης φυλῆς καὶ τάξεως καλοῦσι παραφθοράν), ἐνθα, λέγω, ἕκαστον τῆς καθομιληθείσης βῆμα πρὸς τὸ ἀναλυτικώτερον καὶ τὸ ὁμαλώτερον ἤθελε τύχῃ ἐξιστορήσας ἰδιαιτέρας, ἀνακρίσας λεπτομεροῦς, αὐτοφίας διασαφίζούσης τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον, καθ' οὓς συνέβη ἡ μεταβολή·; Ὅταν δ' ἐκ τῶν ἐντοσθίων τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος, τῆς πρὸ πολλοῦ κατακεχώμενης αὐτῆς Παμπτηίας τοῦ παρελθόντος μας, ἠθέλομεν ζῶσαν καὶ εἰσέτι παλλοῦσαν ἀνακομίσει εἰς τὸ φῶς τὴν ὁμιλίαν, ἣτις ἐπὶ τοιαύτας ἑκατονταετηρίδας ἐξήνεγκε τοὺς λογισμοὺς, παρέστησε· τὰ αἰσθήματα, ἀνεπτέρωσε τὰς δεήσεις γενεῶν, ἐπικαλουμένων τὴν ἡμετέραν φιλοφροσύνην ὅταν ἀκριβῶς ἠθέλομεν ἀνεύρει καὶ τὸν δρόμον, ὃν ἐβάδιζε, καὶ τὰς περιπετείας, ὅσας ἀπῆντησε καθ' ὁδόν, καὶ τὰς ἐποχὰς ὅτε ἐτάχυνεν ἡ ἐβράδυνε τὸ βῆμα, καὶ τὰς χώρας, ἐνθα ὑπέστη τὰς καιριωτέρας ἀλλοιώσεις ἡ ὁμιλία αὐτή· ἄρα γε ὑπὸ τοιαύτης νεκραναστάσεως μυσταγωγούμενοι, δὲν ἠθέλομεν ἀνακαλύψει σύνολον τὴν πορείαν, ἣν ἡ ἑλληνικὴ διάνοια διήγνησεν ἀπὸ παρακμῆς πολυθείας ἕως ἡμῶν; δὲν θὰ ἐνε-

βατεύομεν ταχύτερον εἰς τὰς σχολιάς καὶ σκοτεινὰς τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως διόδους ; Τέλος, εἰς τὸ σωτηριῶδες ἐκείνο Γνωθὶ σαυτὸν πεζεύοντες ἀπὸ τοῦ Πηγάσου τῆς μακροχρονίου μας ἐθελapaάτης, ἡ δὲν θὰ συνελαμβάνομεν καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἰδικὴν μας τὸ αἶσθημα αὐτὸ τῆς ἀγάπης, ὅπερ οἱ δαίλαιοι δὲν ἐγέυθημεν, ἐνὸς ἀπάτριδες, ἀπολεῖς καὶ οἶονεῖ ἐκθετα τέκνα ἐν μέσῳ τοῦ κυριαρχοῦντος χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἐνεκαρτερήσαμεν ἀνάγοντες βλακωδῶς τὰ γενέθλια τῆς ἡμετέρας ἀναγεννήσεως, καὶ ἐναποθέτοντες τὰς ἐλπίδας μέλλοντος αἰσιωτέρου εἰς τὰ Ἡλύσια θεῶν καὶ ἡμιθέων, εἰς τὴν γῆν τῶν μύθων καὶ τῶν εἰδώλων ;

Τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς ἀνακομιδῆς προσεγγίζει, ἂν γεγραμμένον ᾖ να ὑπάρξῃ πάλιν Ἑλλάς ἐπιστήμων, Ἑλλάς φιλόσοφος· τὸ ἔργον ὅμως δὲν εἶναι μιᾶς καὶ μόνης γενεᾶς, ἡκιστα δ' ἐνὸς μόνου προσώπου.

Δώμεν σὺν τοιαύτῃ προσδοκίᾳ τέλος καὶ εἰς τὴν γλωττολογικὴν μᾶς ἔρπυναν.

Ἀνελάβομεν τὴν ἐπιχείρησιν να καταδείξωμεν, ὅτι τῶν ἰδιογράφων καὶ τῶν διπλωμάτων μας ὁ ἑλληνισμὸς οὔτε ἀπόρροια εἶναι τοῦ πρεσβυτέρου ἰταλοελληνικοῦ δωρισμοῦ, οὔτε καὶ συνέχεια καὶ συνέπεια τῆς ὀψίτερον γενομένης ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ κατακτήσεως τῆς Ἰταλίας· ἀλλ' εἶναι καρπὸς ἑλληνικῆς τινος ἐπενεργείας ἐτι μεταγενεστέρας, εἶναι προϊόν τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, εἰς ἃς καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλλάς ἀναγράφει τὰς πηγὰς τῆς ἀνακαινίσεώς της.

Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου διεξηγμένην νομίζω τὴν συζήτησιν.

Συνηγοροῦσιν ἐντόνως ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τὰ τεκμήρια, ὅσα ἐτέθησαν πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ κοινοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ἰ. Ποῦ λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου μεσαιῶνος θὰ ἐπιθέσωμεν τὸν δάκτυλον εἰς διακρίβωσιν τῆς στιγμῆς, ὅτε μεταρρέουσιν εἰς Ἰταλίαν λαοὶ, γλῶσσα, φιλολογία, ἥθη, θεσμοὶ τοῦ γένους μας ; Ἰ. Πότε ἀκριβῶς συνέβη ἡ ἐλεεινὴ ἀφαίμαξις, ἡ νέα αὐτὴ καὶ ἀσθενοποιὸς ἐξοχέτευσις τῆς ἐθνικῆς ζωτικότητός μας ;

Ἀναπόφευκτος ἡ τῶν γεγονότων προθεωρία. Δεόμεθα ἱστορικῆς τιнос ἀναπτύξεως.

Ὑπάρχει εἰς τὸ ζοφερώτερον τοῦ μεταιχμίου λεγομένου αἰῶνος μία τις μεγάλη, μία κρίσιμος ὥρα, καθ' ἣν τὰ μέλλοντα νὰ συστήσωσι τὸν νεώτερον πολιτισμὸν στοιχεῖα, ὑπὸ τιнос ὀρμεμφύτου δυνάμεως ἐξωθούμενα, ἐπιβρέπουσιν ἀκατασχέτως εἰς τὸν ἀμοιβαῖον προσεγγισμὸν. Εἶναι δὲ ἡ ἐπίσημος αὐτὴ, εἶναι ἡ θρησκευτικὴ, δὸς εἰπεῖν, τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας ὥρα, ὅτε οἱ σήμερον πρωτοστάται τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ ἕως τότε μὴδὲν ἄλλο παραστήσαντες, ἢ τινα φῦλα ἀσυνάρτητα καὶ ἀσχημάτιστα, ἡ ἑτερούσια καὶ ἑτερογενῆ συμπλέγματα, ὑπακούουσιν εἰς τὸν ἐκ Προνοίας νόμον τῆς ἀγάπης, καὶ συνέρχονται εἰς ἐνότητα, προωρισμένην ἐφεξῆς νὰ συγκροτήσῃ ἐθνότητα συμπαγῆ.

Αὐτὸς ἐπίσης ὁ νόμος, καὶ τὴν αὐτὴν ὥραν, ἐπεσφράγιζε τὴν ζύμην, ἥτις ἐπέπρωτο ν' ἀπαρτίσῃ μετὰ παρέλευσιν αἰῶνων ἰδιοπρόσωπον ἔθνος ἐλληνικόν.

Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τοῦ νόμου αὐτοῦ οὔτε ταυτοειδής, οὔτε ταυτοδύναμος ἐπεγένετο παρὰ τοῖς δύο ἡμισφαιρίοις τῆς τότε χριστιανωσύνης.

Ἐνῷ ἡ ἐνότης τῆς πίστεως ἐνεπέδου καὶ κατήρτιζε κατὰ τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην τὰς ἐθνικὰς ομάδας, παρ' ἡμῖν ὅμως ὤφειλον τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα νὰ προξενήσωσι τὰ σχίσματα, ἢ ἐκκλησιαστικὴ διαίρεσις, ὁ τῶν φρονημάτων ἀνταγωνισμός.

Ἡ πρώτη τῶν σοβαρωτέρων ἀφορμῶν ἐδόθη παρὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Ἡ ἀπλότης τῆς ἀραβικῆς θρησκείας, πρὸς τὸ πεφυσημένον καὶ ἀγκῶδες τῆς βυζαντινῆς λατρείας παραβληθεῖσα, εἶχεν ἤδη πειράξει εὐπατριδῶν τινῶν καὶ φιλοπατρίδων τὴν συνείδησιν. Ὅτε δὲ τῶν Μωαμεθανῶν τὰ ὅπλα κατέλαβον διὰ συνέχων θριάμβων ἀπέραντον χώραν βυζαντινὴν, ὅτε τὴν πίστιν τοῦ προφήτου τῆς Μεδίνης ἐπέβαλον εἰς μυριάδας χριστιανῶν, καὶ τοσαῦτον προὔχωρησαν εἰς δύναμιν, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν ἑδραν τῆς αὐτοκρατορίας ἦλθον νὰ πολιορκήσωσι, τότε πολὺς ἐκινήθη λόγος ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῶν τεραστίων ἐκείνων κατορθωμάτων, ἡ δὲ σύγκρισις τῶν ἀντικειμένων δύο λατρειῶν προέκυψεν οὕτως εἰς ὑποτίμησιν τῆς πατρίου Ἐκκλησίας, ὥστε καὶ κληρικοὶ μετὰ λαϊκῶν, ὥστε καὶ μητροπολίται, τὰς νίκας τῶν Ἀγαρηνῶν ἀποδόντες εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν τοῦ σεβάσματος, εἰς τὸ θεοκάπηλον τῶν ἱερέων καὶ τῶν μοναχῶν, εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν πεποιθήσεων, ἠρώτησαν ἀλλήλους ἵνα τί «Κύριος οὐκ ἐξάπατα τὸ ἐλβεὶ τὸν γεωργόν, εἰς τὸ ἐξερύσαι ἀπὸ τοῦ σίτου τὸ ζιζάνιον;»

Τοιαύτου μετεῖχε φρονήματος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Βαρδάνης· ἀλλ' ἀδέξιος περὶ τὰ πρακτέα, ὅσον εἰς τοὺς λόγους ῥητορικώτατος, τοῦτο μόνον ἐδοκίμασεν, τὸ νὰ βολίσῃ τὸ βάθος, καὶ νὰ διασκοπήσῃ τὰς ὑφάλους τῆς πλευστέας θαλάσσης.

Ἐπὶ ταιαύτῃ ἀκμῇ ἀνέβη τὸν θρόνον τοῦ Αὐγούστου ὁ ὑποψήφιος τῆς βαρβάρου Ἰσαυρίας, ὁ βραχύτατος μὲν τοὺς λόγους, πολὺς δὲ τὴν ἐνέργειαν Λέων ὁ Γ'. — Ὁ μεσαίων ὀλόκληρος δὲν γινώσκει τὸν τολμηρότερον.

Ἡρξάτο ἡ μεταρρύθμισις ἀπὸ τῆς καταργήσεως τῶν εἰχονισμάτων.

Ὑπερβολικαί, δεδεινωμέναι μὲν εἶναι αἱ περιγραφαὶ τῶν

ἐπραγέντων τότε διωγμῶν, ἃς παρέδωκάν εἰς τὰ χρονικά των οἱ τοῦ ἐναντίου φρονήματος Εἰκονόφιλοι· ἀλλ' εἰ καὶ πεποιθότες ὅτι ἀπέναντι τῆς ὀλιγοσυλλάβου διαταγῆς καὶ τῆς στιβαρᾶς τοῦ Λέοντος χειρὸς δὲν ἔλαβεν ἡ ἀντίστασις ὅλας αὐτὰς τὰς φοβεράς ἀναλογίας, αἵτινες πεισματώδη τὴν παλὴν παριστάνουσιν εἰς τὰ χρονογραφήματα καὶ τὰ Συναξάρια, ἀναντιβόρητος ὅμως ὁ διωγμὸς, τὸν ὅποιον ἀπανταχοῦ τῆς ἐπικρατείας ὑπεκίνησεν ἡ ἀποκλήρυξις τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων ὀμπαιγμός. Ἄν οἱ ὄχλοι, πρὸ πάντων ὁ βυζαντινός, μετὰ βραχεῖς τινας γογγυσμοὺς ὑπετάγησαν εὐμετάπειστοι εἰς τὸ Σιλέντιον· ἂν ὁ ἀνώτερος κληρὸς ἐδίστασε μὲν κατ' ἀρχάς, προθύμως δ' ἐσπευσεν εἶτα καὶ ὁμοθυμαδὸν νὰ γίνῃ συνεπίκουρος τοῦ Λέοντος καὶ τῶν διαδόχων του εἰς τὸν μεταβόρυστικὸν ἀγῶνα, οὐχ ἥττον ἀνεχαίτισαν τὴν ῥύμην τοῦ νεωτερισμοῦ, καὶ ἀνέστειλον τὴν πέραν Ἑλλάδος διάδοσιν τινα τὰ μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ἀνάβλαστάνοντα σπέρματα τῆς ἀντιστάσεως.

Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ ὁλόκληρος τῶν ἱεραρχῶν ὁ σύλλογος σὺν τῷ πατριάρχῃ ἐπὶ κεφαλῆς (α), καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ὑπηκόου ἐπεκρότησαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ τόλμημα τῶν Ἰσαύρων· ἀφοῦ, συνελόντι εἰπεῖν, καὶ βασιλεὺς, καὶ κληρὸς, καὶ λαός, ὃ ἐστὶν ὁλομελὲς τὸ πλήρωμα τῆς πολιτείας, συνεφρόνησαν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐ ξ ε ρ ὕ σ α ι ἀ π ὁ τ ο ὦ σ ῖ τ α υ τ ὸ ζ ι ζ ἄ ν ι ο ν, ἵ ποῦ προσέφυγεν ἡ ἀντενέργεια, ποῦ ἡ ἀντίστασις συνεκεντρώθη;

Εὐκόλον πρὸς ἡμᾶς σήμερον δὲν εἶναι νὰ κατανοήσωμεν τὴν δεσποτείαν, ἣν καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα ἐξήσκησεν ἐπὶ

(α) Ὁ βιογράφος τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ Νεωτέρου καλεῖ τὸν ἐπὶ Κοπρωνύμου πατριαρχεύσαντα Κωνσταντῖνον « ἀνάξιον τοῦ Πτ, καὶ μᾶλλον ἐπᾶξιον τοῦ Φτ πατριάρχης· γὰρ, ἥπερ πατριάρχης τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξέφανε. » — *Analectica Græco Congregat. S. Mauri. Lut. Paris. 1688. T. I. p. 444.*

τῆς συνειδήσεως ὁ μόναχισμός. Ὁ τύπος, ὁ ἀτμός, ἡ πυρῆτις, ἡ πυξίς, ὅλα τὰ λοιπὰ τοῦ αἰῶνός μας μοχλευτήρια συνηρμοσμένα, δὲν ἐξισοῦσι τὸ κράτος, οὐπερ πολλάκις τὸ πενιχρὸν τοῦ καλογῆρου ῥάσον διετέλεσε κάτοχον. Ὅτε ἡ πρωτεύουσα συγκατένευσεν εἰς τὴν ἀθέτησιν τῶν παραδόσεων, ὅτε τὸ πατριαρχεῖον συνετάχθη τῇ μεταρρυθμίσει, ὅτε τὸ θυσιαστήριον, ἀπὸ παντὸς ἤδη προσκυνητέου συμβόλου ἐκγεγυμνωμένον, διέτρεχεν ἀστραπηδὸν τὸν ἀπόκρημνον τῆς καινοτομίας κατήφορον; τίς, ἀνασταδὸν εἰς τὴν πύλην τοῦ ναοῦ, ἐξεσφενδόνισε κατὰ τοῦ Σιλεντίου τὸ Ἀνάθεμα; Τὸ Μοναστήριον, ὁ ἄσπλος καλόγηρος, πιστός, εἰ καὶ τελευταῖος, στρατιώτης τοῦ παρελθόντος.

Εἶπετο, φυσικῶ τῷ λόγῳ, σύντονος, εἶπετο τραχὺς ὁ τῶν μοναχῶν διωγμός.

Παντοίους πειθοὺς τε καὶ ἀνάγκης τρόπους ἐπεχείρησαν εἰ ὑπέρμαχοι τῆς μεταρρυθμίσεως. Μετεχειρίσθησαν κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπικουρίαν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἀπέτυχον· μετεχειρίσθησαν προβάδην τὰς ἀπειλὰς, τὰς μεταθέσεις· μετεχειρίσθησαν τὴν ἀπάτην καὶ τῆς φιλοδοξίας τὰ δελεάσματα· τέλος τὰς ὕβρεις, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τὴν παρανομίαν τῆς μαστιγώσεως, ἀλλὰ τὰ πάντα ἀπέβησαν ἀτελεσφόρητα. Οὐδ' ἐφείσθησαν τοῦ σκανδαλοῦ καὶ τοῦ ἐμπαιγμοῦ. Μιᾶ τῶν Δεσποτικῶν ἐορτῶν, ἡμέρα μεγάλης πανηγύρεως, ὁ αὐτοκράτωρ συγκαλεῖ τοὺς ὄχλους εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, ἐνθα καὶ αὐτὸς παρίστατο δορυφορούμενος ὑπὸ τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ. Ἐκεῖ, κελεύσει αὐτοῦ, στρατιῶται ἀπεκδύουσι μονάχους τινὰς τῶν ἱερῶν ἐπωμίδων, τοῦ κουκουλίου, τῶν λοιπῶν ἐνδυμάτων, καὶ ταῦτα ρίπτουσι πρὸς τὸν λαόν, ὅστις ψάλλων τὸν Εἰκονομαχικὸν παιᾶνα, λυσσωδῶς καταπατεῖ καὶ καταμελίζει αὐτά. Ἐπὶ τέλος ἀφαιροῦσι καὶ τὸν χιτῶνα, ὥστε γυμνοὺς ἐκθέτουσι τοὺς θεατριζομένους εἰς ἐποψιν τῶν ὄχλων. Τότε, λαβόντες στάμνον πεπλησμένον

ὑδάτος, καταχέουσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀποτασσομένων τῇ εἰχοῶν λατρεῖα καλογήρων· περικεφαλαίαν δὲ βάλλοντες αὐτοῖς, καὶ περιθέντες στρατιωτικὰ ἐνδύματα, εὐπρέστερα δῆθεν πρὸς τὴν ἐγκαινισθεῖσαν ἀναμόρφωσιν τῆς ἐπικρατείας, ἰδίαις χερσὶν ὁ αὐτοκράτωρ σπάθην τιμῆς ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν κρεμά, καὶ εἰς βαθμὸν ἀμέσως προαναβιβάζει, ἀντιτάττων αὐτοῦς εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Στρατωρικού, δηλαδὴ τοῦ λοχαγοῦ. — Ἡ ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ μεσαιῶνος σπανίζει περιστατικῶν, εἰκονικωτέρων τούτου ἅμα δὲ καὶ ἐμφαντικωτέρων. Ὅποια χρυσίγονος συγκοινωνία μεταξὺ τῆς ἱπποδρομικῆς τελετῆς ἐκείνης καὶ τοῦ Γαλλικοῦ 1794!

Συνέβαινον ταῦτα ἐπὶ Κωνσταντίνου, τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, ὃν περ ὁ μὲν Η΄ αἰὼν ἐπεφώνησε Μέγαν, οἱ δὲ μετέπειτα πατέρες ἐπεκάλεσαν δυσμενῶς Κοπρώνυμον.

Ἔως τότε οὐδὲν ἄλλο καταφύγιον ἀπέμενε πρὸς τοὺς μοναχοὺς, πλὴν τῶν ὁμόρων βαρβαρικῶν χωρῶν, ὅπου δυσκόλως ἢ καταδιώξις εἰσεχώρει. Διὸ ὀλίγοι αὐτῶν τὸν Ἑλλησποντον διαπλεύσαντες λαθραῖοι, ἐπέτυχον νὰ προσφύγωσι παρὰ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Ῥώμης, ὅστις ἤδη ἀπ' ἀρχῆς εἶχεν ἐπιτιμήσει τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει νεωτεριζόμενα, καὶ παρεσκευάζετο εἰς τὴν παντελεῇ ἀπείθειαν. Ἄσυλον δὲ ἀσφαλέστατον δὲν παρεῖχε πρὸς τοὺς φυγάδας ἢ ἐπίλοιπος Ἰταλία. Συνασπασθεῖσα τὴν μεταρρύθμισιν, ἐξεβαχχέυετο καὶ αὕτῃ ἐπευφημοῦσα τὸν Εἰκονομαχικὸν παιᾶνα. Κύριος ἄλλως τε τῆς χώρας αὐτῆς, καὶ δραστήριος ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τῶν συγχρόνων του, ὁ Λέων εἶχεν ἐκ προοιμιῶν σπεύσει νὰ κλείσῃ τὰς θύρας πρὸς τὴν αὐθόρμητον ἀπόδρασιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ προχειρότερον τῶν ἀποδατηρίων πρὸς τοὺς ἐξ Ἑλλάδος ἀποδημοῦντας ἦσαν ἡ Ἰλλυρία, ἡ Καλαβρία καὶ ἡ Σικελία, αὐτὸς ἐκεῖ κατ' ἰδίαν ἐπέστησε τὴν ἐπαγρύπνησιν. Ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία εἶχεν ἀνέκαθεν πλείστας ὥσας ἐπισκοπὰς. Ὅπως ἀπροσπάσῃ τὰς ἐδρας αὐτὰς ἀπὸ τῆς ἐξου-

φαινομένης ἀντιπολιτεύσεως καὶ, κατὰ τὴν ἐτοιμόρροπον ῥῆξιν ἀναμέσον Νέας καὶ Πρεσβυτέρας Ῥώμης, προσελκύσῃ εἰς τὴν φιλίαν του τὸν ὑποκείμενον λαόν, ὁ Λέων τὰς μὲν ἐπισκοπὰς ἐκείνας εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἀξίαν προϋδίδασε, διὰ τίνος δὲ προνοίας ταυτοχρόνου ὑπήγαγε τοὺς προβιβασθέντας θρόνους εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τῶν ἐπισημάτων τούτων, σπουδῇ τε καὶ ἐπιδεξίῳ ἐνεργηθέντων, ἡ βυζαντινὴ ὑπεροχὴ καὶ τὰ σπέρματα τῆς μεταρρυθμίσεως ἠυδοκίμησαν θαυμασίως κατὰ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐκτοτε καὶ ἐπὶ τριάκονσι τοῖς ὅλοις ἐνιαυτοῖς οὐδεὶς τῶν ἀρχιερέων Ἰλλυρίας, Καλαβρίας καὶ Σικελίας ἐπεφοίτησεν εἰς τὰς ἐγχωρίους τῆς Ῥώμης συνόδους. Ἡλὴν τῶν ἀρχιεπισκόπων Κονσταντίας, Βισινιάνου καὶ Μαρτοράνου, τοὺς ὁποίους παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν βλέπομεν συνεδριάζοντας κατὰ τὴν Η΄ καὶ Θ΄ ἐκατονταστηρίδα παρὰ τῷ Πάπᾳ, οἱ λοιποὶ τῶν Θεμάτων αὐτῶν συνέρχονται ἀείποτε εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου συγχροτηθείσης Εἰκονομαχικῆς (Οἰκουμενικῆς) Συνόδου, καὶ τὰ τῶν ἐπακολουθῶν Οἰκουμενικῶν. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι Καλαβρίας καὶ Σικελίας, καὶ περ ὀρθοδοξοῦντες εἰς τινα τῶν Συνόδων αὐτῶν, συνομολογοῦσι τὸν πατριάρχην Ταρασίον, Ὑπατοῦ τοῦ ἁγίου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὑποδεέστερον οὕτω τὸν Πάπαν ἀνακηρύττοντες. Εἰς δὲ τὴν Οἰκουμενικὴν ἐκείνην, ἣτις συνηθροίσθη τῷ 869, παρευρέθησαν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐκ μὲν Σικελίας οἱ Συρακουσῶν, Κεφαλουδίου, Ἀλεξίου, Μεσσήνης, καὶ Κατάνης, ἐκ δὲ Καλαβρίας οἱ Κοτρώνης, Ὑδροῦντος, Ἀγίας Κυριακῆς, Σκύλλακος, Ῥηγίου, καὶ Ταυριανοῦ, ἅπαντες οὗτοι ἀνεπιζητήτως ἐπαφεθέντες εἰς τὸ ρεύμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου παλινωδημάτων, καὶ τὸ ἐπιπρατέστερον φρόνημα περιασπασάμενοι.

Τὴν περὶ τούτου μάρτυριαν τοῦ Δοξοπατρίου ὅλοι ἐπίσης
 εἰ φιλομαθεῖς δὲν ἀνέγνωσαν. Ὁ σύγχρονος οὗτος τοῦ Ρο-
 γερίου Α'. οὗ τινος χάριν καὶ συνετέθη τὸ πόνημα, χαρακτη-
 ρίζει σαφέστατα τὴν κατάστασιν τῆς Ἱταλικῆς Ἐκκλησίας
 ἀπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἕως Νορμανδῶν. . . . Ἀλλὰ
 καὶ ἡ Σικελία, λέγει, καὶ ἡ Καλαβρία γέγονεν ἀπὸ τὴν Κων-
 σταντινουπόλεως, καὶ ἡ ἁγία Σεβερὶνὴ, ἡ καὶ Νικιόπολις κα-
 λουμένη. Εἶχε δὲ ἡ Σικελία πᾶσα ἓνα μητροπολίτην τῆς Συ-
 ρακούσης, αἱ δὲ ἄλλαι πᾶσαι ἐκκλησίαι τῆς Σικελίας ἐπι-
 σκοπαὶ ἦσαν τῆς Συρακούσης, καὶ αὐτὸ τὸ Πάναρμον, καὶ
 τὰ Θερμά, καὶ τὸ Κεφαλούδιον (Cefalù), καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ
 δὲ Καλαβρία πάλιν ἓνα μητροπολίτην τοῦ Ῥηγίου· εἶχε δὲ
 τὰς ἄλλας ἐκκλησίας ἐπισκοπὰς ὑφ' ἐαυτήν, ἤγουν τὴν Ταυ-
 ριάνην, ὅπου ὁ ἅγιος Φαντῆνος τὸ μοναστήριον, τὴν Βιβώ-
 νην, ἀνθ' ἧς ἦν τὸ Μίλητον, τὴν Κωνσταντιανήν, τὴν καὶ
 Κουσεγτιανήν νῦν λεγομένην, καὶ τὰς λοιπὰς πάσας, τὰς ὑπὸ
 τὴν Καλαβρίαν. Ἦν δὲ καὶ ἡ ἁγία Σεβερὶνὴ μητρόπολις,
 ἔχουσα διαφόρους ἐπισκοπὰς, ὡς τὴν Καλλιούπολιν, τὰ Ἀ-
 συλα, τὴν Ἀκεροντίαν, καὶ τὰς λοιπὰς, καὶ εἰσὶν ἀναγε-
 γραμμένοι καὶ αὐταὶ αἱ ἐπισκοπαὶ ἐν τοῖς Τακτικοῖς τοῦ Νο-
 μοκανόγου ἐν τοῖς θρόνοις Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ καὶ
 αὐτὴ ἡ Κατάνη, ἐπισκοπὴ οὖσα τὸ παλαιὸν τῆς Συρακούσης,
 ἐτιμήθη παρὰ τῶν βασιλέων διὰ τὸν ἅγιον Λεόντιον, τὸν παύ-
 της ἐπίσκοπον, εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν διὰ καὶ οὐδὲ ἔχει ἐπισκο-
 πὰς ὑφ' ἐαυτήν. Πλὴν ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμεῖται καὶ αὕτη
 ἐν τοῖς θρόνοις Κωνσταντινουπόλεως. Προσετέθησαν γοῦν
 καὶ ὁ Σικελίας θρόνος, καὶ ὁ τῆς Καλαβρίας, καὶ ὁ τῆς ἁγίας
 Σεβερὶνης τῇ Κωνσταντινουπόλεως, ἀποσπασθέντες τῆς Ῥώ-
 μης, ὅτε βάρβαροι κατέσχον τὸν Πάπαν, καὶ τὴν Ῥώμην ἡχμα-
 λώτευσαν καὶ ἰδιωποιήσαντα, ὥσπερ καὶ ἡ Κρήτη ὑπὸ τὴν Ῥώ-
 μην οὖσα, ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως γέγονε. Πλὴν πρὸ
 τούτων ὁ Πάπας εὐρίσκετο κατέχων μέρη τινὰ εὐτέλη καὶ ἐπα-

σκοπὰς ἐκ μέρους τινὸς ἐν Σικελίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ, τὰς γὰρ μητροπόλεις καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἐξ ὁλοκλήρου κατεῖχεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς τῶν Φράγγων ἐλευθεώσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Λογγυβαρδίᾳ, τῇ Ἀπουλίᾳ, καὶ πάσαις ταῖς ἐκεῖ χώραις, τὰς μὲν παραλίᾳς μητροπόλεις εὐρίσκετο πρῶην κατέχων ὁ Κωνσταντινουπόλεως, τὰς δὲ λοιπὰς ὁ Ῥώμης. Ὡς καὶ ταύτας τὰς χώρας οἱ δύο ἀνὰ μέρος κρατεῖν. Αὐτίκα γὰρ ὁ Μελωδὸς καὶ Ποιητὴς Κύριος Μάρκος εὐρίσκειται ἐν Ἰδροντῷ. σταλὲις μητροπολίτης παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπεὶ γὰρ τὸ Δουκάτον πάσης Λογγυβαρδίας, τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος οὐσῆς, ἦν ὑπὸ τὸν βασιλεῖα Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ Πάπας κεχωρισμένος ἦν, καὶ ὑπὸ ἑτέρα ἑθνη δῆθεν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατριάρχης εἶχε τὰς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ Βροντήσιον γὰρ καὶ ἡ Τάρεντος ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐδέχοντο ἱερεῖς, καὶ τοῦτο οὐδεὶς ἄγνοεῖ. Μεθ' ὃ δὲ οἱ Φράγγοι ἀφείλαντο τὸ τοιοῦτον Δουκάτον, τότε ὁ Ῥώμης ἐχειροτόνησεν ἐν πάσαις ταῖς τοιαύταις Ἐκκλησίαις. Ὅσῃν γὰρ χώραν κατεῖχεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ μετὰ ταῦτα ἀπὸ ἐθνῶν διαφόρων ἐξενίκησεν, εἰκότως καὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχειροτόνει ἐκεῖ, ὡς τῆς Ῥώμης ἀλλοτρωθείσης παντελῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὑπὸ ἄλλους γεγωνίας. Περὶ δὲ τοῦ ἀνὰ μέρος κατεῖχεν τὸν Πάπαν τινὰ ἐν Σικελίᾳ πρότερον, δηλον ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, τοῦ ἐπισκόπου Ἀκράγαντων, ἀλλὰ καὶ τοῦ νῦν λεγομένου Γεργεντίου (Girgenti). Γέγραπται γὰρ ἐκεῖσε, ὅτι ὁ Πάπας ἐχειροτόνησε τὸν ἅγιον Γρηγόριον ἐπίσκοπον Ἀκράγαντων. Ἀλλὰ τότε οὐπω ἡ Ῥώμη ἐχωρίσθη τελείως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατεῖχεν οὖν ἡ Κωνσταντινούπολις πρὸ πολλοῦ ἀνὰ μέρος καὶ Σικελίαν, καὶ Καλαβρίαν, καὶ ὁ Πάπας ἐλιγοστά τινα, ὥσπερ καὶ ἐν Λογγυβαρδίᾳ ἕως τῆς ἀπαλλοτρώσεως τοῦ Πάπα . . . » Μεταβαίνει δὲ ὁ Δοξοπατριὸς ἀριθμῶν τὰς μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπὰς, τότε

ἀκόμῃ ὑπαγομένης εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τοῦτο ποιοῦμενος κατὰ διαταγὴν καὶ πρὸς πληροφориάν τοῦ μεγάλου κόμητος· μεταξύ τῶν ὁποίων μητροπόλεων τῆς τότε Νορμανδικῆς ἐπικρατείας ὀνομάζει « τὸ Ῥήγιον τῆς Καλαβρίας, τὴν Συράκδυσαν τῆς Σικελίας (ἔχουσαν ἐπισκοπὰς εἴκοσι μίαν Α'. τὴν Κατάνην. Β'. τὴν Ταυρομίνην. Γ. τὴν Μεσσήνην. Δ. τὸ Κεφαλοῦδι. Ε'. τὰ Θερμά. ΣΤ'. τὸ Πάνορμον. Ζ'. τὸ Αἰλύβατον. Η'. τὰ Τρόκκακα. Θ'. τὸν Ἀκράγαν. Ι'. τὸ Τυνδάριον. ΙΑ'. τὴν Καρίνην. ΙΒ'. τὴν Λεοντίνην. ΙΓ'. τὴν Ἀλεσίν. ΙΔ'. τὴν Γαῶδον νῆσον. ΙΕ'. τὴν Μελίτην νῆσον. ΙΣΤ'. τὴν Λίπαριν νῆσον. ΙΖ'. τὴν Βούρκαπον. ΙΗ'. τὴν Δίδουσαν. ΙΘ'. τὴν Οὐστίναν. Κ'. τὴν Ταίναρον, καὶ ΚΑ'. τὸ Βασιλοῦδι), τὴν Κατάνην, τὴν ἁγίαν Σέβερίνην τῆς Καλαβρίας, ἔχουσαν πέντε καὶ αὐτὴ ἐπισκοπὰς » (α). — Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐξελληνίσσεως τῆς Ἰταλικῆς Ἑκκλησίας ἐπὶ Ἰσαύρων.

Περὶ δὲ τῆς μεταρρυθμίσεως, ἣν ὁ Λέων ἐπεχείρησεν, αὐτὴ τεχνεῶς διεδόθη κατὰ τὴν μεσημβρινὴν χερσόνησον. Τὴν Εἰκονομαχίαν ἐπρέσβευσέν ὁ Σέργιος, ἀρχιεπίσκοπος Νεαπόλεως, αὐτὴν δ' ἐπίσης ἐκήρυξεν ὁ Ἐξιλαράτος, ἀρχὴν τῆς χώρας ἰθαγενῆς. Οὐδ' ἐθράδυνεν εἰς τὸ ἐλληνικὸν φρόνημα νὰ συνταχθῇ καὶ ὁ Δουξ τῆς Καπύης, ὅστις μάλιστα καὶ τὸν τῆς Γαήτης ἀρχόντα συνέπεσyreν. Ἡ ζέσις, ἐνὶ λόγῳ, καὶ ὁ ἐνθουσιασμός ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναμορφώσεως, καὶ ἡ εὐλάβεια, τὴν ὁποίαν οἱ ἡγεμονίσκοι τῆς τότε Ἰταλίας ἐνόμισαν, ὀφειλομένην πρὸς τοὺς ὑποκινητάς τοῦ ἔργου αὐτοῦ, τοσαύτην ἔλαβον ἔντασιν ἐπὶ Λέοντος, ὥστε οἱ μὲν αὐτόχθονες Ἰταλοὶ καὶ Λογγοβάρδοι αὐθορμήτως ἀπεσκήρτησαν ἐκ τῆς πρὸς τὸν Πάπαν ἀφοσιώσεως, ὁ δὲ Δουξ Ἐξιλαράτος, ἀφοῦ πάσας ἀπέτρεψε τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ εἰκόνας, ἐξε-

(2) Steph. Le Moyne, Syll. Var. Sacror. T. I. p. 247.

στράτευσεν ἐπὶ Ῥώμην, ὅπως ἐπαναγάγῃ τὸν Γρηγόριον Β' ἀποστατοῦντα καὶ φατριάζοντα εἰς τὴν δεομένην πρὸς τὸ Βυζάντιον ὑποταγήν.

Μετριώτερος τοῦ Ἐξιλαράτου ἐπολιτεύθη πρὸς τοὺς φυγάδας ὁ Δουξ Θεόδωρος Α'. ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ ὁποίου πολλοὶ καλόγηροι καὶ καλογραῖαι συνέβησαν εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας, πρὸ πάντων εἰς Νεάπολιν, ὡς ἀναφέρει Στέφανος ὁ Διάκονος, συγγραφεὺς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἐκ τῶν προσφύγων, οἱ μὲν ἐκόμιζον εἰκόνας θαυμαστὰς ἐπὶ θαυματουργήμασιν, οἱ δὲ τεμάχια τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, οἱ δὲ κάρας ὁσίων, ἄλλοι δὲ μαρτύρων κόκκαλα, οὐδεὶς ὁ εἰς τὴν ἔξοριαν ἐλθὼν μὲ τὰς χεῖρας κενάς. Ἀλλὰ καὶ σύσσωμοι μοναστικαὶ κοινότητες ἐπέτυχον νὰ μετανάστεύσωσι, βιβλία, εἰκονίσματα, λείψανα εἰς Νεάπολιν συνεπισπάσασαι· ἡ γυναικεία ἐκείνη, ἣτις ἤγαγεν ἐν ἀργυρῷ κιβωτίῳ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Φωτιστοῦ, καὶ ὠκοδόμησεν ἐν τῇ πόλει αὐτῇ λαμπρὰν μονήν, ἀνάγεται εἰς τὸν Η' αἰῶνα. Ὁ Γρηγόριος προσέφερετο τότε ὡς κοινῶς τὴν σήμερον Γληγόρης. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ San Liguori, ὁ τοσοῦτον προσφιλέτης τοῖς Νεαπολίταις. Οὐδὲ ἀνήκει εἰς ἄλλην ἐποχὴν ἢ δημοχαρῆς ὡσαύτως εἰκὼν ἐκείνη τῆς Ἡδρίας (Madonna dell' Idria), ἣν μέχρι τῆς σήμερον διάκατέχει ἡ τῶν προειρημένων καλογραιῶν μονή, εἰκὼν, ἣτις ὑπὸ τὴν διαφθορὰν τῆς λέξεως ἀναντιρρήτως ὑπομιμνήσκει τὴν ὁδηγήτριαν. Τότε δὲ καθιδρύθη καὶ τὸ ἕτερον γυναικεῖον καταγῶγιον, Delle donne di Romania, ἡ Romite di Costantinopoli ἐπικαλούμενον, ὅπερ ἄχρι ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος συνετήρησεν ἀμετάβλητον τὸν κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη φιλοξενία δὲν ἀπέτρεψε τὴν Νεάπολιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκαρτερήσῃ αἰέποτε προσφυῆς εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες ἕως Καρόλου τοῦ μεγάλου διετέλεσαν φυλάττοντες τὴν Δουκίην ἐξουσίαν κακῶς πρὸς τὴν

Ῥώμην διακειμένην, καὶ εἰς τὰ ἑαυτῶν θελήματα συχνάκις ὑποτεταγμένην. Ἡ φιλοξενία αὐτῇ ἀνεδείχθη μᾶλλον ἰδιωτικὴ τὸν χαρακτήρα, παρὰ ἐπίσημος, ἐπειδὴ πρόκύπτει ἐξ ἀναμφιλέκτων μαρτυριῶν, ὅτι πολλάκις διαρκούσης τῆς Εἰκονομαχίας, ἡ ἔδρα Νεαπόλεως ἐχήρευσε, τῶν ψηφισθέντων ἐπισκόπων μὴ λαβόντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἀδειαν νὰ χειροτονηθῶσιν εἰς Ῥώμην, ἀλλὰ προσκληθέντων παρὰ τῷ πατριάρχῃ. Τοιαῦτα δυσάρεστα συνέβησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεργίου, τοιαῦτά τινα δὲ καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ ὁσίου Κάλβου διαδοχῇ, τοιαῦτα δὲ καὶ βραδύτερον, βασιλεύοντος Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Διηγεῖται μάλιστα Λέων ὁ Διάκονος, ὅτι ὁ Δοῦξ Νεαπόλεως Στέφανος ὁ Β' διαδόχος τοῦ πρώτου τῶν Θεοδώρων, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ νὰ συνδυάσῃ τὴν κοσμικὴν πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, μετέβη λάθρα καὶ μετημφισμένος εἰς Ῥώμην, ὅπως διὰ χειρὸς τοῦ Πάπα παραλάβῃ τὸ χρίσμα· οἶκαδε ὁμῶς μετὰ τὴν χειροτόνησιν ἐπιστρέψας, δὲν ἀπετόλμησε, διὰ τὸν φόβον τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ καταλάβῃ τὴν ἔδραν του, ἀλλ' ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη κατώκησεν εἰς τὰ προάστεια, ἕως οὗ τέλος ἔγγραφον ἐπιδούς καὶ αὐτοπροαίρετον τῆς μετανοίας τὴν ὁμολογίαν, κατηξιώθη τῆς ἀφέσεως. Ἀδεται ὅτι τὴν ἐν Καμπανίᾳ περιουσίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου αὐτὸς οὗτος ὁ Δοῦξ καὶ ἐπίσκοπος, πρότυπον τῆς Παπικῆς διφυίας, παλιντρόπήσας εἴτα ἀπέδωκε πρὸς τὸν Ῥώμης ἀρχιεπίσκοπον, βασιλευόντων ἐν Βυζαντίῳ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Εἰρήνης, ἡγουν ὅτε ἐπὶ Λέοντος τοῦ Πάπα ἀνεκακίσθη ἡ ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, καὶ τὰ ὅρια Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως διεχωρίσθησαν· αὐτὸς ὅστις ἀκολούθως ἀπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ θεσπιθείσης ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων ὠφεληθεὶς, ἀλλὰ πιθανώτερον ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀρτίως συνομολογηθείσης ἐκατέρωθεν διαχωρίσεως τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν, εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ πῆν λατινικὴν λειτουργίαν, καὶ τὴν διάλε-

ἔχον τῶν πρεσβυτέρων Ῥωμαίων ἀντὶ τῆς ἑλληνικῆς, ἥτις ἐπεκράτει ἕως τότε. Ἄλλ' αἱ ῥήσεις αὗται τῶν ἱερογράφων ἔχουσι καὶ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν. Ἄλλοι πάλιν μαρτυροῦσιν, ὅτι ὁ Στέφανος οὗτος ὑπέπεσεν εἰς τοῦ Ἀδριανοῦ Β'. τὴν δυσμένειαν, καθὼς σφόδρα ἑλληνίσας τὴν τε γλῶσσαν καὶ τὸ φρόνημα πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ γεγονότος ἀναφέρουσιν ἑτέρων ἱερομνημόνων τὴν μαρτυρίαν βεβαιοῦσαν, ὅτι ἡ ἀνατολικὴ λειτουργία δὲν κατηργήθη εἰς Νεάπολιν (τοῦλάχιστον κατὰ τὰς ἐπισημοτέρας ἱεροπραξίας (nelle funzioni pontificali), παρὰ ἔτη πολλὰ μετὰ τὸν Στέφανον αὐτόν, ἴσως περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΑ'. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα εἶχεν ἤδη προβῆ εἰς τὴν τελευταίαν του φάσιν διό, κατ' αὐτοὺς, καὶ ἑλληνικὸν ἐνδιέμενεν εἰς Νεάπολιν τὸ Καλσεδάριον ἕως νεωτέρων χρόνων.

Προεῖπον ὅτι ἔσπευσε πρὸ πάσης ἄλλης Ἰταλίδος πόλεως ἡ Ῥώμη νὰ ἐνστεργισθῇ τὸν ἀντιπολιτευόμενον Γραικόν. Ἡ αἵρεσις, στρόφιγξ ἀείποτε διατελέσασα παντός ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, συνεχῆς, οὕτως εἶπεῖν, καὶ ἀδιάλειπτος πυρετός τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἡ αἵρεσις ἀπέβανεν ἐπιτήδειον αἰθύγμα εἰς τὰ ζώπυρα τῆς Ῥωμαϊκῆς φιλοπρωτίας, ἀφότου ἡ ἀναμέσον ὀρθοδόξου μερίδος καὶ νεωτεριζόντων αὐτοκρατόρων ἐσχέψασα διαιρέσις κατέστησε τὴν ἑδραν τοῦ Κωνσταντίνου θέατρον τυραννίδος καὶ ὀχλαγωγίας. Ταιούτου εἶδους διεγερτήριον πρὸς τὴν ἱερατικὴν τῆς Ῥώμης ἀρχολιπαρίαν ὑπῆρξεν ἕως ἀπὸ Ζ'. ἑκατονταετηρίδος ὁ Μονοθελητισμός, ἐσχάτον ἀποκύημα τῆς θεολογικῆς γλισχροαντιλογίας, αὐτός, ὅστις ἀπέναντι τῶν μὴ εἰσέτι χριστιανισθέντων ἔθνων ἀνέδειξε τὴν Ἐκκλησίαν πάσης ἀρετῆς, καὶ ὁμονοίας, καὶ ἀξιοπροσπείας ἀπόκληρον, διὰ τοιούτου σχανδάλου προὔκალεσε τὸν ἐμφανισμόν τοῦ ψευδοπροφήτου. Ἐκτοτε ἠνέωξεν ἡ Ῥώμη τὰς πύλας αὐτῆς πρὸς τοὺς βυζαντινοὺς ἐξορίστους, εἰ καὶ ὑποτελής εἰς Δοῦκα, ἢ Ὑπατον Ἑλληνα διὰ

γεῖται. Σμῆνος δὲ μοναχῶν πάσης τάξεως καὶ καταγωγῆς ἀνενέγκρυσσε τότε παρὰ τῷ Πάπᾳ, ὅστις ἀσμένως τοιοῦτον πρόσφορον ἀντιπολιτεύσεως πυρῆνα ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὀρθοδοξίας προστερνισθεὶς, καὶ πλείστας ὄσας βασιλειανὰς μονὰς ἐπίτηδες δι' αὐτοὺς ἐνωκοδόμησε, καὶ ἐλληνικὰ τινα διδασκαλεῖα προσήρτησε τοῖς καταγωγίοις, καὶ μικτὰς ἐτι μοναστικὰς κοινότητας συνέστησε, συγχροτούμενας ἐκ βασιλειανῶν Ἑλλήνων καὶ βενεδικτιανῶν Λατίνων (α). Ἀληθὲς ὅτι οἱ πρόσφυγες, εἰ καὶ παρώξυναν τὰς ἀμοιβαίας φιλονεκίας, εἰ καὶ ἐγαργάλισαν τὴν παλαιὰν τῶν Παπῶν ἀδυναμίαν εἰς τὴν ἰδιοποίησιν τῶν ἱεραρχικῶν πρωτείων, εἰ καὶ τὴν κολακείαν προσώθησαν εἰς τὸν ἀνώτατον τῆς χαμερπείας βαθμὸν, δὲν ἐπολιτεύθησαν ὅμως εἰς τὴν ἐξορίαν ὡς ἀνωφελεῖς παράσιτοι. Ἦσαν τὸ πλεῖστον ἢ πεπαιδευμένοι περὶ τε τὰ ἱερά καὶ τὰ θύραθεν μαθήματα, ἢ καλλιτέχναι, δηλαδὴ ζωγράφοι, ἐυλογλύπται, καλλιγράφοι, ψηφιδωποιοὶ καὶ ψάλται, ἦσαν βεβαίως ἀνθρώποι, ἱκανοὶ νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν ἀνάγωγον ἐτι πατρίδα τοῦ Μιχαλαγγέλου τὰ ἀπάρρητα τῆς βυζαντινῆς κοσμηματοουργίας, εἰς δὲ τὰς ἀρχαιοτέρας τῆς Ῥώμης μητροπόλεις, εἰς τοὺς ναοὺς τῶν κυριωτέρων ἄλλων πόλεων νὰ ἐγχαράξωσιν ἀνεξίτηλον τὴν μνήμην τῆς φιλοκαλίας των (β). Αὐτοὶ πρῶτοι πρὸς τοὺς ἐκ-

(α) « Generalitas habitantium in hac antiqua alma Urbe Roma, Grecorum Abbatum et Monachorum, servorum Vestrae Sanctitatis: » — Concil. Lateran. Martini I. Secret. II.

(β) Οἱ βυζαντινοὶ καλλιτέχναι ἐξηκολούθησαν νὰ περικοσμήσῃ διὰ τῆς ψηφιδουργίας καὶ τῆς χαλκοτορήσεως τὰς μητροπόλεις τῆς Ἰταλίας ἕως 11^{ης} ἑκατονταετηρίδος. Ἀριστοῦργημα ἀξιοθαύμαστον ἔσσεται εἰς τὰς αἰῶνας ὁ ναὸς τοῦ Morreale, ὁ ἐν Πανόρμῳ, πολυτελεστότατην τοῦ ὁποῦ περιγραφὴν καὶ ἐξεικόνισιν ἐξέδωτο πρὸ τινος ὁ Δουξ di Serradifalco εἰς μέγιστον φύλλου σχῆμα. Καὶ τὰς μὲν πρῶτας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ χαλκοτορευτῶν θυρῶν ἔλαβεν ἡ Ἀράβη, τὰς δὲ δευτέρας ὁ ἅγιος Πάπλος Ῥώμης, τὰς δὲ τρίτας ἐφεξῆς ἡ Ἀτράνη· πᾶσας δὲ ταῦτα ἐχάλκευσαν Ἕλληνας εἰς Κωνσταντινουπόλει τὸ

βαρβαρωθέντας τοῦ Σχηπίωνος καὶ τοῦ Κικέρωνος ἀπογόνους ἀνεδίδαξαν τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἐγνωστοποίησαν τὰς δέλτους τῶν Βασιλείων καὶ τῶν Χρυσόσάτμων αὐτοὶ πρῶται διὰ λατινικῆς ἐρμηνείας μετέδωκαν τοῖς Ῥωμαίοις τὰ τυπικὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας· αὐτοὶ δὲ, τὴν ἑλληνικὴν ἱερουργίαν θέντες ὡς ἀξιομίμητον ὑπογραμμόν, συνεισέφεραν εἰς τὸν καθαρισμόν τῆς λατινικῆς ἀπὸ μυρίων παρσιφρησασῶν παρατυπιῶν καὶ χυδαιοτήτων. Ἐπὶ τοιαύτῃ θεραπείᾳ πρὸς τὸν ἐν σπαραγαῶις ἐτι νεολατινικόν, πολιτισμόν, ἡ ἡμετέρα ἐθνικὴ φιλαυτία γαυριᾷ βέβαια καὶ βρένθεται· ἀλλὰ μᾶλλον ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν ἀς εὐγνωμονῶσι πρὸς τοὺς φυγάδας ἐκείνους οἱ θιασῶται τῆς Παπολατρείας, ἐπειδὴ ἂν τὰ ὅπλα τῶν Φράγγων συνετέλεσαν εἰς τὸν συνδυσμόν τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, οὐχ ἥττον, μὰ τὴν ἀλήθειαν, συνεπεκούρησαν εἰς τὸ ἐπινόημα τοῦ Πιπίνου καὶ τοῦ Καρόλου αἱ ἰταλοελληνικαὶ ἐκεῖναι ἐστίαι τοῦ φωτισμοῦ, αἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας Ἀγαθῆς, τοῦ Ῥηνάτου, τῆς Κιλικίας, τῶν ἁγίων Βονιφατίου καὶ Ἀλεξίου, ἀδρῶς συνεργήσασαι εἰς τὴν αἰτοιχειώδη τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀγωγὴν, προεχάραξαν τὴν ὁδόν, ὅθεν ὁ Παπισμός προώρισται ὡς ἀναπτερωθῇ μετὰ μικρόν εἰς ἀνωτάτην περιωπὴν.

Ἡ φήμη τῆς περιθάψεως, ἧς οἱ τυχοδιωκτοῦντες Ἕλληνες ἐτύγχανον εἰς Ῥώμην, βαθμηδόν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν λοιπὴν χερσονήσον, πρόκατέλαβεν οὕτως ἐντόνως τῶν ἀνατολικῶν τὸ πνεῦμα, ὥστε, ἅμα ὑπερισχύσασθαι τῆς Εἰκονομαχίας ἐπὶ Κωνσταντίνου, *ingens monachorum multitudo sese in Urbem et Italiam infundit*, ἀπειρον πλῆθος μο-

ναχῶν εἰσέβαλεν εἰς Ῥώμην καὶ Ἰταλίαν. Τότε ἡ μεταστάσεις ἀπέβη σχεδὸν ἐπιδημία, ἀπέβη ἕξι καὶ συνήθεια ἀλλήλοφθοροί, τότε ἐξώκειλεν ἕως μανίας ἡ πρὸς τὸν Πάπαν ἀπόδρασις. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐλληνικῶν μοναστηρίων, ἀριθμοῦ ὀντως ἀταπληκτικοῦ, ὅσα ἀπὸ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου ἕως τῆς βασιλείας Θεοδώρου ἐνιδρύθησαν εἰς Ῥώμην, εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑξαρχίας καὶ τῆς Πενταπόλεως, εἰς Καπύην, εἰς Βενεβενδόν, καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς μέσης χερσονήσου, δέσν νά συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ τῆς ἀποδράσεως αὐτῆς καταφορά ὑπερέβη εἰς τε τὴν ἑκτασιν, τὴν ἑντασιν, καὶ τὴν διάρκειαν ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε γνωστὰς τοῦ μεσαιῶνος. Ὁ νοῦς ἀπορεῖ ἀναλογιζόμενος τὴν νοσηματικὴν ἀποξένωσιν, τὴν πυρετώδη καὶ αὐθόρμητον αὐτῇ σφαγίᾳ σιν γένους, ἥδη ὑπὸ ἑτέρων καὶ πολλῶν ὀργανικῶν παθῶν κατατρυχούμενου. Ὀλόκληρος ἀποικία Γραικῶν, λαϊκῶν τε καὶ κληρικῶν, καὶ δὴ τῶν ἐκλεκτοτέρων, συνηθροίσθη ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς αἰωνίου πόλεως· ἀποικία συγκεϊμένη ἐκ περιτοῦ ἑκτακοσίων ψυχῶν, καὶ κατήρτισμένη διὰ προνομίων. Εἰς μόνην τὴν ἐπαρχίαν Βάρεως χίλιοι περίπου καλόγηροι συνέρρευσαν ἐν ἔτει 733, ὡς ὁ χρονογράφος Γρηγόριος μαρτυρεῖ (α). Ὑπὲρ τὰς πεντήκοντα δὲ χιλιάδας ἑτέρων εἰκόναφίλων ἀπεφοίτησαν ἐν τῷ προειρημένῳ διαστήματι εἰς Ἰταλίαν, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς νεωτέρων τινῶν ἱστορικῶν. Ἡ ἀπαρίθμησις προσβαίνει μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ἐκπληκτικῇ, γενομένου λόγου περὶ Σικελίας, καὶ τῶν περὶ τὴν νῆσον ταύ-

(α) Δέκα μεγάλας ἐλληνικὰς μονὰς ἀναφέρει καθιδρυθείσας εἰς μόνην τὴν χώραν τοῦ Ροζάνου (Rossano) ὁ Λεοπόλδος Παγάνος (Cenno Storico sulla Chiesa Arcivescovile di Rossano, p. 12. Nap. 1849)· ἐξ ὧν ἓν κοινόβιον διμερὲς, ἀνδρικὸν ἅμα καὶ γυναικεῖον· ἑπτὰ δὲ ἀνδρικά, καὶ δύο ἕτερα γυναικεῖα· τὰ δέκα ἀθρόως ἐμπεριέχοντα ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους ἀρνησιπάτριδας μοναχοὺς. — Ὁρα καὶ Luca de Rosis, Cenno storico della città di Rossano, vol. I. Nap. 1838.

τὴν παρακειμένων γησιδίων. Ἀλλὰ καὶ δεδεινωμένον τὸν πῆ-
ναξά: τῆς μετάναστεύσεως ἐὰν ὑποθέσωμεν, δὲν ἀπομένει οὐ-
δὲν ἥτιαν βέβαιον, ὅτι ἡ ἐπίμονος καὶ συνεχὴς ἐπὶ τρεῖς τοῦ-
λάχιστον αἰῶνας ἀποδημομανία τῶν λατινοφίλων ἑμογενῶν
μας, ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς ἐνδεῶς ἐχούσης τότε πατρίδος το-
αῦτα καὶ τοιαῦτα τέκνα, ὅσα ἡ Γαλλία δὲν ἔχασεν εἰς χρέ-
νους παλὺ πρὸς ἡμᾶς πλησιαιτέρους, ὅτε ὁ Λουδοβίκος ΙΔ΄
ἀνακαλέσας τὰ προσατεῦσαν τοὺς διαμαρτυρομένους θέσπι-
σμα, ἀπέπεμψε τῆς ἐπικρατείας του μυριάδας ὠφελίμων καὶ
ἐργατικῶν ὑπηκόων;

Ἐὰν ὑποπτον καὶ ἐξωγκωμένον θελήσωμεν τὸν ἀριθμὸν
τῶν μοναχῶν νὰ ἐκλάβωμεν, τὸ αὐτὸ ὅμως δὲν ὀνύμεθα
νὰ ποιήσωμεν καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐγκαθιδρυθέντων
κοινοβίων. Αἱ γνησιώτεραι τῶν μαρτυριῶν φωνάδουσι πρὸς
διορίζουσαι εἰς διακόσια τὸν ἀριθμὸν τὰ βασιλειανὰ κοινοβία,
ἃσα ἐν μόνῃ τῇ μεσημβρινῇ χερσονήσῳ ὠκοδομήθησαν ἀπὸ
ἐκρήξεως εἰκονομαχίας μέχρις ὅλης Ι΄. ἐκατονταετηρίδος,
ὅ· ἐστὶ κατὰ τὰ διάστημα διακοσίων καὶ ἐβδομήκοντα περί-
που ἐτῶν. Ὁ Del Fiere, διάσημος τῆς Καλαβρίας ἀρχαιολό-
γος, ἔλαβε τὴν ἐπιμέλειαν ν' ἀποθησαυρίσῃ τὰ ὀνόματα
διαφόρων βασιλειανῶν καταγωγῶν, ἐκπελαι ἐν αὐτῇ τῇ χώ-
ρᾳ κατασταθέντων, καὶ μνημονευομένων εἰς τὰ χρονικά τοῦ
μεσαιωνικοῦ δὲν προσέλαθεν ὅμως ἀπαξάπαντα καὶ ἀπαρα-
λείπτως τὰ ἐν τοῖς ἐντύποις μαρτυρούμενα, οὐδὲ καὶ ἐκφέ-
ρει τὰ ἐν τοῖς ἰδιογράφοις καὶ τοῖς διπλώμασι παρ' ἡμῶν ἀν-
ευρεθέντα, καὶ ἐν τοῖς ὀπισθεν σημειωθέντα. Ὡς ἐκ τοῦ-
του ἡ ἀπογραφή του, ἀπέχουσα τὰ μάλιστα τῆς δεομένης ἀ-
κριβολογίας, δὲν ἱκανοποιεῖ τὴν περιέργειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ
πίναξ αὐτός, ὅσον ἀτελής καὶ ἀνκριθῇ, στενὴν ἔχει τὴν συν-
άφειαν πρὸς τὰς ἐρεῦνας μας, καθόσον ἡ μετεμφύτευσις
καὶ ἡ διάδοσις τοῦ βασιλειανοῦ σχήματος ἐπέχουσι τὸ κρεῖτ-
τον μέρος εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἰταλοελληνικῆς πηλαιο-

γραφίας, ἡ τοῦλάχιστον παρασκευάζουσι τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἱταλοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τοῦτο δὲ ἀποπονδὴν νομίζω τὸ νὰ ὑποσυνάψω τὸν πίνακα αὐτὸν, ὡς τι δείγμα πιστὸν, εἰ καὶ ἀναπάρτιστον, τῆς ἐπιτεταμμένης ἐκείνης καὶ ἐλεεινῆς τῶν πατέρων μας φυγοπατρίας (α).

Διατηρῶ τὴν ἱταλικὴν γραφὴν.

S. Ciriaco in Bombicino — Arcangelo, presso S. Adriano — Santopoli, presso Rossano — S. Janni Battista, presso Rossano — S.ta Anastasia di Valo — S. Cosmà e S. Damiano — S. Onofrio — Il Salvatore — S. Giosafatte di Coroghiano — S. Biagio di Valo — S.ta Marina — S.ta Maria di Constantinopoli, nella contrada Calamo. — S. Giovanni in Caloveto — S. Barnaba apostolo — S. Basilio di Bisignano — S. Pietro di Noja — S. Pancrazio di Pizzo — S. Isidoro di Pizzo — Arcangelo di Pizzo — S. Sergio di Tropèa — S. Teodoro di Nicotera — S. Leolucca di Monteleone — S. Niccolò di Drosi — S. Elia di Galatro — S. Filippo Argyrò di Cinquefondi — S. Giorgio di Palmi — S. Mercurio di Palmi — Arcangelo di Palmi — S. Lucca di Palmi — S. Fantino di Scilla — S.ta Gerusalemme in Catona — S. Niccolò presso Butramo. — S. Jejunio di Gerace — S. Filippo Argyrò di Gerace — S. Antonio di Gerace. — S. Basilio presso Badolato — S. Giorgio di Badolato — S.ta Maria di Cardopiano, presso Policastro — S.ta Maria di Carà — Salvatore τῆς χειλῶνος — S.ta Maria di Molochio — S. Giovanni di Lauro, presso Seminara — S. Nicodemo presso Seminara — S.ta Maria di Jochà — S.ta Maria di Pizzoni — S. Martino della Mesa — Salvatore di Calana — S. Cosmo di Fiumara di Muro — S. Salvatore Καλωμένος di Sambatello — S. Nicolò di Calamizzi di Reggio — S.ta Maria di Tirreti, presso Reggio — S. Filippo di Jirito — S.ta Maria di Mops — S. Giovanni Teologo — S. Antonio del Campo — S. Angelo di Valle Tuccia —

(*) Del Fiore, Calabria illustrata. — T. 2. Nap. 1691.

S.ta Maria della Pergola — **S.ta Maria di Nidetti** — **S. Nicolò del Prato in Bruzzano** — **S.ta Maria di Mantineo** — **S. Gregorio Taumaturgo in Stalatti** — **S.a Maria di Squillaci** — **S. Niccolò di Maglioli** — **S.ta Anargyri di Maida** — **Arcangelo di Tiriolo** — **S. Nicolò di Bucisano** — **S.ta Maria del Ruro, tra Polistena ed Anoja** — **S.a Maria di Placet.** **S.ta Maria di Carbonara.** **S.ta Barbara.** — **S. Pietro;** tutti e quattro fra Polistena e Dosi — **S. Pancrazio di Briatico** — **S. Margirio di Rossarno.** — **S.a Maria de Paleariis** (αἱ τρεῖς τελευταῖαι μοναὶ παρὰ τοῦ βασιλέως Ρογενίου ὑποβλήθησαν τῷ 1134 εἰς τὴν ἐν Μεσσήνῃ τοῦ Σωτῆρος). — **S. Elia Nuovo** — **S. Pancrazio della Stella** — **S. Vito di Bruzzano** — **S. Canone** — **S. Giovanni di Frelazzano** — **S.ta Maria di Pesica** — **S.ta Maria de' Fonti** — **L'annunziata di Reggio.** — **S.ta Paraskevi di Gerace** — **S. Fantino di Tauriano** — **S.ta Maria Cinnapotima di Calanzaro** — **S. Filareto di Seminara** — **S. Leone di Catanzaro** — **S. Niccolò di Gimigliano** — **S.ta Caterina di Rocca Felucca** — **S.ta Maria della Sana in Zagarise** — **S. Feteano di Taverna** — **S. Niccolò di Jaciano, di Taverna** — **S. Filippo e Giacomo di Fevoletto.** — **Il Castellano, presso Bisignano** — **Serperi** — **S. Opoli, o dell' Avenario.**

Δύσκολόν πρὸς ἡμᾶς εἶναι σήμερον νὰ κατανοήσωμεν τὴν προθυμίαν μεθ' ἧς οἱ ἅγιοι οὗτοι πατέρες ριζόθεν ἀπέσπῳν ἀπὸ τῆς καρδίας των πᾶν ἀναβλάστημα φίλτρου συγγενικοῦ, πᾶν αἰσθημα ἐθνικοῦ καθήκοντος, πᾶσαν ἀνάμνησιν πατρίδος, πάντα, ἐνὶ λόγῳ, τὰ θελητικὰ αὐτὰ τῆς κοινῆς ἀνθρωποπαθείας κέντρα, τὰ ὅποια οἱ γονεῖς τοῦ αἰῶνός μας σεμνύονται νὰ ἐμφυτεύωσιν ἐνωρὶς εἰς τὴν τρυφερὰν τῶν υἱῶν των καρδίαν. Ἐθυσίαζον, χάριν ἀβεβαίας τινὸς ἐλπίδος ψυχικῆς σωτηρίας, οὐ μόνον τὴν ἑαυτῶν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτείαν· ἐρριζοτόμουν καὶ αὐτὸ τὸ γλύκιστον τῶν ἐγκοσμίων κτημάτων, τὴν πατρίδα, πεποιθότες, ὅτι ἂν ἕκαστος εὐλαβῆς ἐμμεῖτο τὴν αὐτοκτονίαν, ἧς τοσαῦτα παρεῖχον ἑ-

κείμενοι μεγαλόψυχα παραδείγματα, ταχέως ὁ πλανήτης αὐτός
 θὰ ἐξέλπειν ἀπὸ προσώπου τῆς Πλάσεως, καὶ δὴ ταχύτερον
 τὸ στίγμα τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας θὰ ἐξηλείφειτο. Μία
 τις χειροποίητος ἢ ἀχειροποίητος εἰκὼν, ἐν τῷ ὁμοίῳ τῆς
 Θεοτόκου συνεκεφαλαίουν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν σύμ-
 παντα τὸν ὁρατὸν καὶ τὸν ἀόρατον κόσμον. Τοιούτου δὲ θη-
 σαυροῦ ἄπαξ ἐγκρατεῖς, κατ' οὐδὲν ἐλογίζοντο τὰ λοιπὰ ἐ-
 πίγεια. Ἡ πατρὶς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ τάφου, καὶ εἰς τὸν τάφον
 ἔληγεν· ἀναμέσον δὲ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, ἡ ἐποπτεία
 τῆς ἀβυσσώδους αἰωνιότητος, καὶ οὐδὲν ἄλλο. — Τὴν δι-
 δασκαλίαν ταύτην τῆς ἀτομικῆς ἐξουθενώσεως, ἣν Κωνσταν-
 τίνος ὁ εἰκονομάχος ἐκάλει εὐνουσμὸν τῆς πο-
 λιτείας, αὐτὴν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς μεταβρυσμείσεως ἀπέ-
 κρουσιν. Ὁ εἰκονομάχος προσεδόκα μὲν τὴν ἀνάστασιν νε-
 κρῶν, ἀλλ' ὅμως ἡγάπα καὶ τὸν κόσμον τῶν ζώντων. Οἱ δὲ
 οὐρανοπολῖται τοῦ μοναστηρίου ὑπὸ τῶν νεωτεριστῶν κατα-
 διωκόμενοι εἰς τοῦτο μόνον ἐφρόντιζον, πῶς ἀπὸ τοῦ πυρός
 νὰ σώσῃσι τὸ σεπτὸν τῆς θεομήτορος ὁμοίωμα, καὶ εἰς τινὰ
 τῆς γῆς γωνίαν ἀπωτάτην νὰ μεταγάγῃσιν ἀβεβήλωτον τὰ
 καύχημα τοῦ οἰκείου κοινοβίου. Ὅσας δὲ πλείονας ὑφίστατο
 ἡ σάνις περιπετείας κατὰ τὸν πλοῦν, τόσῳ μᾶλλον θαυμα-
 турγὸς διεσαλπίζετο. Ἐγκαθωρμίζετο τέλος εἰς τινὰ λι-
 μένα; Μακαρία καὶ ὑπερευλογημένη ἡ γῆ τῆς ἐκλογῆς! —
 Ὅποια τυχῶν ἀλληλουχία! Πρὶν ἢ πρὸς τὸν νεώτερον κό-
 σμον ἐπιδαφιλεύσῃ ἡ Ἑλλὰς τὰ χειρόγραφα τῆς, ἐπέπρωτο
 νὰ ἐκδιδάσῃ εἰς περιπόλησιν τὰς Παναγίας τῆς. Οὕτως αἱ
 πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐπροικίσθησαν, διαρκούσης τῆς εἰκονο-
 μαχίας, μὲ τὰ εἰκόνας καὶ μὲ τὰ λείψανα, ὅσα, τὸν ὀλεθρον
 παρ' ἡμῖν ὑπεκφυγόντα, καὶ τρικυμίας, ἡ ναυάγια, ἡ Σαρα-
 κηνῶν ἐπιδιωγμὸν διαπεράσαντα, κέχτηνται φήμην θαυμα-
 турγῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν.

Ἰ Τίς τῶν Ἑλλήνων ὁ ἀγνοῶν τὴν Ὁδὴ γήτριαν, τὴν

περιβόητον προστάτιδα Κωνσταντινουπόλεως, αὐτὴν ἦτις τὸ
 θακίς διήλθεν ἐν θριάμβῳ τὴν χρυσοῦν Πύλιν, ὡς διασώσασα
 τὴν ἐδραν τῆς αὐτοκρατορίας ἐξ Ἀβάρων, καὶ Περσῶν, καὶ
 Σαρακηνῶν, καὶ Βουλγάρων ; Ἡ σέπτη εἰκὼν, ἣτις λέγε-
 ται ὑπὸ τοῦ ἀπὸστόλου Λουκᾶ ἱστορηθεῖσα, ἐστάλη ἀπὸ Ἱε-
 ροσολύμων πρὸς τὴν Πουλχερίαν, ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτο-
 ρος Θεοδοσίου· ἡ δὲ βασιλόκαις, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης
 τῶν ὀρθοδόξων κατὰ τῶν Νεστοριανῶν, ἐκκοδόμησε τότε τρεῖς
 μεγαλοπρέπεις ναοὺς ἐν Βλαχέρναις, ἐν Χαλκοπρατείῳ καὶ
 ἐν τῷ Ὁδηγῷ. Εἰς τὸν τελευταῖον τῶν ναῶν αὐτῶν ἡ εἰκὼν
 διεφυλάττετο ἐπὶ Ἰσαύρου, ὅθεν καὶ ἐπωνομάσθη Ὁδηγήτρια.
 Ὁ Ἰσαυρος, ὡς τις παράδοσις διδάσκει, εἶχε συγκατατάξαι
 καὶ αὐτὴν εἰς τὸ πύρ. Ὅπως δὲ σώσωσι τὸ κειμήλιον ἐκ
 τοῦ εὐέλθρου, δύο καὶ ὀγδοήκοντα (οὗτοι διηγεῖται τῆς Βάρεως τὸ
 Συναξάριον, ὅπερ ἀποδίδεται πρὸς τινὰ σύγχρονον Παπᾶ Γλη-
 γόρην, ἡ πρεσβύτερον Γρηγόριον) ἤγαγον τὴν εἰκὼνα, ἐν κι-
 βωτίῳ κεκρυμμένην, ἐπὶ τινος χελανδίου τοῦ βασιλικοῦ στό-
 λου, ὅστις ἀπέπλεεν εἰς Ῥαβένναν μετὰ στρατοῦ, πρὸς σω-
 φρονομίαν τοῦ ἀρτί ἀποστατήσαντος ἐπισκόπου Ῥώμης. Ἡ
 εἰς τὸ πλοῖον ἐγκατάκρυψις τῆς εἰκόνος ἐπέτυχε κατ' εὐχὴν
 τῶν μοναχῶν. Καὶ ὁ μὲν στόλος ἐξωρμίσθη τὸν Ἰαννουάριον
 τοῦ 733· ἀλλὰ κατὰ τὸν διαπλοῦν ὑπὸ τρεῶν θυέλλης
 διασπαρείς, μέρος μὲν αὐτανδρὸς ἀπώλετο, μέρος δὲ ὠλισθο-
 δρόμησεν, εἰσέτι παλαιῶν κατὰ τῶν μαινόμενων κυμάτων.
 « Ἐν τούτοις (προστίθῃσι τὸ Συναξάριον) ἐπὶ τοῦ πλοίου
 ἐφ' οὗ ἐνδιέμενον ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν, ἄγγελος οὐρανόθεν
 κατέρχεται ὑπὸ σχῆμα ὡραιότατου νεανίσκου, ὅστις τὸ ἐν-
 τρομόν πλήρωμα παραμυθούμενος, καὶ δραττόμενος τοῦ πη-
 δαλίου, σῶσιν καθοδηγεῖ τὸ σκάφος εἰς τὴν λιμένα τῆς Βά-
 ρεως, τὴν πρῶτην τρίτην τοῦ Μαρτίου μηνὸς τῆς αὐτῆς ἀ-
 ἰνδικτιῶνος. » — Καὶ τῷ ὄντι, μία τις εἰκὼν ὀδηγήτρια μέ-
 χρι τῆς σήμερον προσκυνεῖται εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν· οὐδεὶς δὲ

τῶν Βαρειωτῶν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ταυτότητός της, ὡς οὐδ' ἐγὼ αὐτὸς ἀμφιβάλλω ὅτι ἔργον εἶναι χειρὸς ἑλληνικῆς. Ἀλλ' ὅτι ἡ ὁδηγήτρια τῆς Βάρεως εἶναι αὐτὴ ἐκείνη, ἣν ἀπέστειλεν ἡ Εὐδοξία πρὸς τὴν Πουλχερίαν, τοῦτο (ἀλλὰ τὰ χεῖλη τῶν ἀσεβῶν!) οἱ προσκυνηταὶ τῆς ἐν Βλαχέρναις θεοτόκου θέλουσιν, εἰς τὸ πείσμα τοῦ πρεσβυτέρου Γρηγορίου κρίνει· λίαν ἀμφισβητήσιμον (α).

Ἴδου ὁ τύπος ὅλων τῶν ἰταλοελληνικῶν Συναξαρίων περὶ θεομητορικῶν καὶ ἀχειροποιήτων ὁμοιωμάτων! Πλὴν τίνος ἀσημάντου ποικιλίας, εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν τύπον ἐχαλκώθησαν τὰ συναξάρια τῆς Ὑδροῦντος, τῆς Βαριλέττας, τοῦ Ῥοζάνου, τῆς Ἀμάφης, τοῦ Σαλέρνου, τοῦ Ποσιτάνου, Μεσσηνίας, Πανόρμου, Ἀγκῶνος, Βενετίας, Βονωνίας, Φλωρεντίας, Ῥώμης καὶ τῶν ἐπιλείπων πόλεων. Ὅπου τῆς Ἰταλίας ἂν στραφῇ τὸ βῆμά σου, θέλεις εὐρεῖ ἓνα τινὰ πίνακα σκωληκόβρωτον, ἡμίσκεπῃ, τοῦ ὁποίου ἡ καταφύωσα καὶ μελαγχολικῆς παράστασις σοὶ ἀναμνησθεῖ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο Σιλέντιον τοῦ Λέοντος, καὶ τοὺς σπαραγμοὺς τῆς Ἡ' ἑκατονταετηρίδος. Ἀς θαυμάζωσι δὲ κεχηνότες εἰς τὰς πινακοθήκας οἱ ξένοι περιήγηταὶ τὰς Παρθένους τοῦ Ῥαφαήλου καὶ τοῦ Σάρτου! Γονυπετῇ, στέρνότυπούμενα, δακρυῖον ῥοοῦντα, ἐπὶ μακρὸν ἔτι τὰ πλῆθη τῆς Ἰταλίας θέλουσιν ἀναποθέσει τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἔθνους τῶν εἰς τὰς εὐδωπλάγχνους μέσσειας τῆς Βυζαντινῆς Παναγίας!

Ἡ ἐποχὴ τῆς εἰκονομαχίας, ἣν διεξερχόμεθα, καθίστησεν τὴν δευτέραν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἰταλοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς περίοδον ἐναρχτήριον καὶ πρῶτην παραδεχόμενοι τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς Ἰουστινιανεῖου κατακτήσεως, καὶ φθάνουσαν εἰς τὰ προόμια τῆς ἐπιχειρηθείσης Μεταρρυθμίσεως. Ἡ δὲ δευτέρα περίοδος αὕτη, ἥτις ἐπομένως ἀρχεταί

μετὰ τοῦ πρώτου τῶν Ἰσαύρων, διέρχεται τὰ ἑκατὸν εἰκοσὶν ἡμισυχώτερα καὶ μᾶλλον τεταραγμένα ἔτη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἵνα περατωθῇ εἰς τῆς Ζ'. Οἰκουμένης Συνόδου τὸ ψήφισμα.

Ἐνάρχεται λοιπὸν ἡ τρίτη περίοδος ἀπὸ ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων. Ὁ ἱστορικὸς λόγος διατείνει τὴν περίοδον ταύτην ἕως τῆς ἀναγορεύσεως Νικηφόρου τοῦ Φωκά, τοῦτέστιν ἕως τοῦ ἔτους 963.

Ἀνακτορικὸν τόλμημα κατέβιβασε τὰς εἰκόνας, καὶ πάλιν ἀνακτορικὸν ἀντιτόλμημα ἐπανώρθωσεν αὐτάς. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο τὰ θεμέλια τοῦ Ἀνατολικοῦ θρόνου διεσαλεύθησαν, οἱ ὅροι τῆς ὑπάρξεώς του ὑπέστησαν, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναγεννωμένης Δύσεως, ἐπαισθητὴν μεταβολὴν. Ἡ ἀντεπανάστασις τῆς Εἰρήνης εἶναι τὸ πρῶτον σημεῖον τῶν βεδιασμένων ὑποχωρήσεων κόσμου πεπαισιωμένου πρὸς κόσμον σφριγῶντα καὶ νεάζοντα, πρῶτον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐπαλλήλων καὶ ἀτίμων αὐτῶν ὑποχωρήσεων τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, τὴν ἐποίαν ἀνοίγει ἡ νόμιμος Ζ'. Σύνοδος εἰς τὰ προοίμια τῆς ψυχορραγίας, καὶ κλείει παρὰ τὸν τάφον ἡ ἐν Φλωρεντία Ψευδοσύνοδος.

Ὑπερμέτρους οἱ ἐν Νικαίᾳ πατέρες ἐξηκόντισαν τοὺς ἀναθεματισμοὺς κατὰ τῆς μνήμης τοῦ Λέοντος. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῶν ἐξωτερικῶν συμφερόντων μίαν μόνον ἡ εἰκονομαχία ἐπήνεγκε ζημίαν· ὅτι ἐπετάχυνε τὴν κρίσιν τῆς ῥωμαϊκῆς ἀποστασίας, κρίσιν, ἄλλως τε, διὰ λόγους πολλοὺς ἀναπόφευκτον, καὶ προεκάλεσε τὴν κατάβασιν τῶν Φράγγων ὀλίγους μῆνας πρὶν ἢ ἀπρόσκλητοι καὶ αὐθορμήτως διαπεράσωσιν οὗτοι τὰς Ἀλπεῖς, ἐπὶ τὴν Ῥώμην διευθυνόμενοι. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς ζημίας ταύτης ; δὲν ἐγένετο ἡ εἰκονομαχία καὶ πρόξενος ὠφελημάτων ; Δὲν ἔδρεπον οἱ διάδοχοι τοῦ Βασιλείου Μακεδόνης τοὺς καρποὺς τῶν προνοημάτων καὶ ἐπινοημάτων τοῦ Λέοντος ; Ὅτε αἱ εἰκόνες ἐπὶ Θεοδώρας τῆς αὐτοκρα-

τῶν τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνεστηλώθησαν, ἡ μοναρχία καὶ ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, πλὴν τῆς κτηθείσης εἰρήνης, εὑρέθησαν παρ' ἐλπίδα καὶ κάτοχοι ἡ ἀρχηγέτιδες ὁλοκλήρου τῆς μοναστικῆς αὐτῆς συμπολιτείας, ἥτις εἰς Ἰταλίαν ἐσχηματίσθη. Ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία ἦτο τὸ πρὶν ἰταλολατινική, νῦν δέ, τῷ λατινικῷ φρονήματι ἀποταχθεῖσα, ἐρρίπτετο πρόθυμος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος. Ἡ τοιαύτη ὅμως προσηλύτευσις δὲν ἀπετέλει παρὰ τὴν ἐναρξιν ἀπλῶς τοῦ μεγαλεπηθέλου καὶ τολμηροῦ σχεδίου, ὅπερ συνέλαβεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ὁ στρατιώτης τῆς Ἰσαυρίας. Σχέδιον τοσοῦτον εὐρύχωρον, τοσοῦτον ἀντάξιον τῆς ἑλληνικῆς εὐκλείας, οὐδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ἐπενόησε, πλὴν τοῦ ἐστεμμένου μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Λέων, γίγας τὴν μεγαλοφυΐαν ἀπέναντι τοῦ αἰῶνός του, ἐπεχείρησε νὰ καταστήσῃ τὴν ἀνατολικὴν Ἑπτάλοφον κέντρον κοσμικὸν ἐνταυτῷ καὶ πνευματικὸν μιᾶς νεωτέρας χριστιανικῆς πολιτείας, βασιλεύουσας ἐνός τινος καινοῦ πολιτισμοῦ, συντεθεισομένου ὑπὸ παλαιᾶς ἅμα δὲ καὶ ἀρτικομίστου ζύμης, τὸν ὅποιον ὠνειροπόλησεν, ὡς ἐξόριστος στρατηγός, εἰς τὰ βάθη τῶν ἀπροσίτων ὀρέων τῆς Ἰσαυρίας του. Ὡφειλε, πρὸς κατόρθωσιν σκοποῦ τοιοῦτου, νὰ ἐνεργήσῃ ταυτοχρόνως καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τῆς Ἑλλάδος δηλαδὴ καὶ τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἐδάφων, ἐφ' ὧν ἡ πανηγεμονία τοῦ παρελθόντος ἐστηρίζετο. Καὶ τίνα μὲν καινὴν πολιτείας καὶ λατρείας διαθήκην ἀπέτöλμησε νὰ ἐγκαινίσῃ εἰς τὴν ἀνατολικὴν του ἐπικράτειαν, τοῦτο διεξοδικῶς ἀλλαχοῦ ἐξιστορήσαμεν (α)· περὶ δὲ τῆς Ἰταλίας, ἣν παρέλαβε μέρος μὲν ὑπὸ βαρβάρων κατεχομένην, μέρος δὲ ἀπειθοῦσαν καὶ ἀφηνιάζουσαν, ἐπεχείρησε πρῶτον μὲν ν' ἀποσκυβαλίσῃ τὴν Λογγοβαρδικὴν δυναστείαν ἐξ αὐ-

(α) Ὅρα τὰς *Βυζαντινὰς Μελέτας* μου.

αὐτῆς· δεύτερον δὲ νὰ ἐπισπάσῃ τοὺς ἰθαγενεῖς ἅπαντας εἰς τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν δοξασίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην ὑποταγὴν· ἐπὶ τέλους δὲ νὰ καταργήσῃ καθόλου τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς Ῥώμης εἰς τὴν πρωτοκαθεδρίαν τῆς χριστιανωσύνης, ἢ τοῦλάχιστον νὰ καταστήσῃ τὸν Πάπαν διὰ παντός καὶ κατὰ πάντα ὑποχείριον. Τῶν προοιμίων τούτων, κατὰ τὰς προσδοκίας τοῦ κατορθωθέντων, εἶποντο τὰ λοιπὰ τοῦ σχεδίου μᾶλλον εὐεπιχείρητα, μᾶλλον πρόχειρα. Ἐπεφυλάττετο μετὰ ταῦτα νὰ στρέψῃ στερεότερον βλέμμα κατὰ τοῦ μωαμεθανισμοῦ, ὅστις, τὴν ὄφρυν ἐπάρας, ἤρχετο ἤδη ἐπαπειλῶν ἐντεῦθεν ἀκχεῖθεν τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην, καὶ ὁσημέραι εἰς τὸν βιαστικὸν θρασυνόμενος προσηλυτισμόν. Τείνας ἵπποτικὴ τῇ παρρησίᾳ τὴν δεξιὰν πρὸς τὸν τότε Ῥῆγα τῆς ὀργώσης Φραγγίας, καὶ συνάψας μετὰ τούτου συμμαχίαν ἀδελφικὴν, πρὸς λύτρωσιν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, αὐτὸς μὲν ἤθελεν ἐπιπέσει κατ' Ἀράβων ἐξ ἀνατολῶν, συμπαραλαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ πάσας τὰς χερσαίας καὶ θαλασσίας δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνῷ ὁ Πιπῖνος ἐκ δυσμῶν ἤθελε κατακρημνίσει τὰ στίφη τῶν δυσσεβῶν εἰς τὰ κύματα τῆς γαλλικῆς Μεσογείου, καὶ ἀπαλλάξει τὴν Ἰσπανίαν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν. — Σχέδιον ἀξιοθαύμαστον, ὅπερ ἀπέτυχε μετ' ὀλίγον, καθὼς ἀπέτυχον ὅλα τὰ σχέδια, ὅσα ὑπερέβησαν τῶν συγχρόνων τὴν ἐπιδεκτικότητα, καθὼς ἀπέτυχε τὸ σχέδιον τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸ σχέδιον τοῦ Καίσαρος, τὸ σχέδιον τοῦ Βωναπάρτου ! Τίς θὰ ἦτο, κατὰ τύχην, ἢ πορεία τοῦ χριστιανισμοῦ, τίς δὲ θὰ ἦτο ἡ Ἑλλὰς τὴν σήμερον, ἂν ἡ παρὰ τοῦ Λέοντος ἐπιχειρηθεῖσα ἐκλαίωσις τῆς Ἐκκλησίας εἶχεν ἔκτοτε πραγματιωθῇ, καὶ ἂν τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, γενόμενον πρόδρομος τῆς ἀναμορφώσεως ἕως ἀπὸ Η'. ἑκατονταετηρίδος, εἶχεν ὑποδυθῇ τὸν ἀγῶνα τῆς ἱστορικῆς ἐνεργείας ;

Τὴν διαθήκην τοῦ Λέοντος, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου

ἐπειράθη νὰ δεξαγάγῃ, ἡσπάζθησαν μὲν καὶ οἱ μετέπειτα βασιλεύσαντες, ἐστερήθησαν ὁμῶς τίς μᾶλλον, τίς ἤττον τοῦ θεομένου θάρρους πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Μόνῃ ἡ προθυμία τοῦ συμπληρῶσαι τὴν ἐξελληνιστὶν τῆς παλαιᾶ ποτε μεγάλης Ἑλλάδος ἐπεπόλασεν εἰς τῆς Εἰκονομαχίας τὸ ναυάγιον. Οἱ αὐτοκράτορες, σῶφρονες ἔκτοτε καὶ συνετοί, κατέβαλον τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰς τὸ ἀναρρίψαι τὸν σπίνθηρα τοῦ πατρίου πνεύματος παρὰ τῇ ὁμογενῇ ἐκείνῃ κοινωνίᾳ, οἱ δὲ μοναχοί, ἐξ ἄλλου μέρους, οἵτινες περὶ τὰς τύχας τῆς κοινῆς πατρίδος εἶχον ἕως τότε παντάπασιν ἀδιαφορήσει, ἀμὰ ὡς ἡ ὀρθοδοξία ὀριστικῶς ὑπερεκράτησε, συνησθάνθησαν ἐν τῇ ξενιτείᾳ ὅτι Ἕλληνες ἦσαν καὶ αὐτοί. Χρυσσοὺς διέτρεξεν, ὡς ἐκ τούτου, διὰ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ μονὰς ὁ αἰὼν, ὅστις ἤρξατο ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα καὶ διεξήλθεν ἀδιακόπως, ἄχρι Ῥωμανοῦ, τὴν δυναστείαν τοῦ. Ἀναμέσον Ἑλλάδος καὶ Σικελίας καὶ τῆς ἀπέναντι χερσονήσου συνήρθη ζωηρὰ τίς συγκοινωνία καὶ σχέσις οἰκογενειακῇ. Μετὰ τῶν πολλῶν ἁλλων παραλειφθέντων, τὰ χρονικά τοῦ Βυζαντίου παρασιωπῶσι καὶ τὴν μνήμην ἑτέρων ἀποικιῶν, εἴτε στρατιωτικῶν εἴτε λαϊκῶν καθόλου, αἵτινες κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπεστάλησαν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν· ἀλλὰ περὶ τῶν αἰτίων ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων κρίναντες, ἀναγκάζομεθα ὡς ἐκ μαντείας νὰ πληρώσωμεν τῆς τότε χρονογραφίας τὰς ἐλλείψεις, καὶ νὰ ἀναγράψωμεν εἰς τὴν τάξιν τῶν γεγονότων τὰ πορίσματα τῆς ἡμετέρας παρατηρήσεως. Ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὑπὸ τοσαύτης πληθύος ἰερῶν καὶ λαϊκῶν ἀποστόλων διαδοθεῖσα, τοσούτον ἐγενεαυῆθη, ὥστε γέγονε σχεδὸν κοινὴ. Ὡς δὲ δημόδης καὶ κοινὴ νὰ μὴ ἀποδῇ, ἀφοῦ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ γλῶσσα τοῦ ἐφημερίου τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ τοπικηρίου καὶ τῶν ὑπαλλήλων του, ἡ γλῶσσα τῶν κηρυγμάτων καὶ διαταγμάτων, ἡ γλῶσσά τοῦ χωρεπισκόπου, τοῦ ἀρχιερέως, ἡ γλῶσσα τῆς ἀνω-

τέρας ἀνατροφῆς καὶ συναναστροφῆς, τέλος ἡ γλῶσσα τοῦ στρατοῦ, τοῦ λιμένος, τοῦ ἐμπορίου ; Τὰ συναξάρια τῆς Καλαβρίας μᾶς παρέχουσι μαρτυρίας, τὰς ὁποίας εἰς ἄλλα βιβλία δὲν εὐρίσκομεν. Πολλάκις ἐν αὐτοῖς γίνεται λόγος περὶ ἀσκητῶν καὶ ἐρημιτῶν ἐν ὁσμῇ ἀγιωσύνης, οἵτινες εἰς τὰς πόλεις καταβάντες ἀπὸ τῶν ὀρεινῶν σπηλαίων των, ἐδίδαξαν τοὺς ὄχλους ἐλληνιστὶ, καὶ ἐλληνιστὶ μετὰ τῶν μετανοούντων συνδιελέχθησαν. Τίς ἀπόδειξις τρανωτέρα ἅμα καὶ εἰλικρινεστέρα τῆς ἐξελληνίσεως, ἣτις μετέβαλε τὴν διάλεκτον τῆς ἰταλολατινικῆς Καλαβρίας ἐντὸς διακοσίων ἐτῶν ;

Ὁ αὐτοσχέδιος μὲν, ἀλλ' ἤδη εὐθαλῆς οὗτος πολιτισμὸς δὲν ἐβράδυνε νὰ φέρῃ καρποὺς ὠραίους. Πολλοὺς ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔδωκεν ἡ μεσημβρινὴ χερσόνησος, διακεκριμένους εἰς τὴν πολιτικὴν, εἰς τὰ ὄπλα, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν τῶν γραμμάτων. Καλαβροὶ ἦσαν οἱ Πάπαι Ζώσιμος, Ἀγάθων, Στέφανος Γ', Ζαχαρίας, Λέων Β', Ἰωάννης ΣΤ', Ζ' καὶ ΙΗ', μετὰ δὲ τούτων καὶ ὁ δεῖλαιος ἐκεῖνος Φιλάγαθος, ὅστις ὡς ἀντίπαπας ἀπεκηρύχθη καὶ ἀπεσχορακίσθη. Καλαβροὶ δὲ καὶ οἱ ἅγιοι Κύριλλος, Μάρκος καὶ Εὐσέβιος Ῥηγίου, Τελεσφόρος, Ἀνθηρὸς, Διονύσιος, Λουκιανὸς Μαυραίων καὶ ὁ ὅσιος Λέων Ἰεράκης. Ἐκ δὲ τῆς τάξεως τῶν ἡγουμένων παρέδωκαν ὄνομα σεπτὸν εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ Ἰερώνυμος Σερσάλης, τὸ βενεδικτιανὸν σχῆμα μετενδυθεὶς καὶ ἀναγορευθεὶς Μέγας Ἀββᾶς Μοντεκαζίνου ὁ Νεκτᾶριος, Ἀββᾶς τῆς μονῆς Νικολάου τῶν Κασούλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἁγίου Φαντίνου Λουκᾶς ἐκ Ταυριανῆς ὁ περιβόητος Νεῖλος καὶ ὁ μαθητὴς του Βαρθολομαῖος, χτίτορες τῆς Γροταφερράτας ὁ Κυπριανὸς, Ἀββᾶς τῆς Μονῆς Νικολάου τοῦ Καλαμίτζη ὁ ἅγιος Θωμᾶς τῆς Τυρρέτης ὁ ἅγιος Λουκᾶς Γ', Ἀββᾶς τῆς ἐν Μεσσήνῃ μονῆς τοῦ Σωτῆρος ὁ Ἰωάννης Τερεστῆς, Σικελὸς ὁ ἐκ Καρυδᾶ Νίκανδρος ὁ Ἀντώνιος, Ἀββᾶς ἐξ ἁγίας Κυριακῆς ὁ Νικόδημος ἐκ Ψυχροῦ.

ὁ Ἱερωδῶνιος καὶ ἄλλοι. Τέλος διεκρίθησαν ὡς ἅπλοὶ μοναχοί, ἡ ἐκέκτηντο τὴν ὁσιότητα ὁ Ἰωάννης, ὁ ἐπιστήθιος τοῦ ἁγίου Νείλου, ὁ Βασίλειος Σκαμαρδῆς (εἰς χρόνον μεταγενέστερον), ὁ ἐκ Ῥηγίου Πέτρος ὁ Σπανός, ὁ καὶ Ἀββᾶς εἴτα προχειρισθεὶς Γροτταφεβῆρας, ὁ Λαυρέντιος, ὁ Ἀντώνιος καὶ Θεόδωρος ἐκ Πεντεδακτύλου, ὁ ἐξ Ἀγίας Χριστίνης Ἰωάννης ὁ Αὐγήμερης, ὁ ἐκ Σεμινάρας Ἰωάννης Μανδούκης, ὁ ἐκ Ῥηγίου Βικέντιος Κομητὸς, ὁ ἐκ Κασσάνου Ἡλίας Κυρζώσιμος, ὁ Κυριακὸς Μολώχης, ὁ Χρυσόστομος Ἀρπεδόνης, ὁ Εὐτύχιος Πηγάδης καὶ ἄλλοι πολλοί, τοὺς ὁποίους, συντομίας χάριν, παρασιωπῶμεν. Ἀπαντες οὗτοι, μεθ' ὧν καὶ γυναῖκες πεφημισμένοι, καὶ τινες παρθένοι, Ἕλληνες τὴν γλῶσσαν, τὴν παιδείαν, τὴν εὐλάβειαν, εἰ καὶ τὴν πατρίδα Ἴταλοὶ, ἅπαντες, πλὴν τῶν Παπῶν, προήγαγον τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱερομάθειαν εἰς ὑψηλὴν περιωπὴν. Εἰς σχέσιν δὲ πνευματικὴν μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι διδασκάλων συνεχῶς διατελέσαντες, ἡγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῶν ἡμετέρων δογμάτων μετὰ τὸν ζήλον καὶ τὴν παρρησίαν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἐπέλιπον ἐνίοτε, ὑπὸ φιλοδοξίας ἢ φιλαργυρίας παρασυρέντες, οἱ αὐτόχρημα ὁμογενεῖς (α).

Ἀναφέροντες τὴν μνήμην τῶν ὁσίων ἢ πεπαιδευμένων τούτων ἀνδρῶν, ὧν τινες ἀφῆκαν ἀξιολόγους συγγραφὰς εἰς τὴν γλῶσσαν μας συντεθειμένας, ὁ δὲν ἀναγκαζόμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἐκ συμπεράσματος, ὅτι τὰ ἐν Καλαβρία βασιλειανὰ κοινόβια, τοῦλάχιστον τὰ διασημότερα, ἐμπεριεῖχον σχολεῖα καὶ παιδευτήρια, ὅπου οἱ ἐνδiciaτῶμενοι μοναχοί, καὶ

(α) Τὰ ἥθη, τὴν χρηστότητα, τὴν ὄντως εὐαγγελικὴν αὐταπαρνησίαν τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ βασιλειανοῦ πληρώματος δικαιοῦσιν ἐκ συμφώνου σύμπαντες τῆς Ἰταλίας οἱ ἱστορικοί. « Si videro i monasterj moltiplicarsi, e staricchie fino all' eccesso, λέγει ὁ Di Meo (an. 90i); ma eccetto i Basiliani, tutti gli altri furon tenuti da Monaci, quasi tutti attaccati al solo interesse, e a' piaceri. »

ὅσοι ἄλλοι φιλομαθεῖς τῶν περιχώρων, ἐδιδάσκοντε τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας τὴν διὰλεκτον, τὴν θεολογίαν, τὴν ἐρμηνευτικὴν, τὰ ἐγκύκλια μαθήματα; Ἡ ὑπόθεσις δεῖται καὶ ἰδιαιτέρας ἐνταυτῷ προσοχῆς, καὶ πραγματικῆς, εἰ δυνατόν, ἀπαδείξαι. διότι ἂν οὕτως εἶχεν, ὥς διὰ πάντα λόγον δικαιοῦμεθα νὰ εἰκάσωμεν, πᾶς ἕκαστος καταναεῖ ἐκ τοῦ προχείρου τὸ ἔνταυτον καὶ ἀποτελεσματικὸν τοῦ ὑπὲρ Ἑλλάδος προσηλυτισμοῦ, ὅταν εἰς τὰ προσεκτεθέντα ὄργανα τῆς διαδόσεως, τὴν κυβέρνησιν, δηλαδὴ, τὸν ἀμβώνα, τὴν μοναστικὴν στρατολογίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν νομοθεσίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατήχησιν, προσθέσῃ τὸ πάντων ἰσως διαδοτικώτερον, τὸ σχολεῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Μεταβαίνομεν εἰς τὴν τετάρτην καὶ τὴν κρισιμωτέραν τῶν ἱστορικῶν περιόδων τῆς μελέτης μας, αὐτὴν, ἥτις ἀρχεται ἀπὸ τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Φωκά, καὶ ἐκτείνεται ἕως τῆς ἐπὶ Ῥογερίου τοῦ Β'. ὀριστικῆς ἐξασφαλίσεως τῆς Νορμανδικῆς κυριαρχίας.

Ἡ ἀμπελλα καὶ σπουδαιότατα σημεῖα, ἐκ τῆς ἐπόψεως ἀναδιδόμενα τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διατρεχάντων, μᾶς προμηνύουσιν ἐγγυτέτην τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας, ἥτις ἐνδόξιμον ἐγένετο εἰς τὰς ἐρεῦνας μας. Ἐμφυχούμενοι λοιπὸν ἐκ τινος ἐνδომόχου παρακλύσεως διπλασιάζομεν τὸν ζῆλον τῆς ἰχνηλασίας, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ, ὅτι ὅσα προχωροῦμεν εἰς τοῦ βυζαντινοῦ δράματος τὴν καταστροφὴν, τοσοῦτω καθαρώτερον θέλομεν διοπτρεύσει ἐν τῇ συμπλκῇ τῶν συμβάντων τὸν ἄρον, πρὸς ὃν τὰ βλέμματά μας πρὸ πολλοῦ ἐναποτενίζονται.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν προηγουμένων δύο περίπτου ἐκα-

τονταετηρίδων ἡ ἱστορία διανύει τὴν πορείαν τῆς μὲ κινήματα τοσοῦτον ἑκτακτα, ἀβέβαια, σχεδὸν παραλογα· τὰ γεγονότα, πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης, ὡς ὑπὸ τινος ὑποχθονίου ἡφαιστείου ἐξερευγόμενα, ἐπιβατεύονται καὶ συγκρούονται πρὸς ἀλλήλα μὲ τοσαύτην βίαν, ἡ δὲ θεελλώδης τοῦ μεσαιῶνος νύξ ἐπικρατεῖ τοσοῦτον ἔτι ζοφερά, ὥστε ματαίως ἐπιχειρεῖς νὰ διακρίνης τὸν ἐκ Προνοίας λόγον ἐν μέσῳ τοῦ χάους, νὰ ἀναγάγῃς τῶν φαινομένων τὸν συρφετὸν εἰς ἱστοριομακίαν εὐταξίαν, εἰς τινὰ φιλόσοφον αἰτιολόγησιν.

Ἀπὸ μεσαύτης Ι'. ἑκατονταετηρίδος ἡ λύσσα τῆς καταγίδος ἀρχεται βαθμηδὸν νὰ κατευνάζηται, καί τι φῶς ἀμυδρὸν νὰ διαφύσκη τῇ δε καίσει εἰς τὰ πέρατα τοῦ ὀρίζοντος. Ναι μὲν ὁ θορυβώδης καὶ ἄλογος ὄχλος τῶν συμβάντων ἐξακολουθεῖ τὴν αὐτὴν σύγκρουσιν, καθάπερ θάλασσα ὑπὸ ἀνεμοζάλης καταταραχθεῖσα, τὸν σάλον διατηρεῖ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς εὐδίας· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀναβρασμοῦ ἐκείνου ἤδη ἀνέρχονται, ἤδη ἐκδράσσονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τοὶ ἀμωρφεῖς εἰσέτι, τὰ στοιχεῖα, ὅσα μέλλουσι νὰ συγκρατήσασιν παρὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν οἰκοδόμημα· ἤδη τὸ οὐράνιον τῆς ἐπαγγελίας τόξαν παρουσιάζεται ἡμφανὲς ἐπὶ τῆς ἱερᾶς κιβωτοῦ, πρόδρομος εἰρήνης, οἰωνὸς ἀναστοιχειώσεως.

Αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς ἡοῦς ἐφανερώθησαν ἐπὶ τοῦ στερεώματος τῆς Ἰταλίας.

Ἡ Ἰταλία, ἐκ τοῦ πολυχρονίου ληθάργου ἀνανήφουσα, καὶ τὰς ἰδίαις αὐτῆς αἰσθήσεις ἀνακαλοῦσα, ὑπήκουε τότε εἰς δύο μεγάλους καὶ κυριωτέρους πόθους, εἰς δύο κόμματα ἐπικρατέστερα.

Τὸ μὲν, ἀντιπολιτευόμενον τὸν ἐγγώριον ἐκκλησιαστικὸν δεσποτισμὸν, ἔρρεπε πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ὑπάτης κοσμικῆς ἐξουσίας, ἐκπροσωπούμενης τότε ὑπὸ τοῦ δυτικῷ αὐτοκράτορος, τοῦ καὶ ἡγεμόνος Γερμανίας· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὗτος ἤθελε νὰ καθυποτάξῃ εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ τὸν

ἀφηνιάζοντα παπισμὸν, νὰ ἀποσκορακίσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λογγοβάρδων, καὶ, εἰς τὸ θριαμβικὸν ἄρμα τοῦ ζεύξας τὸ σῶμα τῶν ἰθαγενῶν τιμαριούχων, νὰ κηρυχθῇ μονάρχης Ἰταλίας ἀπεριόριστος.

Τὸ δέ, προσφύεστερον εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν αὐτοχθόνων, καὶ ἄλλην ἀρχὴν ἐν Ἰταλίᾳ βιώσιμον μὴ βλέπον, πλὴν τῆς τοῦ Πάπα (ὅστις συνεδύαζεν ἤδη τὰ σκήπτρα τοῦ Ῥηγὸς πρὸς τὰς κλεῖδας τοῦ παραδείσου), τὸν Πάπαν ὁμολόγει κύριον, τὸν δὲ δυτικὸν αὐτοκράτορα ἀπεδοκίμαζε τοσοῦτον, ὅσον ἐμίσει καὶ τὴν ξενοκρατίαν τοῦ ἀνατολικοῦ. Οἱ προὔχοντες τῶν αὐτονόμων πόλεων, οἱ πλεῖστοι τῶν ἐγγχωρίων ἡγεμονίσκων, ἐν οἷς καὶ τινες Λογγοβάρδοι, ἐπαπειλούμενοι ἐνθεν μὲν εἰς τὴν κεκτημένην ἐλευθερίαν ὑπὸ τοῦ ἐπιφόδου Γερμανοῦ, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰ δόγματα τῆς πατρίου ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ σχισματικοῦ Γραικοῦ, ἀνέθηκαν τὴν σωτηρίαν τῶν παρόντων καὶ τὰς ἐλπίδας αἰσιωτέρου μέλλοντος ὑπὸ τὴν ἱεράν σκιάν τοῦ Οὐατικανοῦ.

Ἐνῷ ὁ πρῶν κυκεὼν, μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον, ὥς λέγομεν, ἀπλοποιούμενος, εἰς δύο μόνα στρατόπεδα ἐδιχοτομεῖτο, σπέρματα τρίτου τινὸς κόμματος ὑποδεεστέρου ἀνεφύοντο ὑπὸ τὴν ποδοχρυστίαν τῶν δύο ἀνταγωνιστῶν.

Τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, ὁ πυρετώδης οὗτος τοῦ αἰῶνός μας ὀργασμὸς, ἐπέπρωτο μακρὸν ἔτι χρόνον νὰ διαμείνῃ ἀσυμφανὲς καὶ περιτετυλιγμένον εἰς τὰς σπεῖρας τῆς ἐγχωρίου δημοτικῆς ἐλευθερίας. Ἔθνος καὶ πόλις, ἐνιαχοῦ δὲ ἔθνος καὶ κώμη, ἡ πολίχνιον, ἦσαν λέξεις ταυτοσήμαντοι. Ἀλλ' εἰ καὶ ἄμοιροι εἰσέτι τῆς συνειδήσεως ἐθνικοῦ καταρτισμοῦ, εἰ καὶ στερούμενοι τῆς συναισθήσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων, οἱ Ἰταλικοὶ δῆμοι, μάλιστα οἱ τῶν χωρῶν, ὅπου ἡ στιβαρὰ τῆς ξενοκρατίας χεὶρ ἀπέβαινεν ὕβρις ὑπέραντλος, ἤρχοντο δυσανασχετοῦντες ὑπὸ τὸν ζυγόν, ἤρχοντο μεμψιμοιροῦντες, τονθορύζοντες, καὶ πῶς ἐπιποθοῦντες τὴν

ἀνεξαρτησίαν, ἥς ἀπέλαυον πρὸ πολλοῦ οἱ αὐτονομούμενοι ἀδελφοί. Οἱ ἀναρροί οὗτοι πόθοι, (πρῶτα συμπτώματα τῆς ἐξαγοράσεως αὐτῆς τῶν ἰταλικῶν δῆμων, ἥτις συμπληροῦται μετὰ παρέλευσιν μιᾶς καὶ ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδας, καὶ σημειοὶ τὰ ἐγκαίνια τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ,) διατυπώνονται τότε εἰς τὴν ἐκζήτησιν ἑνὸς τινος αὐθέντου, ἀδιάφορον μὲν τίνος τὸ γένος, ἀλλ' ἀρχούντως ἰσχυροῦ, ὥστε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Ἰταλίαν ἐκ τῆς πολυαρχίας τῶν τυραννίσκων, ἐκ τῆς λώβης τῶν τιμαριωτῶν, ἐκ τοῦ θεοκρατικοῦ δεσποτισμοῦ, ἐκ τοῦ ἐφιάλτου ἐκείνου τῆς γερμανικῆς κυριαρχίας. Τὰ σκιρτήματα τοῦ τρίτου τούτου κόμματος, ἐὰν ἀληθῶς κόμμα δύναται νὰ ὀνομάσθῃ, συναισθάνεσαι καθαρῶτα εἰς τὴν παλμωδότην τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τοῦ Α' καὶ τοῦ Β' τῶν Ὁθωνῶν.

Ἡ κρίσις αὕτη τῶν ἰταλικῶν ἐμελλε κατ' ἀνάγκην νὰ ἐπενεργήσῃ δραστηρίως ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς Αὐλῆς. Εἰ καὶ λίαν ἀσχολούμενοι εἰς πολέμους κατὰ Σκυθῶν καὶ Σαρακηνῶν, ἐγίνωσκον ὅμως οἱ αὐτοκράτορες Κωνσταντινουπόλεως ὅτι, τῶν ἰταλικῶν Θεμάτων ἅπαξ ἀπολεσθέντων, ἡ βυζαντινὴ ἰσχὺς κατέρρεεν ἐν ἀκαρεῖ εἰς παρακμὴν.

Διὰ τοῦτο, δύο ἐκτοτε γινώμει ἐναντία ἀναφαίνονται εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰς τὰ συμβούλια τῶν στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου. — Οἱ μὲν φρονοῦσιν ὅτι θέλουσι διατηρηθῇ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ κτήματα κάλλιον διὰ τῆς διπλωματικῆς διαλλαγῆς, διὰ τῆς συνετῆς συγκαταβάσεως, ἢ διὰ τῶν ὅπλων καὶ δι' ἀντιστάσεως· οἱ δὲ προτιμῶσι τὸν πόλεμον κατὰ τε Γερμανῶν καὶ Λογγοβάρδων, καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον τῆς Ἰταλίας κατάκτησιν ἀποβλέποντες, στηρίζουσι τὰς προσδοχίας τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὴν εὐνοίαν τῶν χύδην λαῶν τῆς χερσονήσου, οἵτινες ἐπικαλοῦνται τὴν ἐπικουρίαν ἑνὸς τινος λυτρωτοῦ. —

Ἡ διχοτομία αὕτη διακρίνεται ἐπαισθητῶς εἰς τὰς ἀνωμολίας, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ Νικηφόρου

Φωκά, καὶ εἰς τὰ αἵτια, ἅπερ ἐπιταχύνουσι τὴν περὶ αὐτοῦ...
Καὶ τῷ ὄντι·

Τῶν ἐναντίων φρονημάτων οἱ ἰσχυρισμοὶ ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὸ φανερόν, καθ' ἣν στιγμήν εἰς τὴν βασιλικὴν περιωπὴν ἐκτίσθη ὁ μέγας οὗτος τὸν νοῦν καὶ πολὺς τὴν στρατηγικὴν ἐκείνου ἀπόγονος περικλεῶν προπατέρων. Ὁ Νικηφόρος Φωκάς, καὶ ὡς πολίτης ἐναρετώτατος, καὶ ὡς στρατάρχης τὸ καύχημα τοῦ αἰῶνάς του, καὶ ὡς Ἕλληνα, ἀρχοῦντως εἰς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα πεπαιδευμένος, καὶ ὡς χριστιανός, τέκνον εὐλαβέστατον τῆς ἡμετέρας ὀρθοδοξίας, ὁ ἑξαρχος οὗτος ἀνὴρ, λέγω, ἀνέβη τὸν θρόνον τοῦ Ῥωμανοῦ, προτεθειμένος τὴν μὲν ἐσωτερικὴν τῆς βυζαντινῆς πολιτείας κατάστασιν κατὰ κράτος νὰ ἀνασκευάσῃ, καὶ ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον νὰ τακτοποιήσῃ, τὰ δὲ ὅρια τῆς ἐξωτερικῆς ἐξουσίας νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπέκεινα τῆς Καλαβρίας, καὶ μέχρι τῆς Ῥώμης αὐτῆς, εἰ δυνατόν. Θρασὺς ὁ πόθος του, ἀπότομον ὑπεκρύπτετο τὸ τόλμημά του· ἀλλ' εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐσφράγα μετενεύσασαρχωμένον τὸ πνεῦμα Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, εἰς δὲ τὴν λάμψιν τῆς ῥομφαίας του εἶχον ἀστραπηδὸν ἐπαναλάμψει οἱ θρίαμβοι τοῦ Θεοδοσίου, τὰ τρέπαια τοῦ Ἡρακλείου, τὰ κλέη τοῦ αἰῶνος, ὅτε ἡ Κωνσταντινούπολις κατεκράτησε τῆς αἰαντῆς βερβαρότητος. Μὲ τοιαύτην ἐνδόμυχον ἀπέφασιν ἐπελάβετο τῆς ἀρχῆς, ὑπὸ τὸ πρῶτον κηδεμόνος τῶν δύο ὀρφανῶν βασιλοπαίδων, ὁ ἐνδοξώτερος τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἱ. ἔχοντα τετηρίδος, καὶ εἰς τῶν θαρράλευτέρων τοῦ κόσμου μεταρρυθμιστῶν. Τὰ δὲ προκαταρκτικὰ τῆς βασιλείας του ἐπιχειρήματα προσημαίνουσιν εὐκρινῶς εἰς τὰ χρονικά τὸν σκοπόν, ὅπου ἡ μεγαλοφυΐα του ἐναπέβλεψε, καὶ τὴν ὑπεραχὴν, εἰς ἣν ἀπεπειράθη νὰ ἐπαναστρέψῃ τὸν ἐλληνικὸν χριστιανισμόν, τὸ πελώριον ἐκεῖνο τῆς πραγματικῆς ἀρχῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ φοβεράν τῆς εὐθύνης φορτίον μόνος αὐτός· μονώτατος ἐπὶ τῶν ὤμων του ἀναλαβών. Καὶ πρῶτον

μὲν (σημειωδέστατον εἰς τὰς ἐρεῦνας μᾶς), προηρημένος νὰ προαγάγῃ τὴν ἐξελληνισμὸν τῶν ἰταλικῶν κτημάτων ὡς οὕτως πρότερον, καὶ ἀνυπερβότον ἤδη κρίνας τὸ ἔργον τοῦτο ἐν προνοίᾳ τῶν μεγάλων του βουλευμάτων, διέταξεν ἐκ προοιμίων τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ὑδροβντος νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του, νὰ συναργήσῃ δὲ παροφεινὴ ὅπως ἡ γλῶσσα τῆς ἡμετέρας Ὁρθοδοξίας ἐφαρμολῇ ἀντὶ τῆς λατινῆς, καὶ διαδοθῇ εἰς τὰς λοιπὰς τῆς μεσημερινῆς χερσονήσου Ἐκκλησίας, ὅπου δὲν ἐρρίζοβόλησεν ἀρκούντως ὁ ἐλληνισμός. Τοῦτο δὲ τὸ κατεπεῖγον θεσπίσας, συνεπλήρωσεν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁπλοὺν καὶ ὡς στρατάρχης ἐπὶ Ῥωμανοῦ εἶχε παραδόντως ἀναμορφώσει· ἔθηκεν ἐπὶ θεμελίῳ κακῶν τὰ τῆς ἐπικρατείας οἰκονομικά, πολλὰς μὲν περιστείλας ἀρχοντικὰς καταχρήσεις, ὀνόματα δὲ ἀξιοματικῶν διωροληπτῶν ἢ προδοτῶν ἐκ τοῦ καταλόγου μετὰ παρρησίας ἀφελῶν, μηδὲ φεισθεὶς τῶν θεαματικῶν τοῦ δήμου διάσκεδάσεων, ἐφ' ὧν ἐπέβλεπε φόρους νέους, καὶ τέλη προσαυρισμένα εἰς ἀπλυσμόν τῆς βασιλευσούσης, καὶ εἰς ὀχύρωσιν τῶν ἀνακτόρων του. Ἐπὶ τέλους προήγαγεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ὑπεκόου, καὶ ἐδοκίμασε νὰ καθιερώσῃ εἰς τοὺς ἀκκλησιαστικούς κανόνας μίαν ἀρχὴν, ἥτις, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἦρκει αὐτὴ καὶ μόνη γὰ ἀπαθανάτισιν τὴν μνήμην του εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς ἀναγεννήσεως. Ἐψήφισεν ὅτι ἔχετε καὶ εἰς τὸ ἕξος ὅστις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἀποβιώσῃ ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως κατὰ βαρβάρων μαχόμενος, αὐτὰς δὲν θὰ ὑπέπιπτεν εἰς τὰ πατροπαράδοτα καὶ αὐνήθη ἐκκλησιαστικά ἐπιτίμια, ὡς ἀποπειραθεὶς νὰ φονεύσῃ, ἢ καὶ φονεύσας ἐπὶ τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ θὰ ἐλαγίζετο μάρτυς αξιοσέβαστος, καὶ ὡς τοιοῦτος θὰ κατετάσαστο μετὰ δικαίων ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς.

Εἰς τὴν κατάρθρωσιν τοῦ σκοποῦ του δύο ἐναντίους ἰσχυ-

ροὺς ἀπῆντα κατὰ δυστυχίαν ὁ Νικηφόρος· τὴν ἀδελτηρίαν τῶν ὑπηκόων του, καὶ τὴν ἀκάματον τοῦ Ὁθωνος Α΄. ἀντιπείθουσιν εἰς τὴν κατάσχεσιν ὀλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ἐνῶ οἱ ὄχλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τῶν πρωτοστατῶν τοῦ παλαιῷ συστήματος, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων τῆς ἀμεταβλησίας ἐρεθιζόμενοι, συρίζουσι, χλευάζουσι, μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν καὶ λιθοβολοῦσιν αὐτὸν καθ' ὁδὸν ὡς νεωτεριστὴν δῆθεν καὶ τυραννόφρονα, ὁ Ὁθων συνάπτει συμμαχίαν μετὰ τῶν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ Λογγοβάρδων, ὑποβάλλει καὶ Πάπαν καὶ Ῥώμην καὶ Ῥωμαίους εἰς τὴν βίαν τῶν γερμανικῶν λογγῶν, παρασκευάζει στρατὸν πολυάριθμον εἰς τὰ μεθόρια τῶν βυζαντινῶν θεμάτων, καὶ ἐν τούτοις ἀποστέλλει πρεσβευτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν πολυθρύλλητον ἐκεῖνα ἐπίσκοπον Κρεμῶνης Λιουτπράνδον, ὅπως ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλίας καὶ εὐνοϊκῆς διαθέσεως ζητήσῃ παρὰ τοῦ Νικηφόρου τὴν παράδοσιν Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας, λόγῳ προικὸς τῆς βασιλόπαιδος Θεοφανοῦς, συζευχθησομένης εἰς γάμον μετὰ τοῦ ἰδίου τοῦ υἱοῦ, Ὁθωνος τοῦ Β΄, τοῦ καὶ ἐπιδόξου διαδόχου του.

Αἱ ἀγενεῖς ὕβρεις τοῦ βυζαντινοῦ συρφετοῦ, καὶ ἡ αὐθάδεια τοῦ πρέσβεως τῶν Ὁθῶνων δὲν ἐκπτοοῦσι καθόλου τὸν ἀτρόμητον Νικηφόρον. Εἰς μέλλουσαν μὲν τῆς βασιλείας ἀσφάλειαν οἰκοδομεῖ ἀπόρθητον πύργον, ἱκανὸν νὰ προφυλάξῃ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους του ἀπὸ πάσης ὀχλαγωγίας, τὸν δὲ ἀθυρόστομον Λιουτπράνδον, ὅστις ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὡς κατάσκοπος ἐνταυτῷ, καὶ ὡς συρραφεὺς ἀντιπαρατετυτικῶν σκευωριῶν, πρῶτον μὲν εἰς ἀπώτατον οἶκον κατεκράτησεν ὅλως μεμονωμένον, εἴτα δὲ ἀπρακτὸν μετέπειψε πρὸς τὸν δεσπότην του. Ἡ ἀποτυχία τῆς διαπρεσβείσεως αὐτῆς οὐδὲν τι ἄλλο ἐσήμαινε παρὰ τῷ Ὁθωνι, ἢ τὴν ἀπώλειαν πάσης οἰασοῦν ἐλπίδος τοῦ ἀπολακτίσαι φιλικῶ τῷ τρόπῳ τοὺς Γραικοὺς ἐκ τῆς Ἀπουλίας, καὶ γενέσθαι κύριος τῆς χώρας αὐτῆς ἀναιμωτέ. Ὁθεν ἠναγκασμένος, πρὸς κατ-

ὀρθωσιν τῆς ἐπιθυμίας του, νὰ προβῇ καὶ εἰς ἐπίδειξιν μέσων, μᾶλλον τῶν προτέρων ἀποτελεσματικῶν, εἰσβάλλει τῷ 968 εἰς Ἀπουλίαν, ὅπου, οὐχὶ διὰ στωμυλήθρων ἀπεσταλμένων, ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιλέκτων ταγμάτων ἐξαιτεῖται καὶ ἐκ δευτέρου τὴν χεῖρα τῆς Θεοφανοῦς διὰ τὸ τέκνον του, «καὶ ὡς προῖκα πρὸς ταύτην ἐπιτακτικῶς προεπιβάλλει τὰ βυζαντινὰ τῆς Ἰταλίας θέματα. Οἱ Ἕλληνες ἐπὶ ταιαύτῃ ἀπροσδοκῆτῳ ἐπιθέσει εὐρέθησαν ἀπαρασχεύαστοι. Ὁ Ὀθων παρεβίαζε τὰ ὅρια τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, παρέβαινε τὰς συνθήκας, ἐκαχοποεῖ τὴν χώραν καὶ τοὺς κατοίκους, χωρὶς οὐδενὸς προηγουμένου πολεμικοῦ κηρύγματος, εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐν κατχοστάσει εἰρήνης, καὶ ἐφέρετο ληστρικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοποτηρητάς. Πρὸς τὴν παρανομίαν ταύτην νομίζει ὁ στρατάρχης τοῦ Νικηφόρου, ὁ ἐν Βάρει διαμένων μετὰ τινος γραικικῆς φρουρᾶς, ὅτι δικαιούται ν' ἀντιθέσῃ ἕτερον εἶδος παρανομίας ἀμυντικῆς. Προσποιούμενος λοιπὸν τὸν φίλον, καὶ διαδεικνύμενος τὸν ἐμβρόντητον ἐπὶ τῇ πάντως ἀκαίρῳ καὶ ἀδικαιολογήτῳ ἐκείνῃ τῶν Γερμανῶν εἰσβολῇ, διαμηνύει τῷ Ὀθωνι, ὅτι, χάριν τῆς συγκαταβάσεως τοῦ ἰδίου του κυρίου, πᾶσα διχονοίας ἀφορμὴ ἐξέλιπεν ὅτι ἡ προταθεῖσα ἐπιγαμία οὐ μόνον ἦλθεν εἰς αἰσιον πέρας, καὶ κατ' εὐχὴν ἄμφω τῶν μερῶν, ἀλλ' ἤδη προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα καὶ στολίσκος χελαυδίων, κομιστῆς τῆς βασιλόπαιδος Θεοφανοῦς μετὰ μεγάλης καὶ ἀνταξίας συνοδίας. «Ἀπόστειλον λοιπὸν, προσέλεγεν ὁ φρούραρχος Βάρεως, ἀπόστειλον ὅσον τάχος, ἐνδοξότατε αὐτοκράτωρ, τὴν καταάλληλον προπομπὴν εἰς παραδοχὴν τῆς πορφυρογεννήτου ταύτης, καὶ μὴ φεισθῆς παλυτελείας ἢ δαπάνης πρὸς ὑποδεξίωσιν τῆς εὐγενεστερας τῶν παρθένων, ἣν ὁ παντοδύναμος διεφύλαττεν εἰς διάδοσιν τῆς γενεᾶς σου ! »

Πεισθεὶς ὁ Ὀθων ἐκ τῆς ἀγγελίας, ἀπέστειλεν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοφανοῦς μέρος ἐκλεκτὸν μετὰ τῶν διασημοτέρων

στρατηγῶν αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἐπιβουλὴ τῶν Γραικῶν ἀπέβη κατὰ προσδοκίαν. Ἐπιπεσόντες οὗτοι αἰφνης ἐπὶ τῶν Γερμανῶν ἐκ τῆς ἐνέδρας, ὅπου προελθίσαν, τοὺς μὲν τούτων παρέδωκαν ἐν στόματι μαχαίρας, τοὺς δὲ ῥινοτμήτους καὶ δεσμίους ἀπέστειλον δίκην ἡττηθέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν οἷς καὶ ἀνωτέρους ἀξιώματιχοὺς, καὶ αὐτοὺς τοὺς παρανυμφίους.

Λυσσώδης, ἀγρία, ἀκατάσχετος ἐξεβράχη τοῦ Ὁθωνοῦ ἡ ἀγανάκτησις ἐπὶ τοιαύτῃ προδοσίᾳ. Μένει πνέων κατὰ Γραικῶν, ἐκστράτευει αὐθημερὸν μετὰ τῶν δοκιμωτέρων τοῦ στρατηγῶν, τοῦ Γουντάριου καὶ τοῦ Σιγηφρήδου πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ὁ ἐχθρὸς ἐστρατοπέδευε, παρὰ τὸ Βονίνο· ἐφόρμα ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τῶν ἡμετέρων, οἵτινες ἀπροσδοκῆτως καταλειφθέντες τρέπονται εἰς φυγὴν· ἡ δὲ πράξις ὑπῆρξε τοσοῦτον στιγμιαία, ὅσον καὶ ἡ νίκη ἐντελής. Σὺμπας ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἠφανίσθη ὑπὸ τὴν μαρινώδῃ τῶν Γερμανῶν ἐπίθεσιν. Χίλιοι πεντακόσιοι τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν θύματα εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Σουηβοῦ, ἐκ δὲ τῶν ζωγρηθέντων τὸ πλεῖστον μετεπέμφθησαν εἰς Βάριν ἡκρωτηριασμένοι τὴν ῥίνα, τὰ ὦτα ἢ τὰς χεῖρας. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ὁθων, ἀδυσώπητος ἔτι, διέρχεται τὴν Ἀπουλίαν ὅλην, κατασφάττων πάντα Γραικὸν χωρὶς διακρίσεως φύλου καὶ ἡλικίας· ἐξολοθρεῦει αὐτάνδρα πολίχνας, πυρπολεῖ ἀγροὺς, συνοικίας καὶ κωμοπόλεις κατὰ τὴν βανδαλικὴν ὁντως ἐπιδρομὴν τοῦ· ἔπειτα ἐξελαύνει καὶ ἀποδιώκει συσσωμους ἀποικίας ἑλληνικὰς, μετὴν ἀπόφασιν νὰ ἐξαλείψῃ οἷονδῆποτε ἔχνος βυζαντινὸν ἐξ Ἰταλίας, οὐδὲ κατευνάζεται εἰμὴ διαβαιωθείς, ὅτι ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς Ἀπουλίας πληθυσμοῦ, ἄλλοι ζῶντες δὲν ἀπέμενον, πλὴν ἱερέων πινῶν καὶ τῶν τούτων οἰκογενειῶν, ἐσχάτων λειψάνων τῆς γραικικῆς κυριαρχίας.

Οὕτω θηριωδῶς τελεσθέντος τοῦ ὀλοκαυτώματος, ὁ Ὁθων παρεσκευάζετο καὶ εἰς τῶν φρουρῶν τὴν πολιορκίαν, ὅπως κακείθεν ἀποσχυδαλίσῃ τοὺς Ἑλληνας, ὅτε παρὰ προσδο-

κίαν ἔφθασεν αὐτῷ ἢ εἶδῃσις τῆς σφαγιάσεως τοῦ ἀντιπάλου του καὶ αὐτοκράτορος Νικηφόρου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Παρασκωποῦντες ἢ ἀγνοοῦντες ἴσως τὰς αἰτίας τῆς μεγάλης ταύτης συμφορᾶς, οἱ ἡμέτεροι χρονογράφοι ἀποδίδουσι τοῦ Νικηφόρου τὸν θάνατον εἰς τινὰ μηχανοβράσιον, συστηθεῖσαν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θαλάμοιο ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισχῆ, στρατηγοῦ τε καὶ ἐξαδέλφου τοῦ Φωκᾶ, καὶ τῆς τούτου φαυλοβίου συζύγου, τῆς καὶ μητρὸς τῶν ὀρφανευθέντων δύο βασιλευπαίδων τοῦ Ρωμανοῦ. Ἄλλοι ἑσπέρτοι χρονογράφοι, αὐτοὶ οἵτινες μαρτυροῦσι καὶ τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ φύλου ἐν Ἀπουλίᾳ, καθὰ βαινόμεν ἐνταῦθα διηγούμενοι, ἅπαντες οὗτοι συνωδᾷ τὸν βίαιον θάνατον τοῦ Νικηφόρου καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Τσιμισχῆ ἀποδίδουσι εἰς τὴν ἐν Βυζαντίῳ ἐπαράτῃσιν τοῦ εἰρηνοφίλου κόμματος, καταπλαγέντος ἀπέναντι τῆς κινδυνευούσης καὶ ἐτοιμῶρόπου γραικικῆς ἐξουσίας εἰς Καλαβρίαν. Ἡ δὲ μαρτυρία τῶν ἰταλικῶν χρονικῶν συμφωνεῖ θαυμασίως πρὸς τὰ παρεπόμενα, μόνῃ μάλιστα ἐπεξηγεῖ τὴν πορείαν τῆς ἐπὶ ἐλθούσης πολιτικῆς μηχανοβολίας. Ἄμα ἀναλαβὼν ὁ Τσιμισχῆς τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως, ἔσπευσεν ὥς εἶχε τάχος νὰ μεταπέμψῃ εἰς Ἰταλίαν τὸν πρίγκηπα Πάνδολφον, ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρὰ τοῦ Νικηφόρου διακρατηθέντα, ἐπιτρέψας αὐτῷ τὴν ἐξιλέωσιν τοῦ Ὁθωνος, καὶ τὴν διαπραγμάτευσιν στερεᾶς τινος ἐν τῷ ἔξῃς εἰρηνικῆς συνθήκης· τοῦθ' ὅπερ καὶ πραγματικῶς ἐγένετο. Ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας συνετάχθη κατὰ τὸν ἐπισημότερον τρόπον, τοῦ εἰρηνμένου πρίγκηπος Καπύης μεσιτεύσαντος, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι ἡ πορφυρογέννητος Θεοφανῶς ἤθελεν ἀνυπερθέτως ἐντὸς τοῦ ἐπομένου ἔτους μεταβῆ εἰς Ἰταλίαν, καὶ παραδοθῇ σύζυγος πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Ὁθωνος. Ἄτιμος ἦτο βεβαίως ἡ συνθήκη καὶ πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Βυζαντίου τὰ μάλιστα ἐπιβλαβής, καθὰ παραδίδουσα τὰ θέματα

τῆς Ἰταλίας ἀνεπίστρεπται πρὸς τὴν ἀκόρεστον πλεονεξίαν τῶν Γερμανῶν, ἥτοι πρὸς τὴν τυραννίδα τῆς Οὐέλφικῆς μερίδος. Διὰ τοιαύτης πράξεως ἡ Ἑλλάς συνωμολογεῖ ἐνορκον παραίτησιν τῶν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου δικαιωμάτων τῆς, καὶ κατελίμπανεν ὅλως ἀβοηθήτους εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ σπουδαστάς τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, οἵτινες εἰς ταύτην ἤλπισαν, καὶ χάριν ταύτης ἐξετέθησαν εἰς τὴν ὀργὴν τῶν Ὀθωνίων. Ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον σκοπιμώτερον ὁ Τσιμισχῆς, καὶ τοι φιλότιμος καὶ γενναῖος, δὲν ἠδύνατο νὰ περιβληθῇ τὴν πορφύραν τοῦ Ῥωμανοῦ. Μετ' ὀλίγον ὁ Ὀθων ἀπεχώρει τῆς Ἀπουλίας, μικρὰν δ' ἔπειτα τῆς ἀποσκευασεώς του, τῇ 13 Ἀπριλίου τοῦ 972, ἡ Θεοφανῶ ἐστέφετο παρὰ τοῦ Πάπα σύζυγος τοῦ Ὀθωνος Β'. καὶ αὐτοκράτειρα.

Ὁ Τσιμισχῆς, χρισθεὶς ἤδη βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ συγγενοῦς του Νικηφόρου, ἀπέθηκε πάντα σκοπὸν, τείνοντα εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κατ' Ἰταλίαν, καὶ εἰς τὴν τῆς χώρας ταύτης ἐξελληνίσιν· τὴν δὲ πρόσοχὴν ἐστρεψε κατὰ προτίμησιν πρὸς τὴν Ἀσίαν, ὅπου προέβαινον μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον θρασυόμενοι οἱ Σαρακηνοί. Ἀλλ' εἰ καὶ ἦτο διατεθειμένος νὰ πολιτευθῇ εἰρηνικῶς ὅσον οἶόν τε μετὰ τοῦ Ὀθωνος, μάλιστα μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης, ἥτις ὑπέσχετο τὴν παράδοσιν τῶν Ἀπουλιτικῶν φρουριῶν, λόγῳ βασιλικῆς προικοδοτήσεως, οὐδ' εὐλογον ὅμως οὐδ' εὐκαιρον ἔκρινε καὶ αὐτὸς τὸ νὰ ὑπενδῶσῃ ἀκατανάγκαστος εἰς τὰς ἐπεικτικὰς ἐνστάσεις τοῦ Γερμανοῦ, δίδων ἄμεσον ἐκτέλεσιν εἰς τὸν περὶ προικὸς προσυμφωνηθέντα συμβιβασμόν. Διὸ κατ' ἀρχὰς μὲν μετεχειρίσθη ὅσας προφάσεις καὶ διαδύσεις καὶ περιπλοκὰς δύναται ἡ σοφισματώδης διπλωματία νὰ ἐπινοήσῃ πρὸς ἀποφυγὴν, ἡ πρὸς ἀναβολὴν καθήκοντος ἅπαξ συμπεφωνημένου· ὅτε δ' ἐξηντλήθη τῶν προφάσεων ἡ φορὰ, οὐδὲ ἀπέγαντι τοῦ τελευταίου καὶ ἀμεταδόλου ἔπους

τοῦ Ὀθωνος, ἀπέμεινεν ἄλλο τι, ἢ ἡ δεινὴ ἀνάγκη τοῦ προσ-
 δραμεῖν εἰς τὰ ὅπλα, ὁ Γοιμισχῆς, συμμαχίαν ἀθέμιτον συνά-
 ψας μετὰ τῶν Ἀράβων τῆς Σικελίας, εἰς τὴν ἐπικουρίαν τού-
 των ἐναπέθηκε τὴν ἀπόκρουσιν τῶν γερμανικῶν ἰσχυρισμῶν,
 καὶ τὴν ἀνυπόκριτον πλεον ἀπόφασίν του τοῦ νὰ διαφυλάξῃ
 ἀναπαλλοτρίωτα ἐν Ἰταλίᾳ τὰ κτήματα τῶν προκατόχων του.
 Ἡ κρίσις αὕτη τῆς πολιτείας του περὶ τὰς ἀναμέσον Δύσεως
 καὶ Ἀνατολῆς σχέσεις, ἐπὶ νῆγκεν ἀπειρα δεινοπαθήματα πρὸς
 τὴν ἀθλίαν Καλαβρίαν, ἥτις ἔκτοτε ἀπέβη πάλαιστρα τριῶν
 ἢ τεσσάρων δυναστῶν, ἀντιποιοιμένων τὴν κυριαρχίαν τῆς
 ὅλης χερσονήσου· εἶδε δὲ, πρὸς ἐπίμετρον συμφορᾶς, καὶ τοὺς
 θυσεῶεις Σαρακηνούς, ὑπὸ χριστιανῶν, φεῦ! χειραγωγούμε-
 νους εἰς τὴν Λάτσηδιαν, εἰς τὸν ἐμπρησμόν, εἰς τὴν σφαγὴν
 τῶν κατρίων τῆς. Ὁ θάνατος τοῦ Ὀθωνος Α΄. ἀφ' ἑνός, ἀφ'
 ἑτέρου δὲ τὰ ἐπ' ἅλληλα τῶν Ἀράβων βοηθήματα ἀνέβαλον
 τὴν ὀριστικὴν ἐκείνην τῶν δύο ἰσχυροτέρων ἀνταγωνιστῶν
 συμπλοκὴν, ὅθεν ἐμελλον νὰ μάθωσιν οἱ κάτοικοι τῆς Ἰτα-
 λίας τίς οὐρανόθεν πεπρωμένος ἦτο νὰ μονοκρατάρῃ ἐπὶ
 τῆς πατρίδος των. Ἀλλὰ τὰ προσκόμματα ταῦτα, παρὰ νὰ
 προκαλέσωσι τῶν δύο ἀντιζήλων τὴν βαθμιαίαν διαλλαγὴν,
 ἐξετράχυνον μέγιστα τὴν ἀμοιβαίαν ἐχθροπάθειαν, καὶ προε-
 μήθευσαν εἰς τὰ ἐναντία μέρη τὴν εὐκαιρίαν τοῦ παρασκευα-
 σθῆναι ἑκατέρωθεν διὰ μέσων συντονωτέρων εἰς τὴν ἀφευ-
 κτὸν λύσιν· τὴν δὲ λύσιν αὐτὴν ἠδύνατο ἡ ἐλαχίστη ἀφορμὴ
 νὰ ὑποκινήσῃ. Ὁ Γοιμισχῆς, αἰφνίς ὑπὸ τινος πελίτου καὶ
 ἐπιστηθίου του ἐπιβουλευθεὶς, παρελάμβανε τὸ ἐπίχειρον τῆς
 δολοφονήσεως τοῦ ἐξαδέλφου του· μονάρχαι δὲ συμβασιλεύ-
 οντες ἀνηγόρευοντο, μετὰ μακροχρόνιον κηδεμονίαν, οἱ δύο
 τοῦ Ρωμανοῦ υἱοί, ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος· ἐξ ὧν
 ὁ πρῶτος φιλοπόλεμος, τολμητίας καὶ ριψοκίνδυνος. Ἐ-
 πὶ τὴν ἐκτελεστικώτεράν τῆς μεταβολῆς ταύτης εἰς τὴν βασι-
 λειαν· Διὸς ἡμεῖς ἐν ταῖς ὁπίσθεν περὶ ταύτης ἐγγενέτο ἡ συμ-

βολή. Ὁ Ὀθων Β' καταβὰς τῷ 980 εἰς Ἰταλίαν μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, ἵνα κατέσχη τὴν Καλαβροσπουλίαν ἐν ὀνόματι τῆς συζύγου του, δυσεπίδατον ἔρχος ἀπήντησεν ἐνώπιόν του τὴν ἐκ δευτέρου συναφθεῖσαν ἐλληνοαραβικὴν συμμαχίαν. Μετὰ τινος ἀψιμαχίας, καθ' ἣς ἐξῆλθε νικητὴς, τέλας ἡ τύχη ἀπεκαλύφθη πρὸς αὐτὸν ἐναντία. Ὁ πολυδάπανος ἐκεῖνος στρατός του ἡττήθη κατακράτος παρὰ τὸν Κρατύλον ποταμόν· οἱ συνεπικούροί του Δογγοθάρδοι ἢ ἐφονεύθησαν ἢ ἐξωγρήθησαν· σύμπασα ἡ πολεμικὴ σκευὴ περιήλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του, αὐτὸς δ' ἐκεῖνος θά κατελαμβάνετο αἰχμάλωτος, ἂν εἰς ἀκτίον ἐπιβὰς διὰ τάχους, καὶ τὰ βεῖθρα διαπλεύσας τοῦ ποταμοῦ, δὲν ἐσώζετο ἡμίθανῃς εἰς Ῥοζάνον, Ἡ ἐντελής αὕτη νίκη τῶν Βυζαντινῶν σημειοῦται εἰς τὰ χρονικά ὡς ἐν τῶν κριτικωτέρων συμβάντων τοῦ αἰῶνος. Βολὴν καιρίαν εἰς τὸ στηθεὶς δέχεται χάριν αὐτῆς ἡ ἐν Ἰταλίᾳ δυναστεία τῶν Γερμανῶν, αἱ δὲ πόλεις τῆς χερσονήσου ἄφρακτοι πάλιν ὑπανοίγονται πρὸς τοὺς ἡμετέρους, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνδόξων τοῦ Βασισαρίου ἡμερῶν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου μέρους ζωηρόταται ἀναπτέρουνται αἱ πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐλπίδες τῶν Ἰθαγενῶν λαῶν.

Ὁ Βασίλειος δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀδρανῶν ἐκείνων μοναρχῶν, οἵτινες τὰ καλῶς κεκτημένα κατορθώματα ἐῷσιν ἀτελεσφόρητα καὶ ἀναποτέλεστα. Εὐφύεστατος τὸ ἦθος, ὅσον τε διακεκριμένος τὴν περίνοιαν καὶ στρατηγικὴς περὶ τὰ πολεμικὰ, ἄλλως τε δὲ ἐκ κατόχτης του μεμνημένος τῆς φιλοδοξίας αὐτοκρατορίας μυστήρια εἰς τὴν σχολὴν τοῦ πατρικοῦ του Φωκᾶ, εἶδεν ἐκ πρώτης ἀπόψεως εἶναι ἀγλαοὺς καρποὺς ὑπέσχετο νὰ βλαστήσῃ μετ' ὀλίγον πρὸς τὸ κράτος του· ἡ ἀνέλπιστος ἐκείνη καὶ ὀλοτελής ἐπιτυχία, ἣν ἐπαχολουθεῖτο ὑπὸ φρονίμου πολιτικῆς καὶ ὑπὸ δραστηριότητος. Εἶδε τὴν Ἰταλίαν ἀνασχιρτῶσαν ἐπὶ τῇ ὑποχωρήσει τῶν Γερμανῶν, ἰδίως δὲ τὸ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πρσσηρητημένον χόμ-

μα ἀναζωπυρωθέν, καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν αὐτὴν, ἥτις ἐτάραξε τὸν βυθὸν τοῦ πρώτου τῶν Ἰσχυρίων καὶ τοῦ ἀειμνήτου Νικηφόρου, λέγων τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ συγκαταστήσῃ τὴν δυτικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν ἀνατολικήν, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἀπόκτημα ἐκείνο πρὸς τοὺς διαδόχους τριῶν διὰ τῆς μεταμορτώσεως πάσης εἰ δυνατόν ῥίζης τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἰ Τί, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τούτου, μαρτυρεῖ ἡ σύγχρονος ἱστορία; Μαρτυρίαι σαφεῖς, μαρτυρίαι καταπειστικῶς ἐκπεφρασμέναι περὶ τούτου οὕτε πρὸς τοὺς χρονογράφους τῆς Ἰταλίας, οὔτε παρὰ τῆς ἡμετέρας ὑπάρχουσιν.

Ἀλλὰ, καὶ τοὶ σιγῶντων, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τῶν τότε χρονικῶν, τοσαῦτα καὶ τοιαύτης φύσεως γεγονότα ἀνακύπτουσιν ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς Ἰταλίας κατὰ τὰ προσήμια τῆς βασιλείας τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἀκριβέστερον δὲ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκ Καλαβρίας ἀποδίασιν τῶν Γερμανῶν, καὶ ἕως τῆς ὑπερισχύσεως τῆς Νορμανδικῆς δυναστείας, ὥστε ἐκόντες ἀκόντες ἐκ τῆς φουρᾶς τῶν γεγονότων αὐτῶν συνωθούμεθα εἰς τὴν πεποιθήσιν, ὅτι βεβαίως ὁ τοιοῦτος τοῦ Βασίλειου σκοπὸς μετέβη ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἐνδομύχων ἀπλῶς εὐχῶν εἰς τὸ στάδιον τῆς πραγματικῆς ἐκτελέσεως.

Ἰ Τί δὲ πρῶτον, τί ὅσπερ ἐκ τοῦ κοινῶντος τῶν συμβάντων ἀκρίβειαν νὰ ἐπακαμνήσωμεν εἰς ἐπίκρυψιν τῆς πεποιθήσεώς μας;

Μαρτυρούμεν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν κατὰστροφὴν τῶν Γερμανῶν, οἱ Ἕλληνες, διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου, ἐπανέκτησαν ἀνάμειπτεν πάσας τὰς πόλεις τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας, μὴ ἐξήρημένης τῆς Σαρρακῆς, οἱ πόλεις τῆς ὁποίας ἐνθουσιώδως τοὺς λυτρωτὰς ὑπεδέξαντο. Ὁ ἐν Ρώμῃ μετὰ τινῶν ἐβδομάδων παρέλθουσιν συμβὰς θάνατος τοῦ Ὁθωνος Β', θάνατος, οἱ μὲν λέγουσι, προελθὼν ἐξ ἀποδυσπετησεως καὶ βαρυθυμίας, οἱ δὲ ὑπὸ δηλητηρίου, διηυκόλυνε τὰ μάλιστα τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπανακτήσεως.

Ἱστορικὸν ὡσαύτως εἶναι, ὅτι τοσοῦτον ἐπεκτάθη καὶ ἰσχυροποιήθη ἡ βυζαντινὴ κυριαρχία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ προσκυνήσωσι, καὶ τὴν ὑπάτην τοῦ βασιλείου ἡγεμονίαν νὰ ὁμολογήσωσιν αὐτοὶ οἱ πρότερον τῷ Ὄθωνι συνταχθέντες, καὶ μετὰ τούτου τοὺς Ἑλλήνας πολέμησαντες πρίγκηπες Λογγοβάρδοι.

Οὐχ ἥττον δὲ μαρτυρούμενον διατελεῖ, ὅτι τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου τὴν ἐπανάκτησιν ἐπενόησεν ἡ Βυζαντινὴ Αὐλὴ νὰ στερεοποιήσῃ εἰς ἑαυτήν, τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν τῆς χώρας αὐτῆς κυβέρνησιν ἐπιστηριξάσα ἐπὶ κοινοτέρων θεμελίων, καὶ ἀπαπειραθεῖσα, εὐθὺς ὥς ἐπανάλαβε τὰ φρούρια εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς, νὰ ἐκλακτίσῃ διὰ προνομάτων, ἰσως ὑπὲρ τὸ δέον αὐστέρων, πᾶν θίγονδῃποτε στοιχεῖον ἑτερογενές, ἢ ἀντιπολιτευθὲν τὴν ἐπιχειρομένην καταρρίψωσιν τῆς δεσποτείας τῆς. Τὸ δὲ τοῦ πράγματος ἀληθὲς τεκμηριώσιν ἀναρίθμητα δείγματα, ἐξ ὧν ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὸν ἀκριβῶς τότε δημιουργηθέντα ἀνώτατον τοῦ Δ ο υ κ ὅ ς Ἀ π ο υ λ ί α ς καὶ Κ α τ ε π ᾶ ν ο υ βαθμόν τὴν ἰδρυσιν πολιτικῶν ἐκεῖ καὶ στρατιωτικῶν δεκαστηρίων τὴν συγκέντρωσιν ναυτικῆς δυνάμεως τὴν ἀνακαίγισιν τῶν ἀρμοδίων ναυπηγίων τὴν ἐπιστερέωσιν τῆς ἡμετέρας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (α) ἐπὶ τέλους δὲ καὶ κατ' ἐξοχὴν, τὴν ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης προοιμιαζομένην ἀδιάκοπον ἐκείνην παλίρροισιν τῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς γραικικῆς δεσποτείας τάλαντομένων ἐγχωρίων παθῶν, τὴν ὁποῖαν βλέπομεν ἐκτοτε καὶ μέχρις ἐλευσίως πᾶν Νορμανδῶν παραδίδουσαν πρὶν Ἀκου-

(α) Σώζεται ὁμοίᾳ τι· πρὸς τὸ ἐν Καλαβρία μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἀνανίου, ὅπου πρωτοφανὲς τε καὶ μοναδικῶς γράπεται, ἐν τῇ χρονίᾳ μνημ. (ἐτ. 1015, 12 Ἰανουαρίου) τοῦ Βυζαντινοῦ Πατριάρχου κατὰ Οἰκουμενικῶν α Βασιλευόντων τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων ἡμῶν Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ἐν ταῖς ἡμέραις Σεργίου, πνευματώτατου καὶ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ ἐνδοξοτάτου καὶ αὐτοκρατορικοῦ Πρωτοσπαθαρίου. ; κ.τ.λ. ς

λίαν εἰς ἑλπεινὰς ἀνωμαλίας, καὶ ἐξ ἧς ἐὰν προκύπτῃ ἀφ' ἑνὸς ἢ φανέρωσις ἐντοπίου τινὸς πνεύματος, θηρεύοντας τὴν ἰταλικὴν αὐτονομίαν, δικαιοῦμεθα ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ συνεξαγάγωμεν καὶ τὴν στερεὰν τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς προαίρεσιν, τοῦ ἐπιβῶσαι διὰ θεμιτῶν τε καὶ ἀθεμιτῶν προσπαθειῶν τὸ κράτος τῆς ἐπὶ τῆς ἀνυποτάκτου μερίδος.

Ὅτι δὲ αἱ ἐλπίδες τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου εἰς τὴν πλήρῃ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας κατάσχεσιν ἀνεξωपुरώθησαν τοσοῦτον ὑπὸ τῆς ἐπανακτῆσεως τῶν κυριωτέρων χωρίων καὶ πυργωμάτων τῆς Ἀπουλίας, ὑπὸ τῆς σχεδιαζομένης ἀποσκυβαλίσσεως τῶν Σαρακηνῶν ἐκ τινῶν πόλεων τῆς Καλαβρίας, ὅπου ἰσχυρώθησαν ὑπὸ τῆς ἀποδιώσεως τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς ἐπισυμβάσεως εἰς τὰ σημαντικώτερα κέντρα παραλύσεως τοῦ κόμματος τοῦ Γερμανικοῦ, πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ ἀπροσδοκῆτως σχηματισθέντος, καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ γερμανικοῦ διοργανωθέντος ἐλληνικοῦ τινος κόμματος, τοῦτο ἀναμφιλέκτως ἐτι παρ' ὅλων ἐκ συμφώνου μαρτυρεῖται τῶν ἱστορικῶν. Τοῦ Ὁθωνος Β' βίαιο θανάτου, ὡς ἄδεται, τελευτήσαντος, οἱ Ῥωμαῖοι, προὔχοντές τε, δηλαδή, ἅμα δὲ καὶ κληῖρας, καὶ λαός, ἐπειράθησαν αὐθωρεὶ νὰ ἀποτεινάξωσι τὴν αἰσχιστον τῆς γερμανικῆς κυριαρχίας ζυγόν, καὶ νὰ στραφῶσιν ἐκ νέου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ὃθὲν ἤλπιον σπουδασίαν καὶ ἐπιείκειαν ἐν ταῖς κινδύνοις των. Ἐπείχε τότε τὴν ἑδραν τοῦ Πάπα ὁ πολυπαθὴς ἐκεῖνος Φερβρούτης, ὅστις εἰς τὴν ἀξίαν ταύτην προχειρισθεὶς τῷ 974 ὑπὸ τ' ὄνομα Βονιφάτιος Ζ' μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας ἐκβλήθεις ὑπὸ τῶν πελατῶν τοῦ Ὁθωνος, προσέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Τσιμισχῇ, ὅπου ἐν ὀνόματι τῶν Ῥωμαίων πρότενε τὸ στέμμα τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τοὺς αὐταδέλφους Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον, καὶ ὑπεσχέθη τὴν αὐτοπράσωπον ἐκτέλεσιν τῆς προτάσεως, ὅταν ἤθελεν ἀναλάβει τὴν θέσιν τοῦ. Ἡδὴ τὴν θέσιν αὐτὴν ἀναλαβὼν,

παρὰ δὲ τοῦ ἐπάτου, ἢ μᾶλλον δημάρχου· Ρώμης· Κεγκίου (Cecilio) εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν παρακινούμενος, διετέλει πραξικοπῶν κατὰ τῆς γερμανοκρατίας, καὶ παρασκευάζων τὰς διαθέσεις τῶν φίλων του ὑπὲρ τῶν Βυζαντινῶν. Καὶ λοιπὸν ὁ Βουλγαροκτόνος Βασίλειος, ἀντάξιός τοῦ Νικηφόρου Φωκά πρόγονος καὶ μαθητῆς, ἐπεπόθησε τὴν συγχώνευσιν τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν ἀνατολήν, καὶ ἐνθάρμυώς ἀντεποiehτὴ τὴν κατάληψιν τῆς ὅλης Ἰταλίας ἔτι πρὶν ἢ ἀπαλλαγῇ τῆς κηδεμονίας τοῦ Τσιμισχῆ.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ ταῦτοις, ὡς ἄλλως, ἢ διὰ τσαύτης ἱστορικῆς ἐπάψεως, δυνάμεθα νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν συμβολαιογραφικὴν, καὶ εἰς τὰ δικαστήριον; Πῶς ἄλλως θὰ ἐξηγηθῇ ἐν τῇ ἰταλοελληνικῇ ἀρχαιολαγίᾳ ὁ φαινομενικὸς ἐκεῖνος ἐμφανισμὸς τῶν ἑλληνικῶν ἰδιογράφων, ἐμφανισμὸς συμπίπτων ἀκριβέστατα μὲ τὴν ἐκ Καλαβρίας ἀπολακτισὶν τῶν Γερμανῶν, καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας;

Τὰ τελευταῖαν τοῦτο φαινόμενον ἐπικαθίσταται τασσθῆναι εὐθέταν εἰς ἡν ἐποχὴν ἀνενδρίσκομεν αὐτὸ, περιστοιχίζεται πανταχόθεν ὑπὸ τοσούτων συγχράνων τε καὶ εἰς ἐπίματρον μεταγενεστέριαν ὑποδείγματων... Τί λέγω; οὕτως αἰσθηθεὶς αὐτόδηλον μὴνύει τὴν χρονολογίαν καὶ τὰ γενέθλια τοῦ, ὥστε οἱ θέλοντες ν' ἀποσπᾶσωσιν αὐτὸ ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ χωῖρας, ἵνα ἀναγνώσῃ τὴν ὑπαρξίν του εἰς ἄλλην προγενεστέραν ἐποχὴν, οὗτοι ἢ ἀναγινώσκουσι τὴν ἱστορίαν ὑπὸ σχολαστικῆς ἀρχαιολατρίας τετυφωμένοι, ἢ ἐπαπολαίμῳ τὰς διπλωματικὰς ἐρεῦνας μετέρχονται.

Ἡ κατὰ τὸν προκείμενον χρόνον ἀναπτέρωσις τῆς βυζαντινῆς φιλοδοξίας, ἡ γὰρ ὁ ἐπιφανὴς πόθος τοῦ ἐπισκοπεῖν καὶ συγχωνεῦσαι τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Καραλομέγκου εἰς τὴν πρεσβυτέραν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, αὐτῇ, λέγω, ἢ φιλοδοξίᾳ πρὸς ἣν συνδυάζομέν τὴν ἐπιχειρησθεῖσαν τῆς

Καλαβρίας ἐξελλήνησιν, τὸ μέλημα τῆς παρούσης πραγμα-
τείας, αὐτὸ τὸ ἐπαγωγὸν τῆς γηρασκούσης Κωνσταντινου-
πόλεως ὀνειροπόλημα οὐδ' ἐσαφηνίσθη, οὐδ' ἐξετιμήθη δεόν-
τως παρὰ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν.

Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπὶ Βονιφατίου Ζ. ἀπατείας δὲν ἐδειλί-
ασε τὸν Βασίλειον. Ἐτέρα τοῦ αὐτοῦ εἰδους καὶ πρὸς τὸν αὐ-
τὸν σκοπὸν πρᾶξις αὐτοτελεῖται ἐν Ῥώμῃ δώδεκα ἔτη με-
τέπειτα. Τρεῖς φωστῆρες τῆς ἰταλοελληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ
οἱ τρεῖς γεννήματα τοῦ ἐν Καλαβρία Ῥοζάνου, ὁ Νεῖλος, ὁ
Βαρθολομαῖος καὶ ὁ Φιλάγαθος, ἐτίμων τὸν αἰῶνα κατ' αὐ-
τὴν τὴν περίσδον. Ὁ τελευταῖος τούτων, περίφημος ἀποβάς
διὰ τὴν ἐξοχὸν παιδείαν τοῦ, ὅσον ἐτι διὰ τὰς τραγικὰς περι-
πέτειας τοῦ, ἅμα ὡς ὑπὸ τῶν τοπαρχῶν τῆς χήρας Ὁθωνος
τοῦ Β. ἐξεβλήθη τοῦ ἐν Πλακεντία ἀρχιεπισκοπικοῦ τοῦ θρό-
νου, προσέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διέτριψεν ἔτη
πολλὰ, τυγχὼν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς, καὶ εἰς ἀνώτατα ἐκ-
κλησιαστικὰ ὑπουργήματα ἐνδιαπρέψας. Ἡ κατὰ τοῦ Ὁθω-
νος Γ. ἀντιπολίτευσις προσέβαιnen ἐν τούτοις μᾶλλον ἐπὶ
μᾶλλον συντεκράττουσα τὴν Ῥώμην, καὶ τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν
κατασπαράττουσα. Ὅσοι ἐχθροὶ τῶν Γερμανῶν, ὅσοι παλαιοὶ
πελάται τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι φίλοι τοῦ τότε παντοδυνάμου
Κεγρίου ἢ Κρεσκέντιου, ὅσοι θιασῶται τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς
Ἀγίας Ἑδρας, οἷται πάντες συνησθάνθησαν τὴν ἔλκειψιν τε-
ράρχου τινὸς ἐνάρετου καὶ μεγαλοφύχου, δι' οὗ ἡ Ῥώμη νὰ ἀ-
νεγερθῇ ἐκ τῆς χαμερπείας, εἰς ἣν ἐκ τινος ἡ γερμανικὴ τυ-
ραννὶς εἶχε καταδυθῇ αὐτήν. Τίς δὲ ἀξιώτερος τοῦ Φιλα-
γάθου; Ὁ Κρεσκέντιος καὶ τινες τῶν προϋχόντων ἀνακαλοῦ-
σι τὸν πρόσφυγα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οὗτος δὲ σπεύσας
εἰς Ῥώμην ἀναγορεύεται Πάπας Ἰωάννης ΙΖ'. Τὸν ἐπιλεί-
πει ὅμως ὁ χρόνος πρὸς κατόρθωσιν τοῦ σχεδίου, ὅπερ αὐ-
τὸς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου ἐξύφανεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν. Τοῦ Ὁθωνος πάλιν καταβάτης εἰς Ἰταλίαν,

αἱ γερμανόφιλοι ἀνείγουσιν αὐτῷ τὰς πύλας τῆς Ῥώμης, ἃ δὲ Κρεσκέντιος μετὰ τῶν ἐτέρων ἀρχηγῶν τῆς ἑλληνικῆς μερίδος καὶ μετὰ τοῦ Πάπα καταφεύγουσιν ἐντὸς τοῦ Μαυσουλείου τοῦ Ἀδριανοῦ· ἀλλ' ὁ Ὄθων πολιορκεῖ τὸ φρούριον αὐτό, δολοφονεῖ διὰ προδοσίας τὸν Κρεσκέντιον, τὸν δὲ Φιλάγαθον συλλαβὼν, πρῶτον μὲν ἀποτέμνει αὐτοῦ τὰ ὦτα, τὴν βίνα, τὰς χεῖρας καὶ ἐξορύσσει τοὺς ὀφθαλμούς, εἶτα δὲ οὕτως ἡρωταριασμένον καθίσας ἐπὶ πώλου ὄνου τὸν ἱεράρχην, πομπεύει αὐτὸν διαμέσον τῆς ἀγορᾶς, ὑπὸ στίφους τευτονικῶν λογγῶν περιφρουρούμενον, καὶ ὑπὸ τῶν σφαγέων τοῦ ἀσεβῶς καθυβριζόμενον. — Τὸ τοιοῦτόν ἄκουσμα παρεκλύπησε κατακάρδια τὸν Βασίλειον, καὶ ἐνεποίησε πένθος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ δὲν κατεβλήθη διὰ τοῦτο ἡ σύντανος τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς ἐπιμονή. Προαίσθημά τι λυπηρὸν ἐμερίμνοταί τῶν σοβαροτέρων τοὺς λογισμούς. Ἄν οἱ Γραικοὶ ἐγένοντο ὀλοτελῶς ἀπόκληροὶ τῆς Ἰταλίας, δι' ἧς ἐδραχμοῦντο νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰ ζητήματα τῆς εὐρωπαϊκῆς αἰσχρογενείας, δὲν ἀπέβαιναν ἐκτοτε ἡ ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία μοναρχία τις σχεδὸν ἀσιάνη, πολιτεία τις πηρομελής καὶ ἀπόμαχος, πανταχόθεν ὑπὸ βαρβάρων ὑπεσκαμμένα.

Τὰ χρονικά τοῦ Μοντεκασίνου διασώζουσι τὴν μνήμην καὶ τῆς τρίτης ἀποπείρας, ἣτις ἐπεχειρίσθη ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ὡς δ' ἐμοὶ δοκεῖ, οὐδεὶς τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τοῦ Βυζαντίου ἔλαβε γνῶσιν τῆς πράξεως αὐτῆς.

Προαισθανόμενος ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ὅτι θάπτον ἢ βράδιον, ἀλλ' ἀναπαφεύχτως, ἐμελλεν ἡ αὐτοκρατορία νὰ χάσῃ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ κτήματα, διετέλει, ὡς ἐχέφρων καὶ παιπαλνυμὸς πολιτικὸς, καρadoxῶν τὴν εὐκαιρίαν, προβουλευόμενος δὲ καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τοιαύτης συμφορᾶς. Ὁξυτάτη ἤχμαζε τότε ἡ διχόνοια μεταξὺ Οὐέλφων καὶ Γυβελλίνων. Τὸ πλεῖστον τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, πρὸς τὴν Οὐέλφικὴν τοῦ

Ἡέτα μερίδα ἐπὶ ῥεσπώτεραν, ἔδρανε δυσπειθές τὸν γερμανικόν ζυγόν, ὃ δὲ Ῥώμης ἀρχιερεὺς, ὑπὲρ ποτε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου δυσάνασχετων, ὑπὲρ ποτε βαρύθυμος ἐπὶ τῇ ξενοκρατίᾳ, εὐδιάθετος καὶ αὐτὸς ἀνεδείκνυτο ν' ἀπελευθέρωσιν τὴν κοινὴν πατρίδα, εἰ τις σύμμαχος κραταῶς παρείχεν αὐτῷ τὰ χρεώδη πρὸς κατόρθωσιν τῆς σωτηρίας. Ὁ Κομνηνὸς ἔκρινεν ἀρμαδίαν τῆς ἐνεργείας τὴν στιγμήν. Γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν Πασχάλην Β', πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μεγιστάνας, πρὸς τοὺς ἐγκριτωτέρους τῆς Οὐελφικῆς φατρίας ἐπιστολάς, ἐν αἷς ἐμπείρως ἐπαριθμῶν τὰ πάνδεινα, ὅσα ἐπαθεν ἡ Ἰταλία, ἀφ' οὗ τὴν ἑλληνικὴν (εἶπε τὴν Ῥωμαϊκὴν) πρόστασίαν ἀποσείσασα, ἐπεδόθη χερσὶ τέ ποσὶ τέ δέδεμένη τοῖς Γερμανοῖς, προσφέρει ἑαυτὸν καὶ τὸν υἱὸν του Ἰωάννην εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Δύσεως, ὑπισχνούμενος πρῶτον μὲν νὰ παραλάβῃ τὸ χρίσμα καὶ τὸ στέμμα ἐκ χειρὸς τοῦ Πάπα, ἔπειτα δὲ νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς Ἰταλίαν τὰς πρῆσιν καίμας πολεμικὰς δυνάμεις πρὸς πάντεσσι τῶν Τευτόνων ἀποσβέσθαι. — Οἱ καμισταὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, ἀνώτατος τῆς Αὐλῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοί, ἐφθασαν εἰς τὴν αἰώνιον πόλιν τῷ 1112. Ἦσαν δ' ἐπιτετραμμένοι, ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐνώσεως, ἄρον ἀγαθῆς ἐκβάσεως ἀναπόδραστόν, νὰ διεξαγάγωσι τὴν ἀκανθώδη διαπραγματεύσιν ἐκείνην, μὴ ἀπτόμενοι ἢ ἀκροθιγῶς τῆς θεολογικῆς πάνοπλίας, μάλιστα διαβρῆδην ἐντεταλμένοι ν' ἀπαφύγῃσι πᾶσαν οἰανοῦν λογαμαχίαν, πᾶν ὅ,τι ἐνδεχόμενον νὰ πρесоπερεθίσῃ τῶν ἀμοιβαίων ἰσχυρισμῶν τὸν ἤδη ἐπικρατοῦντα ἐρεθισμόν. « Διὰ τοιαύτης προνοίας, λέγει Πέτρος ὁ Διάκονος, ὃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην μαρτυρῶν, ἡ ἀποστολὴ τῶν Ἑλλήνων ἔτυχεν ἀρίστης εἰς Ῥώμην ὑποδοχῆς, καὶ ἡὐδοκήμης αἱ προτάσεις των. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι εὐμένως προσεδέξαντο τοὺς πρεσβευτάς, μετὰ δὲ μακρὰν συζήτησιν, τοῦ Πάπα συναινεῦντος, σύμπαντες ὁμοθυμαδὸν καὶ τεθαρρήκτως

ἐλαβὸν βουλὴν νὰ προσφέρωσι τὸ πτέμμα τῆς Δύσεως πρὸς τὸν Ἀλέξιον τὸν Σεβαστὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων. Διό, δευτέραν συνέλευσιν ἐπὶ τούτου συγκροτήσαντες, ἐν ᾗ συνέκκλησιάσθησαν καὶ τῶν δῆμων οἱ ἀρχηγοί, ἐξελέξαντο ἑξακοσίους τῶν διασημοτέρων, οἷς ὑπὸ τινος δεδομένου ὄρους ἐνετείλαντο τὴν ἐκπεραίωσιν τοῦ βουλευματος διὰ τῆς ὅσας τάχος μεταβάσεως αὐτῶν εἰς τὴν σεπτὴν καρούσιαν τοῦ ἐφηρισμένου. Οἱ ἑξακόσιοι οὗτοι πρόκριτοι (τασοῦτους ὁ εἰρημένος χρονολόγος ἀριθμεῖ) κατέκλυσαν διαβατικῶς εἰς τὴν κορυφαίαν τῶν Βενεδικτιανῶν Μονῶν, πρὸς τὴν ἀεὶ ποτε τοῖς Ἑλλήσι διαμείνας, ἐνθα ὁ Ἀββὰς Γεράρδος, ἐνθερμος καὶ αὐτὸς θιασώτης τοῦ σχεδάζομένου νεωτερισμοῦ, ἐξεπλήρωσε μετ' ἐξειδικασμένης ἐπιστημοσύνης τὰ καθήκοντα τῆς φιλοξενίας, εἰς τὴν ἤδη πολυμελὴ ἐκκλήνη τῶν Ῥωμαίων ἐπιτροπὴν προσθεὶς ἐν ἐπιμέτρῳ καὶ τινες μοναχοὺς, ὡς ἰδιαιτέρους τοῦ Μοντεκασίνου ἀπεσταλμένους. Διὰ λόγους ὅμως ἀδήλους πρὸς τὸ παρὸν ἐναυάγησε καὶ ἡ τοσοῦτον αἰσῶς ἐθοδωθείσα αὕτη συμβίβασις. Μόνος δὲ ὁ Ἀββὰς Ἀββαδῶν, ὡς φαίνεται, τουτέστιν ὁ καθ' αὑτοῦ τοῦ Κασίνου ὠφελήθη ἐκ τῆς πολυδαπάνου πραξικοπίας. Εἰς ἀντιμισθίαν τῆς παρακλήσεως τοῦ ὑπὲρ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀλεξίου, ἦν ἐτέλεσεν ἑλληνιστὶ τε καὶ λατινιστὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Βενέδικτου, οἱ εὐγνώμονες Κομνηνοὶ, πατὴρ τε καὶ υἱός, ἀπέστειλαν αὐτῷ μὲν ὀκτὼ λίτρας μιχαηλάτων, πρὸς δὲ χρῆσιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἐν ὕψισμα πολυτελέστατον, πρὸς τὸν βυζαντινῆς βιομηχανίας (α).

Ὅλιγον ἔπειτα καὶ τετάρτη τις ἀπόπειρα ἐπεχειρήθη αὐ-

(α) Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Μονῆς διαφυλάττεται πρὸς τοῖς ἄλλοις μία ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τῶν συγχρόνων ἡγουμένων, μνημῖον ἀρκετὰ περίεργον. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἔτι μετ' ἄλλων ἀναλექτων συνδημοσιεύσει εἰς ἐπίτηδες συλλογὴν.

τη δὲ γνωστότερα τῆς προηγουμένης, ὥς πολλαχόθεν μαρ-
τορημένη. Ἄς συμπαραλάβωμεν ἐμπαιρόδως καὶ αὐτήν!

Ἀφ' οὗτου ἤρξατο ἐν Ἰταλίᾳ ἡ ψυχορραγία τῆς βυζαντινῆς
δυνάμεως, ψυχορραγία ἐπισπευθεῖσα ἐνθεν μὲν ὑπὸ τῶν νορ-
μανδικῶν εἰσβαλόν, ἐκείθεν δὲ ὑπὸ τῆς ὁσημέραι προϊούσης
σταυροφορικῆς πλημμύρας, μία καὶ μόνη σωτηρίας ἀγκυρά
ἐλαγίσθη παρὰ τῶν ἡμετέρων ἐκινή νὰ προφθάσῃ τὸ σκάφος
ἐκ τῆς ἀβύσσου. Ἦτο δὲ ἡ ἐλπίς, ἦτο ἡ προσδοκία τοῦ νὰ ἴ-
δωσιν ὅσον οὕτω διεσκεδασμένην ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρίζοντος
τὴν ἐπικρεμαμένην ἀνεμοζάλην, χάρις εἰς τὴν διχόνοιαν, ἡ-
τες, κατὰ τοὺς κοινούς ὑπολογισμούς, ἐμελλεν ὀλεθροποιῆς
καὶ φοβερά νὰ ἐκτραγῇ μεταξὺ τῶν ἐσπερίων ἡγεμόνων, ὡς ἡ-
θελεν ἐπέλθῃ ἡ πρώτη τῶν ἀμοιβαίων συμφεράντων σύγκρου-
σις. Ἦτο, εἰς ἄλλας λέξεις, αὐτὴ ἀντίτυπος ἡ προσδοκία,
ἥτις σήμερον ἐτι, μετὰ παρέλευσιν ἑπτακοσίων ἐτῶν, διατη-
ρεῖ ἀσθματικὰς τινὰς πνοὰς εἰς τὸν κατάπληρον πνεύμονα τοῦ
Τεύρετου. Ἐπὶ ταιούτῃ γαῦν ἐλπίδι, καὶ ἐν τῇ παραμονῇ τῆς
προσδοκωμένης συγκρούσεως, ἡ βυζαντινὴ Αὐλὴ οὐδὲν μέ-
σαν σκαλόν, οὐδὲν πλάγιον τρόπον παρέλιπεν, ὅπως εἰς
τοὺς κόλπους τῆς λατινικῆς συμπεριτείας διασφενδονίσῃ τὸ
μῆλον τῆς ἐριδος. Ἀνέβαλον δὲ τὴν ἐντολὴν αὐτήν, πλὴν τῶν
συνήθων καὶ φανερῶν ἀποκρισίων, σμήνος ὅλον κατασκά-
πων, μεσιτῶν, μπριγτῶν, ὠτακουστῶν, οἵτινες εἴτε ψευδοπά-
τριδες, εἴτε ψευδώνυμοι εἰς τὰς ἑδρας τῶν ἡγεμόνων ἐμφιλο-
χωρήσαντες, σήμερον μὲν εἰς Ῥώμην, αὔριον δὲ εἰς Μεδιό-
λانا, τὴν δὲ μεθαύριον εἰς Βιέννην, εἰς Παρίσιον, εἰς Λον-
δῖνον ἢ ἀλλὰχού, ἀπεθησάμενοι καὶ κατεμύνησαν ὅπου ἔ-
δου πᾶσαν φήμην, τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀποθλέψουσιν,
ἐξύφρανον λεπίδας μηχανορραφίας ἀκαμέσον τοῦ μὲν καὶ τοῦ
δὲ, ἐπηύσαν παγίδας ἀθεάτους εἰς τὴν κενόδοξίαν τῶν σπου-
δαρχῶν, τέλος δὲ μετεχειρίσθησαν τὸν ἀκαταγώνιστον λόγον
τῶν ὑπερπύρων, ὅσακις ἀναποτέλεστον ἀπέβη πᾶν ἄλλο δέ-

λαρι. Διὰ τοῦ φθορρῶποιος τούτου συστήματος, ὅπου ἐκτότε κατημαύρωσε τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπάληψιν, ἐὰν δὲν ἐπέτυχον τὴν σωτηρίαν τοῦ σκάφους οἱ Κορνηνοὶ, ἀνακτιβόρητον ὁμῶς ὅτι ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἀνέβαλον τοῦ πληρώματος τὴν ἀπώλειαν. : Τί ἐκ τῶν διαπραττομένων ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῇ, ἥτις ἀενάως ὑπῆρξεν ἐστία τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀντιζηλίας, τί ἐξέφευγε τοῦ λωγγείου τῶν διαρακτικῶν; — Εἰς τίνα πλοκήν τὸ βυζαντινὸν φύραμά δὲν ἐνευρίσκατο; — Συμφωνοῦσι μετὰ τῶν ἡμετέρων οἱ νεώτεροι, ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐρίδα ἀναμέσον τοῦ αὐτοκράτορος Φριδερίχου, τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἰταλικῶν λαῶν, ἥτις Ἰλιάδα παθῶν ἐπήνεγκεν εἰς τὴν χερσόνησον, τὸν δάκτυλον εἶχεν ἡ Κωνσταντινουπόλις. Ἐβασίλευε τότε ὁ Μανουήλ, πολιτικὸς οὐχ ἡττὸν τοῦ πάππου τοῦ Ἀλεξίου δεινὸς περὶ τὴν δολοβράφιαν. Ὁ μονάρχης οὗτος ἐμψυχώθει ὑπὸ τῆς προθυμίας, μετ' ἧς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὁ Πάπας ἠσπασάντο πρὸ τιμῶν ἐτῶν τὴν εἰσήγησιν περὶ συνδράσεως τῶν δύο στεμμάτων εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἥρουν περὶ ἐνώσεως Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας ἐν μιᾷ ἡγεμονίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀδιαίρετον κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων ἄλλως τε δὲ ἰδὼν ἔνθεν μὲν τὸν Πάπαν μένεα πνέοντα κατὰ τοῦ Γερμανοῦ, ἐκεῖθεν δὲ τὴν Ἰταλίαν αὐτὴν ἐκδοτὸν εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν καὶ τὸν στασιασμόν, συνέλαβε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δοκιμάσῃ ἐκ περιτροπῆς μὴ, κατὰ τύχην αἰσιωτέραν, κατορθωθῇ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς ἰδικῆς του ὅτι κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος εἶχεν ἀποτύχει τρίς εἰς τὰς ἡμέρας τῶν προκατόχων του.

Εἶπομεν ὅτι φωταγωγούμενος ὑπὸ κατασκόπων, ἐνεβάτευεν εἰς τὰ ἀπόρρητα πάντων τῶν ἡγεμονικῶν συμβουλιῶν. Ὁ ἱερός τῆς Ῥώμης σύλλογος, παρακινηθεὶς ὑπὸ πνοῆς εὐπατρίδου Φραγγιπάνου, ἄλλοτε μὲν ἀρχηγὸς τῆς γερμανικῆς μερίδος, νῦν δὲ Ουέλφου τὸ φρόνημα, εἶχεν ἐκ προμελέτης ἀναγορεύσει ὑπατὸν Ἱεράρχην τὸν προσωπικὸν τοῦ Φριδερί-

χου ἐχθρόν. Ἦν δ' οὗτος ὁ πολὺς ἐκεῖνος Βανδινέλλης, ὅστις αὐτοχειρεῖ ποτε παρὰ τοῦ αὐτοκράταρος βασιπθεὶς καθὼ πρεσβευτῆς τοῦ ἰδίου του σποκατόχου, ὡς ἀπετόλμησε νὰ συν-
 ηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν ἀναξιοπαθόντων ὁμογενῶν του, εἶχε,
 πρῶτον μὲν ὡς ὑποψήφιος, εἶτα δὲ καὶ ὡς Πάπας. Ἀλέξαν-
 δρος Γ' ὁμώσκει νὰ πατήσῃ αὐτοπαδὶ τοῦ ὄβριστοῦ του τὸν
 τράχηλον, ἢ τὸν χόλον νὰ μὴ ἀποθέσῃ, πρὶν ἢ ἀπαδιώξῃ τῆς
 χερσονήσου τὸν ἔσχατον Γερμανόν.

Ἐξιχνίασε δ' ἐξ ἐτέρων πηγῶν ὁ Μανουὴλ καὶ ἑτέρα περι-
 στατικά· ὅτι, πλην τοῦ Πάπα καὶ τινων αὐτανόμων τῆς Ἰτα-
 λίας πολιτειῶν, διέκειντο δυσμενῶς πρὸς τὸν Φριδερίχον αἱ
 δύο κυριώτεραι δημοκρατίαι, ἡ Βενετία καὶ ἡ Γενουή· ὅτι οὐχ
 ἤττον ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὴν ἐπολιτεύοντο ἡ Γαλλία καὶ ἡ
 Ἀγγλία, ἑκπέρα διὰ συμφέροντα καὶ πάθη διάφορα. Ὅτι ὁ
 μὲν αὐτοκράτωρ, πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀπειθησάντων, εἶχε βε-
 ζηδὸν κατεδαφίσει τὰ Μεδιόλανα, τὸ ἄλλας σπείρας ἐπὶ τοῦ
 ἐδάφους τῆς ἀθλίας πόλεως, πρὸς ἀντιπερισπασμὸν δὲ τῶν
 ἰταλικῶν σκεωριῶν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν Ἐδραν ἀντικαθίσει
 πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον ἀντίπασαν· αἱ δὲ πόλεις,
 ἐν τούτοις, τῆς ἀρκτώας Ἰταλίας προτροπῇ μὲν τοῦ Πάπα,
 καταφυγόντος εἰς Γαλλίαν τῇ ἐπικουρίᾳ δὲ τῶν Βενετῶν, εἶ-
 χον συγκροτήσας κοινὴν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν μετὰ τὴν
 ἀπόφασιν τοῦ νὰ συμπεθέξωσι τῆς αὐτῆς τῶν Μεδιολάνων
 καταστροφῆς, ἢ ν' ἀποτεινάζωσιν ἅπαξ καὶ διὰ παντός τὴν
 βάρβαρικὴν τυραννίδα.

Τοιαύτη τις ἦν τῷ ὄντι ἡ στάσις τῆς Εὐρώπης ἐν ἔτει
 1167, ὅτε εὐθετον ἔκρινεν ὁ Μανουὴλ νὰ διακυβέσῃ καὶ ἀν-
 τὸς τὸν αὐτὸν κύβον τῆς αὐτοκρατορίας Εἰρήνης τοῦ Βα-
 σιλείου καὶ τοῦ πάππου του· Ῥίπτων ἄλλως τε τὸν κύβον
 τῆς τύχης του, ἡδύνατα μὲν καὶ κερδήσῃ πολλὰ, ἐξετίθετο δὲ
 τὰ ἐλάχιστα εἰς κίνδυνόν.

Οἱ πρεσβευταὶ τοῦ ἐχθροῦ εἰς Ῥώμην τὰς ἐξῆς προτάσεις·

Α'. Τὴν τελειάν καὶ ἀνυπέρθετον πλέον Ἑνώσιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐκκολύγησιν τῆς ὑπερτάτης πνευματικῆς διευθύνσεως τοῦ Πάπα.

Β'. Τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἰταλίας συσσωμάτωσιν ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ Μανουὴλ καὶ τῶν διαδόχων του, εἴτινες ἤθελον ἔκτοτε καὶ εἰς τὸ ἔξῃς προσαγορευέσθαι ἀποκλειστικῶς αὐτοκράτορες Ῥωμαίων, Ἀγατολῆς τε καὶ Δύσεως βασιλεῖς.

Γ'. Τὴν δὲ διπλὴν ταύτην ἀξίαν ἀπαξ οἱ Βασιλεῖς περιβληθέντες κατὰ τὸν ἐπισημότερον καὶ ἐφεξῆς προσδιαρραγόμενον τρόπον, ἤθελον ἅμα τῷ πατριάρχῃ, τοῖς ἀνωτάτοις πολιτικοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς τῆς ἐπικρατείας λειτουργοῖς, καὶ ἐν τῇ συνόδῳ τῶν οἰκείων συγγενῶν μεταβῆ εἰς τὴν πρᾶσθυτέραν Ῥώμην, πρὸς τὸ δεχθῆναι τὰς εὐλογίας τοῦ μακαριωτάτου Πάπα καὶ τὴν ὁρκοδοσίαν τῶν Ῥωμαίων.

Δ'. Δεκτῶν δὲ τῶν προτάσεων ταύτων γεγομένων ὑπὸ τοῦ Πάπα, καὶ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ φιλαγχρίστου τῆς Ῥώμης λαοῦ, ὁ Μανουὴλ, πρὸς τελειωτέραν τῆς περαιωθήτου Ἑνώσεως στερρότητα καὶ συνεπιχύρωσιν, ὑπέσχετό νὰ δώσῃ μίαν τῶν ἑαυτοῦ θυγατέρων σύζυγον πρὸς τὸν δοκιμώτερον τῶν εὐπατρίδων Ῥωμαίων.

Ε'. Τέλος, εἰς ὀριστικὴν ἐκτέλεσιν τῆς εὐχεταίας ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς ταύτης συγχωνεύσεως, ἐπαγγέλλε βασιλικὴ τῇ διαβεβαίώσει ὁ αὐτοκράτωρ νὰ παράσχωρῃ ἰδίᾳ χρήματα ἱκανὰ νὰ στείλῃσιν εἰς κόρμακας ταῖς φερμανοὺς, καὶ τὸ ὄνειδος τῆς ἀλλαγένουσι τυραννίδος ν' ἀποσπαγγίτῃσιν ἐκ προσώπου τῆς ὁμαιμῶνός Ἰταλίας.

Ο. Πάπας ἐπυφήμεσε τὰς πράξεις εἰς τετάρτου σφραγίστου, καὶ ἡσπάσατο τῆς ἐνώσεως τοὺς ὅρους. Ἡ Σύγκλητος, ὁ κληρὸς, οἱ λοιποὶ τῶν ἐγκρίτων, αἱ συντεχνίαι συναπεχρότησαν εἰς τὴν εὐδοκίαν ἐκείνην τοῦ Υἱέστου ἐν ἀπεριγράπτῳ ἐνθουσιασμῷ. Ἐβλήθησαν δοξολογίαι, ἐτελέσθησαν πανηγύ-

ρεις, εορτάσθησαν ἑορταὶ καὶ παμπαι πάνδοχοι. Ἡ Ῥώμη ἀπέθετε πρὸς στιγμὴν τὴν παλινχρόμιον κατήφειαν, χαρὰ δὲ καὶ παιδικὴ εὐελπιστία καθιλάρυνεν ὅλην τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ Ἑνωσις, τοιοῦτοτρόπως συναρμολογηθεῖσα καὶ πύνη-γυρισθεῖσα, ἐλογίσθη ἐκατέρωθεν τετελεσμένη. Τὸ δε μόνον ἀπελείπετο, ἡ πραγματικὴ αὐτῆς ἐκτέλεσις.

Μετ' ὀλίγον εἰς τῶν ἰσχυροτέρων καὶ πλουσιωτέρων τῆς Ῥώμης εὐπατριδῶν, ὁ Ὄθων Φραγγιπάνης, αὐτοῦς ἄστις ὑπὸ τοῦ φιλελλητισμοῦ τὸ πρόσχημα ὑπέκρυπτεν, ἰσως-τόν σκαπὸν τοῦ νὰ σφετερισθῇ τὴν πορφύραν τῆς Δύσεως, καὶ νὰ ἐκμεταλλευθῇ εἰς ὄφελός οὐκ εἶον τὴν ἐλπιδοκασίαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἡ Φραγγιπάνης ἡγάγ᾽ αὐτοῦ τὴν πρην-φορένκητον τοῦ Μανουὴλ θυγατέρα, ἑνῶς ἐξ ἄλλου μέρους ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς μὲν τὰς σωσπάνδας τῆς ἀνωτέρας Ἰταλίας πώλεις ἐπέδαψίλευε χιλιάδας χρυσίων μανουηλάτων, μετὰ δὲ τῶν Γενουητῶν συνήρχετο εἰς συνθήκην μυστικὴν, ὅπως ἐκεί-τεροι κοινῇ κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλατταν συμπράξαντες, ἀπελευθερώσωσιν ὀλοτελῶς τὴν χερσόνησον, καὶ διαμεριθεύ-σιν ἀλλήλοις ἔπειτα τὰ κτήματα τοῦ Φριδερίχου.

Τοιαῦτά τινα ὁ ἔγγονος τοῦ Ἀλεξίου πραγματοκοπῶν, δὲν εἶχε βέβαια τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν, ὅτι ἡ μοῖρα, παρὰ νὰ προσαρτήσῃ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην εἰς τὴν Νέαν, καθ' ὃν τρόπον ὑπηρετικὸν σκαφίδιον τὸ πλοῖον ἀχωρίστως ἀκο-λουθεῖ, ἐπεφυλάττετο αὐτὴν ταύτην τοῦ εὐν βασιλεύουσιν νὰ ἀκλατηνίσῃ καὶ εἰς τὴν πρύμναν τῆς Παπικῆς ἐκκλησίας νηυστα-γῆν καὶ νὰ προσαρτήσῃ, πρὶν ἢ παρέλθῃ ἡ τότε ζωοα γαλαξία.

Διηγοῦνται οἱ ἱστορικοὶ, ὅτι ἡ Ἑνωσις αὕτη ἀειλόθη, εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη ὄνειροπαλῆματα διὰ λόγους ἀπλῶς πολιτι-κοὺς. Ὁ Πάπας, λέγουσιν, ἐνεκαρτέρησέν ἀμετάπειστος εἰς τὴν γνώμην τοῦ καταστήσασθαι Ἑβραὶν τῆς ἀφυσῆς ἀποκρατο-ρίας τὴν μητρόπολιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν Ῥώ-μην του, ὁ δὲ Μανουὴλ, ἀπεικονίας, δὲν ἔχρυσεν ἐκπικρῶν νῆ

ἐγκαταλεῖψῃ ἑρμαῖον τοῖς τε σταυροφόροις χριστιανοῖς καὶ τοῖς σταυροφθόροις Ἀραβὶ θρόνον ἅμα, καὶ πατρίδα, καὶ ὑπὴκοον.

Τὸ κατ' ἐμὲ πιστεύω ὅτι ἀπέτυχεν ἡ Ἑνωσις αὕτη, δι' ὃν λόγον ἀπέτυχον καὶ αἱ προηγούμεναι καὶ αἱ ἐπακόλουθοι. Ἀπέτυχον δὲ αἱ ἀπόπειραὶ ὅσαι τοῦ εἶδους τούτου, διότι ἐλείψεν ἐκατέρωθεν ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἀφιλοκερδὴς διάθεσις τοῦ συμβιβασμοῦ.

— Τίς θὰ ἦτον ὁμῶς σήμερον ἡ θέσις τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῇ χορείᾳ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἐν εἵχῃ τελεσφορήσει τὸ μέλημα τῶν Κομνηνῶν ;

Ἡ θὰ ἐκυρτεύετο ἡ οἰκουμένη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῆς, ἡ καὶ γένος καὶ ὄνομα ἐλληνικὸν θὰ ἦσαν πρὸ πολλοῦ ἐξηλειμένα ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων.

Παρὰ τὸ δῆλημα τοῦτο, βέλτερον τὸ βέβαιον τῶν ἐκ Ἡρηνόας γεγονότων !

Οὐδεὶς ἐν τῷ κόσμῳ διδάτκαλος πίστεως καὶ κατηχητὴς σοφώτερος τῆς ἱστορίας ! . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ἦδη τὸ κριτικὸν μέρος τῆς ἡμετέρας μελέτης διεξήχθη. Ὁ ἀριθμὸς, οἱ λόγοι τῆς ἐμφανίσεως, ἡ κατ' ἰδίαν γλῶσσαι, τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, αἱ διαφοραὶ τύχαι τῶν ἐν τῷ γενικῷ Ἀρχεῖῳ Νεαπόλεως ἰταλοελληνικῶν μνημείων ἐξετέθησαν ἤδη ἀρχούτως πρὸς τὸ ἐλληνικὸν κοινὸν εἰς τὸ φανερόν. Οὐδὲν πλέον ἀπομένει ἡμῖν, ἢ ἡ εὐχὴ ταῦτα ἰδωμέν ποτε τὸ περισπούδαστον τοῦτο θέμα, γενόμενον ἀσχολίας καὶ περαιτέρω ἐρεύνης ἀντικείμενον παρὰ λογίσις, ἀνωτέροις τῆς ἡμετέρας εὐτελείας.

Ἀλλὰ, πρὶν ἢ ἀπολύσωμεν τὸν φιλακόλουθον ἀναγνώστην ἐξαιτούμεθα τὴν ἄδειαν νὰ προσθέσωμεν ὡς ἐκ περισσοῦ ὀλίγας λέξεις, πληροφορητικὰς περὶ τῶν τυχῶν τοῦ Ἰταλοληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς, ἡγουν ἀπὸ Νορμανδικῆς κατακτήσεως, καθόσον μάλιστα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφαίνονται τὰ πλεῖστα τῶν μνημείων, περὶ ὧν ὁ λόγος.

Πρὸς τὴν ἐντὸς καὶ ἐξωθεν σπαραττομένην βυζαντινὴν ἐπικράτειαν φρικαλέος ὑπῆρξεν ἐφιάλτης ἡ ἐμφάνισις τῶν Νορμανδῶν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν σκηνήν. Καθὼς οἱ τρεῖς Ὀθωνες καὶ οἱ τοῦ Σαλείου γένους διάδοχοί των, ἐν τῷ ἐπιχειρῆσαι τὴν κατάκτησιν τῶν ἐλληνικῶν ἐν Ἰταλίᾳ Θεμάτων, ἐνέποιήσαν τὴν μεγαλητέραν στενοχωρίαν εἰς τὰς βασιλείας τοῦ Ῥωμανοῦ, τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Τσιμισχῆ καὶ τοῦ Βασιλείου, οὕτως οἱ Νορμανδοί, εἰς τὰ θέματα αὐτὰ ἐπιβάντες, διετάραξαν τὸν ὕπνον τῶν Κομνηνῶν, καὶ στιγμὴν ἀναπαύσεως αὐτοῖς δὲν ἄφηκαν. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἰσχυρὸν πλέον νὰ ἀναχατίσῃ τὴν τροπαιοῦχον τῶν τυχοδιωκτῶν ἐφοδείαν, νὰ ἀναβάλῃ τῆς ἐλληνικῆς δεσποτείας τὴν κατάπτωσιν. Ἡττήματα ἐφ' ἡττημάτων, καταστροφαὶ ἐπὶ καταστροφῶν προεμήνου ἄφευκτον καὶ προσεχῆ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀποικίας. Μικρὸν ἔτι καὶ τὰ λογγοβαρδικὰ ἐκεῖνα θέματα θέλουσιν ἀποτελέσει μέρος βασιλείου ἀνεξαρτήτου, κληθησομένου βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν. Ἦδη ὁ πρῶτος τῶν Ῥογερίων ἀνηγόρευθη **Κ ὁ μ η ς Κ α λ α β ρ ί α ς** ὑπὸ τινος Πάπα, πρεσβεύσαντος τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ Παντοδύναμος εὐλογοῖ τὸν δυνατώτερον. Νῦν δὲ ὁ δεῦτερος τῶν ὁμωνύμων ἐπεκτείνει καὶ νομιμοποιεῖ τὸν σφετερισμόν, ὑπὸ τινος Ἀντίπαπα (Ἑβραίου, ὡς ἄδεται, τὴν καταγωγὴν) ἀναγορευόμενος βασιλεὺς Σικελίας, Ῥῆξ Ἀπουλίας, Καλαβρίας καὶ Σαλέρνου, ἔτι δὲ ἡγεμὼν τοῦ Δουκάτου Νεαπόλεως καὶ τοῦ Πριγκιπάτου τῆς

Καπούης. — Μία ὀλιγάριθμος σπεῖρα ριψοκινδύνων φερεοίκων ἀπέσπασεν ἀπὸ Γραικῶν ὅ,τι διαρκῶς ἐξέφυγε πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας, ἐν ῥιπῇ δὲ ὀφθαλμοῦ κατέκτησε τοσαύτην ἔκτασιν χώρας, ὅσην ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐμόχθησαν νὰ καταλάβωσιν Ἕλληνες, Τεύτονες, Λογγοβάρδοι, Πάπας καὶ Σαρακηνοί.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς εἶπεν ἐπηρμένος ὁ Ῥογέριος Β' περὶ ἑαυτοῦ·

« Apulus et Calaber, Siculus mihi servit et Afer ! »

Ἄλλὰ, πρᾶγμα, τῷ ὄντι παράδοξον !

Οἱ Νορμανδοί, οἵτινες εἰς τὴν δορύκτητον Ἀγγλίαν ἀνέτρεψαν πᾶν ὅ,τι ἐγγώριον καὶ αὐθιγενές, ἀσυγκρίτως πρότεροι καὶ συνδιαλλακτικώτεροι ἐπολιτεύθησαν εἰς Ἰταλίαν. Ἡ θέλες σχεδὸν εἰπεῖ, ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς δὲν ὠρμήθησαν οἱ δύο οὗτοι τῆς ΙΑ'. ἐκάτονταετηρίδος πρωτοστάται. — Ἰόθεν ἡ διαφορὰ ; Προῆλθεν ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν συνέτυχον ἰθαγενεῖς, ἀτιθάσσως ἐναντιωθέντας αὐτοῖς, καὶ σφοδρὰν ἀντιτάξαντας τῆς πατρίας γῆς τὴν ὑπεράσπιν, ἐνταῦθα δὲ ἀπήντησαν καὶ κοινωνίαν ἐκ στοιχείων ποικίλων καὶ ἀσυγχωνεύτων συντεθειμένην, καὶ ἐχθροὺς μὴ μακρὸν εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὸν δεσπότην προσπεφυκότας, καὶ λαοὺς τό γε λοιπὸν μᾶλλον ἐξηυγενισμένους τῶν Ἀγγλοσαξόνων ;

Ἀδιάφορον. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ βασιλεία τῶν δύο Ῥογερίων, εἰ καὶ περιεπλάκη εἰς ὅλας τὰς ἀνωμαλίας, ὅσας συνήθως αἱ κατακτήσεις συνεπάγουσιν, ἀνεδείχθη θαυμαστὴ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην εἰς τὸ νὰ συναρμόσῃ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγὸν τὰ ἑτερογενέστερα καὶ μᾶλλον ἀλληλοφθόρα στοιχεῖα, Ἰταλοὺς, Ἕλληνας, Μωάμεθανοὺς, Νορμανδοὺς, Λογγοβάρδους, νεήλυδας πάσης καταγωγῆς καὶ γλώσσης, πάσης θρησκείας καὶ αἱρέσεως. Διὸ τὰς ἀρετὰς πολλῶν ἐκ τῶν τότε εὐγενῶν ἡμαύρωσε τῶν Νορμανδῶν ἡ βαρβαρότης. Ἀνεκτικοὶ μὲν τὸ

ἦθος, δὲν ἐξώκειλαν εἰς θρησκευτικὰς καταδιώσεις, συνήθειαι, ἄλλως τε, κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, φύσει δὲ φιλάνθρωποι καὶ φιλοπρόοδοι περιέβαλψαν τὰ γράμματα, τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας μηδεμίαν ποιησάμενοι διάκρισιν ἀναμέσον Ἑλλήνος Ἰταλοῦ ἢ Σαρακηνοῦ, ἀλλ' ἐμψυχώσαντες τὴν εὐφυίαν, ἀλλὰ τὴν ἱκανότητα προβιβάσαντες, εἰς οἵανδ' ἴσως ἂν ἀνήκον αὐταὶ τάξιν ἢ φυλὴν.

ὑπὸ κυβέρνησιν οὕτως ἀνεκτικὴν καὶ προακτικὴν ὁ ἑλληνισμὸς τῶν ἰταλικῶν ἐπαρχιῶν, παρὰ νὰ καταβληθῇ, ἀνέλαβε ποὺ καὶ ποὺ δυνάμεις νέας, ἐξήστραψε τῇδε κ' ἀκείσε νέον φῶς, εἰ καὶ παροδικὸν κατ' ἀλήθειαν. Τὰ γράμματα τότε ἀναζώσιν, αὐταὶ αἱ μεῦσαι ἀναθάρρουσιν, ἡ ποίησις μᾶλλον ἢ ἤτταν χυδαίζουσα, ἐκπτερεύσεται εἰς τροχαίκοις ἰάμβους, εἰς ἑξασυλλάβους καὶ δεκαπέντασυλλάβους στίχους. Πλείστα ὅσα ποιητικὰ τεκμήρια τῆς ἰταλοελληνικῆς αὐτῆς ἐπὶ Ῥογερίων ἐπισχευάσεως τῶν γραμμάτων διατηροῦνται ἀδημοσίεωτα εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας, καὶ καθόλου τῆς Εὐρώπης. Ἑλληνιστὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐστιχοῦργησαν εἰς Σικελίαν Εὐγένιος ὁ Πανορμίτης (α), οὗ τὰ ἔπη σώζονται ἀνέκδοτα εἰς τὴν τῆς Φλωρεντίας Λαυρεντιανῇ, καὶ Κωνσταντίνος ὁ Σικελός, ἕτερος ποιητής, ἄγνωστος ἐπὶ διακρατούμενος εἰς τὴν βιενναίαν βιβλιοθήκην (β). Ἑλληνιστὶ ὡσαύτως ἐποιήτισεν εἰς Ὑδροῦντα Ῥογέριος, ὁ τοῦ Μαγίστρου Ἰωάννου, οὗ τοὺς στίχους διαφυλάττει ἡ αὐτὴ Λαυρεντιανὴ (γ) ὁμοῦ μὲ τὰ ἔπη τοῦ Ἰωάννου Γράσου, ἑτέρου θιασώτου τῶν Μουσῶν, Καλαβροῦ τὸ γένος (δ). Δύο δὲ ἕτεροι στιχουργοὶ συνέγραψαν μικρὸν ἔπειτα εἰς τὴν τότε συνήθως γραφομένην, Ἰωάν-

(α) MSS. Græc. T. I. p. 23, 24. N. 11—39. pag. 27, N. 63.

(β) MSS. Græc. Vindobon. 333—4. T. Col. 620.

(γ) MSS. Græc. T. I. p. 24. N. 28. 30. 31. 32. 41. 42. 66 67. 68. 78. 79. 81.

(δ) Αὐτίθι. pag. 27. N. 53. 59. 61. 64.

νης ὁ ἐξ Ὑδροῦντος, πατήρ τοῦ Νικολάου (α), καὶ Γεώργιος ὁ Χαρτοφύλαξ ἐκ Καλλιουπόλεως (Gallipoli), ὅστις τὰ ἐπι τοῦ ἀνέθηκεν εἰς Φριδερχόν τὸν μέγαν, διάσημον τῶν πεπαιδευμένων ἐκτιμητὴν (β). Περὶ τῶν δύο τελευταίων τούτων ἀειδῶν συνέταξεν ἐπίτηδες διατριβὴν ὁ Andres (γ)· ἀλλὰ τὸ πόνημα, ὅπερ ἀξιόλογον θὰ ᾔηναι, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀπέμεινε καὶ αὐτὸ ἀνέκδοτον μέχρι τοῦ δε εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ κεντρικὸν κατάστημα τῶν Ἰησουιτῶν.

Ἀλλὰ δὲν ἀνέθιλλεν ἡ ποίησις μόνη κατὰ τὴν Νορμανδικὴν περίοδον. ἤχμασαν ἐπὶ τῶν δύο Ῥογερίων ἄνδρες, ἡ μικρόν πρότερον καὶ μικρόν ἔπειτα, ἤχμασαν ἄνδρες δεινοὶ περὶ τὴν ἱερομάθειαν, καὶ τὴν ἑλληνικὴν Ἑκκλησίαν περιλαμπρύναντες εἰς Ἰταλίαν. Τιοῦτοι, φέρ' εἰπεῖν, ὁ ἀββᾶς τῆς Κρυπτοφερᾶς Βαρθαλομαῖος ἐκ Ῥοζάνου, ὁ καὶ μαθητὴς τοῦ Ἀγίου Νείλου· ὁ ἐπίσκοπος Ῥηγίου Πρόσπερος, ὁ τοῦπίκλιν φιλόσοφος, θεολόγος τε καὶ ἱστορικὸς πεφνημιμένος (δ)· ὁ Νεῖλος Δοξοπάτρις, περὶ οὗ λόγος συνέπεσεν ἐν τοῖς πρόσθεν· ὁ Θεοφάνιος Κεραμεύς, ἀρχιεπίσκοπος Τυρομηνίας, ὅστις τὴν ἱερὰν ἡμῶν φιλολογίαν ἐπηύξησε μὲ ἐξήκοντα δύο Ὁμιλίας· ὁ Ἀμάνδος, ἡ Ἀδελφήριος ἐξ Ἀτράνης, διάκονος οὗτος, καὶ ἱστορικὸς, καὶ ποιητὴς ἐνταυτῷ, γνωστότερος ὥς συγγραφεὺς τοῦ βίου καὶ πολιτείας τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Πελλεγρίνου (ε)· ἐπὶ τέλους ὁ ἀρχιδιάκονος Βάρεως Ἰωάννης καὶ ὁ συντάκτης τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐκ Μύρων (ς), καὶ ἱστοριογράφος τῆς ἀνευρέσεως τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου

(α) MSS. Græc. Laur. pag. 25. N. 43. T. I.

(β) Λύτθι. pag. 25. N. 53. 59. 61. 64.

(γ) Notizia di due poemetti inediti di Giovanni d' Otranto e Giorgio di Gallipoli, del Sec. XIII.

(δ) Zavarrone, Biblioteca Calabria, σελ. 4.

(ε) Ughelli, It. Sacr. T. VII.

(ς) Beatillo, St. Bar L. 2.

Σαβήρου, ἐπισκόπου Κανώζης, ἥς ἱστορίας τὴν δημοσίευσιν ἐξετέλεσεν ὁ Βαρώνιος (α).

Καὶ τὴν μὲν περίθαλψιν, ἣν ἡγεμονικῇ τῷ ὄντι τῇ μεγαλοδωρίᾳ παρέσχεν εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Βασιλειανὴν πολιτείαν ὁ πρῶτος τῶν Ῥογερίων, ἀποχρώντως ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐμαρτυρήσαμεν ἐν τῷ ἀπαριθμῆσαι τὰς ὑπὸ τούτου κτισθείσας ἢ ἀνακαινισθείσας ἑλληνικὰς μονὰς. Ὁ δὲ ζήλος τοῦ υἱοῦ τοῦ ὑπὲρ τῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ ἰταλοελληνικῶν εὐκτηρίων, καὶ τοι παρὰ τοῦ Πάπα βαθμηδὸν περιψυχόμενος, εἶσεν ὅμως δυσεξίτηλα ἔχνη εἰς τὴν ἱστορίαν. Πλὴν τῆς τοῦ Βρόλλου (de Brolo) ἱερᾶς μονῆς, ἣν ἐπεπλούτισε διὰ προσθέτων χορηγημάτων, ἀναγορεύσας καὶ Βαρῶνον (in temporalibus) τὸν καθηγούμενον, ὁ βασιλεὺς Ῥογέριος ἔκτισεν ἐτέρας ἐν Σικελίᾳ Βασιλειανὰς μονὰς, τὴν Θεοτόκον τοῦ Μύλου (de Mili), τὴν Παναγίαν τῆς Λατίνας λεγομένην, τὴν παρὰ τὴν Μύρτον τοῦ ἁγίου Φιλίππου τοῦ Φραγαλά, καὶ τὴν τοῦ Παντοκράτορος τῆς Πλάκας παρὰ τὴν Φραγγαβίλλαν (6). Τέλος πάντων, ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Forza d' Agro, ἐν τῇ διάκρατῇσι Μεσσήνης, ἐτελειοῦργησε διὰ τῆς αὐτοπροσώπου του ἐπιστασίας τὴν περιβλεπτον ἐκείνην Βασιλειανὴν μονὴν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Ἀγρύλλης (Sancti Petri et Pauli de Agrilla), ἣν εἶχε μὲν ἐγκαινίσει ὁ πατὴρ αὐτοῦ πρό τιμῶν ἐτῶν, αὐτὸς δὲ συνεπλήρωσε, καὶ διὰ πλείστων κτημάτων καὶ δωρεῶν κατέστησε πολυτελεστάτην (γ).

Ἰσχυρίζονται τινες ὅτι συντόνους προσπαθείας κατέβαλον εἰς τὰ προῆμια τῆς Νορμανδικῆς δυναστείας οἱ ἀνώτεροι τῶν

(α) Ann. Eccl. T. VI. ἔτ. 1091.

(6) Matteo Camara, Ann. delle Due Sicilie — σελ. 13, 26, 30, καὶ 33.

(γ) Domenico Lo Faso, Del Duomo di Morreale, e di altre Chiese Sicule — Normanne. Πόνημα πολυμαθὲς τε καὶ πολυδάπανον, ἐκδοθὲν ἐν Πανόρμῳ τῷ 1838.

ἰταλοελληνικῶν ἱεραρχῶν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἐπισπᾶσαι τὸν Ῥογέριον Α΄. πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Ἑκκλησίαν. Ἡ φήμη ἀπίθανος δὲν εἶναι, καὶ ὡς ἀπλὴ ὑπόθεσις ἂν ἐξελαμβάνετο. Δὲν ἦτον ὅμως ὁ ἀδελφὸς τοῦ Οὐϊσκάρδου σκευὸς ἐκ τοῦ γραικολατινικοῦ φυράματος τοῦ μεσαιῶνος. Ἦλθεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου δράματος ἀπρόσκλητος μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀμερόληπτος καὶ ἀρρεπής. Ὁ Θεός, τὸ ξίφος, τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, ἰδοὺ τὸ τριαδικὸν πιστεύω του. Διὸ ἐφ' ὅσον μὲν ἀναγκαίαν ἐνόμισε τὴν ἐπικουρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς κατακτήσεως, ἐνεψύχωσε τὰς ἐλπίδας, καὶ βασιλικῶς εὐηργέτησε τὰς ἐκκλησίας τῶν Βασιλειανῶν ὡς δὲ αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς του, τὴν κατάρτησιν ἤδη παγιώσαντες, ἐδεήθησαν μιᾶς παπικῆς βούλλης ἐπικυρωτικῆς, τότε, τὸν ἑλληνισμὸν παραμερίσαντες, μὲ μειδιάμα προτεστάντου διπλωμάτου προσέπεσαν εἰς τῆς παπικῆς ἐμβάδος τὸν ἀσπασμόν. — Ἡ τοιαύτη τῆς πλάστιγγος ῥοπὴ ὤφειλεν ἀναγκαίως νὰ προκαλέσῃ τὴν πρὸς τὸ χεῖρόν μεταστάσιν τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος ἐν Ἰταλίᾳ, ἣ δὲ προτίμησις τῆς ῥωμαϊκῆς Ἑκκλησίας ἀντὶ τῆς ἑλληνικῆς, ὤφειλεν ἐξ ἀντικοπῆς νὰ γεννήσῃ παντοῖα σκάνδαλα καὶ ἀντιζήλιας.

Τὰ πρῶτα τῆς ἀλληλοφθονίας καὶ τῆς δυσареστήσεως συμπτώματα ἀποκαλύπτονται ἐπὶ Γουλιέλμου, τριτοτόκου τοῦ βασιλέως Ῥογέριου. Ὁ ἡγεμὼν αὐτός, ἀφιλόκαλος, ἀνίκανος, ψοφοδεής, καὶ μᾶλλον πρὸς τὸ κακὸν ἢ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ ῥεπής, ἔλαβε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν δυστυχίαν νὰ καταλάβῃ τὰ σκήπτρα εἰς ἡλικίαν νεαρωτάτην, ὅτε ἄλλος τις ἀντ' αὐτοῦ ὤφειλε νὰ δραχθῇ τοῦ πηδαλίου τῆς κυβερνήσεως. Εἰς τοιαύτας συγκυρίας ἰδιοποιεῖται συνήθως τὴν ἐξουσίαν ὁ πανουργότερος. Πανοῦργος δὲ καὶ εἰς τὸ ἄκρον ῥαδιοῦργος ἐτύγγανεν ὢν ὁ ἐλαιοπώλης τῶν ἀνακτόρων, Βαρειώτης τις Μαΐων τοῦπίκλην, ὅστις ἐκ τοῦ βαναύσου ἐκείνου ἐπιτηδεύματος ἱκανὸς ἀνεδείχθη νὰ φιλοχωρήσῃ βαθμηδὸν εἰς τὰ συμ-

δούλια τῷ νεανιευομένου ἀνακτος, κατόπιν δὲ καὶ νὰ σφετερισθῇ τὰ ὑπέρτατα ἀξιώματα τοῦ βασιλείου, τὴν πᾶσαν δύναμιν συγκεντρώσας εἰς ἑαυτόν.— Ὑπὸ τοιούτων δὴ κακῶν οἰωνῶν καὶ κακῶν βασιλείας προοιμίων ἐμψυχωθέντες οἱ δύο τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως αὐτοκράτορες, ἐγγυτάτην ἐκατέρωθεν ὠσφράνθησαν τὴν στιγμὴν, ὅτε ἐμελλόν νὰ ἀναλάβωσι τὰ ἀπολεσθέντα κτήματα, χάριν τῆς προώρου παρακμάσεως τῆς νορμανδικῆς κυριαρχίας. Τραπέντες οὖν ἀμφοτέροι, ὡς ἐκ συμφώνου, εἰς πᾶν εἶδος μυστικῆς ἐνεργείας, οὐδὲν παρέλιπον, ὅπερ ἡδύνατο ν' ἀποσπάσῃ τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας ἀπὸ τῶν ἀνεπιτηδείων τοῦ Γουλλιέλμου χειρῶν. Μάλιστα οἱ Βυζαντινοί, οἵτινες, εἰσέτι κύριοι τοῦ Ἀγκῶνος, τῆς Ἑπτανήσου καὶ τινῶν Δαλματικῶν φρουρίων, εἶχον προχειρότερα τὰ μέσα τῆς ὑποταράξεως, οὗτοι καὶ πραξικοπίας συνέστησαν ἐντονωτέρας, καὶ χρήματα διένειμον ἀφειδῶς, καὶ τι κόμμα πρόθυμον παρεσκεύασαν εἰς ἐπικουρίαν των. Μικρὸν ἔπειτα, τοῦ συνθήματος δοθέντος, ἐπανίσταντο αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς Ἀπουλίας, Καλαβρίας καὶ Καμπανίας, ἡ Ὑδρούς, τὸ Βρεντούσιον, ἡ Βάρις, ἡ Καπύη· οἱ δὲ Νορμανδοί, ἡ ὀρθότερον οἱ περὶ τὸν παντάρχην Μαῖῶνα, ἠναγκάζοντο νὰ πολεμήσωσιν ἔθνος ὁλόκληρον, ἐγειρόμενον εἰς ἀποστασίαν. — Διὰ καλὴν των τύχην, ἀσυνάρτητος καὶ ἀσυμπαγῆς ἀπέβη ἡ συρράφεισα συνωμοσία. Ὁ Μαῖων, ἀκατάβλητον ἀναπτύξας δραστηριότητα, ἐπέτυχε νὰ καθυποτάξῃ τὴν Βάριν καὶ τὸ Βρεντούσιον· καὶ τοὺς μὲν ἄρχοντας τούτων ἀπέσφαξεν ἡ ἀπετύφλωσις, τὰς δὲ οἰκίας τῶν Γραικῶν παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ, ἐκ δὲ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν βασιλειῶν μοναστηρίων, ἅλλας μὲν ἐλεηλάτησεν, ἅλλας δὲ ὑπέβηλεν εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν ἀρχιερέων λατίνων, ἅλλας δὲ πάλιν αὐτάνδρους εἰς Σικελίαν μετετόπισεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος δὲν ὑπεξέφυγεν ἀκολούθως τὸ ἀντίποινον τῆς ἀπανθρωπίας του. Ὑπὸ τοῦ Κόμητος Βονέλλου, ἐνὸς τῶν ἀνταρτῶν

τῆς ἰταλικῆς μερίδος, νύκτωρ συλληφθεὶς, πανδήμως ἐκαρατομήθη· ὁ δὲ ἀβέλτερος Οὐίλλέλμος περιήλθε καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀποστατῶν. Ἡ ἐλεεινὴ αὕτη τῆς Ἀπουλίας καταστροφή (desolatio Apulix) ἐγγχαράττει αἱματῆρὰ στίγματα εἰς τὰ χρονικά τῆς βασιλείας του, τὸ δὲ ὄνομά του παραδίδει εἰς τὴν ἱστορίαν, συνδεδυασμένον μὲ τὸ ἐπίθετον Κ α κ ό ς.

! Τίς ποτε κάλαμος ἑλληνικὸς θέλει ὑποδυθῇ τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ περιπαθεστατοῦ δράματος τούτου, εὖ τὰς τραγικὰς σκηνὰς ταχιστῶς τῇ δεινότητι περιγράψει ὁ σύγχρονος Γάλλος Οὐγος Φαλκάνδος; Ἡ ἐκδίκησις τοῦ δυσγενοῦς Μαϊῶνος ἐξεκινώθη σχεδὸν κατὰ κράτος ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων μας. Οἱ μὲν ἄνδρες, ὅσοι δὲν ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς, αὐτοὶ, ἀδιάφορον ἂν πολῖται ἢ παρριπίδημοι, ἐγένοντο παρανάλωμα μαχαίρας, καὶ τὰ χτήματα αὐτῶν ἐδημεύθησαν ἄνευ δίκης ἢ καταδίκης. Πλεῖστα δὲ τῶν ἑλληνικῶν μοναστηρίων διελύθησαν, πολλὰ δ' ὥσαύτως ἐκκλησίαι ἀπέβησαν ἔρημοι καὶ ἀλειτούργητοι διὰ τὴν ἀπόδρασιν τῶν ἐφημερίων. Διηγοούμενος ὁ Βεατίλλας τῆς Βάρεως τὴν καταστροφήν, ἀναφέρει ὅτι τῷ 1158 ἑκατὸντάδες καλογήρων ἐγκατέλιπον τὰ αὐτῶν ἄσυλα, πρὸς τοὺς ἄλλοις οἱ τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ οἱ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Γραικῶν. Ἐκεῖτο δὲ ἡ δευτέρα αὕτη Μονὴ εἰς τὴν Torre Musatta, παρὰ τὰς ἐπαλξεις τῆς πόλεως, κτισθεῖσα περὶ τὴν σ' ἑκατονταστηρίδα, τούτέστιν ὅτε κατὰ πρῶτον μετεβίβασαν αἱ Ἕλληνες εἰς Ἰταλίαν τὸν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μύρων σεβασμόν. Ὁ δὲ Μοντῳριος διαβεβαιοῖ, ὅτι τότε περιπλέον διελύθησαν τρεῖς ἕτεραι Βασιλειαναὶ Μοναὶ, ἡ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἑρήμου, ἡ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ὠκοδομημένη ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ ἡ Μιχαὴλ Ἀρχαγγέλου τῶν Σικυῶν (de Sicilis, ἢ de Altoselice). Ἐκ τινος δὲ διπλώματος τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, γεγραμμένον τῷ 892, ὅπερ

ἀνέχδοτον φυλάττεται εἰς τὰ μητροπολιτικά τῆς Ὑδροῦν-
τος ἀρχαῖα, ἐξάγεται, ὅτι τὸ ἐτι σωζόμενον μοναστήριον τῶν
Ὀλιβετανῶν τοῦ ἀγίου Ἰακώβου, ἕως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ
ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου Α΄, ἤγουν ἕως ἀπὸ τελοῦσης τῆς
Θ΄. ἑκατονταστηρίδος ἐπολιτεύετο κατὰ τὸν Βασιλειανὸν κα-
νόνα· δὲν μετεπολιτεύθη δὲ εἰμὴ ὅτε ἡ Βάρις καταστράφη
ὑπὸ Οὐλλέλλμου τοῦ Κακοῦ. Τέλος ὁ Ηρατίλλος μνημο-
νεύει καὶ ἐτέρας γυναικείας μονῆς, πτισθείσης εἰς Καπὺν
ἕως ἀπὸ Σ΄. ἑκατονταστηρίδος· τοῦθ' ὅπερ ἀποδείκνυσιν, ὅτι
τῶν ἱερῶν καταγωγῶν ἢ καθίδρυσις εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς με-
σημβρινῆς χερσονήσου ἀνατρέχει εἰς αἰῶνας προγενεστέρους
ἐτι τῶν παραχῶν, αἵτινες ἐπὶ Μονοθελητῶν καὶ Εἰκονομάχων
διεσπάραξαν τὴν γραικωρωμαϊκὴν ἐπικράτειαν.

Ὅμως, πλὴν τῶν πληγῶν, ὅσας εἰς τὸν Ἰταλοελληνικὸν
ὀργανισμόν ἐπισκῆπτει ἡ αὐξουσα κλίσις τῶν Νορμανθῶν
πρὸς τὸν παπισμὸν, ἐτέρα τις νόσος φεωρεικῇ τήκει τὰ ἐν-
τάσθια τοῦ Βασιλειανοῦ πολιτεύματος· εἶναι δὲ ἡ ἐκ τοῦ πλοῦ-
του καὶ τῆς πολυτελείας εἰσδύσασα εἰς αὐτὸ διαφθορὰ τῶν ἡ-
θῶν· εἶναι κυρίως ἡ ὀλιγομάθεια, ἀναπόφευκτος ἀπόρροια
εἰς κακοηθείας. Εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κερμανηῶν, οἱ ἡμέτε-
ροι καλόγηροι τῆς Σικελίας καὶ τῆς Καλαβρίας, ἀφῆκας
χαίρειν τὰ ἀναγνώσματα τῶν Πατέρων, καὶ τὴν ἱεροπραξίαν
παρεμελήσαντες, ὡρέχθησαν ἵππων καὶ ἡμιόνων καὶ κυνῶν,
ἐξήλθον εἰς κυνηγεσίαν, παρεσκεύασαν ἡγεμονικά συμπόσια
ἀπὸς τοὺς τιμασιύχους τῶν περιχώρων, ἐποίησαν ἐπὶ λόγῳ
καὶ αὐτοὶ πάνθ' ὅσα, καὶ οἱ παρ' ἡμῖν σύγχρονοι συνάδελφοί
των ποτησάμενοι, παρώξυναν τὴν χολὴν τοῦ Πτωχόπρο-
δρόμου.

Ὅποια πρόσφορος, ὅποια νόμιμος πρὸς τὸν παπισμὸν εὐ-
κατρία, ἵνα ἐπιληφθῇ τῶν Βασιλειανῶν! Ἡρῶτας, ὑπὸ τὴν
πρόφασιν τοῦ ἐξελέγξαι τῶν καλογήρων τὴν διαγωγὴν, ἀνε-
μίχθη τῷ 1221 ὁ Πάπας Ὀνώριος Γ΄· ἀποστείλας εἰς Καλα-

Ερίαν, Ἀπουλίαν καὶ Terra di Lavoro ἐπίτηδες ἐφόρους τὸν Κοτρῶνης ἐπίσκοπον, καὶ τὸν ἡγούμενον Κρυπτοφεράς, ἀμφοτέρους ἔλληνας ἀποστάτας. Ἀλλην δὲ πρόφασιν βράδιον λαβὼν ὁ Οὐρβάνος Ε΄, τὴν ἀλλοίωσιν τῶν ἱερῶν Τυπικῶν, ἐξαπέστειλε τῷ 1370 τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ὑδροῦντος εἰς τὸ ἀνασκευάσαι τὰ βιβλία τῶν ἐν Σικελίᾳ Γραικῶν, καὶ ἀνεχνεῦσαι τὸ πρὸ πολλοῦ ἀπολωλὸς πρωτότυπον τοῦ Κανόνος τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Τὸ πρωτότυπον ἀνευρέθη εἰς τὴν Κρυπτοφεράν, ἀλλ' ἤδη εὐάριθμοι τῶν ἰταλοελλήνων καλογήρων ἐγίνωσκον τὴν γλῶσσάν του. Καὶ δὴ, πρὸς διάδοσιν τῆς ἑλληνίδος, πνεύσεως εἰς τὰς ἑλληνικὰς μονὰς τὰ λοιόθια, τρεῖς κατὰ διαδοχὴν ἡγεμόνες ἔλαβον πρόνοιαν ἰδιαίτεραν· ὁ Πάπας Μαρτίνος Ε΄, ὅστις καὶ νέαν τῶν ἡθῶν ἀπέλεγξεν διέταξεν, ὁ Καλλίστος Γ΄, εἰς τῶν προκινητῶν τῆς πρὸς τὸν λατινισμὸν ἀποστασίας, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σικελίας Ἀλφονσος, ὅστις, ὑπὸ ζήλου εἰλικρινοῦς ὁρμηθεὶς, συνέστησεν εἰς Μεσσήνην σχολεῖα καὶ ἀκαδημίας, ὠρισμένας νὰ ἐκπαιδεύσωσι τοὺς Βασιλειανοὺς τῆς νήσου ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, καὶ προσεκάλεσε διδασκάλους τοὺς δοκιμωτέρους ἑλληνιστάς τῆς ἐποχῆς, τὰ διδάκτρα παραλαβόντας ἐκ τῶν μοναστηριακῶν προσόδων. Καὶ πρῶτος μὲν τῶν καθηγητῶν εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν ἐδίδαξεν ὁ περικληθεὶς Βησσαρίων, παρὰ τοῦ Καλλίστου Γ΄, πεμφθεὶς Ἀββᾶς Κομμενδατάριος τῆς ἐν Μεσσήνῃ μονῆς τοῦ Σωτήρος, ἐνθα διέτριψεν ἱκανὸν καιρὸν. Τούτου δὲ διάδοχος προσεκλήθη εἰς τὴν ἑδραν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρις, ἡ παιδεία τοῦ ὑποίου ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1454 γνωστὴ ἐν Μεσσήνῃ, ὅπου προσέφυγεν ὁ σοφὸς ὅτε περιήλθεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν. Μεταβὰς ἐφεξῆς εἰς Μεδιόλανα, παρακλήσει τοῦ ἐκεῖ ἡγεμονεύοντος Φραγκίσκου Σφόρτσα, μετὰ δὲ ἐπταετῇ διατριβῇ ἐλθὼν εἰς Ῥώμην πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ φίλου του Βησσαρίωνος, ἐδέξατο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὰ τοῦ Φερδινάνδου

Νεαπόλεως προσκλητήρα, καὶ ἐσπευσεν εἰς τὴν γῆν τῆς Παρθενόπης ὡς σχολάρχης τοῦ ἑλληνικοῦ γυμνασίου, ὅτε τέλος μετεβιβάσθη εἰς Μεσσήνην. Ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρις ἐπὶ εἴκοσιν ἑννέα ἔτη ἐδίδαξεν ἐνταῦθα τὴν γραμματικὴν, τὴν ῥητορικὴν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, οὐδ' ἐπαύσατο τῆς διδασκαλικῆς ἀσκήσεως, εἰμὴ κρουσθεὶς ὑπὸ τῆς νόσου αὐτῆς, ἣτις τῷ 1493 ἐπήγαγεν αὐτῷ τὸν θάνατον.

Ἰπὸς τί τὰ ἐπάλληλα ταῦτα ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων προνοήματα; δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐρωτήσῃ. Ἰ Τίνα σκοπὸν ἔχουσι, πόθεν δὲ προέρχονται αἱ τοσαῦται τῶν Λατίνων προσπάθειαι εἰς ἐπαναγωγὴν τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ καταρρέοντος ἑλληνισμοῦ;

Δύο τινὰ δηλοῦσιν ἀναμφιλέκτως αἱ προστατήριοι αὐταὶ πράξεις· τὸ μὲν ὅτι ὁ λατινισμὸς παρείσεφρησε καὶ ἐπενέβη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς ἰταλοελληνικῆς κοινωνίας αἰκονομίαν ἀπ' ἀρχῆς σχεδὸν τῆς Νορμανδικῆς κατακτήσεως· τὸ δὲ ὅτι, ἀφότου ἀπέστη ἡ στέγη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ διεκόπησαν αἱ σχέσεις μεταξὺ πατριαρχείου καὶ Ἰταλίας, ὁ ἔθνισμὸς τῶν χωρῶν ἐκείνων ἐχαυνώθη, ὁ μοναστικὸς καὶ νῶν παρελύθη, ἡ ἑλληνὶς περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, ἡ ἀμάθεια ὑπερεπλεόνασε, τὰ ἥθη ἐμολύνθησαν ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἐπαφῆς. Τὴν διαφθορὰν ταύτην τρανῶς καὶ αὐτὸς ὁ ἀποστατήσας Βησσαρίων ἐλεεινολογεῖ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς μεταγλωττίσεώς του· εἰς τὴν ἰταλίδα τοῦ Βασιλείανου Κανόνος, ἣν ἐπεχείρησε πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνελληνίστων τῆς Σικελίας συναδέλφων του. « Πολλοὶ λέγει, τῶν μοναχῶν, ἐξόχως ἐν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Βασιλειανῶν κοινοβίων, ἀμοιροὶ ὄντες, καθὼς Ἰταλοὶ ἢ υἱοὶ Λατίνων, τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, αὐτὸν ἢ ἀναγνώσωσιν οἶδασι τοῦ Βασιλείου τὸ ἀλφάβητον. Ἄλλοι δὲ, καὶ τοὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀνάγνωσιν διδαχθέντες, εἰς πᾶσαν ὁμῶς λέξιν ἀναγινώσκοντες προσκόπτουσιν, οὐδ' ἐννοοῦσι τοῦ ἀναγινώσκόμενου τὴν σημασίαν· εἰς τοῦτο δὴ κατώτεροι

τῶν ἄλλων, οἵτινες εὖ τε καὶ χεῖρον ἐννοοῦσι τὰ διδασκόμενα. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς τῶν μοναχῶν αὐτῶν καταλαμβάνει ἐντελῶς τὴν ἐλληνικὴν, ἔπεται ὅτι καὶ οὐδεὶς γινώσκει ἐξ ἐπιστάσις τοὺς κανόνας καὶ τὰς ὁδηγίας, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὀποίων ἐτάχθησαν κανόνας ἐπιβληθέντας ὑπὸ τοῦ μεγάλου των διδασκάλου, καὶ ροθμίζοντας τὴν ἰσράν πολιτείαν των » (α).

Τὴν ἀκριβὴ τῆς παρακμῆς ταύτης ἀφετηρίαν ὁ παρατηρητὴς σημειοῖ εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀποφράδος ἐκσίνης σταυροφορικῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ὅθεν ἐπήγαγεν ἡ τοῦ λατινοῦ κλήρου ὑπερίσχυσις, καὶ προήλθε τοῦ γένους ἡμῶν ἡ προοιμακὴ διασπορά. Τότε ἐπίσης ἀναφαίνονται κατ' Ἰταλίαν τὰ πρῶτιστα σημεῖα τῆς ἀποναρκώσεως τῶν ἐθνικῶν φρονημάτων, ἀποτελέσματα δειλίας καὶ ἀποκαρτερήσεως, διευκολύνοντα θαυμασίως τῶν Νορμανδῶν τὴν ἐπιτυχίαν. Οἱ ἄγωνοὶ τοῦ βυζαντίου κόμματος ἀγῶνες κοπάζουσι τότε, οἱ δὲ συνεχεῖς ἐκεῖνοι τῆς Ἀπουλίας περισπασμοὶ μετριάζονται καὶ ὥστε ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ὁσημέραι θρασυνομένου δυτικισμοῦ. Ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῆς λατινίδος καὶ τῆς ἰταλίδος ἤδη ἡ ἐλληνικὴ παραγκωνίζεται, οὐδὲ πλέον ἐπιφυλάττεται ἡ γλῶσσά μας, ὡς ἐπὶ Φριδερίχου Β', τὴν ἐξελληνίσαν τῶν νόμων. Ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τούτου περιφρονεῖ τὴν διάλεκτον, ἣν ἐξεθσίασεν ὁ φιλόκαλος πατὴρ του, οἱ δὲ κοσμιώτεροι τῆς αὐλῆς του ἀμαλλῶνται πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ καθαρολογίᾳ ἰταλικῇ. Καὶ ὅμως, μακρὸν ἐπὶ χρόνον ἐπιμένει ὁ ἰταλοελληνισμὸς διατηρῶν τὴν ἰδιοπροσωπίαν του, εἰ καὶ μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον πελισοκαύμενός ἐντὸς τῶν καταφυγίων του. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἰταλίας θέλουσιν ἐγχαρτερῆσαι εἰς τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν πατέρων των μὲ τὴν ἀκατάβλητον ἐκείνην ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξαν ἐπὶ τῶν μετεώρων φωλεῶν των κατὰ Οὐεσπασιανοῦ τὰ ἀσπλά τῶν Ἑβραίων γυναικόπαιδα.

(*) Rodotà, St. del rito greco in Italia L. II. C. 7. p. 140.

Τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα θέλουσι μεταδοθῆ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἢ αὐτὴ σιδηρὰ καὶ πεισματώδης ἐπιμονὴ θέλει ἐπικρατήσῃ εἰς τὰς πατρίους παραδόσεις, ἢ δὲ γλῶσσα καὶ αὐτὴ καὶ πολὺ εἰσέτι διατηρηθήσεται ἀκεραία ἐν μέσῳ πολυαριθμῶν καὶ παντοδαπῶν ἐπηρεασμῶν. Ἡ νόθευσις τοῦ φρονήματος δὲν γίνεται ἐπαισθητὴ, παρὰ ἀπὸ Παλατολόγων καὶ ἐφεξῆς. Λαμπρὸν δὲ τοῦ γηράσκοντος ἑλληνισμοῦ ἐκείνου τεκμήριον παρέχουσιν ὁ βίος καὶ αἱ περιπέτειαι τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ'. ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ μεγάλου διδάσκαλου τῆς ἰταλικῆς ποιήσεως Πατράρχου. Ὁ ἸταλοἝλλην οὗτος τοσοῦτον εἰς τὴν Ἀθίδαν δεινός, ὅσον καὶ ἐπὶ ἱερομάθειᾳ διαπρέφας, ὀρθόδοξος ἐκ περιτροπῆς τὸ δόγμα καὶ κατ'ἑνός, σήμερον μὲν συνήγορός τῆς ἐλληνικῆς δογματολογίας εἰς Κωνσταντινουπόλιν, αὔριον δὲ διασυρτὴς εἰς Ῥώμην τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ νῦν μὲν νεωτεριστὴς, ὅσον ὁ αἰὼν τοῦ Δάντου, εἰς θν. ἐγενήθη, ἔπειτα δὲ φιλάρχατος καὶ συντηρητικὸς, ὅσον ὁ σχολαστικώτερος τῶν συγχρόνων του Βυζαντινῶν, ὁ Βαρλαάμ, λέγω, ἀπεικονίζει καὶ διατυποῖ ὑπὲρ πάντα ἄλλον κατάλληλα τὴν ἐποχὴν, ὅτε ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Ἰταλίας, ἡλλοιωμένος ἤδη περὶ τε τὴν οὐσίαν καὶ περὶ τὴν μορφήν, μεταβαίνει εἰς τὴν ἐσχάτην τῆς ἀποσυνθέσεως φάσιν, ἀνίκανος πλέον νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς ἐβρώμενας τῆς Ἀναγεννήσεως ἐφορμήσεις.

Ὀλίγον ἔπειτα, τῶν τελευταίων Παλαιολόγων βασιλευόντων, ὁ λατινισμὸς ὑπερεκράτησεν ἐντελῶς εἰς τὰ σπουδαστήρια, ἢ ἰταλὶς ἀπὸ τῆς ἐποποιίας καὶ τῆς λυρικῆς ἐξεπετάσθη βασιλεὺς εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν δημοσίων, τὰ δὲ ἐλληνικὰ παρήκμασαν ὀλοτελῶς. Ἀσπασίως τις, μοναχός-ἐκ Καλαβρίας, ἀδρᾶ δαπάνη προσκαλεῖται εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα διδάξῃ τὴν λατινίδα πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Κουραπαλάτου, τὸν γνωστὸν Κωνσταντῖνον Ἀρμενόπουλον (α). Ὁ δὲ Φραγ-

(α) Χειρόγραφον τῆς Λαυρεντ. Ἑλλην. T. B. σελ. 231. De quo-

κίσκος Φίλελφος, Φλωρεντινός μὲν τὴν πατρίδα, ἀλλὰ, μετὰ μακρὰν διαμονὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξελληνισθεὶς καὶ ἀγαγὼν σύζυγον ἑλληνίδα, ὁ Φίλελφος στιχουργεῖ ποιήματα, παρενείρων ἀστείως τὴν ἑλληνικὴν εἰς τὴν λατινικὴν. . . Ἡ γλῶσσα τοῦ Σωκράτους διανύσασα τὸ ἔσχατον πέρασ τῆς σεμνοπρεπείας τῆς !

Ἀληθές ὅμως ὅτι μερικὰ δὲν ἦσαν τὰ συμπτώματα τῆς μεταποιήσεως τῶν ἡθῶν καὶ τῆς νοθεύσεως τῆς γλώσσης. Ὁ βυζαντινὸς μεσαιὼν εἶχεν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Φιλέλφου ὑποκαταβῆ τὰς πλείονας τοῦ τάφου βαθμίδας· ἡ γοητεία τῶν ἀναμνήσεων εἶχε διασκεδασθῇ ὑπ' αὐτὴν τοῦ θρόνου τὴν σκιάν, εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἐπταλόφου.

Τότε τὰ πάντα ὑπῆκουον εἰς τὸν νόμον τῆς ἀνακαινίσεως. Ὁ ῥωμαντισμὸς τοῦ γαλλικοῦ καὶ τοῦ ἰταλικοῦ μυθιστορηματος, ὁ δεκάλογος αὐτὸς τῆς νεωτέρας δημοκρατίας, εἰσέβρεε τότε ποταμῆδόν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ κατέκλυζε τοὺς περικλειστούς παραδείσους τοῦ ἄττικισμού.

Τ Ε Λ Ο Σ.

---

dam Aspasio, monacho Calabro, magna mercede conducti Constantinopolim, ut Latinam linguam filium Coropa!atæ Costantinum Armenopulum, doceret,

Rebathed 1972

Rebacked 1972

